

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat de Filosofia i Lletres

Memòria del Treball de Fi de Grau

Edició i catalogació de les rondalles de «La Página Menorquina de *El Bien Público*»

Lidia Pérez i Pérez

Grau de Llengua i Literatura Catalanes

Any acadèmic 2021-2022

Treball tutelat pel Dr. Jaume Guiscafrè Danús

Departament de Filologia Catalana i Lingüística General

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació.	Autor		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	☒	☐	☒	☐

Paraules clau del treball:

Rondalla, rondallística, La Página Menorquina, Antoni Orfila, Menorca

*A M. Magdalena Gelabert,
que em va ensenyar a viure les rondalles.*

AGRAÏMENTS

Abans d'endinsar-nos en el treball, m'agradaria dedicar unes línies a tots aquells que m'han ajudat en tot el procés d'elaboració. Primer de tot, a en Jaume Guiscafrè, el meu tutor, de qui he begut saviesa i disciplina i amb qui he compartit moltes hores de dubtes, revisions i feina: gràcies per tanta atenció i orientació, però, gràcies, sobretot, per confiar en mi. A en Jaume Mascaró, per presentar-me la línia d'investigació que quedava pendent a Menorca. A les meves mares intel·lectuals, M. Magdalena Gelabert —a qui va dedicat aquest projecte— i Bàrbara Duran, per engrescar-me sempre a investigar la nostra cultura. A Caterina Valriu, per cedir-me l'edició facsímil de «La Pàgina Menorquina de *El Bien Público*» i estar sempre present. A Paula Gorrias, la meva companya de vida, i a la seva família, per cuidar-me i obrir-me, amb molta estima, les portes de Menorca. Als meus amics de Poznan i al grup Literalmente, per ser la dosi d'energia que necessitava per continuar endavant. A Àlex Pericàs i Neus Duran, per ser els meus companys incondicionals del grau i per suportar, també amb molta paciència, les meves preocupacions, però també les alegries.

Finalment, i no podia ser d'altra manera, gràcies a la meva família: a ma mare, per haver-me donat la llibertat i la independència per fer el que somiï; i a la meva germana Cristina i el meu cunyat, en Miquel Àngel, per donar-me suport sempre.

TAULA DE CONTINGUTS

	Pàg.
1. Introducció.....	5
2. Cultura i societat de la Menorca del primer terç del segle XX.....	7
2.1. «La Pàgina Menorquina de <i>El Bien Público</i> ».....	8
2.2. Antoni Orfila Pons.....	9
2.3. Altres autors.....	10
3. Descripció del corpus.....	12
3.1. Criteris de transcripció.....	18
3.2. Criteris de catalogació.....	20
4. Conclusions.....	21
5. Les rondalles de «La Pàgina Menorquina».....	22
5.1. Rondalles d'animals (1-299).....	22
5.2. Rondalles meravelloses (300-749).....	31
5.3. Rondalles religioses (750-849).....	40
5.4. Rondalles realistes (850-999).....	77
5.5. Rondalles i contarelles de riure (1200-1999).....	87
5.6. Rondalles formulístiques (2000-2399).....	149
5.7. Versions no catalogades.....	154
6. Referències bibliogràfiques.....	217
7. Índex de tipus i versions.....	219
8. Annex: fotografies.....	223
8.1. La família d'Antoni Orfila (al centre).....	223
8.2. Invitació a la primera missa d'Orfila.....	224
8.3. Antoni Orfila, vicari de Sant Lluís.....	225
8.4. Antoni Orfila i el seu germà Pere.....	226
8.5. El vaixell Atlante.....	227

1. INTRODUCCIÓ

Fins ara, no teníem coneixença de cap recull de rondalles menorquines de final de segle XIX i principi del XX que no fos el de Francesc d'Albranca o el d'Andreu Ferrer. La recopilació, deguda sobretot a Antoni Orfila, publicada a «La Pàgina Menorquina de *El Bien Público*» restà en l'oblit després de la Guerra Civil Espanyola (1936-1939) fins que Miquel Barber decidí fer l'edició facsímil de tota la secció del diari. La motivació era personal perquè ja ningú coneixia l'existència del diari ni tampoc del contingut folklòric que incloïa, i s'aventurà a recollir tots els números publicats i presentar-los de manera cronològica. També es disposà a editar-los, i així ho admet ell, per la seva admiració pel director de la secció, Lorenzo Lafuente (Barber 1981). Ara bé, els estudiosos encara no han tengut en compte aquest recull i això ens ha dificultat la recerca, perquè no apareixia la tasca d'Antoni Orfila com a folklorista enlloc: només l'hem trobada documentada al número seixanta-cinc de *Quaderns de Folklore*, del Col·lectiu Folklòric de Ciutadella —només surt, a la contraportada, que Orfila publicà rondalles sobre sant Pere al diari signades amb el pseudònim Fila-Or— i a una biografia redactada per Guillem Pons, però cap estudi sobre les rondalles de Menorca, ni de les Illes, ni de la rondallística catalana en general en fa esment. Gràcies a Jaume Mascaró, vaig tenir coneixement d'aquestes rondalles i les he pogudes transcriure i catalogar.

En aquest treball, destacaré l'obra d'Antoni Orfila i Pons, a qui dedic un apartat, perquè fou l'encarregat de les publicacions folklòriques dins «La Pàgina». En total, he regularitzat ortogràficament setanta-tres narracions recollides per ell i quinze per altres autors, puix que deixar-les de banda hauria estat una pèrdua inadmissible. Estan escrites amb ortografia prefabriana i intenten reproduir al màxim la parla del català de Menorca. Tots els textos van ser publicats entre 1927 i 1934.

El treball es divideix en tres parts: en primer lloc, descriu el context històric, social i cultural de la Menorca del primer terç del segle XX; en segon lloc, explico quins han estat els criteris a l'hora d'editar les narracions i de catalogar-les; i, finalment, transcriu el corpus classificat, que inclou setze tipus catalogats per primera vegada en el domini lingüístic català. Per a acabar, present les conclusions del treball, les referències bibliogràfiques de què m'he guarnit, l'índex que he elaborat a partir de tots els tipus que he fet servir per catalogar les narracions i que relaciona el tipus amb la rondalla, i un annex amb fotografies d'Antoni Orfila.

En darrer lloc, l'objectiu principal d'aquest treball és regularitzar ortogràficament i catalogar les narracions de «La Pàgina Menorquina» i, per tant, cobrir aquest buit en la història de la rondallística catalana. A més, una altra finalitat és que el RondCat pugui afegir aquestes versions a la base de dades i, així, enriquir-la i que aquestes narracions, que restaven en oblit, puguin estar al costat dels altres

referents. Caldria, en el futur, editar també la resta de textos que Orfila publicà al diari: els jocs, les endevinalles i la poesia popular. Per tant, queda molta feina a fer. A més, també es podrien fer versions de les rondalles per a infants amb llibres il·lustrats, itineraris per Menorca i adaptacions teatrals o fer-ne més estudis.

Llista d'abreviacions usades

ATU (Uther)

C/CH (Camarena/Chevalier)

DCVB (Diccionari català-valencià-balear)

DIEC 2 (Diccionari de la llengua catalana)

NOTIB (Nomenclàtor Toponímic de les Illes Balears)

RondCat (Cercador de la rondalla catalana)

2. CULTURA I SOCIETAT DE LA MENORCA DEL PRIMER TERÇ DEL SEGLE XX

S'han fet molts d'estudis sobre la història de Menorca des del segle XVIII. Els il·lustrats menorquins tenien aquesta dèria historiogràfica i és gràcies a aquests treballs que avui podem conèixer-ne la tradició. La primera història sobre Menorca es va publicar el 1750 per John Armstrong, *The History of the Island of Minorca* (Casasnovas 2000: 51). També l'han estudiada altres grans personatges menorquins com Antoni Roig Reixart, Joan Ramis i Ramis i Antoni Ramis, que publicà *Noticias relativas a la isla de Menorca* (1826-1839). I, si centram la mirada a les històries locals, destacà l'obra ciutadellenca de Francesc Barceló i Caimaris. Cap al final del segle XIX i principi del XX, les històries menorquines foren en augment: en publicaren Rafel Oleo i Quadrado, Pere Riudavets i Tudurí, Josep M. Quadrado, Joan Benejam Saura, Lorenzo Lafuente i Francesc Hernández Sanz que foren impulsades per la *Revista de Menorca*, convertida en el punt de referència de la historiografia de Menorca.

Al començament del segle XX, l'aristocràcia menorquina s'organitzà per fundar l'Ateneu Científic, Literari i Artístic de Maó (1905) amb l'objectiu de donar veu a tots els camps de saber de Menorca. Els representants de l'Ateneu foren Antoni Victory Taltavull, el president; Enrique Alabern, vicepresident, i Pere Ballester, advocat. Els principis teleològics de la institució, exposats per Joan Hernández Mora al discurs inaugural del 1905, foren: «procurar una visió enciclopèdica de la vida, adoptar la crítica com a mètode de treball i posseir un esperit de tolerància» (Quintana 1998: 45). Pel que fa al concepte de tolerància, es refereix al posicionament neutre davant la política i la religió, encara que permetien tenir un espai per al debat. A poc a poc, l'Ateneu es convertí en el capdavanter cultural de la societat menorquina. De fet, el 1906 adquirí la propietat de la *Revista de Menorca*, que havia estat fundada el 1888 per Joan Seguí Rodríguez, sota el lema de «pàtria i ciència» amb l'objectiu d'aglutinar la gent culta menorquina (Quintana 1998: 24).

Un altre fet important perquè es publicassin monografies sobre la història de Menorca foren els premis que convocava l'Ateneu de Maó i les conferències que s'hi concertaven. A més, a part de la *Revista de Menorca*, també hi hagué dos diaris, *El Bien Público* i *El Liberal*, que promogueren la recerca i la divulgació historiogràfica (Casasnovas 2005: 253-256). Va ser, doncs, una fita crucial impulsar els estudis de l'illa que s'havien iniciat el segle anterior, la qual cosa també es va fer servir per cohesionar l'illa i infondre sentiment de germanor entre pobles.

A Menorca també hi va haver l'actitud romàntica de recuperació nacional, de tornar a viure la tradició, de tornar a les arrels i de fer recerca sobre la tradició folklòrica. Segons Josep A. Grimalt (2022: 23), gràcies a aquesta implicació per l'arreglada de rondalles de boca en boca es podia conèixer

també l'ànima del poble. Fou el 1909, doncs, quan Francesc d'Albranca començà a publicar la seva recerca sota el títol de «Coverbos de la terra». De fet, Antoni Orfila s'inspirà en aquest títol per a encapçalar la seva secció a «La Pàgina», «Coses de la terra»:

Des seu arxiu, gran i ple, ha donat materials a tothom des qui han anat as Migjorn a arreplegar folklore, i molt n'ha escampat ell per llibres i revistes, puix que es seus escrits n'esteien sempre impregnats. An es principi de sa nostra *xifladura* per ses «Coses de la terra», en cerca de lo que diu, sap i resa es meu poble, de quasi ningú més que d'ell vaig sentir una paraula d'ànim i de que si no em cansava, en trobaria molta de cosa bona i desconeguda (Pons 2001: 68)¹.

A més, a la *Història de la literatura popular catalana*, s'explica que aquest sentiment romàntic d'interès per la literatura popular s'encetà a Menorca a final del segle XVIII, durant les èpoques de dominació anglesa i francesa a l'illa. La política lingüística d'aquests governs permetia que la llengua catalana seguís amb el seu ús social (Oriol i Samper 2017: 221), mentre que a Espanya la llengua i la cultura patien per moltes lleis *anti-* allò que no fos espanyol. No obstant això, només s'hi parla de Francesc Camps i Mercadal i d'Andreu Ferrer i Ginard, però no es fa cap esment ni de Lorenzo Lafuente, ni d'Antoni Orfila.

En resum, després d'haver passat una il·lustració d'or en què la literatura menorquina agafà molta empenta en la publicació d'historiografies sobre l'illa i en l'arreplega del folklore, al segle XIX es creà un cert distanciament entre el poble i els intel·lectuals —l'obra de «La Pàgina» i Orfila pretén tornar a crear aquest contacte i unió—, sobretot perquè, malgrat l'augment d'estudis històrics, la força de la Renaixença no arribà a Menorca fins ben entrat el final del segle XIX (Adrover 1998: 127).

2.1. «LA PÁGINA MENORQUINA DE *EL BIEN PÚBLICO*»

Com ja he anticipat a la introducció, hem extret totes les rondalles que presentam en aquest treball de l'edició facsímil de «La Pàgina Menorquina de *El Bien Público*» (1981), edició duta a terme per Miquel Barber. És una publicació que formava part de *El Bien Público* al costat de la infantil, la cinematogràfica, l'esportiva i la femenina. Aquesta, però, fou dirigida i fundada per Lorenzo Lafuente Vanrell (1881-1936), davant la poca popularització que tengué la *Revista Menorquina*.

Lorenzo Lafuente interpretava que la cultura menorquina s'havia de recuperar i mantenir atès que és un bé valuós. És per això, doncs, que hi podem trobar tant curiositats del món menorquí i les seves històries com també estudis folklòrics, etnogràfics, filològics i literaris, però amb un mètode més divulgatiu que no pas científic, sempre amb la intenció de no deixar desaparèixer la tradició en perill

---

¹ Aquest fragment forma part d'una nota necrològica per la mort de Francesc d'Albranca.

d'extinció. El primer número sortí el 22 de gener de 1927 i la secció s'anà publicant quinzenalment fins que arribà la Guerra Civil a Menorca el 1936: el darrer número aparegué el 26 de juny. Se'n publicaven entre 1.300 i 1.400 exemplars per número (Barber 1981), però perquè «La Pàgina» es pogués publicar quinzenalment, Lafuente va haver de cercar col·laboradors que redactassin cada part: l'eivissenc Enrique Fajarnés i Tur (1858-1934) s'encarregà de la part d'història i, per a la folklòrica, comptava amb el treball incansable del capellà Antoni Orfila, que signà els seus treballs amb el pseudònim Fila-Or.

La secció de folklore dins «La Pàgina» va ser la que més èxit va tenir. També va comptar amb altres col·laboradors ocasionalment i, fins i tot, va publicar l'obra poètica d'Antoni Febrer Cardona (1761-1841). A més, s'hi feren anuncis dels volums de l'*Aplec* d'Alcover i s'hi donaren a conèixer altres publicacions del moment com ara el *Folklore menorquí, Menorca* i la *Biografia de don E. Fajarnés y Tur*, de Lafuente, o la traducció de la *Historia de Menorca*, d'Amstrong (Barber 1981).

Per entendre quina fou la tasca d'Antoni Orfila i per què li donam tanta importància a la seva aportació folklòrica a la cultura menorquina i catalana en general, a continuació li dedic un apartat. Hi expós, concretament, quina va ser la tasca que li encarregà Lafuente, per què té aquesta dèria per la literatura oral menorquina i un breu resum de la seva vida, així com la importància de la religió a l'hora de fer la recopilació del material.

2.2. ANTONI ORFILA PONS

Antoni Orfila Pons va néixer a la possessió de Llucalari —de l'àrab «lloc de les alqueries» o «lloc alegre», segons Camps i Mercadal—, a Sant Lluís, el 5 de juliol de 1894. És fill d'una família nombrosa —tenia deu germans— engendrada per Gabriel Orfila Vidal i Àgueda Pons Vidal². La seva vocació per la religió i el desig de convertir-se en capellà neix dins Orfila des de petit: la seva primera missa va ser el 23 d'abril de 1911 a l'església de Sant Lluís, després d'haver estat nomenat vicari³. Després de rebre aquest títol la gent s'hi dirigia com el senyor Antoni o bé el capellà de Llucalari.

Durant els estius, Orfila es dedicava a oferir classes gratuïtes als infants del poble i, com que tocava l'orgue a l'església i també era el director del cor, feia classes de música a qui hi estava interessat. Hom pensa que la seva humilitat i el seu caràcter proper i alegre amb els veïns facilità la tasca de recollida dels materials.

Pel que fa a l'activitat folklòrica, l'afició la pren de l'anterior vicari de Sant Lluís, el senyor Gabriel Olives, que l'adoctrinà durant la infància (Pons 2001: 65). Segons Quintana (1998: 185), Orfila

---

² Vegeu l'annex 8.1.

³ Vegeu els annexos 8.2 i 8.3.

recollí cinquanta-una cançons, quinze codolades, cinquanta-cinc gloses, tres entremesos, tres refranys, quinze oracions i goigs, dues qüestions d'interès, seixanta-vuit rondalles —aquí se'n presenten setanta-tres—, tres tradicions, trenta-set costums, denou jocs i onze endevinalles. De les gloses, n'hi ha que es van incloure al *Cançoner Popular de Catalunya* i, fins i tot, organitzava glosades al Centre Catòlic per conèixer els glosadors de Menorca i poder fer l'arreplega més fàcilment.

Tot aquest material fou publicat a «La Pàgina», on signava amb el pseudònim Fila-Or, que no és més que la inversió de les síl·labes del seu llinatge però amb un sentit nou: «anar filant amb delicadesa i paciència l'or que hi ha inclòs en les tradicions populars i en tota la saviesa del poble» (Pons 2001: 66). Orfila sabia que hi havia molt d'or per descobrir a Menorca. De fet, sabem que va mantenir contacte amb Francesc d'Albranca i que aquest l'engrescà en la tasca que havia assumit per a «La Pàgina»: el 1911 escriví una carta a Camps i Mercadal comentant-li que havia enviat un grapat de gloses a mossèn Alcover, la qual cosa ens indica que començà la recollida de ben jove.

Quant a la llengua amb la qual escrivia, tenia la mateixa idea de Capmany sobre el menorquí com a dialecte català molt ric i propi que «a l'hora de posar-lo per escrit, exigia una normativa especial i, per tant, uns signes ortogràfics propis —una mena d'escriptura fonètica— que ens permetessin llegir-lo tal com la nostra orella l'havia captat de la llengua oral» (Quintana 1998: 183). És d'aquesta manera com Orfila deixa palesa la llengua als seus escrits.

Al final, Orfila, capellà monàrquic que s'apropava més als partits de dretes perquè són els que defensen la religió catòlica, al començament de la Guerra Civil, el 20 de juliol de 1936, fou empresonat a Maó pel govern republicà del Front Popular amb seu germà Pere⁴ i la resta de capellans de l'est de l'illa. El mes d'agost els dugueren al vaixell Aragón, fins que els embarcaren definitivament al vapor Atlante⁵, que era a Cala Llonga. El 18 de novembre foren afusellats a Cala Figuera. Hi moriren prop de vint-i-dos capellans i trenta senglars. Avui encara són les seves restes davall d'una imatge de Crist crucificat a Es Castell (Pons 2001: 99-102).

2.3. ALTRES AUTORS

El primer que hem d'esmentar és Lorenzo Lafuente, que hi publicà una rondalla. Hi ha un escrit que no està signat, però que pel seu estil, per la nota a peu de pàgina i perquè és la primera rondalla que hi apareix, hom pensa que podria ser de Lorenzo Lafuente mateix. Ara bé, només és una hipòtesi. Lorenzo Lafuente Vanrell va néixer a Maó el 1881 i morí el 1936, juntament amb Antoni Orfila i el seu germà. El seu pare era Eusebio Lafuente Martínez i la mare, Maria Vanrell i Netto. Lafuente seguí

---

⁴ Vegeu l'annex 8.4.

⁵ Vegeu l'annex 8.5.

la tradició dels homes de la seva família i es feu militar: son pare era capità d'Infanteria. La seva vocació per la carrera militar no era incompatible amb la dels estudis literaris. És per això que, després d'ingressar a l'Acadèmia d'Infanteria de Toledo, creà el diari *El Chiquitín de la Prensa*. Al final, després de llargues estades a Àfrica, s'acabà d'instal·lar a Menorca i hi desenvolupà amb més èmfasi la tasca com a escriptor.

Pel que fa a la cultura, Lafuente fou membre fundador de l'Ateneu de Maó i va col·laborar a la *Revista de Menorca*, així com a moltes altres publicacions. El 1907 publicà *Geografía e Historia de Menorca* i el 1933, *Costumbres y Paisajes*. Finalment, el 1974 fou nomenat Menorquí il·lustre per l'Ajuntament de Maó.

Per concloure amb els altres autors, dissortadament, de Francesc Morro i Pons, que és qui més rondalles publica a «La Pàgina» després d'Orfila, no hem trobat informació i de Francesc Pons Seguí només hem aclarit que fou mestre, un personatge ric maonès que s'exilià a causa de la Guerra Civil Espanyola. Cal explicar que per saber qui és l'autor de cada rondalla s'ha de llegir la nota a peu de pàgina on hi ha la data de publicació, que té la crida al títol: si no hi ha cap indicació, la rondalla és d'Orfila; a la resta hi he especificat el nom de l'autor.

3. DESCRIPCIÓ DEL CORPUS

El corpus de «La Página Menorquina» està format per vuitanta-vuit narracions, de les quals setanta-tres són d'Orfila, una és anònima i una altra, de Lafuente; dues, de Francesc Pons Seguí i, finalment, onze són de Francesc Morro i Pons. Pel que fa a la catalogació, he pogut catalogar fins a cinquanta-quatre relats repartits en les següents categories: en primer lloc, hi ha quatre narracions adscrites al gènere de rondalles d'animals. En segon lloc, n'hi ha tres que són meravelloses. En tercer lloc, el segon grup més nombrós el formen les catorze rondalles religioses. De rondalles realistes, només n'hi ha quatre. Pel que fa a la traducció d'aquest grup, l'he preferit traduir literalment de l'anglès «Realistic Tales», perquè si bé sí que n'hi ha que són d'enginy —és la denominació que prefereixen, al costat d'humanes, Caterina Valriu (2022) i Jaume Guiscafrè (2008)— i són humanes —és la que prefereix Josep A. Grimalt per a les rondalles de l'*Aplec*— la principal característica és aquesta vessant versemblant, realista. Un altra opció hauria estat rondalla no meravellosa, que és la que es fa servir al RondCat. Quant a les rondalles i contarelles de riure, és el grup més nombrós i està format per trenta-dues rondalles. Finalment, només hi ha dues rondalles formulístiques. Per a la resta de textos, que en són trenta-quatre, no els he trobat cap tipus al qual es poguessin adscriure adequadament.

El recull presenta una gran diversitat de tipus, setze dels quals, fins on jo sé, encara no s'havien catalogat en la rondallística catalana. En total són cinquanta-dos tipus diferents repartits entre tots els gèneres en què ATU classifica les rondalles, excepte el cicle del gegant beneït del qual no tenim cap representació. Val a dir, però, que a l'hora de revisar el RondCat per comprovar quins tipus eren de nova catalogació, vaig haver de descartar-ne tres. En primer lloc, Valriu cataloga «El lloro» amb el tipus 237 (2022: 133), del qual Orfila recull dues versions. Pel que fa als altres dos, d'una banda, el tipus 921J —és un tipus que aporten Camarena/Chevalier— ja és a la *Rondallística*, de Joan Amades, concretament a la rondalla «Salomó de vell es moria i d'un infant aprenia» (1974: 1111-1112). D'altra banda, el tipus 1806* ja havia estat catalogat per Josep A. Grimalt i Jaume Guiscafrè a l'edició crítica de l'*Aplec* a les rondalles «Sa penitència de sa beata» i «Confessió d'un mariner» (2019: 525-530), i també l'inclou Valriu (2022).

Orfila acostuma a fer una breu introducció abans que comenci, pròpiament, el relat. Normalment, hi explica com era el moment de contar la narració en la vida quotidiana —solien estar en rotlo asseguts devora el foc—, però també com les hi narraven quan les arplegava. També fa referència a esdeveniments històrics i socials per contextualitzar els succeïts. Per tant, l'estructura que sol seguir Orfila quan publica les rondalles és: en primer lloc, titular la seva secció amb «Coses de la terra», seguida de la inscripció en llatí que comentarem a continuació; seguidament, sol fer una

introducció al text que publica; finalment, ens ofereix la rondalla, que a vegades va seguida també de comentaris. Pel que fa a les notes a peu de pàgina que hi inclou, solen ser aclariments d'algunes paraules o expressions menorquines, descripcions de localitzacions i, qualque vegada, ens hi indica qui ha estat l'informant.

D'altra banda, podem considerar que Orfila també feu un treball considerable d'etnologia: feu un gran estudi sobre els molins de Menorca i dels pous de torn —també publicats a «La Pàgina»— i inclou a les rondalles descripcions de menjars menorquins, dels costums relacionats amb la mort i els enterraments, de les filades o ballades al poble i també hi dona molta importància a les feines agrícoles com ara la sega (Pons 2001: 71).

Pel que fa al lema «Colligite fragmenta... ne pæreant», el tenia escrit a l'armari on guardava tots els seus escrits i després l'utilitzà per a introduir els textos que publicava a «La Pàgina». Al cap i a la fi, ens demostra quina era la concepció que tenia del folklore: se n'havien de recollir i preservar tots els testimonis possibles a fi de conservar o recuperar el que els folkloristes trobaven tradicional. Aquest lema és extret de l'Evangelí de Joan (Jn 5.13) i ell mateix explica el sentit que li donava a «La Pàgina»:

Animats per aquelles paraules de s'Evangelí, en què diu que després d'haver ben menjat es mils [de persones] qui seguien el Bon Jesús, en què va manar an es deixebles que replegassin tots es trossos que havien sobrat perquè no es perdessin, hem anat replegant també un dia i un altre dia, de boca en boca, ses oracions que es poble resava; molts d'ells qui no sabien llegir ni escriure. De debò que és sorprenent, perquè se veu que resa amb molta devoció, i que una generació de s'altra ha recollit tot lo que sabia, tots es trossets, perquè no se perdessin (Pons 2001: 66).

Quant a l'estil, així com ho feren altres folkloristes, he observat que Orfila presenta les narracions així com les ha sentides, sense fer-hi gaire modificacions ni elaborar-les literàriament tant com ho feu Antoni M. Alcover a l'*Aplec*. Ara bé, Alcover també les escriví en un registre col·loquial perquè «un recull fet amb criteris científics no podia constituir una lectura popular, com ell pretenia, que revitalitzàs les rondalles al temps que servia de diversió» (Grimalt 2022: 26). Per tant, les rondalles estan escrites en un menorquí col·loquial i, fins i tot, hi ha paràgrafs on la sintaxi és dubtosa —no sabem si això és perquè no va voler modificar el discurs de l'informant o és degut a un descuit de redacció. El que ell es va proposar fou només «recollir aquests tresors de la vida del poble i fer-los estimar [...] i salvar-los d'una pèrdua definitiva» (Pons 2001: 65). Reproduïa les rondalles per escrit de tal manera que tothom el pogués entendre. Fins i tot, sabem que abans de publicar els textos es reunia al Centre Catòlic amb el veïns i els llegia les narracions per veure si tenien la fluïdesa que esperava i si es podien entendre (Pons 2001: 67).

D'altra banda, cal remarcar que he donat el títol genèric de rondalles a tot el recull que present en aquest treball tenint en compte l'estructura i l'estil dels relats. Ara bé, el corpus, a més de rondalles, inclou també anècdotes, tradicions explicatives i succeïts. N'hi ha que hem pogut catalogar perquè ATU no només entrada a rondalles, moltes llegendes també hi són incloses:

The grouping of genres catalogued by Aarne had resulted from a rough rule of thumb, namely, the division of narrative genres into folktales, legends and epics. While his catalogue was primarily designed to include folktales, some jokes and some legends (both sacred and demonic) crept in. In consequence, this division is obviously not exact enough, and a more detailed division is needed. The folktale, e. g., includes several genres and subgenres, each of which deserves attentions (Jason 2006: 175).

A banda de la classificació de les versions en rondalles, succeïts, tradicions explicatives —subgènere del grup de les llegendes etiològiques— i anècdotes que propòs seguidament, Orfila, tot i que no tenia cap pretensió de fer-ne una sistematització, distingia les rondalles de les fetes, els coverbos —aquelles narracions més humorístiques—, les dites («ditxos») i els «cataxarritos». D'una banda, Oriol defineix tradició explicativa com un relat que «explica l'origen d'algun tret del nostre món, però generalment el seu terreny és el del llenguatge» (2002: 79). Pel que fa a les narracions d'Orfila, solen ser relats que expliquen l'origen d'un topònim o l'ús de frases fetes o refranys dins un context concret. D'altra banda, entre els relats sobre experiències reals, hi trobam el succeït i l'anècdota. Partim també de les definicions que en fa Oriol: mentre que una anècdota explica fets atribuïts a personatges reals, propers a qui l'explica i als oients, el succeït conta esdeveniments històrics que han quedats gravats en la memòria del poble perquè són curiosos, dramàtics o sorprenents i, si bé fa segles del succeït, el poble els segueix recordant i els transmet amb l'estructura pròpia d'una rondalla (2001: 80-83). Entre els succeïts, predominen els relats sobre moros i cristians: solen ser empresonaments, ràtzies, anècdotes i rumors o, simplement, la canalització d'una por a allò desconegut o a l'enemic.

CLASSIFICACIÓ DEL CORPUS DE «LA PÁGINA MENORQUINA»

	Nombre de narracions	Títol
Rondalles	61	Què has xerrat que t'han pelat? No ho faixis i no ho diran Que hi ha mes d'abril encara? Es primer pagès que sortí de Menorca Sa por des casot Rondalla des còssil o d'en Xec que sempre demanava

		<p>Sa rondalla de la Mare de Déu El Bon Jesús en forma de pelegrí. Qui fa bé, troba bé Es vellet amb un feixet de garbons a s'esquena, penjat dins sa lluna Sa segada de sant Pere Per fer ploure... Pere, què vols, damunt o davall? De Corema Rondalla de sant Pere i sa coca pintada De Corema Quan plourà? Plourà quan Déu voldrà! Acaballes solemnes! Déu nos guard del dimoni i sa seva ombra! El Dimoni entrescant xerracs Sa rondalla des savi Salomó o sa des quatre consells Penja't a una biga! Com posaríeu foc damunt ses mans sense cremar-vos? Es carinyo de ses nores Es llansó de la sala Es Pou de Cotaina Primer d'abril... Un mort que no era mort Un desbarat com un temple «Finestra tindrà» Sa dona boja Ah, blanquet, aguanta, <i>que se los llevan todos!</i> Es robo dets espinacs Una òliba, un mussol i un sibil·lí van fer córrer un lladre Sopar, fumar i as llit o Oliago en Tii-ro-rit-pom-pom Es doctor i es criat Rondalla de sa criada des batle o etcètera, etcètera Patsa ca, que no em faixis errar Tres que van anar a córrer món Sa filada I segar ordi curt, que no és prou penitència? Ase nostro i mal de panxa meu? Sa madona balladora Un fillet i un capellà</p>
--	--	---

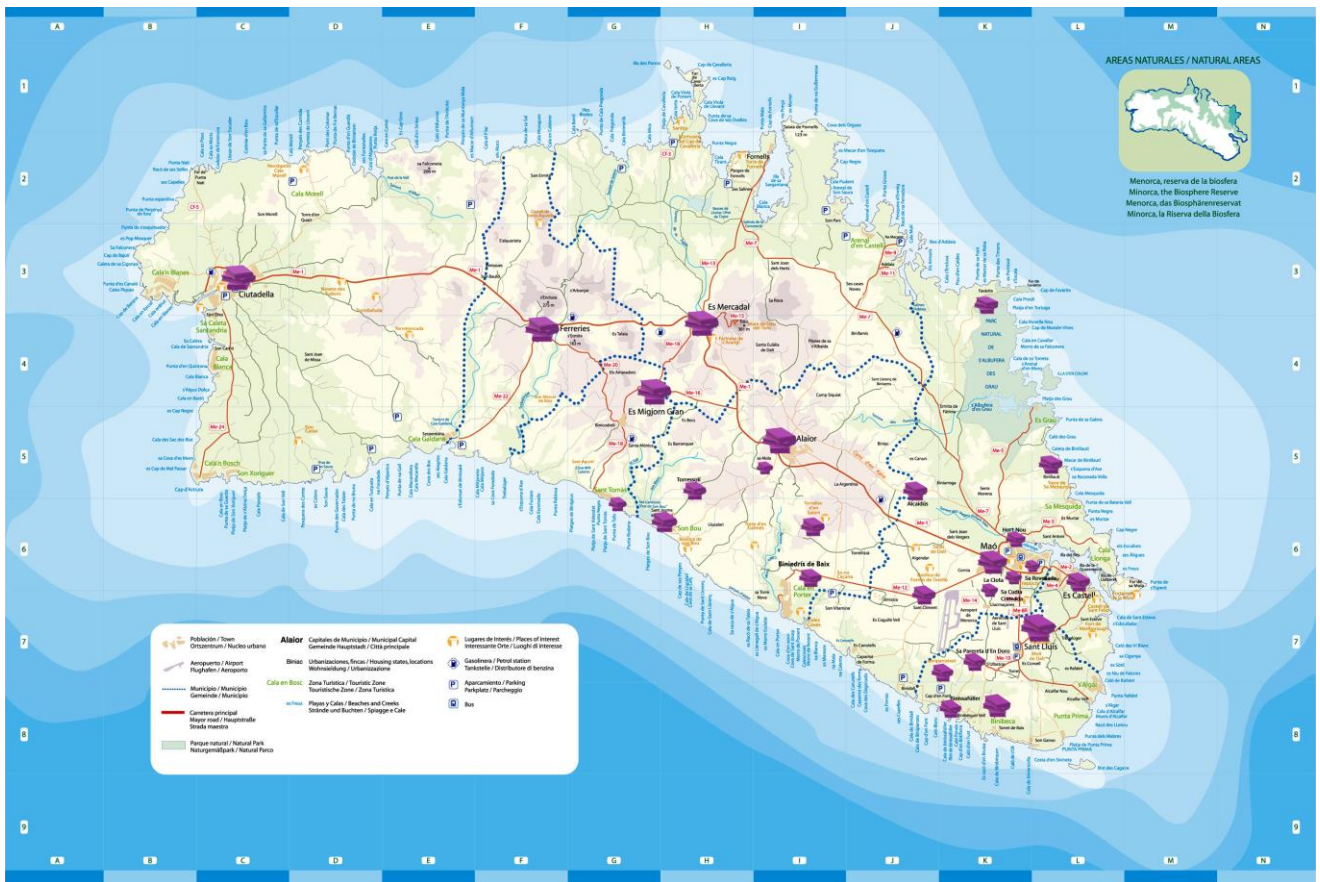
		<p>És lo mateix i no ho és A-ha! A-ha? A-he-na! Què feien es jans? En fer un negoci, que ho valgui Sa rateta Un gep ben fet Un rellotge petit Anar a caçar xibeques! Un dinar a Torralba Mos voldríem descasar! Un pobre errat de comptes Sa rondalla des carboneret I si crusquen, que crusquin Si la lluna és el rei de los soles, açò és el saco de los sacos Un magraner caminant Caçada de 5.890 estornells Una pescada de saupes Es ruc de Binibèquer</p>
Succèits	5	<p>Molt il·lustre Ajuntament fora sau! Es Llimperos. Patint fam ets hi donaven música Es barber de Fornells Madona de sa Torre de Binissafüller En Prieto i un baratadero d'Alaior. A la cara, ja li ho diràs tu; jo li he dit de ses piques</p>
Tradicions explicatives	8	<p>Paraules que sa gent diu en espanyol Re-mi-fa-sol Dos moixos, dues coes Caps de be! Es bou l'amo No hi ha més Nàpols que es Mercadal I que Déu hi faixi més que noltros! S'Arenal de Son Bou</p>
Anècdotes	14	<p>Blic-bloc, blic-bloni Miracles com aquest, jo també en sabria fer! Tu pitaràs Per caminar bé</p>

	<p>Visca mestre Biel!</p> <p>En Pons l'Antic d'Alaior. Ses armes de foc</p> <p>Donaríeu vista a qualsevol</p> <p>I els altres que pernetgin!</p> <p>Un cavall ximple</p> <p>Un tord negre</p> <p>Cuando fa viento, fa mal tiempo!</p> <p>¡Sabrás que tu hermano ha muerto...!</p> <p>Barreig d'espanyol i menorquí</p> <p>D'un alaiorenc</p>
--	--

No podem tenir la certesa exacta de quins foren els informants que proporcionaren a Orfila les versions de «La Pàgina» ni sabem si traçà un recorregut concret a l'hora de recollir el material, perquè bona part dels documents es van perdre durant el saqueig a la rectoria el 1936 (Pons 2001: 14). Joana, la seva germana, conservava els documents, llibres i objectes d'Orfila que hi van restar. D'entre els informants, destaca Maria Sintes Pons, de Sant Miquel, que va ser qui més rondalles contà a Orfila. Tenia seixanta-dos anys, el 1929, i era la sogra del seu germà Pere. Altres informants ocasionals — només n'he comptat una versió perhom— són Gabriel Orfila Mercadal, de vuit anys, net de Maria Sintes; Joan Gomila Gonyalons, de seixanta anys; Anna Orfila i Vidal, de setanta-quatre anys; Maria Seny, de quaranta-quatre anys i de Sant Climent; Joan Orfila i Olives i, finalment, l'amo en Biel Sintes de Torres, de vuitanta-cinc anys, que li explicà a Antoni Orfila les curiositats sobre la Torre de Binissafúller.

Finalment, són molts els indrets i les localitats que apareixen a les narracions que publicà Orfila, ja sigui perquè l'acció hi transcorre, perquè el personatge és d'allà o perquè hi passa durant un viatge o una fugida. Són aquests: Maó, Ciutadella, Alaior, Sant Climent, Sant Lluís, Es Mercadal, Es Migjorn Gran, Sa Mola, Ferreries, Arenal de Son Bou, Torralba, Es Castell, Binibèquer, Favàritx, Binillautí, Biniedrís de Baix, Biniparratxet, Binissafúller, Sa Parereta d'en Doro, Hort Nou, La Clota, Sa Rovellada, Sa Cuida Cremada, Alcaidús, Torressolí i la Punta de Talis. Una observació que es pot fer a partir de la llista de topònims que hi apareixen és que la majoria de localitzacions són de la part est de l'illa, com es pot veure en el mapa, amb la qual cosa podem deduir que segurament les va recollir per allà perquè són més pròximes al seu lloc de procedència, Llucalari. Cal comentar que els relats inclosos en el grup de les rondalles religioses són els únics que no tenen una localització concreta.

Elaboració pròpia a partir del mapa extret de la plana web visitmenorca.com.

3.1. CRITERIS D'EDICIÓ I TRANSCRIPCIÓ

A partir de l'edició facsímil, vaig transcriure els textos fora fer-hi cap modificació, primerament, i, a continuació, quan ja vaig tenir els criteris establerts —malgrat que han patit canvis a mesura que resolva els casos conflictius que es presentaven—, vaig procedir a fer-ne la regularització. Sense tenir en compte les excepcions que explicaré a continuació, he regularitzat l'ortografia dels textos segons la normativa actual. Així i tot, n'he volgut mantenir el caràcter dialectal. Pel que fa als topònims, he seguit les formes que estableix el NOTIB.

Les excepcions que especificaré s'han fetes per tal de trobar un equilibri entre normativitzar el text i que no trenqui la lectura de la narració. També he conservat aquelles grafies que, tot i no ser normatives, tenen entrada al *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover-Moll, com ara *colque* i *Corema*. Ara bé, sí que he regularitzat sistemàticament l'ortografia de *en* i *amb*, de *tan* i *tant* i de *quan* i *quant* i no hi he marcat amb accent la tonicitat dels pronoms enclítics en la pronúncia menorquina, encara que els autors que edit sí que ho facin.

Amb l'objectiu de facilitar la lectura en veu alta i respectar al màxim les peculiaritats dels textos hi he aplicat els següents criteris:

1. N'he regularitzat la puntuació.
2. N'he refet la distribució dels paràgrafs.
3. N'he desplegat les abreviatures.
4. No he marcat en cursiva els castellanismes inclosos als textos, però sí les expressions i frases fetes, i senceres, castellanques que ja s'havien marcat entre comes baixes a l'original.
5. Hi don les reconstruccions i els afegits entre claudàtors.
6. Les crides a peu de pàgina que ja figuren a l'original van en nombres volats entre parèntesi i les meves, sense parèntesi. Quant a les meves crides, indiquen la procedència dels textos, és a dir, quin dia van ser publicats al diari i en quin número, però també s'hi expliquen les paraules que no són als diccionaris consultats i alguns comentaris per a completar la comprensió de les rondalles.
7. He donat preferència a la preposició *an*, quan escau, en lloc de *en*.
8. He regularitzat la preposició *amb* davant la vacil·lació entre *ab*, *amb* i *emb*.
9. He regularitzat les formes *else* i *els hi*.
10. He regularitzat els noms *Joan* i *Joana* i derivats, que a l'original s'escriuen amb *u*.
11. He regularitzat l'expressió *vat aquí*, davant les vacil·lacions entre *vataquí*, *vat'aquí* i *vet aquí*.
12. He regularitzat les majúscules, per exemple he preferit la forma *sant* davant *Sant*, quan es refereix a la persona i no a la festivitat, i *diumenge*, *cel* i *infern* front les majúscules de l'original.
13. He mantingut l'article salat i la forma *ets* davant vocal. També, els pronoms *mos* i *nos* i els determinants com *aquet*, quan hi apareix.
14. He resolt les ioditzacions així com regeix la normativa, per exemple *vells* i *rondalles*.
15. Els nombres romans els he desglossat amb lletres.
16. He mantingut les formes verbals dialectals, tot i que n'hi ha que no són normatives.
17. Davant la vacil·lació en la neutralització de la *o* àtona en formes com ara *comprar* i *cumprar*, he regularitzar les *o* com ho regeix la normativa, tot i que es pronuncii amb *u*.
18. Quan es tracta de pronoms com *nostros* o *homos* he preferit mantenir la forma dialectal per a afavorir la pronúncia menorquina.
19. He normativitzat les *v* intervocàliques que haurien d'escriure's amb *u* com ara *diuen* en lloc de *diven*, ara bé he mantingut les formes africades, per exemple *bravetjant*.

3.2. CRITERIS DE CATALOGACIÓ

A l'hora de catalogar les versions, vaig procurar catalogar-ne tantes com fos possible tenint en compte que no se n'ha de forçar l'adscripció. A més, vaig emprar els catàlegs del RondCat i Camarena/Chevalier per no limitar-me a ATU si no hi havia cap tipus adient. Quant a l'ordre dels tipus, he posat primer aquells que són d'ATU i, després, per no haver de crear un apartat nou, els del RondCat i sempre, per a aquelles rondalles que es poden adscriure a més d'un tipus, he preferit posar com a referència el tipus que s'adequa millor al títol de les narracions o aquell a partir del qual es desenvolupa tot l'argument. D'altra banda, a l'hora d'afinar l'adscripció de les versions i de comparar-les amb altres de catalanes, he recorregut a Alcover (2019), Guiscafrè (2008), Amades (1974) i Valriu (2022).

4. CONCLUSIONS

1. El corpus de rondalles publicades a «La Pàgina Menorquina de *El Bien Público*» està format per vuitanta-vuit textos, dels quals setanta-tres són recollits per Antoni Orfila; onze, per Francesc Morro i Pons; dues, per Francesc Pons Seguí, una, per Lorenzo Lafuente i, finalment, n'hi ha una anònima.
2. Del total de les narracions publicades, seixanta-una són rondalles pròpiament dites; cinc, succeïts; vuit, tradicions explicatives i catorze, anècdotes.
3. En total, he catalogat cinquanta-quatre textos, dos dels quals pertanyen al mateix tipus. El corpus inclou, doncs, cinquanta-dos tipus.
4. Cal destacar que amb la catalogació, fins on he pogut consultar, s'han documentat setze tipus de nova catalogació a la rondallística catalana. Són els següents: ATU 750* Hospitality Blessed; ATU 774 Christ and St. Peter; ATU 830C «If God Wills»; ATU 910D The Treasure Behind the Nail; ATU 1525Z* Other Tales of Thefts; ATU 1561 Three Meals in a Row; ATU 1676* The Foolish Farmer Studies Medicine; ATU 1687 The Forfotten Word; ATU 1706 Anecdotes about Drunkards; ATU 1811 Jokes about Religious Vows; ATU 1824 Parody Sermon; ATU 1832D* «How Many Sacraments are There»; ATU 1833H The Large Loaves; ATU 1862 Anecdotes about Doctors (Physicians); ATU 1894 A Man Shoots a Ramrod Full of Ducks i ATU 1960C The Great Catch of Fish.
5. Si no fos perquè Lorenzo Lafuente volgué fundar «La Pàgina Menorquina» i perquè Antoni Orfila i altres es dedicaren a recollir i a publicar-hi les rondalles, segurament aquests materials s'haurien perdut. Aquest treball en proposa, per primera vegada, una edició regularitzada ortogràficament i catalogada.

5. LES RONDALLES DE «LA PÁGINA MENORQUINA»

5.1. RONDALLES D'ANIMALS

(1-299)

TIPUS 237

I

Què has xerrat que t'han pelat?¹

Xerra com una cotorra, deim, perquè ses cotorres xerren tot es dia i diuen tot lo que saben, o més ben dit tot lo que senten, sia bo o dolent, que elles an açò no ho coneixen ni ho coneixeran mai. Tant és així que —açò ja és de fa anys, és un qüento del temps vell— a sa costa de sa plaça Vella de Maó, avui d'Hannover, hi havia una botiga de molta anomenada que sa gent li deia a Ca la Joana ⁽¹⁾ i tenien una cotorra que era ses delícies de sa gent que anava a comprar. Ets al·lots tots volien comprar aglans o caramels o regalèssia de Ca la Joana per sentir rallar sa cotorra.

—*Marquen el paso, marquen el paso!* —cridava repetint lo que es quefes passant deien an es soldats.

—*Adiós amigo, adiós amigo* —de sentir-ho dir a sa gent que passava pes carrer.

—Passi-ho bé; estigui boneta, estigui boneta —que era es saludo que solia fer l'amo de casa a sa gent que sortia de sa botiga.

—Tenga, tenga —que diu sa gent de Maó.

Idò, va succeir que es va fer sa crida pes cap de cantons que es pitgellador passaria a revisar es pesos i balances per totes ses botigues i la Joana treu un joc de pesos, bons, justs i, des que empraven, diu a s'homo:

—Ets altres —que eren falsos— posa'ls davall es taulell —pensant que nengú ho sabria.

Vat aquí que ja ve es pitgellador i mira i comprova es pesos que tenia la Joana damunt es taulell i else troba bé, justs, que donen es pes, emperò ell demanà si en tenien d'altres, cap joc més, i l'amo li va respondre:

—No senyor, no.

Mentrestant, sa cotorra, penjada dins una gàbia, deia sempre seguit:

—Ets altres, davall es taulell; ets altres, davall es taulell —que era lo que havia sentit a dir a la Joana, quan hi anaven botiguers a demanar-li si ho tenien de bé tot.

---

¹ 25/04/1929, IV, 318.

⁽¹⁾ Altres mos han contat es mateix cas succeït a sa botiga de Ca na Pelosa. Molts de pobles ho conten succeït a ca seva. Se veu que es fet és ver, emperò que no sabem de cert on succeí. Pes cas és lo mateix perquè lo interessant és lo que passà a sa cotorra.

Tant ell com ella com parlaven es dia abans amb gent de confiança deien:

—Ets altres, else tenim amagats davall es taulell.

Per açò, sa cotorra quan sentí que es pitgellador demanava:

—I ets altres?

Ella responia i deia set o vuit vegades:

—Ets altres, davall es taulell; ets altres, davall es taulell.

Es pitgellador tant de sentir aquesta cançó diu an es botiguer:

—Vam tregui es que té davall es taulell.

Així quedà compromès i li van agafar es pesos falsos que tenia amagats davall es taulell. Li posen sa munta i es botiguer, tot enfadat, agafa s'olla d'aigua bullent que hi havia an es fogons i la tira a sa cotorra. Es pobre animal va quedar ben escaldat i pelat, i va estar estona a tornar [a] meular ni ganes de xerrar, gens ni mica. L'amo es creia que l'havia morta.

Van passar dies i més dies sense que sa cotorra xerràs, però ella no va morir i se curà i quedà amb es cap ben pelat, sense una ploma, ni una polseta de pelussa. Un matí hi anà, a Ca la Joana, un homo amb es cap lluent, pelat, un fanal que feia claror i encara no havia acabat de dir: «Tenga», i sa cotorra, que ja esteia d'humor i ja xerrava colque poc, se'l mira i li diu:

Què has xerrat
que t'han pelat!
Què has xerrat
que t'han pelat!

A sa cotorra li semblà que aquell homo si tenia es cap pelat era perquè devia haver xerrat com ella i que l'haurien pelat també tirant-hi aigua bullent.

És compromès tenir una cotorra i que senti aquelles coses, que noltros en deim magarrufes, perquè a s'hora més impensada un queda tallat. Tal vegada, pes públic seria prou bo que a cada botiga n'hi hagués una, de cotorra, o lloro que contàs a sa gent lo que sentiguessin. Açò sí, també seria prest i else voríem amb es cap pelat si xerrassin un poc de més.

No ho faixis i no ho diran¹

Emprimer, casi tots es patrons de barquets de vella tenien una botigueta a ca seva i sa dona venia lo que ells duien de fora. Es patró Tòfol vivia as Pla des Monestir de Maó i quan venia de viatge solia dur caixes de sucre, cacao i demés coses de l'Havana. Una vegada, per fer contenta a sa seva dona, li va dur una cotorreta que xerrava a plenti. Va pensar que no tenien fills i que s'animalet li faria companyia quan es patró fos a fora. Sa patrona va tenir una alegria que no tornava. Allò era com una persona fora s'ànima. Es matí donava es bon dia i es vespre sa, bona nit. Rallava amb aquella amorosia des americans que no agradava a sa patrona, Parxèdies, per bon nom, i per mal nom, na Caspi, perquè volia esser molt fina amb es parlar i cada sis paraules deia: «Ah, caspi!». Era que aquell animalet no sabia un mot de sa nostra llengua, tot ho deia amb aquell espanyol tan dolç que encantava, però na Parxèdies moltes coses no les entenia. Sobretot quan deia: «¿Cómo no? ¿Qué esperanza?», sa patrona passava pena perquè trobava que sa cotorreta s'enyorava.

—Jo trob que *camono* devia esser es comú i que deu cridar a una Esperança que la devia cuidar.

Quan sa patrona no tenia res que fer, se posava as costat de sa cotorreta i la predicava en menorquí. S'animalet, que era més llest que molts de diputats, prest va aprendre de dir «Idò, tenga» i altres localismes. Quan es patró va retornar des primer viatge d'ancians, [que] tenien sa cotorreta, s'animalet ja li va sebre dir:

—Benvingut, patró —que semblava que tota sa vida ho havia dit.

Moltes dones i molts d'al·lots anaven a comprar a ca na Caspi per sentir parlar aquell animalet. Es negoci anava per amunt i sa patrona cada mes podia estojjar uns quants durillos, a vegades una dobleta i per Nadal una mitjança dins una capsa que tenia enfonyada per dins es marfegó.

Vat aquí que un dematí va comparèixer s'amostassaf amb es saig per mirar si es pesos esteien bé, com tenien de costum cada any. Sa patrona els hi va mostrar i es saig, que feia de pitgellador, va trobar que no hi havia res que dir. Mentre sa mestressa havia anat a s'armari des menjador a treure doblers per pagar sa pitgellada, es saig se'n va entémer que sa cotorreta deia cosa mig mastegada.

—Què dius, cotorreta? —li demana es saig.

S'animalet torna a dir:

—Davall es taulell hi ha es falsos.

¹ 05/05/1930, iv, 369; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, IX».

Es saig era un poc sord, badava s'orella i tornava a demanar:

—Què dius, cotorreta?

—Davall es taulell hi ha es falsos.

—Aquesta sí que és bona! Vol dir que na Caspi mos engana com a xinos? Senyor amostassaf!

Que no ho sent an açò?

Quan va sortir sa mestressa, la varen investir:

—Treis es falsos que teniu davall es taulell!

—Jo pesos falsos?

—Sí, sí, no ho amagueu, que sa cotorreta mos ho ha dit.

—Ah, brivona! Ah, pòlissa! No tornaràs a menjar més sucre!

De moment, tot se va compondre amb una munta i amb que es saig se'n va endur es pesos dolents cap a la sala per fer-los trossos a cas ferrer de davant, un bon menestral que primer feia, a estones perdudes de sa vetlada quan ja havia tancat sa porta, es pesos falsos i després else desfeia quan es saig els hi duia d'orde del senyor batle. Però hi mancava resoldre s'assunto entre sa cotorreta i sa patrona, que des salivó que tenia no podia formar sa paraula:

—Desagraïda! Malcriada! Per açò te som tinguda regositjada com una filla!

I sa cotorreta li contestava com un que sent ploure:

—Idò! *¿Cómo no? ¿Qué esperanza?*

—Crida, crida n'Esperança! Ja voràs lo que t'espera! Sa bèstia som estat jo que me fiava de s'animal de plomes com si fos una persona de sa família.

A l'endemà va tornar de viatge es patró i na Caspi li va contar lo que havia succeït amb es pesos de davall es taulell. Es patró se va enrabiar com un nen, agafa sa cotorreta per ses ales i la tira enmig des carrer. S'animalet va anar a caure, boni estamordit, en es moment en què sa cuinera de davant sortia per anar a sa plaça. Sa cuinera se va compatir de sa cotorreta i, creient que hauria fuit de ca sa patrona, l'agafa i la du a sa botigueta.

—Mestressa Parxèdies —diu a sa botiguera—, miri: sa cotorreta esteia ajaguda enmig des carrer.

—Per jo —respon sa patrona amb un pam de morros— hi pot estar molts d'anys. És una malcriada.

—Vol dir que no la voleu?

—No me la duguis, que en faré una coca.

—Si és així, jo me l'enduré i s'animalet no patirà.

Tota contenta, sa cuinera de ca don March s'endú sa cotorreta i diu an es senyor:

—Miri, don March, es regalo que m'ha fet sa patrona de davant.

—I què li has de fer an aquest animal?

—Si a vostè no li sap greu, la tindrè dins sa cuina i la faré xerrar.

—Fes lo que vulguis, en tost que jo no la senti gaire.

Dins sa cuina de ca don March sa cotorreta ho passava molt bé, perquè sa cuinera li feia plat com si fos una persona més. Un dia es senyor va cridar a sa cuinera antes d'anar a sa plaça i li va dir:

—Avui has de posar una pilota a s'olla, perquè esper sa visita de don Pau, de Ciutadella, i dinarà amb jo. Ja saps que sa pilota li agrada molt i vull fer un punt escapat.

Sa cuinera va dur carn per capolar, va fer una bona pilota i la va posar dins s'olla. Mentrestant, pensava:

—Don March estarà satisfet, perquè sa pilota fa gana amb aquesta oloreta d'herba-sana i aquet puntet de pebre bo.

Quan sa cuinera va sortir per anar an es rebost, sa cotorreta va tenir sa idea que sa pilota seria molt bona i, aprofitant que no hi havia ningú, s'atraca an es fogons, treu sa pilota de dins s'olla i se la va menjar amb una gana que encara ho va trobar poc. A s'hora des dinar, don March, tot content de poder obsequiar don Pau, es posa a cercar sa pilota per dins sa palangana des bullit i sa pilota no va sortir. Tot aixascat, crida sa cuinera i li demana per sa pilota.

—Senyor, jo mateixa l'he posada dins s'olla.

—Idò, no hi és.

—És ben estrany. Com pot esser? Jo estic segura que l'hi he posada.

Don March va pensar que sa cuinera se n'havia descuidat i feia es pas viu per no dir-ho.

—Mira, demà don Pau també dinarà amb jo, però pensa-hi a posar sa pilota i que no succeesqui com avui.

Sa cuinera no ho entenia. Va fer com es dia abans i procurava no fer-se enfora des fogons mentre es bullit passava endavant, emperò va haver de sortir per anar a comprar safrà a ca sa patrona i sa cotorreta va tornar a menjar sa pilota. Es mal va esser que quan sa cuinera va tornar, sa cotorreta encara menjava i es va descobrir es pastís.

—Ah, malcriada! Vol dir que ets tu qui te menges sa pilota i em fas quedar malament amb es senyor? Jas, idò!

Me li envela serva i sa cotorreta va anar a mullar es cap dins un pot d'aigua que casi bullia. S'animalet cridava i guiscava de mal que li feia sa cremadura i sa cuinera escandalitzava de pensar en lo que li tornaria a dir es senyor quan ves que tampoc hi havia pilota. A la fi sa cuinera va plànyer a s'animalet i li va posar oli cru a sa cremada, però ses plomes li havien caigut damunt es cap i tenia sa clepsa llisa com un os.

De tant en tant, sa cotorreta sospirava com un que té un gran pesar: lo que tenia era que se'n sentia des mal de s'escaldada. Sa cuinera, que ja se n'arrepedia de sa seva fúria, la va dur an es menjador i la va posar devora sa finestra que mirava a la mar perquè estigués més entretinguda i no pensàs tant amb es mal.

Es matí va passar i a s'hora de dinar va comparèixer don Pau amb es senyor i se varen asseure a sa taula. Sa cotorreta va voler comportar-se com a ben criada i quan else va veure asseguts digué:

—Bon dia!

Don Pau se girà, perquè no l'havia reparada, i li respon molt complimentós:

—Bon dia, cotorreta.

Sa cotorreta se'l mira, li veu es cap amb molt pocs cabells i li contesta:

—Cap pelat, que també has menjat pilota?

Don March s'alça tot maleït i diu a sa cuinera:

—Si no t'endús aquest animal tot d'una, demà el pos dins s'olla.

Sa cuinera el va haver de regalar i no trobava qui el volgués, perquè vesines xerraires i lloros, tothom else vol enfora.

ATU 237 The Talking Parrot.

Que hi ha mes d'abril encara? Es primer pagès que sortí de Menorca¹

Conten de fa dos o tres-cents anys de després de sa conquesta d'Amèrica per Colón que ets espanyols tot sovint, si no ets hi anava prou bé per aquí, se n'anaven a ses amèriques: cap a Montevideo, a Bons Aires, a Nouvellians i molt més endins, a fer fortuna, a córrer món, a descobrir terreno. Menorca, encara que sigui petita i estigui a la fi del món com una garrova que sura enmig des Mediterrani, com diuen que va dir es primer bisbe que va venir destinat aquí, també se n'entemien de ses coses que passaven per enfora, encara que fos as cap d'un segle o més.

Idò, sí, es pagesos de Menorca s'arribaren [a] entèmer que ets espanyols se n'anaven al trot cap allà endins a s'altre món a on tothom se feia ric en pocs anys, així com volien i fent poca feina. A ses amèriques plou molt, deien. Sa terra fa lo que vol es pagès, allà fan dues o tres anyades de blat xeixa o blat d'Índia i per força es doblers, es duros, ets amenen a coces ⁽¹⁾: per un duro ningú s'acota, se'l miren per no res.

Aquet pagès de Menorca, segons uns de Ciutadella i segons altres d'Alaior, en Xec de ses Roques Llises, es trobava estret damunt aquesta roca pelada que quan no li falta aigua, li sobra vent i comença a rumiar lo que havia sentit a dir a un capità de barco:

—Què faig? —diu—. Que me'n vaig? Si me'n vaig, no torn;estic cansat de pelar pobres.

Ets anys eren dolents. Es més bons eren aquells que plovia de primerenc i s'hi posava pertot molta pastura i se feia molt de formatge, emperò en arribar a s'abril, res, ja no plovia més i sa pastura no poria espigar i es blat no poria granar, i sa gent duia una tapinada damunt s'altra sense mai porer alçar es cap i, clar, es pobres se menjaven ses mans a mossos. De modo que causa s'abril cada any era un patir per aquet temut no ploure.

Cansat, com deim, de trobar es mes d'abril ⁽²⁾ i de sempre estar en ses mateixes, en Xequet feu un cop de cap, deixà sa família i ja fou partit cap a Amèrica, a on li deien que no n'hi havia, d'abril, que allà no tenien més que hivern i estiu i encara banyats. Sa mare, sa dona i ets al·lots, tots el ploraren per mort perquè no el tornarien [a] veure.

¹ 07/05/1931, VII, 419.

⁽¹⁾ Es duros, allà van a cosses. Un va anar a un poble d'on tothom qui en veia deien que es duros allà anaven a cosses. Just hi arriba trobà dues pessetes i no else aixicà. En soldemà trobà una pesseta columnària i tampoc se volgué acotar. Van passar dies i no trobà ni un sol duro ni tampoc cap pesseta, i per un dobler ja s'acotava i, gràcies a Déu, si el trobava, perquè passà molts de dies sense menjar ni fumar, viatge esgarrat cap a casa.

⁽²⁾ Pes mes d'abril cada gota val per mil, perquè és un temps que s'aigua va escassada, plou poc i, si plou, ve de bon toc.

Aquella casa era sempre un desòlit. Si un amic de l'amo hi anava, se n'entornava malalt de veure aquell ball. Allò era un betlem.

—Mon pare que no ve —deien ets al·lots.

—En Xico meu que no torna —deia sa dona.

Un dia, as cap d'anys, van sobre noves d'ell que li anava bé, en popa, xaloc en canal, com mai havia somiat, i ets enviava a demanar a tots:

—Veni, que aquí estic molt bé. Veniu, que no vos faltarà res. No penseu en es viatge, encara que hàgiu de fer sis mesos per la mar embarcats, sense veure més que cel i aigua, perquè quan arribareu aquí direu: «Açò és vida, més prest mos n'havíem d'haver anat».

Sa família, que s'estimava molt ca seva i ses seves coses, més que tot lo món, li escriuen i tornen a escriure que vengui ell, que ell torni, que si li ha anat tan bé i ha fet doblers, que vengui a passar ses velleses amb ells, que ells no tenen cor de dixer ca seva, perquè moririen de pena: caseta mia per pobra que sia. En Xec de ses Roques Llises ets hi va escriure i lis demana:

—Per jo tornar a Menorca m'heu de contestar: que encara hi ha abril? Si hi ha abril jo no torn. És per s'abril que jo me'n vaig anar.

Es d'aquí, sa família, li van escriure i li contestaren dient:

—Ja en tenim, ja, d'abril, i cada any i antes des maig.

—Voleu dir que encara hi ha abril a Menorca i m'enviau a demanar? —va dir en Xec, amb una carta—. Idò, no venc, no em moc ni amb bales ni a canonades. Aquí estic molt bé perquè no hi ha abril: de s'hivern anam a s'estiu i per jo just es l'àliga i solíem dir:

Piu, xaliu, xaloc,
qui està bé
que no es moc.

Aquesta és sa història des primer que se'n va anar de Menorca.

ATU 294 The Months and The Seasons.

RondCat 294 Els mesos i les estacions.

5.2. RONDALLES MERAVELLOSES
(300-749)

TIPUS 326A*

Sa por des casot^{1 (1)}

Hi havia, per devers sa banda de tramuntana, un casot buit a on cap pescador dels que per aquell contorn trafeguetjaven hi volia anar a romandre, perquè deien que allà dins hi havia la por i que, de nits, s'hi sentien gemecs i renou de cadenes. Va sortir un pinxo que va dir que, si li daven un bòtil de vi i una sobrassada per menjar-se-la cuita an es caliu, aniria a romandre an es casot per sebre què era sa por. I tal dit, tal fet. Un fosquet se n'hi va anar i, quan va arribar an es casot, s'hi va ficar: esteia mig esfondrat, ple de puces, de teranyines i de senyals que el bestiar s'hi arredossava. A un rincó hi havia un tros de foganya i es curro hi va fer foc per escalfar-se i torrar sa sobrassada. An es cap d'una estona, quan ja torrava es companatge i de tant i en tant feia mos i glop, va sentir una veuota que de dalt es fumeral deia:

—Ja caic, ja caic!

—Mal caiguessis a trossos!

Així que va haver respost, badabum!, casi damunt ell va caure des fumeral una cama d'homo. Es pinxo no en va fer cabal, entretingut amb es vi i sa sobrassada. An es cap d'un poc tornà [a] sentir envers:

—Ja caic, ja caic!

—Cau, mal caiguessis a trossos!

I rodolant rodolant, vat allà una altra cama d'homo pes fumeral. Ell, com si res fos estat, menja qui menja i beu qui beu.

—Ja caic, ja caic!

—Mal caiguessis a trossos!

Va caure un braç i, an es cap d'una mica, un altre i, llavors, sempre amb ses mateixes paraules, un cos de persona. Es curro seia tot tranquil i esperava s'acabament d'allò, quan va sentir més fort que abans:

—Ja caic, ja caic!

---

¹ 18/03/1927, III, 176; Anònima.

⁽¹⁾ Don Pedro Ballester en sus *Costumbres populares de Menorca* publicó en forma parecida esta rondalla con el título «Sa pò de Concas», tomándola de la obra del Archiduque Luis Salvador, *Rondallas de Mallorca* (Wirzburgo, 1895), de las cuales, como dice el Sr. Ballester, algunas son también tradicionales en Menorca.

—Mal caiguessis sencer! —va respondre ja empipat.

I tot d'una va caure un cap i, rodolant rodolant, se va afegir amb tot lo que havia caigut i se va alçar un homo sencer i viu.

—Què voleu, en nom de Déu? —li va dir es curro.

Però aquell homo, en lloc de respondre, es va asseure ran des foc i no va obrir sa boca. «Ja ho veurem», va pensar ell, i es va posar a coure una altra tallada de sobrassada. Quan esteia torrada i se l'anava a menjar, s'homo des fumeral es va banyar es dit de saliva i cendra i li embrutà sa sobrassada. Es curro li va dir:

—Mestre *Trossos*, no em soieu sa sobrassada que vos pigaré galtada.

S'homo tampoc va tornar resposta. Va esperar que torràs un altre tros de companatge i li va embrutar de saliva i cendra com s'altra vegada. Es pinxo no en va poder dur més i li va envelar una galtada que el va allargar tan llarg com era. Llavors aquell homo s'aixeca i diu:

—Gràcies, mon germà. Feia set anys que me delia en el Purgatori perquè un dia vaig pigat a mon pare i no podia entrar en el cel que no m'haguessin pigat a jo. Ara s'ha acabat la por en aquest casot.

I va desaparèixer pes fumeral. Es curro va tornar a ca seva, va contar lo que li havia succeït i de llavors ençà sa por va esser acabada.

ATU 326A* Soul Released from Torment.

RondCat 326A* L'ànima redimida per l'heroi sense por.

Rondalla des còssil o d'en Xec que sempre demanava¹

Açò vol dir que era una família pobra, pobríssima, que se menjava ses mans a mossos, que ningú tenia on caure mort de tan pobre que era. No és raro: so mens no tenien casa per estar més que un còssil i allà davall s'hi componien tots; açò sí, contents i alegres. Com sa ditxa no dura, perquè tothom s'arriba a cansar de lo que té i prest prest desitja lo que tenen ets altres, un dia a sa dona li va entrar sa fèl·lera, es capritxo, que dins una caseta, per petita que fos, estarien millor. Va posar sa idea a una caseta i ja no pensava en res, sinó en veure com la podria tenir. Quan es vespre va venir s'homo de jornal, ella li diu:

—Mira, saps què he pensat, jo? Que tu hauries d'anar a veure el Bon Jesús i dir-li, açò sí, ben dit, que mos donàs una caseta i que encara que fos petitona ja mos faria. Només seria per no haver d'estar davall es còssil, que ja veus que allà davall esteim que no mos porem borinar i tot ho tenim una cosa damunt s'altra.

S'homo es veu que devia esser des mateix parer que ella o, al menos, que li va entrar per s'ull endret, perquè en l'endemà dematí es va posar sa roba des diumenges i ja va esser partit a cercar el Bon Jesús. No el va haver de cercar molt i se trobà amb Ell:

—Bon Jesús, vos venc a demanar un favor, una mercè, que vós la poreu fer i és de donar-mos una caseta, encara que sigui petitona.

El Bon Jesús tot d'una li respon i li diu:

—Sí, sí, una caseta tindràs. Ves, que ja hi trobaràs sa dona i ses vostres coses.

Aquell bon homo se'n tornà moltíssim satisfet amb es peus que no li tocaven darrere. Hi arriba i sa dona la troba molt contenta an es pati i li diu:

—Mira, Xec, sa caseta nostra és ver que és molt mona! Açò és cosa, i no aquella xoixa! I que bon estar que fa, no m'ho haguera cregut mai!

No van passar molts de dies i sa dona ja tornà a maretjar a s'homo diguent-li:

—I ves, per acabar d'estar bé, saps què mos falta? Una tanca, una pleta, devora ses cases, perquè així, bono, no porem sortir des pati. Ves-hi, Xec, Ell te rebrà bé i t'escoltarà. Que hi vas?

S'homo, en Xec, en tenia molta vessa de tornar [a] partir a demanar perquè no li diguessin que mai en tenien prou, que mai esteien contents. Però, ja ho sabeu, ses dones sempre guanyen i fan moldre

---

¹ 07/07/1928, iv, 272. Contada per na Maria Seny, de Sant Climent, de 44 anys. Publicada a Salord (1999: 57-60) amb el títol «En Xec des còssil».

ets homos per allà on volen, perquè no callen i li donen, i fan rosegar fins que tenen lo que desitgen. Tant va prémer que per no sentir-la més, se posà sa roba nova i en Xec ja hi va, an el Bon Jesús, i li diu lo que volen: una tanca o un campet, an es voltant de ses cases.

—Ves, sa tanca de costat de ses cases serà vostra —li diu el Bon Jesús.

Sa dona quan va sentir en Xec que li contava i li deia que des de llavors era seva sa tanca des costat, [se'n] posà, de contenta i alegre, d'allò més.

—Ara estarem bé —li deia—, ara podrem armar gallines i unes quantes conilles, cosa que mai hem tingut. Som feliços, Xec.

I no va ésser ver, no, perquè as cap de poc temps sa dona ja ho trobà poc i li deia an en [Xec]:

—I no trobes que mos haguera pogut donar una vaca amb es campet? Sa tanca és molt gran per no tenir-hi més que conills i gallines. Jo fos de tu hi tornaria, an el Bon Jesús, i l'hi diria. A Ell no li seria res es donar-mos una vaca.

S'homo tot d'una li sortia més alt que es campanar.

—No trobes —li deia— que ja mos n'ha donat prou? Ja fas oi tant de prémer taronja. Tu sempre demanaries més.

Emperò, com s'homo li agradava molt sa llet espessa, s'arròs amb llet, es menjar blanc i es brossat, començà a pensar-hi, en lo que sa dona li deia d'anar a demanar una vaca, i que si la tingués en menjaria, de tot açò que tant i tant li agrada.

—Mira, Xec, que no hi vas an el Bon Jesús a demanar sa vaca? Mira, si palpes un poc totes etse voran donades an ets altres. Frissa i ves-hi, no siguis tonto.

En Xec tremolava com un quissó, perquè tenia por d'un arrifoll o d'un ronco del Bon Jesús, emperò, a la fi, se muda sa roba, se posa lo bo i millor i envesteix. Arriba i el troba, i li diu que si pogués ésser tenir una vaca, que estarien molt bé, perquè sembrarien molt de verd, tota sa pleta, i ets hi aniria tot en popa.

—Idò, ves-te'n —li diu el Bon Jesús—: una vaca trobaràs dins es campet.

—Gràcies, moltes gràcies. Si amb colque cosa vos ho podem pagar, no vos queixareu de noltros. Per [a] vós serà es primer brossat i sa primera peça de formatge.

Arriba a ca seva i se troba amb sa dona que se mirava sa vaca com pasturava dins sa tanca.

—No és ver, Xec —li diu tot d'una que el veu—, no és ver que açò és un gust! Que bé que esteim, eh! Mira, si no t'haguessis mogut, res tindríem de tot açò. Idò, homo qui *no lloira no mama*. Es no de tot ja el teníem, hem anat a cercar es sí i l'hem trobat i ets altres que pernetgin.

Eren, semblaven feliços, perquè sa dona es matí s'entretenia amb fer es menjar a ses gallines, amb cuidar es pollets, amb collir herba pes conills, i s'homo, traginant menjar a ses paedores i munyint matí i vespre sa vaca, tenint-la ben regalada, fermada davall es boer. Sa dona se posà to, més to des

que li pertocava, i, tota envejosa, volguent esser més que totes ses altres. Ja no se mirava ses vesines i tothom li semblava poc per [a] ella i, clar, com sortia, sortia ben empollastrida, sempre amb es tres tresors damunt com si no hi hagués altri.

El dimoni se la feu seva i n'hi va fer fer una com un covò: li va donar entenent que ella podria esser, si volgués, la Mare de Déu i s'homo, el Bon Jesús, i ets al·lots seus, Bonjesusets. I ho tindrien tot i serien es tot de pel món, i que tothom ets hi farien reverències, i que per ells se llevarien es capell i *tutti li quanti*. Es veu que el dimoni li havia ficat tota aquesta història dins es seu cap, i no dic jo. Ja comença a dir-ho an en Xec seu, un dia i un altre dia, i a matxacar-lo matí i vespre, i a picar sempre a lo mateix fins que l'engrescà de manera que s'ho va beure, així com ella l'hi deia. Semblava que li havia donat cervell d'ase.

Tot d'una, en Xec li deia que açò eren disbarats, que no poria esser, que estava ben loca i que el Bon Jesús el trauria amb un mànec i amb caixes destrempades; emperò, a poc a poc, li va donar entenent de debò i en Xec —aquí va caure de s'ase— partí cap al Bon Jesús a dir-li tot lo que sa dona havia pensat, perquè Ell i es seus ja ho havien estat prou. El Bon Jesús l'escoltà i, just hagué acabat, surt sant Pere amb un mànec, i sant Joan amb un garrot, i ets altres sants amb graneres i, a toc i coces, el van fer partir escala avall. I tant com se n'anava, li deia el Bon Jesús:

—Tot lo que tens te serà llevat i altra vegada haureu de fer sa vida davall es còssil.

En Xec arribà tot tremolant, que no sabia què es pescava, amb un retgiró que no poria parlar. I va trobar sa dona plorant i mal vestida davall es còssil, sense casa, ni tanca, ni vaca ni res ni pus. Així ho va [dir] el Bon Jesús.

Ben bé li va estar perquè mai va estar contenta amb lo que li donaven i així en va tenir més poc. Es ben ver que la mar com més té, més brama i que qui tot ho vol, tot ho perd, i que molts com ets hi donen es dit ja prenen com es braç.

ATU 555 The Fisherman and His Wife.

RondCat 555 L'ambició castigada.

Sa Rondalla de la Mare de Déu¹

És molt guapa. Vam si l'escoltau bé voltros i després la sabeu contar a unes altres.

Açò vol dir que era una filleta molt bona filleta. Era un àngel. Son pare i sa mare se l'estimaven molt, com que no en tenien altra. Un dia hi va anar la Mare de Déu a ca sa filleta i els hi va dir:

—Jo me la tenc d'endur al cel, perquè és molt bona filleta.

Son pare i sa mare els hi sabia greu, emperò li van dir que sí, basta fos ella, la Mare de Déu, que se l'endugués al cel. Quan van esser al cel, ella tot s'ho mirava i pertot s'embambava, com veia aquelles sales i més sales, i la Mare de Déu li va dir:

—Mira, aquí estaràs molt bé. Jo me'n tenc que anar i tu quedaràs aquí i guardaràs aquestes tretze portes. Cada dia aniràs a obrir-les totes dotze, que són de plata, menos sa d'enmig que és tota d'or. Pots guaitar per elles i després torna-les tancar ben bé, no en deixis cap d'empesa.

Ella cada dia feia lo que li havia encarregat la Mare de Déu, emperò sempre pensava: «Ai! Jo trob que tenc d'anar a obrir sa d'enmig que és tan bella, tota d'or, i ningú ho veurà ni ho sabrà». Llavors, pensava al revés i deia: «emperò la Mare de Déu m'ha dit que no ho fagués i no ho tenc de fer, encara que no em vegin».

Sempre passaven dies i setmanes i tenia sa mateixa temptació d'obrir fins que un dia, tot tremolant, va agafar es pestell i, encara no la tenia oberta, sa mà li va quedar ben lluenta, tota d'or. Com se va veure, pensava i deia: «La Mare de Déu què me dirà quan me vegi?» Se rentava ses mans i tant com més se les rentava més li lluïa, com si fos també d'or de debò, i no sabia què havia de fer-se per llevar aquella lluentor.

Així, arriba la Mare de Déu i va anar cap a sa filleta, i se la comença a mirar i li demana:

—Que l'obríreu, a la porta de mon fill, filla mia?

I sa jove li va respondre:

—No, mare mia.

La Mare de Déu, com va veure que l'havia ben enganada, l'agafà i la va tirar des del cel cap avall de per uns penyals. Un dia, es fill del rei de per aquelles terres anava a caçar amb altres amics i així veu que es cans tots anaven cap a una cova, else va seguir i amb ells va anar a sa cova. Hi troba una jove molt polida i li començà a demanar coses: com era que era allà?; qui li havia duita?; d'on era?

---

¹ 26/11/1927, III, 209. Publicada a Salord (1999: 53-56).

I ella, aquella jove, no li contestava i es fill del rei, llavors, va veure que era muda. Amb açò, arriben tots es seus amics i ell els hi diu lo que ha passat i que vagin a Palàcio i que duguin es vestits més bons i més rics, que hi vagin amb es cotxo de més rumbo. Es criats se'n van a Palàcio i van dur tot lo que lis havia dit es fill del rei. I, arribats, la van posar dins sa calessa, tota ben vestida de nou, i se la van endur cap a cal rei. El rei, com la va veure tan mona i tan polida, li va dir que es volia casar amb ella. I se van casar fent vuit dies de festes i convits.

As cap d'un any i un poc més, el cel els hi va enviar un fillet i el rei esteia tot content i begut de glòria de veure aquell fillet tan guapo, roig com un fil d'or. En sa nit, la Mare de Déu se li va aparèixer, a la reina jove, sa mare des fillet, i li demana:

—Que l'obríreu, a la porta de mon fill, filla mia?

La reina li va dir una mentida:

—No, mare mia.

La Mare de Déu li va agafar es fillet i se'l va endur al cel. En soldemà de matí, com el rei s'aixecà, va anar per veure es fillet i no el va trobar. Tot esglaiat, demanà:

—Com és que no hi ha es fillet? A on és?

Però, com ella no poria rallar, perquè esteia muda, va dir an ets altres:

—No en sabeu res, voltros, des fillet?

—Ben segur que ella, la reina, el deu haver mort i ara l'hauríem de matar a ella, perquè ha tingut sa daixona de matar es seu infant.

El rei se posà a plorar, plora qui te plora, perquè no veia es seu fillet, emperò va dir que no volia que matassin la reina, que esperaria més endavant per veure'n la fi. As cap d'un poc més d'un any, van tornar [a] tenir un altre fillet i el rei ja va dir, llavors, que volia que en sa nit hi quedassin guardes amagats per veure si ella li feia res an es fillet o no. Ho van fer tal qual va dir el rei, emperò ningú va veure res, ni es guardes tampoc. En sa nit, s'hi torna aparèixer la Mare de Déu i li torna [a] demanar lo mateix de ses altres vegades:

—Que l'obríreu, a la porta de mon fill, filleta mia?

I la reina li contestà com sempre:

—No, mare mia.

En soldemà de matí, el rei se torna [a] trobar sense es fillet i es guardes li van dir que no havien sentit ningú qui hi anàs, ni [hi] havien vist res tampoc, i que no creien que la reina li hagués fet cap mal. El rei s'entristí molt més encara que ses altres vegades, i tot enfadat va dir:

—Ara som jo qui man que matin la reina, perquè no pot esser ningú més que ella.

A Palàcio, com van veure que havien de matar la reina, se van posar a plorar i la planyien perquè veien que moriria sense més remei. Així, ja fe encendre el rei un fester enmig de sa plaça i,

quan feia més gala, va fer dur la reina, anant ella tota vestida de blanc. La tiren dins es fester i, tot d'una, va caure un raig d'aigua damunt es fester i es foc se va apagar com si plogués just damunt aquell tros. Una cosa molt rara. Amb açò, davalla la Mare de Déu duguent es dos fillets, un a cada braç, i li demanà per darrera vegada:

—Que sou vós qui obríreu la porta de mon fill, filla mia?

I ella tot d'una li va respondre:

—Ai, sí, mare mia.

La Mare de Déu, com va sentir que li deia sa veritat, li va entregar es dos fillets i li va dir que els hi havia pres, es fillets, perquè no li deia sa veritat mai i que ara, per açò, els hi tornava. Després, el rei se va posar moltíssim content quan se va veure amb es dos fillets i la reina. I, llavors, van viure junts molts anys i amb molta alegria. Qui sap es temps que hi van viure. Encara viuen si no són morts.

—Mai, mai han de dir una mentida —deia es qui contava aquesta rondalla—, perquè llavors, si se destapa, vos empegueireu. Un embustero —afegia— ha de tenir molt bon cap, bona memòria i no basta.

Es fillets, tots saben que no poren dir mentides i se solen posar dos, un davant s'altre, i se van senyalant una vegada a cada un per veure a qui des dos li toca anar a l'infern. Es qui ho fa, si és es més llest, té bon cuidado de començar-se a senyalar, a ell primer, i així acaba a l'infern senyalant a s'altre, que sol esser més petit que ell. Ho diuen així:

Mentida ⁽¹⁾

Pura,

pecat

etern:

qui diu

mentides,

se'n va

a l'infern.

ATU 710 Our Lady's Child.

RondCat 710 Els fills de la reina.

⁽¹⁾ Ets al·lots, quan parlen de mentides, se solen mirar ses ungles per si se veuen retxetes o taquetes blanques, que hi solen sortir. An allò li diuen mentides, grosses o petites, segons siguin aquelles i else solen comptar. D'un qui diu mentides o embusteries, en diuen que caplleua en sa conversa; que li amolla xaloc en canal; que li amolla per s'ullastre de s'era; que té es paladar negre; que ja empelta.

5.3. RONDALLES RELIGIOSES (750-849)

El Bon Jesús en forma de pelegrí. Qui fa bé, troba bé¹

Quan el Bon Jesús anava pel món, moltes de vegades amagava sa seva persona, ja presentant-se en forma de vell, ja de pelegrí. Ho feia aixuixí per donar colque lliçó an ets orgullosos, an es dolents, demostrant-se a la fi ell qui era. Sa gent conta, com a succeït, que una vegada anà en forma de vellet per un camp molt deshabitat i, després des sol ja post, arribà a unes casetes baixes i molt pobres, tocant a sa porta, fins que li van obrir.

—Germà, vós qui sou? —li diu sa madona de casa.

—Jo som un pobre vell que Déu sap d'on venc i tenc de fer encara molt de camí per arribar a sa casa. Si volguéssiu donar-me cobro per passar aquesta santa nit a recés, Déu vos pagaria sa caritat perquè sa nit se presenta dolenta: el cel està ben cobert i no he volgut quedar per dins es bosc, no sia cosa que ploqués.

—Què vol dir açò? Quedau, quedau i demà ja tornareu a partir ben dormit i descansat —li va dir madona.

L'amo, que era un homo molt agarrant, que sempre remugava i mai esteia content, de per dins sa cuina ja respon que el porien ben sentir:

—Ps! I ara que devem haver de tenir anit aquest homo amb noltros, com si aquí fos cap fonda, i no tenim més que un llit!

Sa dona, aquella santa dona, ja li arma conversa, an es vell, i li diu:

—Si no heu sopat, germà, podreu sopar amb noltros. Encara que sigui poc, mos ho partirem com a bons germans lo que hi hagi: lo que basta per un basta per dos.

—Gràcies, moltes gràcies. No sé per què feis açò amb jo.

L'amo amb un morro de pam, que nassetjava per dins sa cuina, deia:

—És una cosa aquesta dona! Sap que no tenim res noltros i encara en convida d'altres. Hi ha que veure-ho per creure-ho! —llavores ja ho deia un poc més fort perquè es vell ho sentigués—. No n'hi ha per dos i ho volen fer arribar per tres, serà tot suc.

Sopen i es pelegrí sempre s'excusava.

—No me'n doneu més —deia— ja en tenc prou. Jo només que mengi un poc ja estic bé, no me'n mereixia tant, ni volia que per jo féssiu aquest sacrifici.

---

¹ 18/07/1929, IV, 330. Apareix sota l'epígraf «Lo que conta es meu poble». Publicada a Salord (1999: 45-48), amb el títol «El Bon-Jesús pelegrí».

—Ca! És igual! Si açò no és res! —deia sa dona.

Acabats de sopar, li diu an es pelegrí:

—Bono, ja hem sopat, gràcies a Déu. Xerrarem un poc i llavors anirem a dormir. Vós dormireu an es nostro llit i jo i s'homo anirem a sa païssa d'aquí es costat.

Es pelegrí tot d'una contestava:

—No, no, açò no vull que ho faixeu de cap de ses maneres. Jo dormiré a sa païssa i voltros no vos moveu des vostro llitet. No hi faltava més! Allà estaré bé lo mateix.

L'homo, entre dents, remugava que era un contento:

—No hi faltaria més que jo tingués que dormir a sa païssa i donar es meu llit a un perdulari qualsevol que no sabem qui és. Jo crec que sí! N'hi faltará un poc per deixar-lo dormir an es llit, mos hi provarem noltros!

Es pelegrí com ho sentia, li tornava [a] repetir:

—Mirau, per jo no vos mogueu des llit: només que hi hagi un poc de palla ja me fa. Estic acostumat a tot i ja veig sa vostra bona voluntat.

Ses dones són casi sempre ses qui comanden i fan moldre els homos per allà on volen, emperò aquesta el deixà gonyar a s'homo per no moure un foc de mil dimonis.

—Esperau un momentet, si voleu —li va dir.

Sa dona se'n va anar a sa païssa i li va dur un coixí ben net, li va preparar una bona llitera amb un llençol i li posà una manta perquè se pogués tapar i una post drete a sa part de sa paret. Li feu una llitera ben arreglada. Com tornà an es menjador li va dir:

—Quan volgueu poreu anar a jeure i al menos descansareu i demà serà un altre dia.

S'homo, aquell mal monot de mal gènit i de mals modos, girà en coa amb un moc d'aigua i se'n va a sa païssa i tira a vorera es coixí, llençol i manta i ben esbrufa tota sa palla i la deixa tota remenada, i torna a sa cuina. Era lo més dolent que Déu havia creat!

—Bona nit.

—Bona nit que Déu mos do —va dir es vellet a s'altre i toca cap as llit.

Es pelegrí, a sa porta, encara va tornar a saludar:

—Fins demà, si Déu vol.

Vat aquí que tothom ja s'ha colgat i ben dormen i, així, s'homo ja comença a gemegar, a donar ais!:

—No sé què tenc —deia—, trob que és mal de ventre. I quins torçons de budells! Ai, que me moriré! Tu —i crida a sa dona—, aixeca't!

Se remolcava de mal de ventre, feia cruixir ses dents, se rebentava de mal que no el poria comportar, mossegava es llençols, donava crits i jutoris. Sa dona ja es va posar en peu, sense sebre què

fer ni què donar-li, ni a on anar an aquelles hores. Sa casa des vesí més a prop esteia a una hora enfora, i a on demanar auxili? A un món.

—Dona'm cosa —li deia s'homo—, que si no faré es tro, jo m'ofec. Ai, frissa que me moriré!

—Que vols que cridi es pelegrí? —li deia ella—. A vegades aquesta gent que corren món saben coses. Jo no sé on tenc d'anar!

—Mira, fes lo que vulguis —li deia ell—, emperò frissa si hi has d'anar.

Sa dona ja és partida a sa païssa i ja el crida, an es pelegrí, a sa porta: toc-toc, i es pelegrí amb un tancar i obrir d'ulls ja va estar dret.

—Què voleu, bona gent? —li diu molt content i ben despert.

—Mirau, bon germà, a s'homo li ha agafat de sopeton un mal de ventre tan fort que se me mor i jo no sé què fer. Vós no seria cosa que sapiguéssiu cap medicina? Veniu, feis es favor.

—Sí, sí, sí —diu es pelegrí.

—Idò, anem-hi tot d'una, si voleu —li diu sa dona.

Anaren dins s'alcova des malalt i es pelegrí ja demana sa crua des llum amb oli i, de part damunt es ventrell fent creus, va diguent:

—Bona hostalera,
mal hostaler,
palla banyada
i llitet sense fer
que es curi sa panxeta
si és que convé.

Aquestes paraules etse repetí fins a tres vegades i diuen que tot d'una li espasà es mal de ventre i se posà ben bo. Altres mos han contat tot lo mateix, emperò diguent:

—Pa florit,
vi agrit.
Palla banyada
an es llit.

Perquè conten que aquell homo li feia menjar rossegons de pa florit i que li donà a beure vi que ja era agre. Lo cert és que van quedar ben esglaiats i s'homo més que sa dona com sentia que el ferien, fent-li a sebre lo que li havia fet, i a posta. S'homo quedant tan agraït i ben bo li demanà:

—Pelegrí, vós mos heu de dir qui sou? A jo me sap molt de greu lo que he fet.

—Jo som —li diu Ell— el Bon Jesús, que he vingut al món per a convertir sa gent. I vós —diu a s'homo—, quan venguí un pobre, un pelegrí, no li plangueu mai un tros de pa, ni un got d'aigua, ni

sa redossa per passar una nit. Puis, lo que faixeu amb un d'aquets, a jo m'ho feis. Al contrari, tractau-los bé, que qui fa bé, sempre troba bé i qui fa mal, troba mal prest o tard.

Allavores, ell, convertit, el volia obsequiar donant-li de tot, emperò Ell, el Bon Jesús, els hi va desaparèixer sense sebre com ni per a on, ja no el van veure més. S'homo s'exclamava:

—Si jo hagués sabut que ell era el Bon Jesús, jo no l'hi haguera fet cap raresa! Sí que em sap greu!

—Homo —li deia sa dona— per açò mai m'agrada rebre sa gent malament, sinó que voldria fer a tothom lo que m'agradaria que me fessin a jo.

I així me l'han dita
i així l'he contada;
i si no és ben vera
ho serà una altra vegada.

ATU 750* Hospitality Blessed.

TIPUS 751E*

Es vellet amb un feixet de garbons a s'esquena, penjat dins sa Lluna¹

Sa rondalla que vull contar és des temps antic, molt antic, tan antic com Noè, i Noè ⁽¹⁾ va morir molt vell, ja tenia prop de mil anys i ja fa molts de mils anys que és mort. Així és que podem dir sense mentir que és de ses rondalles antigues que sabem, de ses que rodolen pes llibres de folklore. Açò fa que tengui un valor sa rondalla des «Vellet amb un feixet de garbons a s'esquena, penjat dins sa lluna» que no tenen moltes de ses altres que hem contat o contarem, si Déu vol i l'amo.

Idò, açò vol dir que era un lladre, es primer lladre que hi hagut en el món, i li van donar un càstig, una penitència ben grossa i ben llarga d'estar sempre a sa vista de sa gent, perquè amb ell s'escarmentin, perquè valgui per lliçó i perquè mai més hi tornàs haver lladres en el món. Açò no s'ha aconseguit, ni molt menos, perquè, de lladres, n'hi haurà sempre mentre hi hagi de què robar en el món.

I una altra cosa: els homos, com els animals, s'acostumen a tot i arriben que no veuen lo que tenen davant es nas, ni res els hi entra. Es presidiaris, as cap d'estona d'estar dins sa presó, fent feines feixugues, s'hi troben bé perquè s'hi acostumen; com hem vist també pardals (gorrions, que en diuen a Mallorca) que quan s'han acostumat a veure es bujots que els hi posen per fer-lis por que no es mouen ni es borinen, ni diuen res, ells s'hi fan amics i ben amics, fins arribar a fer-hi niu, dins es cap des bujot, per emburlar-se'n més encara, de l'amo que li ha posat. Anem an es vellet que va esser es primer lladre del món.

Com Noè havia sembrat vinyet, perquè provà de fer vi i li agradà moltíssim, el va cuidar d'allò que es diu bé per en ne tornar [a] fer anyada que en pugués collir molts, de quintars, per beure-ne amb tots es panxons a tanti volenti. [A] Noè ja li semblava que li coïa es menjar, es beure-ne un poc després de dinar. L'homo, Noè, com el trobà molt bo, en va beure bastant i se començà a empinar: va fer més xumes i se posà maleït, fins que li vení un xubec de no dir i, com va conèixer els efectes, se posà a beure'l en regla, perquè no li tornàs [a] fer mal ⁽²⁾.

Ell i els seus fills van esser es primers vinyòvols i van aprendre de cuidar sa vinya de s'ase que tenien, que un dia els hi entrà i pensant [en] ses mossegades que hauria donat an es sarments, escapçant-los, que lis hauria fets malbé, i va esser tot al revés, perquè llavors van reparar que es vinyet prenia

---

¹ 04/05/1932, VIII, 471. Apareix sota l'epígraf «Lo que conta es poble».

⁽¹⁾ Noltros deim: «És més vell que Noè».

⁽²⁾ Diuen que Noè va regar sa vinya amb sang de quatre castes d'animals: primer, amb sang de gall d'indi, i per açò es que beu se creu que és més cosa que els altres i s'estufa; segon, amb sang de cotorra, i que per açò es que beu du xètxera, ralla com una cotorra; tercer, amb sang de lleó, perquè en haver begut molt, prest s'enfaden i se posen com a feres; quart, amb sang de porc. Quan un està gat, borratxo, lo millor que pot fer, diu sa gent, és anar a jeure, a escorxar es gat.

més força i que feia més raïm i més saborós i sempre, sempre, van repetir s'escapçada, que és lo que noltros en deim podada.

Des sarments tallats, en van fer feixets, garbons, i des mateixos garbons van alçar com una paret per tot el redó que guardàs sa vinya. Mes un vellet d'ungles llargues que sempre s'enimorava de lo que no era seu, de lo dels altres, va armar a pigar poll en es munt i cada dia o cada vespre de lluna, anava a carregadero i se n'enduia un. Com ses rates tragineres, aquell vellet s'enduia un dia i un altre dia es feixet de garbons cap a sa seva cucanya, fins que (sa gerra, tant d'anar an es pou, s'arriba a rompre) va esser afinat i agafat.

Es fills de Noè eren uns homos, homenassos, un gegants grossos i gruixats com una torre, capaços de cruixir ets ossos a qualsevol i, com aquets se'n van captémer que els hi prenien es garbons, van fer una covatxa amb es feixos i allà s'hi van amagar i el van esperar a pas, com un qui espera es conill an es cau.

Vat aquí es vellet, que no mal pensava de res, hi arribà [a] anar un vespre de lluna clara i, tot i amb sa seva llarga cabellera i barba blanca, feia un mal visatge, emperò es qui el vetllava no li digué res fins que el va veure que ja partia carregadet. Li pren darrere i amb quatre camallades li va esser damunt i li dona manotada a ses espatlles, deixant-lo boni espanyat i l'aturà. Ja comencen, si aquesta és meva, aqueta és teva, crida qui te crida com a baladrers; si el posaràs o no el posaré an es feix de garbons; si tu me l'has robat a noltros, que d'aquesta no en fugiràs... Es vellet ja meulava prim i demanava que l'amollassin per l'amor de Déu, que li feien mal, que aquell feix de garbons no l'havia robat a ningú, que venia de molt enfora de dur-lo; que... En vista que no deia la veritat, ja li fan por i l'amenacen amb sa mà pes clotell de tirar-lo dins un avenc i ell, ben apurat, arriba a dir-lis:

—Si jo l'he robat, voldria que ara mateix quedàs penjat a sa lluna amb es feix de garbons a s'esquena.

Açò no era més que una bravata que deia per veure si l'amollaven, emperò no li va sortir es tir així com volia, perquè es fill de Noè més forçut el va agafar així com anava, pes cul des calçons, i el feu volar per amunt, per amunt i el tirà cap a sa lluna. I no sé si va esser un càstig de Déu o què, lo que hi ha i, és ben cert, és que es vellet va quedar penjat dins sa lluna, un poc corbo i amb es feixet de garbons a s'esquena, per més afronta, i allà està a la vista i estarà per secula seculorum, fins que Noè digui prou, que no porem pensar quan serà.

Quan jo era petit m'ho contaven un vespre de lluna clara d'estiu i me'l mostraven i jo, que me'l mirava, me semblava que el veia ben clar i que lo que me deien era ben ver. Es fillets d'ara també l'han contat igual i Déu sap de quan ençà açò es conta, i lo bo és que tots veuen an es vellet lo mateix.

ATU 751E* Man in the Moon.

RondCat 751E* L'home de la lluna.

TIPUS 752A

Sa segada de sant Pere¹

Ja que esteim avui damunt es temps de segar, volem contar sa rondalla de sa feta de sant Pere amb sa cremada des sementer, que moltes de vegades hem escoltat an es segadors mateixos quan, mig ajaguts davall un ullastre, fan sa beguda o fumada. La contaven així:

El Bon Jesús era pobre i feia bé sa vida de pobre, en tot i pertot. Ja tenia sant Pere que anava amb ell i l'ensenyava a viure de sa feina que feien per aquí i per allà; o d'almoïna, anant pes llocs demanant un trosset de pa per l'amor de Déu. Un dia li va dir:

—Pere, com jo [en] tenc d'arribar a tenir fins a dotze, de deixebles, i com ara som damunt es segar, podríem anar a cercar feina, colque escarada, quant menos per menjar, no sia cosa que cansem sa gent i que s'arribin a pensar que mos agrada viure esquena dreta.

—Idò, digau, Mestre, digau.

—Res, Pere, ja està dit tot. Partim i allà on mos agradi més sa gent, allà farem tracto, perquè ses cases diuen lo que són ses persones.

Ja són partits i sant Pere li deïa an el Bon Jesús:

—Açò aguanta es dia i almenos menjarem bo i calent, perquè sent que diuen que es pagesos es temps des segar, maten bé i, per berenar, mengen fetge i freixurat, sang i budells; es migdia un ribell de carn amb patates i, es de capvespre, sa bereneta de carn rostida. I açò per jo serà fer una grossa xalada.

Camina que caminaràs, per amunt i per avall, anaven entrant per llocs i feien un alè bevent un got d'aigua fresca i [a] sa gent [que] no li agradava, tornaven [a] donar es dret cap a un altre lloc. Pes camí, sant Pere deïa:

—Si mos avenim, si feim barrina, si tractam feina, hauríem de veure de no fer-ne de més amb un dia, no sia cosa que mos hi cruixiguem ets ossos.

—Ah, Pere, Pere... —li deïa el Bon Jesús—, no tenguis por de sa feina, sa feina és salut.

—Sí, sí, pot esser salut, emperò a jo em put.

—Vamos, Pere, calla, que ja has xerrat ben prou. Entrem aquí, vam si trobam feina. Pagès, lo bon pagès —diu el Bon Jesús com és dins es pati—, vos podríem fer servici en colque cosa? Mos voldríeu llogar per segadors vostros?

---

¹ 09/06/1928, iv, 265. Publicada a Salord (1999: 9-14).

—No, bona gent, perquè ja en tenc ben prou —li diu l'amo—. Lo que faria seria donar a escarada un pla gran que tenc un poc avall. Si vos convé ja direu coses.

—Pagès, lo bon pagès —li digué el Bon Jesús—, anem, si voleu, a veure'l i allà davant es blat vorem si mos avenim.

—Cap allà s'ha dit! Partim —diu l'amo.

Arriben an es pla, se'l miren i se proven i s'avenen. Es pagès, que era el bon pa, no escatimava res mai an es pobres i els hi promet donar-lis es menjar, o sigui, tres panxons i per devers un duro perhom. Sant Pere ja se mira el Bon Jesús, li fa senyal amb es cap de què agafi, de què per ell li sembla que està bé lo que diu l'amo. El Bon Jesús respon i ferma tracto dient:

—Idò, noltros dos el segarem amb un dia i mos donareu o enviareu es menjar a sa tanca, per no haver d'anar i venir.

Es vespre, l'amo ho conta a sa taula, acabat de sopar, davant sa família i es missatges, i els hi diu que li han semblat que no són de l'ofici.

—Ara vorem —diu— quins didals tenen: si saben fer via o no.

A l'endemà de matí, arriben al camp, an es pla, el Bon Jesús i sant Pere, que ja hi havia una hora de sol, i se seuen damunt una roca a la fresca. Sant Pere ja treu es galip i se posa a fumar. Per devers les vuit des matí, s'al·lot des lloc els hi dugué es berenar trobant-los asseguts. Els cridà i, davall un ullastre, posà taula: un tovalló i una ribella de sopes de llet i un poc de freixurat dins dos brondells de pa perhom. Van ben berenar i van quedar a ombra. S'al·lot arriba a ses cases i ho conta a l'amo, que encara no han començat feina. L'amo no ho trobà raro perquè deia:

—Tal vegada hagin vingut d'enfora i estiguin molt cansats i en ne posar-s'hi, s'hi posaran de gana. Vam, vorem a mig lo dia.

A mig lo dia, l'amo, amb s'ase, amb bast i beaces, dugué es menjar, es dinar an es seus segadors i an es dos escaraders. Com arriba los saluda diguent:

—Què tal? Com va això?

—Ja ho veis —diu el Bon Jesús—, encara no hem partit perquè en ne posar-mos-hi avui de cap vespre serà una espolsada i ja no n'hi haurà. Serà un promís i haurem acabat.

—Déu ho faixi! —digué l'amo—. Deveu esser de l'ofici i en poc temps, lo que em veig, vos llevareu sa feina de davant. Tot és que un s'hi posi en la idea.

Ja cap al tard des capvespre, a dues hores de sol, l'amo hi torna amb s'excusa de dar-lis sa bereneta per veure si havien donat un cop de falç, mal pensant que tot se fondria en menjar i ves, cerca després qui t'ha ferit.

No va esser així ni trapenses ⁽¹⁾. Arriba l'amo i queda amb un pam de nas com va veure tanta feina feta i en tan poc temps. Es pla el troba segat, emperò de lo que es diu ben segat, sense espigues per enterra, que a vegades n'és un roí ⁽²⁾; lligat, garbes fetes a punt de garbejar. I com veu allò, no va porer menos de donar-lis una bona bereneta i pagar-lis lo convingut. I que sempre que no tinguessin feina que porien tornar a ca seva, perquè en quedava moltíssim, [de] content, des seu segar perquè, sense por des mal d'esquena, havien segat avallet.

—Com ho van fer?

Conten que quan sant Pere agafà sa falç per segar, el Bon Jesús el va aturar i, que traguent pedra i foguer, donà cop i, a sa primera espira, es blat va pendre i, ss!, venga blat qui queia. Donà un altre cop de foguer i tot quedà lligat. En donà un altre i ses garbes quedaren fetes i ben fermades amb sos vencisos. Dona es quart cop i totes ses garbes quedaren a carregadero² a punt de garbejar. Sant Pere diuen que va quedar ben esglaiat amb uns ulls com a bòtils i s'hi ben fixà així com ho havia fet es seu mestre, perquè no sabia que per anar de veres emprassin es foc.

—Ja ho sabré jo —deia— amb un cas d'apuro per sortir-ne, des catxo.

En l'endemà havien d'anar a segar a un altre lloc i sant Pere se posà a les dents ⁽³⁾ que ell tot sol hi aniria i guanyaria per tots dos.

—No vull que vos canseu, bon Mestre, amb jo tot sol que hi vagi, a segar, n'hi ha prou. Lo que guany serà per tots dos.

Just clarejava va partir i, a sol fora, va arribar an es blat. Va fumar un parell de pipades i, com sabia bé el Bon Jesús com ho havia fet, va treure ets arreos ⁽⁴⁾ de dins sa civadera i dona cop de foguer. I vat aquí que ses espines de foc prenen an es blat i, ss!, zas! Ni rostoll va quedar. Sant Pere, com ho veu, se posà a plorar, plora qui te plora, i a cridar tot desesperat:

—Pobre de mi! Sí que l'he feta grossa! Aquesta sí que ha estat granada! I què faig, ara, jo! I qui ho paga? Jo no tenc un cèntim! Ah, ja me veig tancat a sa presó!

Arriba l'amo i, com veu aquell planàs ben cremat, socarrat baix baix, se'n feia creus ⁽⁵⁾ com ho veia:

—No teniu més remei que pagar danys i perjudicis i, si no, cap a sa presó!

⁽¹⁾ Trapenses: així com sona, ho diuen molt per la pagesia com si diguessin ni molt menos, ni fer-hi prop, o ni semblança.

⁽²⁾ Roí: moltíssimes, una cosa que retgira; perdre'n moltíssimes.

² Segons el DCVB, carregador: lloc on es carrega alguna cosa. En aquest cas, Orfila opta per la forma carregador de manera castellanitzada —en castellà és “cargadero”.

⁽³⁾ A las dents: prendre-ho a pit, voler sa seva.

⁽⁴⁾ Ets arreos: són sa pipa i es canó, es tabac, sa pedra, es foguer i sa banya de s'esca. Es tabac el duien dins una bossa llarga de moix, enrevoltada entre sa tira de ses sivelles de sa trinxa des calçons i lo demás dins sa civadera, que la duien a la banda penjada per ses espatles.

⁽⁵⁾ S'en feia creus: tant com un se mira una cosa que està malament, un desastre, se van senyant, dues o més vegades en nom del Pare.

Sant Pere, plorinyant, li deia:

—Bon pagès, jo no puc pagar de cap de ses maneres lo que he fet. Si jo m'hagués pensat açò no ho hauria fet.

Moltes llàstimes va fer sant Pere, emperò de res li van servir. El duen a sa presó de la vila i donen ordre an es carceler que no l'amollin, que és un qui l'ha feta granada com un covó i que, com no té doblers, estarà a ombra molta estona i ja vorem com acabarà s'assunto. Sant Pere, com se va veure dins ses quatre parets, deia idees per porer-ne sortir fins que se resol a escriure una carta, ben feta, an es seu mestre, el Bon Jesús, donant-li compte de lo que havia fet i on se trobava. Li explicà tot, punt per punt, de sa cremada des planàs i que paga amb presó es seu pecat.

—I Déu sap fins quan, bon Mestre! —li deia—. Si sabeu una manera de jo quedar bé, feis-ho que jo vos ho agrairé de cor.

Feta sa carta i com no tenia cap propi per enviar-li, la tira pes grallats de sa finestra i es vent se l'endugué per amunt, per amunt i cap enfora. El Bon Jesús pensava:

—Quina la deu haver fet en Pere, que no torna? Colque cosa de nou li deu passar com ell no ve, perquè ja fa més de tres dies que se'n va anar a segar.

Un d'aquells dies, puja el Bon Jesús dalt d'un ampit, un tallarol³, mirant per la dreta i per l'esquerra: i res de veure en Pere que vengui. I assucí un paper, que volava i que venia d'enfora, li cau a baix des seus peus.

—I és una carta! I açò és lletra d'en Pere!

Ja comença a fer capades el Bon Jesús porque sospitava que n'hi havia passat colcuna. La lletgeix de dalt a baix i se ben entera de lo que li passa i parteix cap an es lloc a parlar amb l'amo, a demanar-li quant val lo que ha cremat en Pere, es seu company. Troba l'amo un poc empinat, perquè aquet era un rampí, no com s'altre que era el bon pa.

—Bono, si trobau —li deia el Bon Jesús—, anem a veure-ho i tots dos farem un tanteo i, sempre que mos avindrem, ho pagarem i que no se'n parli mai més.

—Dit i fet —diu l'amo.

I ja parteixen i, com arriben an aquell planàs, va quedar ah!, boca oberta, mig tonto, esglaiat com un boig, quan veu que hi ha un blat daurat com mai, un blat que feia goig: cada espiga de pam i ben granades, anant de tres i de quatre⁽⁶⁾ com poques vegades se veu. I açò que es pensava porer roncar trobant es pla socarrat a fi de demanar molt. El Bon Jesús se gira a l'amo i li diu:

---

³ Diminutiu de tall.

⁽⁶⁾ Anar de tres i de quatre: són es casulls de gra que du s'espiga i si va d'un o dos és mala anyada. Enguany n'hem vist de quatre i de cinc.

—No és lo que vós dèieu. Així, me sembla que vos toca a fer treure, quan antes, es meu company de sa presó perquè jo no vos veig perjudicat en res.

L'amo, amb el Bon Jesús, se'n van a sa presó de sa vila i fa treure sant Pere i li diu:

—Anem i voràs es blat de ses planes que tu volies segar i no ho vas sebre fer.

Sant Pere volava d'alegria i amb el Bon Jesús i l'amo ja són partits cap an aquell sementer i, just hi arriben, ja treu sa pedra i es foguer. I an es primer cop que feu sortir espines, es blat quedava segat i, tant com anava foguetjant, se lligava. Ses garbes quedaven fetes i ben fermades amb sos vencisos i a punt de garbejar. I l'amo, espantat, se'l mirava i deia:

—Qui és aquet, que pot tant com Déu?

I aquí no va passar res més ni pus. I sant Pere se n'anà amb el Bon Jesús.

És ben ver que qui amb bon mestre va, bona escola aprèn; qui té un bon amic, té tresor; i qui té a Jesús, és lo més ric del món.

ATU 752A Christ and St. Peter in the Barn.

RondCat 752A Nostre Senyor i sant Pere es lloguen de segadors.

Per fer ploure...¹

Quan el Bon Jesús corria món, va venir a Menorca amb sant Pere i sant Joan dins una barqueta petita i va desembarcar a Ciutadella. Després de caminar tot lo dia per sa carretera de Maó, arribaren a Ferreries, i per aquell contorn varen veure un pagès que llaurava.

—Germà —li diu el Bon Jesús—, quan ha de ploure?

—Que plogui prest, perquè necessitam s'aigua —respon es pagès.

Segueixen camí endavant i, quant són devora Alaior, troben un altre pagès que també llaurava per sa grava i gemegava des bon temps. El Bon Jesús s'hi atraca i li diu:

—Germà, quan ha de ploure?

—Que plogui quan vulgui! —respon es pagès, molt estufat—. Veuen que un homo passa pena i encara se'n volen riure.

Tan prest com va haver dit aquestes paraules el cel, que estava ben blau i ben net, se va ennuvolat de veres i va començar a ploure. El Bon Jesús i sos acompanyants seguien es seu camí cap a Maó i sant Pere anava capbaix com un qui pensa en una idea que no el vol dir. As cap d'una estona no va poder aguantar més i digué an el Bon Jesús:

—Mestre, que me voldríeu explicar una cosa que no l'acab d'entendre per més que la rumii fa mitja hora?

—Digues, Pere, lo que vulguis.

—Com és que quan es primer pagès, que semblava tan bon homo, ha dit que necessitava aigua, no heu fet ploure i ara, per aquest altre tan mal parlat i groller, heu fet pujar un nuvolat que deu haver fet mitja saó?

—Pere —respongué el Bon Jesús, amb aquella veu dolça i segura que es guanyava l'amor de tothom—, has de sebre que ses coses i ses persones no sempre són lo que semblen. No hi ha que fiarse de sa primera ullada. Aquell de devora Ferreries era un homo fals i egoista, no és capaç [de] fer un favor a ningú. Ja li plourà quan plogui per tots. Però es d'Alaior, encara que sembli una fera, és un bon homo, capaç de quedar sense camia per donar-la a un vesí si n'hi manca. Jo veig es cor i no faig cabal de ses paraules. Per açò li he enviat aquell nuvoladet que li haurà caigut tan bé.

---

¹ 15/01/1931, iv, 405; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics». Publicada a Salord (1999: 15-16).

Sant Pere tornà a acotar es cap i no obrí sa boca en tot es camí, pensava i rumiava en lo que el Mestre li havia dit. Van passar molts d'anys i sant Pere sempre se'n recordava d'aquelles paraules del Bon Jesús. Quan explicava sa doctrina, solia dir an es qui l'escoltaven:

—Siau lleials amb ses vostres paraules i no lis faixeu dir lo contrari de lo que hi hagi an es vostro pensament. Sa veritat es necessària per tot, fins per fer ploure...

ATU 759 Angel and Hermit.

RondCat 759 Justícia divina paradoxal.

TIPUS 774

I

Pere, què vols, damunt o davall?¹

En contenen moltes, de fetes de sant Pere, de quan anava pel món amb el Bon Jesús. Me'n record d'una que sant Pere va quedar ben afat, morros eixuts i barba fresca. Es veu que sant Pere era fet d'estona, molt bonatxot si tant volen, i que el Bon Jesús lo que anava era a espavilar-lo per porer-lo dixer tot sol i que no en fes de ses seves. El Bon Jesús era molt feiner, no esteia aturat mai i lo que ho demostra és que fins a trenta anys va fer de fuster amb sant Josep. I contenen que després, quan predicava pes pobles i anava d'una banda a s'altra, que no li agradava gens es viure d'almoina, sinó de fer feina. Jo no sé si és cert lo que he sentit contar moltes de vegades a sa gent del camp, ja en ses vetlades d'hivern, ja quan fan sa beguda o fumada es jornalers i missatges.

Idò, contenen que una vegada el Bon Jesús i sant Pere van anar a un lloc a fer barquera ⁽¹⁾ i com van tenir aquella llenca de terra, aquella pleta ben neta de males herbes ⁽²⁾, la van sembrar.

—Pere, de què la sembram? —li demana el Bon Jesús.

—Bon Mestre —li digué sant Pere— de lo que vós vulgueu, de lo que penseu que s'ha de fer més i poguem guanyar un bon jornal.

—De blat, Pere, la sembrarem. Triarem una bona llavor de blat xeixa i voràs quina anyada farem noltros. Se'n parlarà ⁽³⁾.

La llauren ben fondo sense fer barbades, la giren i tornen [a] girar, dixant sa terra ben flonja, ben estofada, i llavores la sembren. Es blat va néixer que era una monada ⁽⁴⁾; prest, prestat, van aixarcolar sense dixer una mota de raure, ni gram, ni porrasses, ni cugules, que són es lladres des blat

---

¹ 02/07/1931, VII, 427. Apareix sota l'epígraf «Rondalles de Menorca o cataxarritos del temps vell. Fetes de sant Pere». Publicada a Salord (1999: 25-27) amb el títol «Damunt o davall?».

⁽¹⁾ Fer barquera és treure un tros de terra nova, llevar sa marina, ets esbarzers i argelagars, arraconant es reble i fent-la conradissa. Una vegada net es terreno, es pagesos el solien dar an es barquerer perquè hi sembràs lo que volgués, dues anyades pes seu compte.

⁽²⁾ Diuen males herbes an es trepons, cards cigarells (són molt dolents, ets animals no en mengem), olivardes (serveixen per matar puces); tàrrecs (fan una olor pudenta), canyots, gram, culis i lletreres.

⁽³⁾ Per tenir bona llavor de blat, es vells, que eren molt bledes, collien d'una en una ses espigues més granades i amb ses mans l'esclafaven i triaven es grans més grossos damunt una taula. Cada any ho feien i en sembraven una vorera de blat bo i net i així tenien bona llavor. Qui té bona llavor, té molt gonyat.

⁽⁴⁾ Bona anyada de blat ja és tenir bona partida.

perquè xuclen sa substància i sa humitat de sa terra. Un dia tant com feien feina, li diu el Bon Jesús a sant Pere:

—Hem de fer un tracto jo i tu, Pere.

—Digau, Mestre, digau.

—Tu que t'estimaries més —li diu el Bon Jesús— damunt o davall? I així mos partiríem s'anyada. Pensa-hi i ja me contestaràs i jo me quedaré amb lo que tu no vulguis.

Sant Pere era un bon mariner, un bon pescador, tant amb xarxes com amb palangres, com amb canya, emperò de la terra se veu que no sabia d'on etse menava.

—Pere, pensa-hi bé —li deia el Bon Jesús—. A tu sempre t'agrada es triar: tria, idò, ara lo que vulguis.

Sant Pere s'havia fixat que per sembrar tiraven es blat enterra i que llavors el colgaven, el ben tapaven, i se creia que s'anyada es faria davall i no damunt. Després d'haver-hi rumiat li diu an el Bon Jesús:

—Ja que voleu que jo triï, me quedaré amb es davalls.

—Està bé —li diu el Bon Jesús—. Tractos són tractos i així jo me qued, idò, amb es damunts.

Es blat va florir i granar i daurar i prest se van posar amb sa falç an es puny. El seguen i lliguen i van fer no sé quants de cavallons ⁽⁵⁾, molts. S'assunto és que el Bon Jesús va tenir una anyada de blat d'aquelles grosses. Sant Pere estira qui estira rostoll i no trobà res davall més que arrels seques sense un gra de blat. Sant Pere, que ja hi havia mesos que somiava amb lo que li tocava de part, creia que podria vendre blat i fer doblers, mesquí!, se quedà com un sant Clim ⁽⁶⁾.

—He quedat enganat —deia es pobre sant Pere—. Som estat un ase, emperò no puc donar sa culpa a ningú, perquè jo mateix l'he feta. Ah, no! No m'hi agafaran mai més amb un cas consemblant. Una altra vegada si se torna a presentar s'ocasió, ja triaré s'anyada de damunt i no de davall.

S'any venidor van tornar a fer barquera el Bon Jesús i sant Pere, emperò en tost de blat van determinar sembrar patates, que és sa menja des pobres. Vat aquí que ja etse sembren i van tenir una nada de patates de lo més polit que es pot pensar. Un dia, tant com else calçaven, ja armen conversa de qui s'ha de quedar amb es damunts i qui amb es davalls. Sant Pere així s'alça i diu ben resolt an el Bon Jesús:

—Aquesta vegada, si voleu, me quedaré amb es damunts.

—Es damunts tendràs, Pere —li diu el Senyor—. Tot d'una que sigui a tir, segaràs ses patateres.

Jo ja colliré es davalls.

⁽⁵⁾ Un cavalló són deu garbes lleugeres o feixugues, segons sigui de granat, es blat.

⁽⁶⁾ Volen dir que ha quedat trist, moll, ales baixes, prim, magre. I en quin sant se refereix sa gent quan diu un sant Clim? Sant Climaco?

—Avinguts, sí, sí, equiliquà ⁽⁷⁾.

Arribat es dia de collir ses patates, sant Pere va segar sa ramera fent-ne una partida de feixos i el Bon Jesús començà a collir patates que eren com a macs, moltes com a cocs i ses més petites eren com a patatetes de llavor. Sant Pere quedà amb un pam de nas, mirant sa serralada de patates que havia collit el Bon Jesús, i ell amb res més que sa ramera ⁽⁸⁾. Ets ulls li espiretjaven i deia:

—És ben cert que qui més tria més s'engana i es qui no sap lo que vol i no pren consell casi sempre l'esguerra.

Al revés, és tot d'una que arriben, diu sa gent, i és ben ver: totes ses coses volen que s'hi pensin un poc.

⁽⁷⁾ *Equiliquà de l'ataliani macarroni*, diu sa gent.

⁽⁸⁾ Sa ramera de sa patata vermella se la menja es bestiar i sa de sa patata blanca no, senya que és més bona sa vermella que sa blanca. Tal volta sia per açò que sempre té més bon preu en plaça: uns vint cèntims més.

Sa vinya del Bon Jesús o s'abatzer de sant Pere¹

El Bon Jesús feia coses grosses que deixaven a tothom esglaiat i lo que més cridava s'atenció era que vestia i pareixia ser com es demés i no mostrava, d'ordinari, rastre des seu gran poder. De tant en quant, feia meravelles que nengú sabia ni podia fer-les com ell, i llavors el coneixien. Per açò, sa gent del camp en comptes de fetes del Bon Jesús, que, encara que no sapiguem que siguin veres, no seria d'estranyar que les hagués fetes, perquè moltes de ses que va fer no se van escriure.²

Diuen o contenen que, com que per sa missa havia de menester vi, volgué ell mateix sembrar sa vinya, collir es raïm i fer es vi ⁽¹⁾. Encomanà a un pagès vinyòvol, amic seu, una partida de sarments de ses millores castes de raïm ⁽²⁾ i un dia se n'anà amb sant Pere a sembrar-les. Pes camí li deia:

—Pere, ja te miraràs bé lo que anam a fer, cosa que no l'hem fet i que més endavant sabràs es perquè.

Van anar a córrer pel camp a triar es terreno i, com trobà es que li agradava, hi van clavar es sarments que duïen i acabada sa feina la beneí. Tant com se n'anaven, sant Pere se girava darrere i ja la va veure florir i prest quedà tota plena de pàmpol. As cap d'uns quants dies hi passaren per allà, per veure-la i sant Pere no sabia què mirar des gran raïm que es veia, es ceps no el podien dur.

Sant Pere com a pescador era bo de tenir sempre, a sa barca, sa carabasseta des vi ben plena, perquè amb sa caldereta de peix tots es pescadors els hi agrada fer un glopet de vi encara que no sia més que per banyar-se es morros ⁽³⁾. L'homo, com havia vist sembrar sa vinya an es seu mestre, li semblava que ell ho faria igual i, així, si en sembrava una, podia dir:

—Vam, provau d'aquet vi! És fet meu, és de sa meva vinya!

No coneixia ben bé es sarments i, com per sa marina hi havia un tros d'abatzer socarrat, li semblà que allò ho era i així ja en tallà una manada d'aquells verdancs i else clavà, també, dins un fondal de terra dient com solen dir es pagesos, acabada una d'aquestes feines més importants:

—Que Déu hi faixi més que noltros.

Un dia s'emmenà el Bon Jesús a mostrar-li sa vinya que havia sembrat ell tot sol perquè la ves abans que fes raïm. El Bon Jesús no se feu pregar i hi volgué anar-hi a veure-la, i pes camí ja li deia:

¹ 02/03/1933, IX, 512. Publicada a Salord (1999: 17-19) amb el títol «S'abatzerar de sant Pere».

² La lectura és clara, la frase no està acabada.

⁽¹⁾ Sense vi, diu sa gent, no hi ha missa, responent a un que demana: «i que hem de dur vi?».

⁽²⁾ [En] són moltes i ara recordam: estorell, montona, bebrerés, carinyena, planta, calop, i moltíssimes més que ja direm un altre dia si Déu vol.

⁽³⁾ Es pescadors en deien: «do-me-la i li daré una besada».

—Me sembla que lo que em dius n'has d'haver fet una com un covò.

Encara no hi eren i de per dalt ses parets sant Pere li mostrava i el Bon Jesús li diu:

—Ai, Pere, Pere! I an açò tu dius vinya? I que no veus que es retret no és pàmpol?

—I ara què direu, Bon Mestre? —li deia sant Pere.

—Lo que sents, homo. Açò que tu has sembrat per sarments són branques d'abatzeres i en tost de fer vinya, sortirà un bon abatzera i es pagesos te flastomaran que no te podran veure de cap ull. Trob molt que no te faixin córrer si se n'enteren, molt més que tu voldràs.

—Voleu dir que no farà raïm?

—No farà raïm, no. Punxes farà, un monstro que nengú s'hi podrà atracar i es que hi entri, sortirà amb sa roba plena d'esborrancs i escarritxos per ses mans.

—Ah, sí? —diu sant Pere—. Venga-la, idò, pernes altes ⁽⁴⁾ i que no se'n parli més.

—Pere, fet està —li diu el Bon Jesús—. Res, farà mores i es pobrets que vagin de camí en s'estiu se banyaran sa boca. Mes, una altra vegada no t'atravesquis mai a fer de lo que no entenguis, perquè les esguerraries totes. No basta, no, veure fer una cosa per ja sobre-la fer. Hi ha tanta diferència com de sa nit an es dia, com des segar an es beure.

I, d'aquests abatzeres pot ser sí, com diuen, que es jueus li fessin sa corona d'espines que tant i tant de mal li van fer an el Bon Jesús, destrossant-li sa seva hermosa front.

Així com me l'han dita,
així, vos l'he contada;
i sa rondalla està acabada.

ATU 774 Christ and St. Peter.

⁽⁴⁾ Arrancar una cosa, tirar-ho cap avall.

TIPUS 774K

De Corema¹

Record encara molt bé ses vetlades passades devora es foc en s'hivern, de quan érem petitonets, que nostros vells, per fer-mos estar quiets i perquè no mos dormiguéssim, mos contaven rondalles, cançons, oracions, codolades i colque història antiga de quan Jesús anava pel món. En tenim un replec ben gros i, de per entre es fardo, n'hi he trobat una que ve de primera per en sa Corema perquè és com un sermonet i ben entretinguda.

Això vol dir que era el Bon Jesús (mos la contava una tia molt vella i molt bona dona) qui anava a predicar pel món amb es dotze apòstols, i ni sant Pere ni ets altres entenien moltes vegades de ses coses que els hi deia. Un dia els ensenyava que, de vegades, Déu envia un càstig a molts, perquè n'hi ha un de dolent, molt dolent.

—Bon Mestre —li deia sant Pere—, per un, ho paguen tots?

—Sí, moltes de vegades és així.

Camina que caminaràs, se'lse va endur un dia fins a sa vorera de la mar, que esteia molt maleta, i feia molt de renou i se veien unes ones com unes cases que semblava que s'havien de menjar el món. Vat aquí que van començar a veure un barquet que atravessava aquell temporal. El Bon Jesús els hi va dir:

—Veis aquet barco tan polit i tan gros? Va ple de gent.

—Sí, sí que el veim.

—Idò, ara s'anirà a pico i tots moriran.

—Ai! I per què, Bon Mestre, per què?

—Perquè dins des barco n'hi ha un de molt dolent i [a] causa [d]'ell tots se negaran.

—I no podria ser que se morigués tot sol aquest homo molt dolent i que ets altres se salvassin?

—No, Pere; Déu està ofès, molt enfadat i [a] causa [d]'ell ara ho pagaran tots.

No els hi va poder donar entenent com era açò i se'lse va emmenar per dins camins, per veure si trobarien res per dinar. En aquestes hores era ja molt tard i tots feien badalls. Així, troben una bresca de mel silvestre i diu el Bon Jesús a sant Pere:

—Cull-la i estoja-te-la dins sa camisa (com duien sa túnica fermada per sa cintura devia fer un poc de bossa) i no la toquis ni te la mengis que prest mos aturarem per dinar i n'hi haurà un tros perhom.

---

¹ 03/04/1927, III, 182. Publicada a Salord (1999: 23-24) amb el títol «Sant Pere i ses abelles».

Sant Pere, curios com es primer i molta gana que duia perquè es sol era ja molt alt i no havia provat un mos, se la mirava i se la menjava amb ets ulls.

—Pere, que encara dus sa bresca? —li diu el Bon Jesús.

—Sí, Bon Mestre, encara la duc i he reparat que dins es casulls hi ha abelles i me la mir perquè tenc por que no me piquin.

Encara no havia acabat de dir açò i vat aquí que una abella el pica fort amb aquell punxó que tenen i li va fer veure ses estrelles:

—Ai, ai, ai! —deia sant Pere com si hagués tornat loco, cridant com un desferuït².

I mentre cridava, apretava es braç per damunt es pit esclafant sa bresca i matant ses abelles. El Bon Jesús, quan el va sentir, tot d'una se girà i li va dir:

—Pere, què tens?

—No ho sé, Bon Mestre, una abella m'ha picat i jo les he mortes a totes i he esclafat sa bresca.

—I com és açò —li diu el Bon Jesús—, perquè una abella t'ha picat ho han de pagar totes? Quina llàstima, Pere, de ses abelles i sa bresca!

—Bon Mestre, saps que picava de fort! Jo no sé lo que me passava, em creia que tornava loco.

—Veus ara, Pere, per què Déu, ofès i enfadat d'un sol passatger d'aquell barco, moren tots i se neguen?

—Ah, sí, sí, sí —diu ell i tots ets altres—: ara veim que Déu, quan fa una cosa, ho fa bé i noltros sabem molt poca cosa per poder criticar lo que Ell fa.

ATU 774K St. Peter Stung by Bees.

RondCat 774K Sant Pere i el vesper.

---

² Mot no documentat al DCVB.

Rondalla de sant Pere i sa coca pintada¹⁽¹⁾

Es veu que el Bon Jesús s'emmenava ets apòstols d'un poble a s'altre amb ell, perquè sentiguessin es seus sermons, vessin es grans milacres que feia i as mateix temps aprofitava anar de camí per instruir-los bé i explicar-lis lo que haurien de fer una vegada que ell se n'hagués anat del món. Un dissabte de capvespre, fent una d'aquestes passetjades, conten que van entrar a seure un poc davall sa porxada d'un lloc a on hi vivia molt bona gent. Com allà van veure que tenien sa visita del Bon Jesús, s[e'n] van posar, de contents, que no sabien què es feien. Mentre ells seien i reposaven, madona els hi volgué fer un regalo, un obsequi pel Bon Jesús, i, com treia sa pasterada ⁽²⁾ des forn, els hi donà una coca pintada en brundells, perquè poguessin fer un mos cap al tard. El Bon Jesús i es seus deixebles li feren moltes gràcies per tan bon obsequi de sa coca. Un li deia:

—Déu vos do mannà.

Un altre:

—Que Déu vos ajud.

I el Mestre li digué:

—Que Déu vos doni cent per un i us pagui sa caritat.

—Ell qui és bon pagador —respongué madona.

Ja se posen altra vegada de camí i el Bon Jesús donà sa coca a sant Pere, perquè la guardàs per sopar, per quan arribarien a sa barca, que no en tenien una mica.

—Sí, sí; donau, bon Mestre, donau. I ja la vull dur ja —li digué sant Pere.

Ell, es Mestre, seguí contant lo que explicava an es deixebles i sant Pere llenegant llenegant, se feu enfora des ranxo i començà [a] anar endarrere endarrere. A cada instant, el Bon Jesús deia:

—Pere, on ets? Pere, què fas? No sé com és que te fas enfora de jo, vine assuquí.

—Mestre, si vaig un poc enrere és perquè tots junts feim un pilau² i tot són calcigades i me treuen ses sandàlies des peu, i així lo mateix vos sent i veig bé.

---

¹ 05/03/1931, VII, 411. Publicada a Salord (1999: 6-8).

⁽¹⁾ Li deim rondalla, emperò es seu nom és de ses fetes de sant Pere, que diu i sap sa pagesia de Menorca.

⁽²⁾ Pel camp pasten sempre es dissabte, per porer donar es pa fresc an es missatges i que es diumenges dinaven, que és molt lleig treure es pa dur a sa taula. Conten que la Mare de Déu ho feia així, com a bona dona de casa que era.

² Mot no documentat al DCVB.

No era per açò, no, que sant Pere anava enrere, sinó perquè de tant en quant rompia trossets de coca i pigava mossos i l'home matava sa fam. Si bé no devia esser fam, sinó golosia. As cap d'una altra estona ja el tornava a cridar:

—Pere, què fas? Pere, on ets?

—Jo vos sent, Mestre, jo sé què deis, encara que vagi un poc més enrere —li responia sant Pere i a l'entretant donava pessics a sa coca, menja qui te menja, i molt bona que la trobava.

Així, s'aturen a una revolta des camí i se seuen a s'ombra d'unes oliveres i el Bon Jesús el crida i li diu:

—Pere, vine.

—Què voleu, Mestre?

—Mira, m'has de posar bé sa cabellera —li digué el Bon Jesús.

Com era natzarè, duia una cabellera llarga i un poc embullada, perquè era molt revoltosa. Era una cabellera molt polida, com or, amb unes ones que li feien es cabells, que tothom se'l mirava, i és que era lo més hermós que es coneixia.

—Sí, dixau, Mestre, amb molt de gust vos l'esclariré i faré neta.

Ja l'havia pentinat i esclarit moltes altres vegades, emperò mai li havia reparat s'ull que tenia an es clotell, davall sa cabellera, i ben gros i ben obert.

Com sant Pere veu allò, queda ben esglaiat, sense sebre què fer i casi casi va caure de tremolor que tenia i li diu:

—Bon Mestre, què és lo que teniu an es clotell? Ai! Oh, por! Jo com que no us ho hagués reparat mai!

—Pere —li diu el Bon Jesús—, què tanta por? Fas molts d'espants i retgiraràs a tothom.

—Mirau, com jo us volia fer ses trunyes de sa cabellera perquè estiguéssiu més fresc, m'he trobat amb un ull ben obert que me mirava i ho poreu ben creure, no sé què tenc. Si no m'agafa cosa hi faré molt prop.

—Vols dir, Pere, que tens por? O tu no saps per què tenc aquest ull darrere? Jo t'ho explicaré: duc aquest ull darrere per porer veure com tu te menjaves sa coca que mos han donat i que havia de ser per tots i no per tu tot sol.

—Ai, Mestre! Voleu dir que vós m'heu vist? No ho tornaré a fer mai més. Perdonau-me si voleu, ja veig que es fer-se enfora de vós ha sigut la pesta i he caigut.

—Sí, Pere. Jo sé tot lo que passa pel món. Voltros, per veure, no teniu més que ets ulls de sa cara i encara no ho veis ben bé, a lo que mirau, perquè moltes de vegades veis una cosa per s'altra. Però a jo no em passa açò i mai m'engan, i tant veig lo de davant com lo de darrere.

Sant Pere, mesquí, va rebre una gran lliçó, quan menos se la pensava ell i ets altres, perquè tots van comprendre, llavors, que el Bon Jesús no era un homo com es demés, sinó un homo Déu i que com a Déu, tot ho sap, perquè tot ho veu.

A la fi, van arribar a sa cala, a sa barca i allà de sa mitja coca pintada ⁽³⁾ que duia sant Pere començà el Bon Jesús a repartir brundells a tots es deixebles per sopar i no es va conèixer casi que li fessin sima ⁽⁴⁾ perquè en va sobrar molta, de coca.

Així com me la van contar
la cont també jo ara,
sense afegir-n'hi gens ni pus.
Coses com aquestes,
en feia moltes el Bon Jesús.

ATU 774N St. Peter's Gluttony.

RondCat 774N Sant Pere i la coca.

RondCat C-050 L'ull de Nostre Senyor.

⁽³⁾ Una coca pintada ho deim a una coca cleca de part llarg i de través i per açò fa brundells. Així, fresca, és molt menjatívol i agrada moltíssim an es fillets. De sa mateixa forma se fan es panets de sant Diego, que beneeixen a ses esglésies franciscanes.

⁽⁴⁾ Ho deim, fer sima, per dir: no es coneix casi no hi ha dixat senyal.

TIPUS 791

De Corema¹

De sant Pere, en contem de molt grosses i sempre i sempre el posen de company del Bon Jesús. Moltes de vegades dèiem que mos contassin un quiento de quan el Bon Jesús i sant Pere anaven pel món i un dia mos van replegar devora es foc per fer-mos estar quiets. I mos van dir:

Açò vol dir que era sant Pere qui un dia va fer a son mestre moltes bravates que no el dixaria encara que tots l'abandonassin i que no s'empegueria de dir que era deixeble seu. I vat aquí que arribà es temps de la Passió. Quan van dur ets judios sa persona del Bon Jesús an es Palàcio d'Anàs i Caifàs, sant Pere, molt que se l'estimava, el seguia pertot sense dixer-lo mai i també va arribar fins allà per veure allò en què acabaria i per por que no li fessin mal. I entrant fins dins es pati, fins davall una porxada on hi havia molta gent enredonida devora es foc, perquè, era una nit d'abril molt freda i també s'hi va seure. Pes pati va passar una criada i li va clavar ets ulls i se'l va ben mirar i li va dir:

—I tu que n'ets un, des deixebles d'aquest homo?

—Ca, jo no! —li va dir sant Pere.

—Sí, sí: tu també anaves amb Jesús de Nazaret!

—Jo? Jo no el conec, ni entenc per què ho dius! —va respondre sant Pere.

—Sí, sí —li van tornar dir sa criada i aquells curiosos—; sí, sí: tu n'ets un des qui anaven amb Ell. Si no ho pots negar. Sa manera de parlar teu ja diu que ets falleu².

—Jo vos jur —deia bravetjant sant Pere—, jo vos jur que ni sé qui és aquest homo, ni mai he anat amb Ell.

Lo que demostrava sant Pere era que esteia carregat de por que no n'hi donassin un bon panxó. Mes, així com li havia dit el Bon Jesús, es gall va cantar i ell ja l'havia negat tres vegades.

—Ara ve es tros bo des quiento —mos deien.

—Idò, ho conti —deia jo.

—Què va resultar? —deia un altre.

—Què va fer sant Pere? —deien es més petits.

---

¹ 30/04/1927, III, 193. Publicada a Salord (1999: 28-32) amb el títol «Sa negació de sant Pere».

² La lectura és clara i el mot no està documentat al DCVB, ni al DIEC 2. Ara bé, després de consultar *La Bíblia*, concretament els Evangelis de Lluc (Lc 22.54-62), Marc (Mc 14.66-72) i Mateu (Mt 26.69-75) podem explicar que falleu fa referència al que als evangelis en diuen: galileu, als dos primers; i arameu, al de sant Mateu.

Idò, passat molt de temps, que sant Pere ja no hi pensava, en res de la Passió, un dia el Bon Jesús se'l va emmenar amb Ell i sant Joan i els hi va dir:

—Avui hem d'anar a captar que si no quissà no menjarem res.

—Com volgueu, Bon Mestre, ja sabeu que noltros no vos feim mai el contrari —li deia sant Joan.

—Ja porem partir —li deia sant Pere.

Comencen a caminar, camina que caminaràs, ara costa amunt, ara costa avall; ara per dins marines, ara per dalt pujols, i entraven per ses cases demanant una caritat, un tros de pa, i tothom els hi donava i de bon grat. Es sol se n'anava ja a la posta i sant Pere cada instant li deia:

—Bon Mestre, es fa fosc. Que no és hora ja d'anar a retiro? Jo em sembla que podríem anar cap a on pensau que hem de romandre no sia cosa que mos perdem i tinguem que passar sa nit pel sereno.

—Pere, que és que ja tens gana de jeure?

—Sí, Bon Mestre, jo trob que dormirem de gana. Sap que n'hem fet, de camí, i sembla que no!

—Idò, anem cap an aquell llumeneret i demanarem per dormir-hi.

Sant Pere comença a rumiar i a parlar amb sant Joan:

—Què et sembla? Que mos donaran cobro? Que deu ser bona gent? No sé si seran capaços de fer-mos dormir per colque rincó de sa cambra, o per dins sa païssa!

Sant Joan, que l'escoltava, li va dir:

—Bones ganes tens, Pere, de mormolar i de fer grémola, serà lo que Déu voldrà i prou. [I que hi] puguem dormir, que lo demás són qüentos.

—Ja hi som, Pere —li va dir el Bon Jesús—, que hi entres tu davant i faràs la llengua?

—No, Bon Mestre, entrau-hi vós i parlau que sabeu tractar millor sa gent.

—Bona nit, bona nit —i van entrar tots tres.

—Bona nit. I qui sou voltros? —va respondre l'amo amb una veu fosca de per dins sa cuina.

—Noltros —li va dir el Bon Jesús— som tres pelegrins que venim de captar de per aquets contorns i voldríem, si no us fes tort, poder parar aquí aquesta santa nit i poder seguir, demà, amb sa nostra tasca.

—Res me fa —li digué l'amo—, emperò haureu de dormir dins sa païssa perquè just [hi ha] llits per noltros.

—Idò, molt bé —va respondre el Bon Jesús.

Un missatge, es missatge gran, els hi va acompanyar i els hi deia pes camí:

—Aquí estareu molt calentets perquè vos podreu colgar de palla, que n'hi ha molta. Açò sí, anau amb cuidado amb fumar que no li pigueu foc.

—Fins demà de matí, si Déu vol —li va dir el Bon Jesús.

Una vegada tancada sa païssa, sant Pere li va dir an el Bon Jesús:

—Jo me posaré davant, devora sa porta, que me solc despertar que just clareja i vos cridaré.

—Està bé —li va dir el Bon Jesús—. Jo me posaré es segon.

—Idò, jo me posaré es darrer —va dir sant Joan.

Prest, molt prest, se van adormir i roncar, passant sa nit fent tot un so perquè esteien molt cansats.

Es matí, es pagesos se van aixecar primer i com van veure que et sol ja era fora, i que es tres pobres encara dormien, agafa l'amo un mànec i hi va anar per cridar-los i else va trobar encara ben estirats i, cridant que allò era una bona vergonya, donà manegada an es primer que trobà.

—Ai, ai! —deia sant Pere—. Ai, ai, que m'han fet mal!

Tot d'una es van alçar més que de veres, sense fer puces, i van sortir diguent a l'amo:

—Noltros estèiem molt cansats i no mos n'haviem donat que es sol fos alt. Res l'amo, fins es vespre, si tornam per aquí i que Déu vos pagui sa mercè.

—Ell, qui és bon pagador, i que replegueu molt.

Tot el sant dia el van passar d'un lloc a s'altre, i vat aquí que es vespre van tornar a ses mateixes cases demanant per dormir-hi. I else van enviar altra vegada a sa païssa. Arribats dins sa païssa, sant Pere diu que no se vol posar es primer perquè encara se'n temia, que es posaria es segon. El Bon Jesús se va posar davant i sant Joan darrere, donant es gust a sant Pere. Tampoc se van despertar en soldemà i quan hi havia més d'una hora de sol. L'amo hi va tornar amb unes escorretges i just obre sa porta els hi diu:

—I així va açò? Quines hores de roncar són aquestes? —dona escorretjada i diu que serà pes segon que ahir no li havia arribat.

Va ferir, com podreu pensar, sant Pere qui era es que s'havia posat es segon i va donar uns bons jutoris. I amb ets seus crits se van alçar ets altres de repent i deien a l'amo:

—Ja mos havíem tornat a dormir. Avui no mos cansarem tant perquè farem sa volta més curta. L'amo, bon dia, i fins que mos tornem [a] veure.

Se posen altra vegada de camí i sant Pere mostrava a sant Joan i an el Bon Jesús sa singlada, que la duia ben marcada, i els hi deia:

—Sabeu que me'n fan de mal, ses costelles.

El Bon Jesús els hi va contar moltes coses que no sabien i prest sant Pere ja no hi va pensar més. Tot lo dia el van passar anant de can Betlo a can Catetlo i, arribat es vespre sense entémer-se'n, else va dur el Bon Jesús an es mateix lloc per romandre i van quedar altra vegada dins sa païssa. Sant Pere hi entrava de molt mala gana, remugant remugant, però el Bon Jesús li deia:

—No veus que no mos passarà res demà? O te creus que cada dia serà es mateix berenar?

—Mirau —responia sant Pere—, és es darrer dia que jo venc a romandre aquí. Jo no vaig per sustos.

—Bono, Pere, tria es puesto que pensis estar més segur i no tenguis por.

—Res, idò —va dir sant Pere—, em vull posar es darrer de tots, perquè no me vegi l'amo si [hi] torna, que sant Joan se posi es segon i el Bon Jesús devora sa porta, i qui primer obri l'ull que avisi, eh?

—Sí, sí —i tots se van jeure així com va dir sant Pere.

Just van posar es cap baix, van agafar es so, emperò d'allò bo, i ningú se'n va témer de s'alba ni sa sortida des sol. I l'amo, com va pujar de replegar es bestiar, allà per devers les nou, arriba a ses cases i diu a madona:

—I aquells tres pelegrins se'n deuen haver anat dematí avui?

—Ja ho trob que sí! Ningú n'ha vist cap!

—Ah, ja! Així m'agrada! Avui riurem.

Ja agafa un parell de carcanyols o coscolls d'ullastre i ja és partit. Arriba a sa païssa i obre sa porta i diu:

—Encara dormiu, vessuts? Avui n'[hi] haurà [p]es qui encara no [n']ha rebut cap dia

Cataclac! I l'aferra an es de més enfora. Altra vegada van ferir sant Pere. Crits i jutoris i sant Pere ja va estar dret per fugir. Sant Joan i el Bon Jesús s'alcen i se posen amb es braços alts i l'aturen i li diuen que no se mogui.

—Bon Mestre —li diu sant Pere—, jo ja no en puc dur més: cada dia me maçonem que me deixen ben maurat.

El Bon Jesús li diu:

—Pere, Pere! Tu que no saps per què t'he donat aquesta lliçó? Tu me vas negar tres vegades es dia de la Passió i també me va fer molt de mal, tant com te n'hagin pogut fer a tu.

Sant Pere se posà cap baix com va veure que el resquitllaven i conten que de llavores ençà va plorar tota sa vida sa seva falta de negar es seu Mestre. I que cada vespre, com sentia es galls que cantaven, s'aixecava a resar i a fer penitència fins arribar a fer-se a sa cara dues canals.

—Aquesta sí que ha estat guapa —deia un.

—Aquesta m'ha agradat —deia un altre.

—Anem al llit —mos deien—, i un altre vespre [vos ne] contaré una de tan o més llarga que tampoc la sabeu.

ATU 791 Christ and St. Peter in Nigeht-Lodgings.

RondCat 791 Nostre Senyor i sant Pere dormen a la pallissa.

TIPUS 830B

Quan plourà? Plourà quan Déu voldrà!¹

Un dia el Bon Jesús va dir a sant Pere:

—Anem per sa marina i arribarem fins an es llocs de més a prop i veurem com es pagesos llauren o com giren, tal vegada ja n’hi hagi de primerenquers que ja sembrin a la vela estesa.

Sant Pere feia dies que tenia sa barca damunt s’arena de sa platja, pes grans temporalassos que es vent havia mogut i, clar, no tenia res que fer a sa barca i li va dir:

—Quan vulgueu, mon mestre, avui no tenc res per passar es dia, tant així mateix no mos porem atracar a la mar per sa gran maregassa que hi ha.

Açò era per dins es Sant Miquel a Nadal un any que ses aigües venien endarrerides. Mes, es pagesos, tant si plou com si no plou, si són bons pagesos, an es temps han de fer ses feines i ses sembres sense pensar en es collir, perquè si esperassin que es temps fos bo, que vingués bé, molts d’anys seria per Nadal i encara fumarien devora es foc sense haver llaurat ni sembrat. Com ja eren dins es Sant Miquel a Nadal, es pobres pagesos no tenien més remei que conrar sa terra així com porien, suant la gota gorda i colque vegada remugant, remugant, però ells devien dir:

—I què li farem? Noltros no tenim s’aixeta de s’aigua i només es qui té sa paella pes mànec pot fer anar s’oli per allà on vol. És hora de llaurar? Idò, llaurem. És hora de sembrar? Idò, sembrem.

Bono, el Bon Jesús i sant Pere ja són partits costa amunt per dins sa marina, tots dos, xano-xano. Sant Pere li contava lo que anava de malament: que hi havia dies que no porien sortir a calar ses xarxes, ni tirar llences, ni morenells i que per açò no tenien ni un cèntim per fer cantar un cego i que es pescadors, mesquins, se trobarien amb sa boca an es vent.

—Pere, no gemeguis, no —li responia el Bon Jesús—. N’hi ha que estan molt més malament que tu i passen doble captiveri i aguanten de sol a sol. És açò, Pere, el món. Si sempre t’anàs en popa molt prest no pensaries en girar els ulls al cel, homo! En s’estiu, enguany, que no te va anar bé? Quants de dies venies es peix a l’ull de la cara? Hala, hala, Pere, camina, camina i veuràs com són molts sense es pescadors es qui la corren. Són molts, quan són junts, es qui creuen que tenen més que motiu per gemegar, mos atracarem a veure es qui fan feina i fixa-t’hi bé i aprèn.

Ja parteixen, denc-denc, fins que arriben a una tanca on llaurava un vellet. El Bon Jesús el saludà amb tota amorosia diguent-li:

---

¹ 21/04/1932, VIII, 469. Publicada a Salord (1999: 20-22).

—Llaurador, bon llaurador, Déu vos do bona llaurada. Com va, l'amo?

—Com voleu que vagi? Malament com se vulga! Sa terra està molt asseguda, resseca i fa fer molt mala feina i surt feixuga. Un en pren panxó i es vespre queda amb ets ossos cruixits que troba es llit bla i des cansament casi casi no dorm.

—Idò, digau-me, bon llaurador, quan plourà?

Aquell l'amet amolla es mantí ⁽¹⁾ de s'arada i amb ses escorretges dalt de ses espatlles se'lse mira i lis diu:

—Açò és mal de sebre i es qui menos sap més hi diu. Lo únic cert és que plourà quan Déu voldrà.

Dona escorretjada a s'arriet i el Bon Jesús i sant Pere se van mirar un a s'altre capetjant, volguent dir que aquest l'amet havia parlat molt bé i se'n despedeixen desitjant-li sort i ventura, i bona anyada, i que Déu l'escoltàs. Ja van esser partits cap a un altre pagès que llaurava amb una colla de matxos que treien foc i feien alçar terrossos com a redones ⁽²⁾, i amb una polseguera que no se judicava res. Hi arriben, devora ell, el Bon Jesús i sant Pere i el saluden també lo mateix:

—Llaurador, bon llaurador, Déu vos do bona llaurada. Com va això?

—Malament que no hi pot anar més —respon aquell pagès tot roncant com un dimoni de maleït, amb una cara de rampí que feia ganes de no alçar-li els ulls.

—Idò, què tant? —li diu el Bon Jesús.

—I encara demanau què tant? —feia cara de ruc sense mare— Que no veis voltros lo sec que va?

—Però, digau, bon llaurador, i quan plourà?

⁽¹⁾ Es pagès per llaurar ha de posar ses mans an es mantí i ha de sebre llaurar amb sa dreta i s'esquerra, de lo contrari en diuen un travat, un manco.

Ses perxingues o escorretges les ha de tenir en sa mà que no llaura.

Ses cadenes o dogal (lo que es cotxers en diuen riendes) van fermades a ses llongues.

Ses llongues són dos metros de corda fermada an es mantí, que té an es dos caps una baga i on s'hi fermen es dogals.

Hi ha arades de colla i de foc.

S'arada, sa de colla, té es mantí, que és un braç que li surt cap an es llaurador per aquest agafar amb sa mà i porer pitjar, perquè sa rella clavi fondo i alci terrossos. Açò és conrar.

Des mantí parteix es dental que du baix sa rella i per dalt d'aquesta surten dos trossos, com a dues banyes, que lis diuen ses orelles.

D'un poc avall des dental surt sa telera, cap amunt, i sa cameta, que va cap envant, unint-se a sa canya; i aquesta amb s'altre tros, que es diu es nas, com un bec. Aquet té una clàvia per posar-hi s'aixanguer que du una traiga, quedant, així, enganxada sa colla de bísties a s'arada.

Sa cameta, sa canya i es nas van units per unes armelles, que són uns cercols o anelles de ferro.

Sa talera atravesa sa cameta, on se posa forta per un tascó que li diuen es reteler. Té uns forats que amb una clàvia fa que s'arada pugui agafar més fondo o més amunt, donant-li es nom de trempador, posant-se forta an es punt amb sa somereta.

S'arada de foc ho diuen a sa de llaurar amb una bístia i té mantí, cameta, talera i orelles.

De sa cameta parteixen es dos braços i dues canyes, i an es cap surten es segaderos, per junyir-hi sa bístia.

A s'arada de foc també n'hi ha que li diuen s'arada d'escassa.

⁽²⁾ Redona és una pedra de setze polsades en quadre.

—Plourà an es girant de sa Lluna ⁽³⁾. Que teniu por de banyar-vos? —ho deia cridant com un homo loco.

El Bon Jesús i sant Pere, com veuen aquell desenfrenat, se'n despedeixen prompte i se'n van.

—Què et sembla, Pere, d'aquest homo? Tu havies sentit roncar a nengú mai com ell? Quina diferència amb s'altre l'amet tan conformat i gens enfadat!

—Jo, a unes hores, Mestre, me creia que mos donaria una escorretjada o que mos tiraria un terròs pes cap. Ja hem fet bo com n'hem sortit amb es cap sencer. Ah, homo així es millor no atracar-s'hi mai, sempre una passa enfora, una quarta sobre vent.

Mentre caminaven cap a sa cala, cap a sa barca, una boira, un nuvolat de no res s'alça i va tapar es sol, i el Bon Jesús va dir a sant Pere:

—Pere, vam, gira't darrere!

—Ai, mon Mestre —li diu sant Pere—. Girau-vos i voreu ploure aigua eixamal per devers on llaura aquell bon l'amet. Mirau-vos-ho: sembla que l'hi donen per l'amor de Déu. Quin pop! I quina saó!

—Sí, sí, cau a portadores s'aigua. Hi estarà, de content, aquell vellet. Que no te'n recordes, Pere, aquell vellet és es qui mos va dir «plourà quan Déu voldrà!», i Déu l'ha escoltat i ha vist que amb ell tenia posada tota sa confiança i li ha donat lo que necessitava.

—No sé si us hi heu fixat, mon Mestre, i per ses tanques d'aquell altre pagès, d'aquell emmorronyadot, no s'hi plou, no!

—Ja ho veig ja i d'aquí veim com ell encara llaura. Per cert, que fa una polseguera com si fos s'estiu i tu, Pere, que no saps per què sa boira deixa tota sa seva reixa?

—Jo no, què voleu que sapi, pobre de mi? Lo que trob raro que no plogui pertot, açò sí.

—Idò, Pere, aquest és aquell que mos va dir que plouria an es girant de sa lluna i com sa lluna se gira i se torna a girar, mira, l'homo llaura i renega i està maleït com una pua, perquè mai arriba es girant que li diu s'aigua.

S'aigua és un benefici que ve de Déu i no de sa lluna i a Déu l'hem de demanar, i de Déu l'hem d'esperar per porer conrar ses terres i sembrar a fi de collir fruits saborosos i en temps oportú. Per lo tant, quan mos demanin «quan plourà?», hem de respondre a lo cristià, com aquell l'amet:

—Plourà quan Déu voldrà!

ATU 830B «My Crops Will Thrive Here without God's Blessing».

RondCat 830B El sembrador descortès.

⁽³⁾ A sa lluna, quan no se la veu, se diu «lluna cluquis»; quan comença, «lluna prima» i «lluna nova»; quan creix, «quart creixent»; i «lluna plena», quan ha fet es ple; després és «lluna vella» i «quart minvant»; i quan se gira, llavors li diuen es «girant de lluna».

TIPUS 830C

Acaballes solemnes!¹

—Avui tothom és ric —diu sa gent gran—. Avui tothom guanya lo que vol: un pobre que té salut i fa feina, no li falta un duro mai a sa butxaca.

Si ells rallen així és perquè han sentit contar an es seus l'avis lo que havien tingut de passar anys de molta misèria, de mala anyada, de poca treta, i noltros que no ho hem conegut, mos sembla que no és prou ver, que són, més bé, coses de rondalles i qüentos de vella, que no casos succeïts. Llavors no hi havia vapors, ni carros i el món se comunicava poc i era molt difícil es comerç per dur es sobrant d'una banda an es punt on faltava allò i, clar, es pobres, es petits la corrien i de vegades tenien lo que es diu fam.

Es nostros vells diuen que els hi contaven es seus pares que s'havien vist haver de menjar pa d'ordi o de civada (i que n'hi hagués) i que menjaven garroves, aglans, lletugues, escarxofes i porros-fulles ⁽¹⁾ i que allò ja els hi era festa, bona menja. De llavors, devia esser es fet que volem contar ara, i que anys qui tot s'acaba tenint por d'acabar-ho tot, hem sentit repetir es ditxo de: trob que enguany hem de fer com aquell qui va fer acaballes solemnes. Què són ses acaballes solemnes que va fer aquell pagès? Ho he anat demanant fins que un me contà i me va dir:

Açò era un pobre pagès amitger, de molta família, que tenia una casa plena d'al·lots i molt poc blat a dalt sa cambra i gens de revingut de s'any abans. I una casa així de gent, qui sap lo que ha de menester amb un any? De tot i molt, per tapar tantes boques.

L'homo, com porem veure, no tenia un cèntim per fer cantar un cego i per açò no poria comprar llavors per sembrar i pigar poll an es munt de blat de dalt sa cambra. Dins ell duia es sofriment sense demostrar-ho mai an ets altres. Era un homo que sa professó la duia per dins, perquè qui el sentia semblava que no passava cap captiveri i que res li faltava. Es seu parlar era així:

—Déu proveirà per endavant, ja menjarem ja, si Déu vol. Déu no abandona mai a ningú, Ell sap que noltros hi som aquí baix. Enguany, Déu mos n'enviarà manna de tot, cada any és un any nou i enguany, si Déu vol, serà bona anyada. Quan un troba un camí tancat, Déu n'hi obre dos.

Així parlen es cristians que tenen fe. Idò, aquet bon l'amo, un dia de sa setmana abans de Sant Antoni, se'n va endur sa darrera barcella de blat de dalt sa cambra per porer acabar de sembrar es sementer, i com cada dia començava sa feina diguent «en nom de Déu», en nom de Déu un poc abans de mig lo dia, va tirar es darrer punyat de blat.

—Que Déu hi faixi més que noltros —va dir an es seus al·lots, com va haver acabat—. Ara arreplegau ses eines, sembradora i partiu amb ses bísties cap a ses cases.

---

¹ 04/12/1930, IV, 399. Publicat (també) a l'*Iris*, de Ciutadella, el 23 de gener de 1930.

⁽¹⁾ Cúgols: d'uns cinquanta anys que per es llocs, es vespre, menjaven cúgols bullits amb un poc de sal i oli. És una planta que te ses fulles com un hàbit, sinó que és més gros. Es fa per talaiots, corrals i terres que no es conren.

Ell se posà es sac buit damunt ses espatles i s'hi carregà s'arada, i també partí darrere, darrere ets al·lotells, que jugaven i cridaven tant com tornaven a ca seva, contents perquè havien acabat de sembrar i llaurar i esterrossar. Arriben a ses cases i madona, des pati, ja li demana:

—Que heu acabat de sembrar?

—Sí, dona, ja hem acabat de sembrar, gràcies a Déu —li diu l'amo tot fresquet—. I en de més que hem fet acaballes solemnes.

—No sé què vols dir tu amb açò?

—Idò, dona, que no tenim ni un gra de blat a cambra, ni un bri de palla a sa païssa i ni un duro a sa butxaca. Es darrer punyat l'hem tirat a sa tanca i jo crec que an açò li poren ben dir: «acaballes solemnes».

És ver que sembla més cosa d'una novel·la que no història d'un cas succeït. Emperò, és cert i tan cert que s'ha fet un ditxo per dins la pagesia i que el repeteix encara anys de mala anyada quan diu: «Tenc por que enguany no faixem com aquell qui fe acaballes solemnes». Sa història des fet queda aquí acabada, mes n'hi ha que afegeixen sa segona part que ve i diuen:

—I an aquella casa, de què van menjar llavors? Qui else va ajudar?

Son pare d'aquells fillets (casi tots cabien davall una pollera) es dia que sa dona li va dir a sa taula, després de resat es pare-nostro, que havia fet sa darrera pasterada, se posà trist i capbaix i mentre menjava se posà amb ets ulls plens. Seien devora ell cinc [a] cada banda, es més petits, i un l'estirava pes braç i li deia:

—Mon pare, què té?

Es de s'altra banda també el tocava i li deia:

—Mon pare, que plora? I per què plora?

—Jo no plor, no plor —deia aquell bon pare—. Jo no tenc res, estimat meu —i amb ses mans se torcava et ulls i etse besava i consolava fent-lis una moixonía, una mitja rialla.

Un d'aquests dies de més apuro, que calquetjava fent tots es comptes demanant an el Bon Jesús que l'ajudàs, mentre dinava, van sentir renou de gent, per davall es porxo, demanant per l'amo.

—Mon pare, gent —deia un.

—Mon pare, un senyor el demana —deia s'altre.

L'amo s'alça i surt tot d'una davall es porxo i se troba amb un jove alt, ben fet i ben garbat, amb una amorosia de parlar que encativava:

—Qui sou? Què voleu? Quin senyal per aquí? —li digué l'amo—. Explicau-vos.

—Mirau, teniu, parau sa mà bon homo, que açò és per vos —li diu aquell jove, i donà volta redona i se'n va anar.

L'amo va quedar esglaiat, ben encisat, amb sa boca oberta, sense sebre què dir, ni qui era aquell jove, ni qui l'enviava. Bé va mirar pes pati, per una part i altra i no el va veure ni de tros.

Llavors, sí que plorava i plorava d'alegria.

—Mirau —ho mostrava a sa dona i al·lots—. Açò m'han posat dins sa mà i no sé qui. Són dobles de vint, d'or. Que ho veis? Mirau-les. No pot esser més que el Bon Jesús.

Així, sembla que va esser un àngel que el Bon Jesús envià an aquella casa, perquè hi dugués lo que els hi feia falta, en paga de sa seva fe i confiança en sa providència de Déu. Aquella casa, de llavors ençà sempre va esser una casa rica i plena, tinguent prou blat a cambra, a no acabar mai palla a sa païssa, i ben atibo fins a sa porta i no un duro a sa butxaca, com noltros, sinó amb sa butxaca plena fins dalt i mai més tornà a fer acaballes solemnes.

ATU 830C «If God Wills».

Déu nos guard del dimoni i sa seva ombra!¹

El Dimoni entrescant xerracs

Quan sa gent diu el dimoni, el diable, en Banyeta, en Vermell, se refereix an es mateix: a s'esperit des mal, a l'amo i autor des mal. I aquest casi sempre se troba per devora ses coses de Déu, que les rodetja per mirar de fer-les perdre, per fer-ho malbé. «Darrere sa creu hi ha el diable», diu es poble, i té raó perquè a lo que va és a fer tot lo mateix que Déu, és a dir, semblant a lo que Ell fa, puis que no té altra intenció que enganyar i dur sa gent pes camí de sa perdició fent-lis creure, pobres beneits que es deixen enganxar, que van drets pes camí sender i no és ver.

I quin ofici té el dimoni? Està untat de tot, però es seu ofici principal és fer sempre es mal i, de seguit, sense aturar-se, lo que ho fa moltes de vegades en tapetes, un poc d'amagat, perquè es més endelets no el descobresquin i no puguin pensar que sigui cosa d'ell. Mes, es poble que sap un poc de tot, diu que el dimoni com va esser vell es feu ferrer. I deu esser perquè es ferrers sempre juguen amb foc i estan per entre espines i açò és lo propi del dimoni: jugar amb foc, fer baralles, guerres, enveges, que pertot on arriben o tot quan toquen ho cremen.

Ara, que el dimoni no té cap pèl de tonto, és viu i llest, i tant que a vegades és mal de fer conèixer amb claredat ses seves idees i plans, perquè tot ho embulla. És cert que es misteri de l'encarnació i des naixement del Bon Jesús, Déu sempre l'hi amagà an el dimoni i ell, essent tant viu i tant sabut, res en pogué sebre amb certesa de tals aconteixements. Açò sí, el dimoni feia proves i calçols, i treia comptes, i pensava que es temps ja era arribat pel Messies, i que ja era pel món i anava d'aquí i d'allà per poder-ho afinar, fent tantejos.

D'aquella dona tan hermosa i tan singular, la Verge Maria, i del seu fillet, en dubtava sempre i n'arribà a sospitar, emperò, com los veia tan pobres, no se creia que fos ella la reina, ni ell el rei. I, per lo tant, anava fent proves per si podia afinar res i sebre cert ells qui eren.

Vat aquí que aquest fillet va esser ja un dia jove fet i ajudava son pare, sant Josep, amb ses feines de fuster dins es magatzem de sa fusteria que tenia an es poble de Nazaret. El dimoni començà es seus treballs i tot lo sant dia se'l mirava i l'escoltava. I si bé es seu posat era es d'un jove qualsevol, també hi veia un posat i uns fets i unes coses tals que tothom que el tractava de prop en quedava prendat, de sa seva amabilitat, des seu sebre i des seu dir, que li feien calquetjar i pensar si podia esser aquest el Messies promès.

—Res —digué un dia el dimoni a si mateix—, jo en vull treure es net i lo que faré serà que mentre ells dos, pare i fill, deixada sa feina, siguin a ca seva, per sopar i dormir, lis faré una de ses meves i prest veuré si se'n donen compte o no, si es jove és o no fill de Déu.

En aquell temps, es fusters serraven amb serres i xerracs amb mosses sí, emperò sense entrescar, això és, amb ses mosses totes dretes i, clar, passaven molt poc endavant i a cada instant

---

¹ 24/03/1932, VIII, 465. Publicada a Salord (1999: 49-52).

s'aturaven de cansament, perquè sa llenya tancava es tall a sa serra i aquesta se calentava i se torcia. Tal com va idear, ho feu en Banyeta.

Fet es jornal, deixada sa feina entre ses dues fosques, sant Josep i el Bon Jesús tancaren es magatzem i se n'anaren a ca seva a sopar i a dormir, com d'ordinari. De nits hi entrà en Banyeta i mirà per tot arreu rumiant quina l'havia de fer perquè li donàs es bon resultat que cercava. Així que veié ses serres i xerracs pensà:

—Jo lis posaré tortes ses mosses, una contrària a s'altra i vorem com se'n desfà es jove, perquè no podrà serrar ni fer res i, llavors, veurem si treu ses manyes. Si ell és el fill de Déu se'n sabrà sortir guapo i jo veuré què fa i què no fa. Ell així no serrarà ni un quart d'hora.

Així ho feu: agafà ses serres i xerracs, d'un en un, i amb un repols picà ses mosses, posant-les una cap aquí i s'altra cap allà, mirant cap a la dreta una i a l'esquerra s'altra. Tota sa nit feu una feinada loca per deixar aquestes eines totes destrossades an es seu entendre, perquè es matí no poguessin ni començar feina quan hi arribassin. Tot li sortí a l'enrevés an el dimoni, com sempre.

Es matí, ben de matinet, Jesús i Josep se n'anaren a sa fusteria per començar es jornal i es mestre, sant Josep, li diu an es seu fill, Jesús:

—Mira, mos hem de posar a serrar aquest tió gruixat i jo, a l'entretant, acabaré aquestes portes que les volen per esta nit i, si mos les paguen avui mateix, ja tindrem per menjar demà si Déu vol.

Jesús, fill obedient i humil, se posà a serrar i fer via, una cosa fora modo, a diferència de ses altres vegades, i pensava que feia molt bo s'eina. Sant Josep, que se'l mirava sense llevar-li s'ull de damunt, com sentia aquell zig-zag de sa serra i que feia molt de serradís, li digué com era que anava tan de pressa, i Jesús li mostrà sa serra. Sant Josep, esglaiat, se la mira i se la torna a mirar i li diu:

—No sé què veig. Ses mosses estan totes girades una contra s'altra i sembla que està com entrescat i as mateix temps fa bo, perquè fa molt més feina així que com ho teníem abans. Mes, i qui ho ha fet? Tu que ho has tocat?

—Jo no —li deia el Bon Jesús—. Jo pensava si seríeu vós qui ho hauríeu fet an açò!

—No, fill meu —li responia sant Josep—, noltros es fusters tot sempre havíem serrat amb ses mosses dretes, emperò ara, d'avui en endavant, en ne llimar serres i xerracs, així les hi hem de deixar i ho direm an ets altres fusters, puis que en ne veure-ho també ho posaran com noltros i haurem adelantat molt en s'ofici, que ja no serà mai més com abans.

El dimoni astut, pillo i boig al mateix temps, escoltava aquesta conversa sense perdre paraula i, com vegé es resultat que donà sa seva prova, es pigava tocs pes cap perquè es tir li havia sortit per sa culata, puis que envers de fer un mal i porer afinar si aquell jove era o no Déu, resultà que feu un bé moltíssim gros i no pogué sebre res en net.

—He estat jo un ase de cap a peus —deia, amb una cara de facinerós i amb sa coa envoltada—, a on he anat a descobrir aquest modo d'arreglar ses eines?

I, de llavors ençà, es fusters entresquen es xerracs i serres, i tots, si són bé de l'ofici, se contenen aquest catxarrito un a s'altre i en fan festa, de s'acudit d'en Banyeta, del dimoni.

Bé, mos deia una velleta que el dimoni si un el reparava, no en feia cap en senendret, que quan Déu feu o creà es primer homo, ell també en volgué fer i va treure totes ses manyes i, envers d'homos, feu moneies amb una bona coa com ell; i que quan Déu feu es cans, i de pintats, i de tantes castes; ell, el dimoni, també se pensà i creure que en faria, i molts, i li van sortir moixos i amb unes bones ungles per arrapar. De manera que cosa bona no n'ha feta cap ni una, sinó sa d'enganyar beneits, d'empènyer gent que bada i endur-se-ne'ls pes camí ample i alegre que condueix a l'infern, i sa d'entrescar es xerracs i serres, que encara li serveix per un afronta i vergonya, perquè amb açò tots sabem que ell, tan llest, no sapigué conèixer qui era el Bon Jesús. Parlant d'ell hem de dir com ses nostres s'ávies: «Déu nos guard del dimoni i de sa seva ombra!»

RondCat C-030 Per què s'entresquen les serres.

ATU 773 Contest of Creation between God and the Devil.

RondCat 773 Competició de Déu i el Diable en el temps de la creació.

5.4. RONDALLES REALISTES (850-999)

TIPUS 910B

Sa rondalla des savi Salomó o sa des quatre consells¹

Idò, veniu assuquí devora i escoltau-la bé perquè llavors l'heu de sebre contar an ets altres. Jo vos la contaré punt punt, així com l'ha contada en Bili de can Periquet que en sap de cor moltes, totes ses que s'avia li conta i n'hi ha com voltros de grossos que no en saben cap. I és que avui no sabeu res més que lo des cine.

Açò vol dir que era un homo i una dona que vivien casats, emperò esteien prims de trinxa i s'homo va resoldre a llogar-se i deixar sa dona amb un fillet petit. Es va llogar i esteia tan bé que hi va fer vint-i-cinc anys, sempre allà mateix, sense moure's mai. Es senyor o l'amo es dia que va acabar li demanà lo que li devia i com volia cobrar: si s'estimava més que li donàs en paga quatre consells i una coca o en doblers lo que fos. Aquet missatge li diu:

—Bono, hi pensaré fins demà dematí i ja vos contestaré.

—Està bé —li diu l'amo.

En soldemà dematí li diu:

—Ho he rumiat i ja hi he pensat prou. Jo m'estim molt més que me doneu es quatre consells i sa coca i no es doblers.

—Idò, escolta —li diu l'amo—, perquè te faran molt de servici mentre visquis: es primer és que no deixis mai ses carreres velles per ses novelles. Segon, que no posis es peu damunt pedra redona. Tercer, que te guardis d'homo roig i que no te faixi goig. I es quart, que antes de fer una cosa, hi pensis tres vegades.

—Bé, gràcies —li diu es missatge—, me faran servici tal vegada més que es doblers perquè aquets són redons i corren i fugen de ses mans.

Se despedí de l'amo o des seu senyor i va prendre es dret cap a ca seva i ja hi havia estona que caminava quan se trobà amb un homo que també feia es mateix camí. S'ajunten i armen conversa i així arriben a dues branques de camins: una que era es camí d'estona, es camí vell, i s'altre, un camí nou que havien obert que era molt dret i avençava unes quantes passes, i aquell company li diu:

—Anem per aquí que és més prop, pes camí nou.

Es missatge li diu:

—Anc què sigui nou i més dret i sembli més curt, jo, si no te sap greu, me n'aniré pes camí vell —ell pensava en es consell de l'amo: no deixis mai ses carreres velles per ses novelles.

---

¹ 20/06/1929, iv, 326. Dita per Gabriel Orfila Mercadal, fillet de 8 anys, en Bili de can Periquet, que l'ha apresada de s'avia o padrina Maria Sintes Pons, de 62 anys. Publicada a Salord (1999: 64-67) amb el títol «Es consells de l'amo».

En qui se'n va anar pes camí nou es va trobar amb una quadrilla de lladres i aquets li van demanar la bossa o la vida i, mesquí!, li van robar i el van matar. I es missatge pes camí vell, xano-xano-xano, va caminar un poc més, emperò arribà a un poble sa i salvo i quan va sebre que es company l'havien mort va dir:

—Bo he fet. A jo també m'hagueren matat com ell si no hagués escoltat es bon consell.

Un altre dia torna a partir i prest se troba amb un riu que l'havia de travessar i un homo per assullà li va dir:

—Si tu has d'anar a s'altra banda, segui'm i anirem per damunt aquets còdols, a poc a poc, sense que mos passi res.

—No, no —li diu es missatge—, jo me llevaré ses espartenyas i encara que em banyi un poc es peus i es garrons, no me fa res.

Aquell qui posava es peus per damunt es còdols redons una vegada van rodolar i, zas!, de becolls per dins s'aigua i morí ofegat, mentre que es missatge, a peu descalç, sense donar cap batuda, ni fer-se cap cop blau, arribà a s'altra vorera perquè pensà que era s'hora d'escoltar es segon consell de: guarda't de còdol redó.

Se'n va, camina que caminaràs, i així ja veu un llumet enfora, molt enfora i s'hi dirigeix. Hi arriba i entra i demana per si li volen donar sopar i dormir, emperò, com el veu, i veu que és un homo roig, dins ell pensava:

—Hi tenc d'anar amb cuidado jo amb aquest homo, no sigui cosa que me'n faixi una, no m'ha de fer goig.

Es posen a sa taula per sopar i es missatge li vetlava es ble i li diu:

—No en faixeu cabal que no mengi gaire; no arrib a tenir gana des cansament que duc. Lo que faria, si voleu, es anar-me'n as llit, que de sa gran caminada que he fet estic ben cruixit.

—Idò, ves as llit —li diu s'homo roig.

Una vegada dins es llit pensa que no se n'ha de fiar massa de s'homo roig, no sia cosa que de nits el mati.

—Res —diu ell—, lo millor és que jo hi posi un bujot dins es llit figurant que som jo i jo m'amagaré davall es llit —i dormí molt poc.

S'homo roig, de nits, agafa un ganivetot gros i amb sa idea de robar-li lo que pogués dur li clava a sa panxa des bujot, creient que el matava, perquè es missatge com se n'entemé cridà ben fort i mig escanyat:

—Ai, ai, ai! Bé va, l'he endevinada —deia s'homo roig parlant tot sol—. Ja vorem demà de dia què és lo que en feim, des mort.

En soldemà dematí surt de davall es llit i dona es bon dia a s'homo roig i, com aquet el veu, li diu:

—I jo havia mort ahir vespre! I d'on me sortiu?

—Ah, jo vaig cridar tres o quatre ais!, perquè me picaven ses mosques, emperò no va esser res, gràcies a Déu. Bono, mestre, adió i gràcies per tot i que Déu vos ho pagui.

Pren es dret cap an es seu poble i a la fi hi arriba i tot ho troba mudat, fins que veu una casa an es cap de cantó i diu:

Aquesta és sa casa, emperò, com recordava es quart consell que li havien donat que antes de fer una cosa que hi pensàs tres vegades, se la mira i diu:

Una, dues, tres:

la mia casa és.

Se'n va un tros enfora i ho diu fins a tres vegades. A la fi hi entra i es troba amb un capellà a sa porta, que no el coneixia ni sabia qui era. Demana per sa dona de sa casa i se li presenta, i aquesta li diu que segui, que descansi un poc. Es posen a conversar i ell comença per explicar sa seva història: que se'n va anar ja feia vint-i-cinc anys, que sempre havia estat llogat an es mateix puesto i que en tost de cobrar en doblers, que va triar quatre consells i una coca i fora doblers. Sa dona se'l mirava de prim a prim fins que li va dir:

—Estimat meu, i tu ets es meu homo?

I s'homo, com va veure que el reconeixia, li diu:

—I tu ets sa meva dona?

—Mira, es fillet petit que tu vas deixar, jo el vaig dur en es seminari a estudiar per fer-lo capellà gràcies a Déu ha arribat dalt i ara viu amb jo i esteim molt bé.

Es van abraçar pare i fill, que no es coneixien, van fer un bon dinar de festa convidant amics i coneguts i, enmig des dinar, son pare treu sa coca i es capellà la talla per enmig i la troben tota plena de dobles de vint, d'or, i de llavors ençà van viure junts i feliços tota la vida, sense acabar mai més ni es doblers ni s'alegria. I si ells no són vius és perquè ja són morts. Açò quan succeí tots vivien.

ATU 910B The Observance of the Master's Precepts.

RondCat 910B Els consells del rei Salomé.

TIPUS 910D

Penja't a una biga!¹

Un jove molt tronera i molt gastador un dia acabà tot es mil·liari que havia rebut de son pare, que no era petit, i, llavors, els amics, que en tenia moltíssims, començaren a deixar-lo tot sol, com és natural, perquè ja no hi havia res més que treure. Ell, pensatiu, malgirbat i entristit, rumiava es temps passat d'abundància i lo de veres que havia fet net sa bossa. I un dia pensant, pensant, va caure en lo que sempre li deia son pare:

—Mira, tu un dia te voràs tot sol, sense cap cèntim i, llavors, lo que podràs fer serà penjar-te en aquesta biga.

Aquesta biga era una de grossa d'alzina que duia totes ses altres primes de sa cuina de sa foganya. Tal com li havia dit son pare abans de morir, ho feu aquest perdulari. Agafà una cordella de cànnyom, li feu una baga escorredora, hi passà es coll a dins des de dalt [d']un tabalet a on s'hi havia encaramellat i, catacluc!, donà amb es peu toc an es tabalet. I quan se deixà caure com un penjoll, se biga cruixí per enmig, vinguent-se cap avall, i tot van esser dures d'or i dobles de vint que van rodolar per enterra. Com ell no sigué mort tot d'una, tingué eima de fer córrer sa baga quan va sentir es ding-ding des doblers, i ho aixicà més que de corrents i es va omplir un paneret.

—Jo som ric —deia ell—. Mirau, mon pare, a on les havia posades. Ell ja veia que jo arribaria a tocar es cul des sac i per açò me deia que me penjàs en aquesta biga. Encara m'ha anat bé.

Els amics se n'entemereren, emperò ell se'lse volgué mirar i, com no en tirà cap, mudà de viure i, ben compenetrats es dures d'or i ses dobles, en tingué fins a vell. I no dic jo quines velleses passà, de bé, puis encara n'hi van sobrar pels hereus. Penjat a sa biga encara se salvà.

ATU 910D The Treasure Behind the Nail.

---

¹ 16/07/1934, x, 575. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

TIPUS 921J

Com posaríeu foc damunt ses mans sense cremar-vos?¹

És ben ver lo que diu sa gent que no sap res, que ningú ho sap tot en aquest món, que an es més savi n'hi falta molt per sebre-ho tot perquè cada dia s'aprenen coses noves i quan menos s'ho pensa. Es sàbit Salomó, així l'anomena es poble, era moltíssim ric i açò és ben ver, emperò també era moltíssim savi, tant que el tenien i se'l miraven com un Déu. Emperò, encara que ric i savi, també va tornar vell i li va tocar es jeure molt de temps sense porer fer res de bo.

Un dia, un dematí que feia fred, d'aquells que pelen, no frissava d'aixicar-se i hi va anar un al·lot d'un casolà, pagès, a cercar foc i el feu calquetjar, tan savi com era, i el deixà ben esglaiat. Es vesins sabien que Salomó es matí no feia foc, sinó que emprava des foc que havia fet es vespre abans. Ell feia un clot enmig des cendrer i llavors hi posava es caliu caramullat i tapat amb sa cendra de pes costat, fent com un que feia un sitja, deixant es caracull sense tapar perquè exhalàs i no s'ofegàs, i així es matí tenia un braser, un caliuer de no dir. Aquesta era sa raó perquè molts, de matinet, de matinet, ja hi anaven a cercar amb sa pala un poquet de foc i ja no havien de començar de baix fent foc nou, que és cosa que fa molta tronya a ses dones, i més en aquell temps que el treien amb pedra i foguer.

Un dia hi entrà un al·lot fet un alarbi, mig vestit, mig despullat, i just va alçar es pastell, ja cridà demanant:

—Que em voleu donar un poc de foc, l'avi?

Salomó, que just meulava, de dins es llit va respondre:

—Qui sou? Entrau si voleu per endins. Veniu, jo som al llit.

S'al·lot entra dins s'alcova en què jeia i li torna dir:

—Que em voldríeu donar un poc de foc? Ma mare m'envia!

—I a on l'has de posar? —li digué Salomó—. Que no veus que te cremaràs?

—Damunt sa mà, l'avi, damunt sa mà.

Salomó feu un somrís i deia dins ell:

—Vam, aquest com se'ls arregla per dur foc damunt sa mà.

—Mira —li diu—, ja entraràs quan el tenguis, que te vull veure com te l'endús. M'agrada es sebre i aquesta no la sé encara.

—Està bé, ja entraré.

---

¹ 16/02/1933, ix, 510. Publicada a Salord (1999: 41-42) amb el títol «Com posar foc damunt ses mans».

S'al·lot arriba dins sa xemeneia i agafa un pessic gros de cendra i l'escampa damunt sa mà esquerra i llavores, amb ses esmolles, hi posa tres brases de caliu ben enceses, i ja és partit cap a s'estudi ⁽¹⁾ de Salomó per entrar-hi.

—Vamos —li diu—, i moltes gràcies per tot.

Salomó se destapà un poc alçant-se des des llit i no feia més que capades.

—I digue-ho, que m'has ben clavat tu! Jo, an aquesta, no la pensava! Cert, bon enginy has tingut. No sabia que sense pala ni llauna poguessin dur, i damunt sa mà!

Com s'al·lot se n'hagué anat, ell va du paper i ploma i va escriure:

—Déus meus, Déus meus! Vell en s'any i encara vaig aprenquent!

Llavores tornà [a] posar aixeta an es llatins, i diuen que va dir:

Tibis enturbulencis,
ne frasquabis tibi nis;
mandico vobis
et non cremis a mi.
Veruel; pistriuc;
for fai; sil cei:
De le benaventurer,
forbis, cendris, calibis.
Amén.

I si no és així, deu esser d'una altra manera i es que no ho cregui, que vagi darrere sa porta, que hi ha un plat de confits, i ets al·lots, com hi passen, hi peguen pessics. Així mateix, tal com sona, així m'és dita, i es tros darrer es qui m'ho deia me digué que ho escrigués a poc a poc, perquè és tot llatí i llatí ben és estil·lat.

C/CH 921J El rey Salomón aprender a llevar brasas sin quemarse.

⁽¹⁾ Es vells li deien a s'estudi sa cel·la dins cubil·lis.

Es carinyo de ses nores¹

Un matrimoni havia recollit a ca seva l'avi (pare de s'homo) perquè, mesquí, no tenia un tros de pa ni manera de guanyar-lo. Es pobre vell s'hauria mort de fam si es seu fill no l'hagués pres. Però sa nora, d'aquelles que no pensen que colque dia seran velles i que es seus fills també es casaran, no el podia veure ni en pintura. Si es pobre vell fumava —no gaire vegades—, si es passetjava per dins s'entrada per llevar-se es fred des peus, si s'asseia a un rincó per fer una becada, sa nora sempre tenia que dir perquè feia fum, perquè li embrutava ses rajoles, perquè no la dixava granar. Es cas era engegar-lo perquè se n'anàs as carrer o a qualsevol banda.

—Jo no sé —esbrufava com un furot— per què no anau dins s'hort i no me faríeu brutesa per aquí.

Es vellet se n'anava dins s'hort i a l'endemà sa nora li grunyia:

—Ahir me van posar un hort que semblava que hi havien furgat porcells.

Es vellet se n'anava as carrer i, si tornava un poc antes de mig-dia, sa nora el rebia amb bales i canonades:

—En Biel encara no ha vingut i vós ja no teniu espera per dinar. Com es coneix que vos donam bons mossos.

L'avi callava sempre i quan li posaven es menjar a sa taula menjava manco que un pardalet perquè no tinguessin què dir. A l'endemà tornava just que havien tocat mig-dia i sa nora li envelava s'esbruf de reglament:

—Ei, jo esperaria a venir es vespre. Trobau que són hores de comparèixer? En Biel no pot esperar perquè a mig-dia i vespres ha d'esser a sa feina.

Es vellet era un sant i mai responia, però ja no en podia dur més i un dia va agafar en Biel i li va dir:

—Mira, Biel, jo veig que vos faig nosa i he pensat que lo millor és que me'n vagi a l'hospital. Allà me cuidaran sense remugar i voltros haureu de posar un plat manco a sa taula. Però no ho he volgut fer sense que tu me donis es teu parer.

—Si açò és vostro gust, anau-hi.

—Jo veig que a sa teva dona no la tindrè contenta mai.

---

¹ 18/07/1929, IV, 330; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, IV».

—Idò, feis lo que vulgueu.

Es vellet antes de resoldre ho va voler contar a un amic i el va anar a veure.

—Jeroni, he resolt anar-me'n a l'hospital, però antes te vull contar lo que me passa perquè tu, que ets homo de seny, me diguis lo que hi trobes.

Fil per randa ho va contar tot an en Jeroni. I quan va haver acabat tot lo que li feia mal, en Jeroni li va dir:

—Tu que no tens res?

—Jo no. Què vols que tengui? Amb sa malaltia de sa dona ho vaig fondre tot!

—No te queda cap dobler?

—I ves! És tan poca cosa! No tenc més que quatre duros.

—Ja en tens prou per lo que fa falta. Si fas lo que jo te diré estaràs tan bé com si en tinguessis quatre mil.

—Digues, digues, que ja me tens ben intrigat.

—Es dia que vegis sa teva nora prop des teu estudi, tanques sa porta amb clau i te poses a contar es duros fent tot es renou que puguis, però no t'aturis an es quatre, comptes seguit com si n'hi hagués molts i com més pugis i més renou facis, millor. Sa nora es pensarà que en tens molts i te tractarà com si fossis son pare.

Es capvespre, mentre sa nora cosia un faldó devora sa porta de s'estudi de l'avi, es vellet es tanca i fa lo que en Jeroni li havia aconsellat. Sa nora comença a sentir es din-din des duros i s'atura de cosir. Tant com es vell contava, ella li seguia es compte i van comptar prop de quatre-cents duros, amb un so més polit i més net que devien esser des millors que corrien pel món. Es faldó no va passar endavant, perquè no hi va haver manera de donar un punt a l'endret. Aquell vespre l'avi ja va trobar millor cara i un parell de culleradetes més d'oliago.

—Menjau, l'avi —li va dir sa nora—, perquè es temps és fred.

L'avi va fer un mig somrís i va trobar que sa recepta d'en Jeroni començava a fer efecte. Aquella nit, quan es matrimoni va estar colgat, en Biel va dir a sa dona que l'avi se'n volia anar a l'hospital.

—No ho comportis, Biel, perquè aquí no li falta res. Açò deu esser que ses monges han ensumat que té doblers i se'lse volen fer seus. Què diria sa gent si noltros comportàssim que anàs a l'hospital?

—Que dius que té doblers?

—Jo l'he sentit comptar es duros i en té prop de quatre-cents.

—Jo em creia que amb sa malaltia de ma mare havia fet plis.

—Avui de capvespre mateix els hi he sentits comptar dins es seu estudi i feien un bon din-din.

—Idò, malda que estigui content, perquè si el tens queixós se n'anirà a l'hospital i es duros seran per ses monges.

A l'endemà en Biel agafa son pare dins s'hort i li diu:

—Mon pare, he pensat en lo que me vau dir ahir i jo no puc comportar que vos n'aneu a l'hospital. Sa gent me maltractaria i diria que som un mal fill.

—Mon fill, jo veig que sa teva dona té molta feina i no n'hi vull donar més. Llavors que un vell és mal de dur i...

—No ho cregueu, mon pare, és que na Guida estava malalta i tenia un humor del dimoni. Però ara ja està bona i li sabia greu que mos dixàssiu. No hi penseu més i si teniu colque queixa m'ho deis, que jo coman a sa casa i vull que estigueu bé.

—Bono, per no donar-te disgust ho provarem una temporada.

Des d'aquell dia, es vell contava es duros cada quinze o vint dies, perquè sa nora se'n recordàs de què else tenia, i na Guida esteia més blana i més carinyosa que si es vellet hagués estat son pare. L'avi quan se n'anava a passetjar tancava s'estudi amb clau, fins que va tenir sa caixa de sa roba amb prou còdols perquè pesàs com si estigués plena de plata. Cada vegada que es retgirava, duia un parell de còdols no gaire grossos dins ses butxaques i es vespre else posava an es fons de se caixa. Quan n'hi va haver prou, va prendre es costum de deixar s'estudi obert. Ja hi podien anar na Guida o en Biel a veure si sa caixa pesava. Quant l'avi trobava en Jeroni i li demanava com li anava sa vida, es vellet responia:

—Fillet, ara som al cel. Vaig a menjar quan vull, me passeig per on me dona la gana, fins puc escopir enterra, que antes Déu me'n guard. Des que vaig seguir es teu consell, Déu t'ho pagui!, som un senyor. Sa nora i es fill me van darrera a tota hora.

—Idò, ja ho veus lo que és s'interès.

Es vellet va fer una rialla que no acabava mai.

—De què rius? —va dir en Jeroni.

—Pens en sa cara que posaran es dia que m'enterrin i obrin es caixot...

ATU 982 The Pretended Inheritance.

RondCat 982 «Massa tindreu!»

5.5. RONDALLES I CONTARELLES DE RIURE (1200-1999)

TIPUS 1210

Es llansó de la sala¹

Açò vol dir que una vegada, ja fa molts d'anys, dalt sa teulada de la sala d'un poble de Menorca (no vull dir quin perquè no importa) va néixer un llansó que hi havia panxó per un ase. Un capvespre an es casino, mestre Xec Rabassa, que s'interessava molt per sa netedat des poble, va dir an es seu rotlo d'amics:

—Que no heu vist aquell llansó tan lleig que ha sortit dalt sa teulada de la sala? Cada vegada que el veig me fa més nosa an ets ulls. Jo trob que l'hauríem d'arrabassar.

—Està molt amunt, mestre Xec. No sé com hi arribaríem —va dir un des companys.

—Jo tenc una idea —contestà mestre Xec— que no me sembla dolenta. Mirau, jo agafaria totes ses portadores des poble i else posaria una dins s'altra fins arribar a s'alçària de sa teulada. Después hi faria pujar s'escolà, que és un al·lot lleuger i me sembla que no li faria mal encaramissar.

—Mos sembla bona idea —van respondre tots ets homos de cap clau que l'escoltaven.

—Idò, a arreplegar portadores, a veure si som homos de llevar aquell llansonot que és sa deshonra des poble.

De casa en casa van anar a demanar ses portadores i, com per allà era terra de vinyes, en van fe un bon replec. Prest else van anar posant una dins s'altra i fent una torre de portadores. Quan totes van estar posades n'hi faltaven dues per arribar dalt sa teulada de la sala i en es poble ja no n'hi havia més.

—I ara, com ho farem?

Tots se rascaven es clatell o una orella i ningú trobava sortida. As cap i a la fi, passa per allà en Toni Sútlera, i li conten es cas en què se trobaven. En Toni, que mai s'apurava per res, diu mentre reia:

—Així mateix, sembla mentida que tants d'homos i tan sabuts com es que aquí se troben no se'n sapin desfer d'aquet tros.

—Idò, i vós quina solució hi veis?

—És tan bo de resoldre! Jo no faria més que agafar ses de baix, que no fan cap servici, i else posaria dalt.

Tots es presents van quedar embadalits de no haver tingut abans aquell acudit.

---

¹ 27/02/1930, iv, 360; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, VIII».

—Aquest homo té raó —van dir ben convençuts de sa sabiduria d'en Toni Sútlera. Fins es qui sempre l'havien tingut per bàmbol van pensar que no era lo que ells se pensaven.

Amb ses ganes que tenien de veure es llansó arrabassat, comencen a llevar portadores de baix i a posar-les dalt, però as cap de mitja hora de feina encara ses portadores no arribaven a sa teulada i aquells bons homos van perdre s'entusiasme per sa gran idea d'en Toni. Varen passar consell i resolgueren que feia falta trobar una altra manera d'arribar an aquella herba que duia tanta ruïna an es poble.

—Esperau —va dir un altre lletrut d'aquells qui se reunien an es casino a fer sa pipada i una manilla—, jo me pens que sé com ho hem d'aclarir.

—Digau, l'amo en Joan, vós qui sou tan sabut.

—Podriem agafar un ase des que té en Quicus de Son Tec, que sempre estan afamats, i embragar-lo amb una corda i una senalla per davall sa panxa. El pujariem fins dalt es campanar i quan passàs per davant sa teulada de la sala, que està tan [a] prop de l'església, ben segur que allargant es coll arribaria an es llansó.

No feia mitja hora i ja tot es poble esteia reunit a la redó de s'ase i el fermaven, i havien passat una corda per dalt es campanar, i tothom esperava amb gran impaciència es moment de veure hissar s'ase per amunt. Amb açò ja comença a pujar, a treure sa llengua, a borinar ses cames i a fer uns moviments rars com si volgués nedar. Tots es mirons cridaven contents i deien entre crits i hurres:

—Mira, mira! Ja l'ha vist! Ja obre sa boca! Ja l'agafa!

Era ver que s'animal obria sa boca i treia sa llengua, però no per menjar-se es llansó. Lo que succeïa era que sa baga s'havia corregut an es coll i s'ase s'ofegava. Un jovenot ho va dir i per poc el maten. Però prest ho van veure, que s'ase no es menjava res, i van arriar corda. S'animal va quedar estès en terra com un sac buit i amb sa llengua defora: l'havien escanyat.

Llavors, van començar ses discussions i es crits sobre qui en tenia la culpa. Son amo de s'ase reclamava que li pagassin, perquè li havien demanat per donar-li un allansó i no per matar-lo. Allò era un assassinat que havien fet a s'ase. Que no ho veien que s'ase s'ofegaria amb sa corda sense poder menjar? Tots li deien que tenia raó, que allò no podia anar de cap manera, i casi, casi, li donaven el guard de més. En Quicus de Son Tec capetjava i deia que allò no podia quedar d'aquella manera, que li havien de pagar s'ase per nou i que, si no, donaria part a la justícia perquè ho era, un assassinat, que havien fet.

—Com ve a la fi —cridava—, és un habitant des poble, és un germà vostro que heu mort de mala manera.

Ets homos van fer un rotlet, varen rallar una estona i van acabar per resoldre que allà no hi havia més remei que pagar s'ase. Com? Entre tots, entre tot es poble. Qui la fa, la paga. Tots l'havien

feta i tots l'havien de pagar. Van fer una llista, se van apuntar i van donar es doblers an en Quicus. Allò ho havien d'arranjar sense la justícia, perquè si no tots ballarien.

Ah! Emperò ara pens en una cosa: han passat tres o quatre anys i es llansó encara és dalt sa teulada, més gros, més verd i més polit que mai. Ara sí que no hi ha por que ningú el toqui. Es vesins quan passen per sa plaça se'l miren de baix i pensen en lo que els hi costa aquella herba tan empinada. Qui la vol llevar, que hi pugui, pensen casi tots, però sense portadores i sense ases ni res qui ho valgui.

ATU 1210 The Cow (Other Domestic Animal) is Taken to the Roof to Graze.

RondCat 1210 El lleusó del campanar

TIPUS 1250

Es Pou de Cotaina¹

Que és ver lo que diuen des Pou de Cotaina? Sentida contar sa història des Pou de Cotaina, he demanat a molts des que han estat de pagès o missatges per aquell contorn, per sa serra, si era ver o no lo que diu sa gent. I ells mos han dit:

—Açò conten, açò diuen. Ara, si és ver o no, qui ho sap? És cosa de per l'antiguitat i no sé què dir-li, emperò com tots ho diuen, deu esser ver.

Idò, què és que diuen? N'hi ha per riure. Escoltau-ho bé.

Per sa serra, es pous són molt fondos i en aquells temps (açò era per devers sa sortida des moros de Menorca) es fer un pou costava moltíssim perquè no hi havia ni barrines llargues ni dinamita i se feien tots a cop de pic. Bono, es dos que feien es pou se van posar a picar, pica qui te pica, amb tota sa seva ànima, anys i més anys, sense mai parlar de trobar ni gota d'aigua, ni un ratxolinet, emperò com llavores eren homos forçuts, rostits, grossos com a gegants, li donaven a matar, no els hi feia res.

Ells, com feien sa fumada es temps de sa beguda, xerraven i reien. Es més valent deia a s'altre:

—Tu no et cansis que hem de veure fins on arribam.

—No, no, jo no em cansaré. Si vols, porem picar fins a foradar a s'altra part del món.

—Ca, homo; no tant, no tant. Antes d'arribar a s'altra banda haurem trobat aigua, si Déu vol.

—Idò, fora perdre temps. Venga a treure bagatge.

Com van esser molt endins, molt endins, van treure tot es feltre de còdols i permenys i estelleta, fent-lo ben net. I així es torna a posar a picar (ja eren a més de setanta canes) i sent que fan; rac!, rac!, i tira sa picassa i hi deixa sa bossa, sa civadera, amb ets arreus de fumar, i s'enfila per sa corda com un moix i cap amunt falta gent. Just va treure es cap dalt i es company, com el veu tot esblanqueït fent alens sense porer dir ni fava, l'agafa per davall es braç i l'asseu damunt un còdol pla i li diu:

—Què tens? Què hi [ha] hagut? Diga-m'ho!

—Ai! Quin susto, Xec, que he pres jo!

—Idò, que t'has fet mal, Xumeu?

—No, no, quan he donat picassada que treia foc, sent una renou fosca que fa; rac!, rac!, i m'ha agafat una tremolor a ses cames que no t'ho pots pensar.

Aquell altre, en Xumeu, li respon:

—Idò, calla i jo escoltaré a veure si se sent res.

---

¹ 02/01/1930, iv, 354.

Escolta amb sa mà a s'orella, en es coll des pou, i, no sentint res, resol i hi davalla. Posa peu a cada banda, aixecant, aixecant, i cap avall se'n va, fumant la pipa. Just tenia temps d'haver picat un quart, ja estira sa corda de senyals i en Xec ja el puja. Arriba a dalt tot concagat i, com pogué parlar, va dir an en Xec:

—Xico, es rac! que tu has sentit es veu que era sa renou de sa barcella, perquè jo he sentit que deien i ben clar «Déu hi talla!», i açò és que allà a baix, a s'altra part del món, mesuren.

—Hala, Xumeu, i ara que te'n rius tu?

—No dius que mesuren?

—Sí, sí, mira, ara diuen: «Déu hi talla».

Tots retgirats ho van anar a dir a l'amo, an es senyor, i nengú hi volgué tornar [a] davallar, ni per treure ses eines. Açò conten des Pou de Cotaina i per lo que me consta ho porem creure. Qui ho sap si no és ver? Lo cert és que diuen que està reblert fins boni dalt i no n'hi haurà cap que el buidi per sebre sí o no aquell pou forada el món.

ATU 1250 The Human Chain.

RondCat 1335A Treure la lluna del pou.

TIPUS 1296

Primer d'abril...¹

En Joanet era un al·lot espaviladet, encara que no tant com ell se pensava. Estudiava a sa Universitat de Barcelona i venia a Maó a passar ses vacances amb es seus pares i germans. Però un any va estar malalt i va haver de venir un poc antes dixant es exàmens pes setembre. Hi havia un jovenot mig boig —en Pau sa Lloca— que tot es dia feia sa bandúrria pes carrers de Maó. Uns quants desenfeinats li solien fer brometes, perquè hi ha gent qui pensa que té molta gràcia, açò de fer dur es covo a un jovença qui no ho té tot. En Joanet era d'aquesta casta. I vat aquí que es dia primer d'abril, passant pes carrer Nou, veu en Pau sa Lloca i el crida.

—Jas, Pau, m'hauries de fer un missatge. Vat aquí sis cèntims i vas a cas apotecari a comprar-me polvos de vent.

En Pau, brandejant es braços, se'n va amb es sis cèntims ben estrets dins sa mà, però pes camí sent ses rialles d'un grup de bergants que s'han enganat uns an ets altres i pensa que tal vegada aquell estudiantet tan ben vestit el vulgui enganar a ell. Per si acàs, troba que val més deixar-ho anar i se posa ses tres peces dins sa butxaca. As cap d'una estona, en Pau torna [a] passar prop d'en Joanet i s'estudiant el crida devora es seus amics per xalar un poc i, de passada, que vegin sa seva llestesa.

—Pau, que no has pensat amb es missatge que t'he encomanat?

—Sí que hi som pensat.

—I que no m'has comprat es polvos?

—Miri, don Joanet, som anat a ca s'apotecari i quan som estat a sa porta no me n'he recordat des nom que vostè m'havia dit, nomes sé que era cosa de vent i, com jo duia un bon gargall, he pensat que lo millor era comprar tres galetes de dos i me les he menjades. Adiós, don Joanet.

En Joanet va quedar una mica encorregut i va pensar que hi ha molts que semblen; en canvi, n'hi ha que no ho semblen i...

ATU 1296 Fool's errand.

RondCat 1296 Els encàrrecs del beneit.

---

¹ 04/07/1929, iv, 328; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, III».

TIPUS 1313A

Un mort que no era mort¹

*Quan jo era viu hi anava per aquest camí i
ara que som mort m'hi dureu per on voldreu.*

Era un casolà d'Alaior que esporgava una figuera grossa de cristià estant damunt una branca, a sa banda de defora, quan s'entrevingué que passava un baratadero² pes camí i, veient-lo, li diu:

—Germà, així com esteis, caureu.

Tal dit, tal fet. Encara no era cent passes avant i ja sentí crits d'ajutori:

—Ajutori per l'amor de Deu!

Torna arrere per donar-li ajuda i tant com l'aixecava li deia

—Sou estat un babau. I vós no vèieu que així com estèieu havíeu per força de caure?

Li rentà es front amb aigua i l'ajudà a posar-se a dalt s'ase recomanat-li que se n'anàs a ca seva i que se posàs àrnica per fer sortir es cops i prengué te de canyella pes susto que tenia dins. Aquest casolà se cregué que es bon homo que l'havia auxiliat era un savi i per açò li demanà:

—Vós que sabeu tantes coses, que me diríeu quan moriré?

Es baratadero li contestà:

—Jo me pens sebre colque cosa i vos morireu quan s'ase hagi fet tres pets.

—Gràcies, germà —li digué—, així ja ho sabré i aniré previngut.

Puja a dalt s'ase colcant a cama eixanca i, ben pensatiu, parlava tot sol i se deia:

—Los fes ara, jo ja seria mort! També seria bona aquesta, si jo me moria pes camí! Que Déu no ho vulgui, perquè na Ponça, sa dona, rebria un bon susto.

Mentre calquetjava sobre si o no moriria, s'ase n'hi fa un baixant una costa i, llavors, pujant fa es segon i, ell, ja el tenim que no sap què fer ni què dir.

—Si en fa un altre —deia— som mort. Aquesta sí que seria granada! Res, aniré a poc a poc sense punxir-lo, a s'ase, no sia cosa que li faixi passar pena i me faixi es darrer.

Ja era a prop d'Alaior, si bé encara n'hi havia una trossada de camí, i s'ase feu es tercer pet i ell, com el sentí, es deixà caure enterra i, posat ben estès enmig des camí, deia:

—Jo som ben mort.

I resa es senyor-meu-Jesucrist pensant que entregava l'ànima a Déu.

¹ 03/12/1931, VII, 449. Ve introduïda pel subtítol: «En los entierros. Costums del temps vell».

² Segons el DCVB, és baratador.

Vat aquí que s'ase conegué que en Xico no colcava i pasturant, pasturant, xum-xum, se presentà a ca seva, a Alaior, i trobant sa porta oberta se ficà per endins davallant ets escalons des menjador i de sa cuina i cap a s'estable. Sa dona, na Ponça, es pensava que a su darrere hi havia s'homo i en Xico no hi va esser. Sortí an es portal a mirar i després a demanar i, en vista que no compareixia per un món, ja començà a dir-ho per cas vesins i a moure sa gent i a fer salivó i, com se feia tard i per totes ses cases de jornalers tothom ja havia sopat, quatre o cinc s'hi brindaren i anaren a cercar-lo.

Partiren, punyades fetes, cap a ses terres per a on ell havia passat es dia mirant arreu per voltes i voreres amb un fanalet, fins que trobaren ara un paner, ara un xapó, ara un sau, coses que es veu que havien caigut de dalt s'ase. Arriben a un ample des camí i van trobar ben estès en Xico. Li atracaren es fanalet, se'l miraren de prim a prim i tots a una deien:

—Sí, sí, en Xico és i es pobre és mort.

Hi havia qui el volien alçar i altres lis digueren:

—No el toqueu, voltros anau a dir-ho a sa dona i noltros anirem a donar-ne part a la justícia i aquest altre que quedí fent guarda.

Així ho feren i es qui anaren a ca na Ponça li van haver de dir així com més bé ho saberen fer. Tot d'una li deien que no es trobava bé i que es doctor li donaria una dicció. Llavors, ja li van amollar que esteia malament i que podria esser que no hi arribassin a temps i que si n'hi secundava un altre, d'atac, que hi quedaria. I an es final li van arribar a dir que sí, que en Xico era mort. Ella, inconsolable, s'escabotava diguent que ni una escudella de te li havia pogut donar. I a la fi se vestí de dol, tota de negre.

La justícia hi anà i, com era llavors costum, es jutge, arribant a su davant es mort, li digué:

—De part de Déu digues qui t'ha mort.

Donà ordre que el possassin dins sa caixa que duien i tots junts prengueren es camí cap an es cementeri. Ben seriós caminaven quan se trobaren davant es nas amb dues boques de camí sense sebre quin prendre. Si és per aquí i si és per allà, si aquet volta molt, si aquell és més curt i més pla: lo cert és que van armar una brega, puis que tots volien tenir raó. Així ja posen es mort en terra, per discutir-ho millor i ell, com no era mort sinó que només era que ell s'ho pensava, donà toc a sa cobertora de sa caixa obrint-la i s'asseu a dins i alçant un braç lis va dir, poc més o menos:

—Quan jo era viu hi anava per aquest camí, emperò ara que som mort m'hi dureu per on voldreu.

Bona cosa feu es mort en borinar i assure's, puis no tingueren prou comes per fugir, deixant-lo per allà enmig, i tots corrents que flametjaven, retgirats com a gallines, sense tombar-se darrere, se n'anaren cap a Alaior a contar lo succeït. Lo bo és que es qui era mort també prengué es camí i casi tan prest com ells arribà a ca seva.

Quan na Ponça tingué davant an en Xico, tota d'alegria no sabia què es feia. Se llevà es vestit negre, li feu contar tot lo passat i acabà sa mort amb festa, però tingué que sentir com ella li deia:

—Si no tocassis un poc de sa caixa, no t'hauria succeït açò. Si tant vols ets un poc bàmbol ⁽¹⁾.

ATU 1313A The Man Takes Seriously the Prediction of Death.
RondCat 1313A El beneit creu la falsa predicció de mort.

⁽¹⁾ En Xico es veu que tocava un poc des gambals. Li faltava es pern d'estrènyer, que no li van tirar tota s'aigua des cadafet.

Un desbarat com un temple¹

Una vegada, uns quants vesins d'una església d'un poble de Menorca se van resoldre de fer-la córrer un poc més a sa part des llevant, per motiu que davant hi havia una casa i son amo trobava que es campanar li llevava es sol. Vat aquí que va ajuntar uns quants vesins de devers ca seva, els hi va explicar lo que volia i resolgueren passar una corda tot a la redó de l'església per estirar tots a l'una. Mentre esteien amb aquesta feina, va passar en Martí Serra i li van dir:

—Mestre Martí, vós que no mos ajudaríeu perquè més tost som pocs per una feina tan grossa?

—A jo sempre m'agrada fer un favor —respon ell, mentre es llevava es sau, que va posar en terra, agafa sa corda i diu—. Heu d'estirar tots a l'una.

—Molt bé —van dir es vesins—. Dirigiu vós.

—Anem, idò —diu mestre Martí—. A l'una, a les dues, a les... tres!

Estirant tots amb una vegada, s'església va córrer tres o quatre passes. Es propietari, tot content, diu:

—Bé ha anat, jo trob que així n'hi ha prou.

Ara sa meva casa haurà guanyat tres o quatre-cents duros. Veniu a beure, que jo pag i a més vos don un milió de gràcies pes benefici que m'heu fet.

Quan se n'anaven, varen veure que en Martí quedava i no feia més que mirar per enterra.

—Vamos, mestre Martí —li diu un vesí—, què és que cercau que no veniu?

—Què voleu que cerqui, per amor de Déu? Es sau, que l'havia posat per aquí i no hi és!

Es companys de mestre Martí tornen enrere i es posen a cercar es sau per tota la redó de l'església, però es sau no compareixia. Varen passar consell reunits en rotlo devora sa portalada i un va dir mentre se donava un toc an es front:

—Ja sé què és! No hiensem més. Es sau ha quedat davall la parròquia i qualsevol el fa sortir, deu estar ben planxat.

Mestre Martí va quedar també planxat des retgiró.

—Llàstima de sau! Era ben bo encara i lo que és més mal és que no en tenc altre! Amb es fred que fa...!

---

¹ 26/09/1929, IV, 340; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, VI».

Es propietari de sa casa de davant se va compatir d'aquell bon homo que li havia ajudat a que sa seva casa tingués sol i li va dir:

—Mestre Martí, no hi penseu més, tot està aclarit. Jo vos ne don un, de sau, que és ben nou. No l'he duit més que per anar a batiar sa neteta.

En Martí va reviscolar. Tot content de no haver perdut res per fer un favor a un vesí, va esser partit amb ets altres i va esser es qui amb sa beguda i sa festeta va fer més xalicori.

Si voleu veure sa senyal de quan van fer córrer l'església, no teniu més que anar-hi i mirar: encara es coneix enterra. Lo que no vos puc dir, perquè no me'n record, és es poble de Menorca a on va succeir. Jo ho he vist. Emperò era un dia que tornàvem d'una vega, havíem begut uns quants quaters de vi d'Alaior que feia ressuscitar es morts i, la veritat!, no sé si era cap an es llevant o cap an es ponent.

ATU 1326 Moving the Church.

RondCat 1326 El trasllat de l'església.

TIPUS 1365E

«Finestra tindràs»¹

Conten d'un matrimoni d'Alaior que sempre anaven mal avinguts ⁽¹⁾, homo i dona. Es qui passaven en sa vetlada, per davant sa porta de ca seva, no sentien més que una dalió, un nyic-i-nyac, un mai acabar de crits i sarao, que se n'enterava per tot es carrer. Tenien sa mania, homo i dona, de fer-se contrari en tot i per tot: si un deia blanc, s'altre deia negre. S'homo havia avorrit a sa dona i de tal manera que no la poria sentir mai que digués o que volgués una cosa sense ell fer tot al revés. Un dia, es fill, era un sabaterutxo, va dir a sa mare:

—Jo no sé com ho faríem per fer dir que sí a mon pare perquè me dixàs obrir una finestra grossa, amb vidres. Jo amb aquet finestreu ⁽²⁾ no hi veig i me dona un mal fer feina.

Sa mare, que coneixia s'homo més que es doblers dolents, li va dir:

—Açò és molt bo de fer.

—Vam, digau, ma mare.

—Mira, davant de jo, tu demanes a ton pare que te deixi fer sa finestra i jo tot d'una que te senti te faré la contra i ell, només que fer guerra, ja te dirà que sí. Que no ho creus, a lo que et dic?

—Sí, sí, ara veig lo que voleu dir i anit tot d'una que vengui de sa feina ja ho provarem.

Es vespre, son pare arriba de sa feina cruixit i mort i se seu devora es pedrissos de sa xemeneia a fumar una pipada. A l'entretant, sa dona fa sa fritel·la per sopar i es fill, pensant en lo que li havia dit sa mare, s'hi planta davant i li diu:

—Voriem de veure si feim una finestra gran dins s'estudiet, perquè així no pot anar de cap manera. No hi veig i pas molta de pena, perquè ets ulls me couen i sempre he d'estar amb es nas damunt sa sabata.

Encara [no] havia acabat i salta sa mare com una lleona, cridant:

—Açò sí que no: aquesta no passa! Esteim bé per fer ara finestres noves. Tants anys han passat sense finestra que també pots passar ara un poc més.

Son pare, com sent sa dona qui esqueina, se gira an es fill i li diu:

—Aquí, es qui comanda som jo. Tu tens tota sa raó —ja s'alça i li diu:— Finestra tindràs, encara que ta mare no ho vulgui!

---

¹ 14/04/1928, IV, 249. Apareix sota l'epígraf «Catxarritos del temps vell».

⁽¹⁾ Com es ca i es moix; altres diuen com es ca i es gat. Sempre a punt de treure's ets ulls.

⁽²⁾ Era una finestra de filada; açò és, de s'alçada d'un cantó o de tres per dos. També els hi deien finestres de moro.

Aquesta comèdia se veu, per desgràcia, dins de moltes cases, i quina ensenyança pot sortir d'uns pares que procedeixen d'esta manera? Ací [a] aquets tals lis porem aplicar aquell refrany:

Si son pare és lleu,
i sa mare és freixura,
què ha d'esser sa criatura?
Es dir-ho me sap greu.

Es dir que sí o que no pes gust de fer sa contrària és cosa de tontos o caparruts.

ATU 1365E The Quarrelsome Couple.

RondCat 1365E El matrimoni baralladís.

TIPUS 1386

Sa dona boja¹

Açò vol dir que era un homo casadís i casador que festeja una jove un poc tocada des bolet. Bé li van dir abans de pujar es graons de l'altar:

—Mira, Toni, que na Guida és més buida que un bunyol de vent!

Emperò en Toni se la mirava embadalit i pensava:

—És tan polida! I, a més, n'hi ha tantes de molles i de buides!

Lo cert és que se va fer tirar cap avall de sa trona, que es va fer fer sa creu, i que na Guida no feia tantes belleses com ell esperava. Un dia va haver de partir per qüestió de bestiar i va dir a na Guida:

—Mentre jo no hi sigui, empatxa't de donar menjar an es porc i no li planguis s'aigua ni es favet —i se'n va anar.

Na Guida va començar a pensar que de cuidar-se'n des porc li donaria molta feina. I, què va fer? Agafa es porc, que giscava com en Banyeta, el rebut dins sa cisterna i me li envela damunt tot es favet que tenia dalt sa cambra. A l'endemà va a guaitar a sa cisterna i veu es nyenyo tot inflat que surava com una bota.

—Bé; va!—diu na Guida—. Ja ha engreixat un munt! Quan en Toni torni, el trobarà ben gras! Van passar dies i va tornar en Toni.

—Guida! Què fa es porc?

—Fillet, està gras que no el coneixeràs.

I en tost de menar-lo a s'assoll, el du a sa cisterna i el fa guaitar. Quan s'homo veu aquell desastre en va fer, de crits, i n'hi va dir, de penjaderies a sa dona! Però prest va veure que allò no tenia remei, va treure es porc així com va poder, el va pelar, el va fe trossos i va dir a na Guida:

—Jas, cada dia faràs col amb un tros de xulla per aprofitar-la.

Na Guida va trobar que, perquè sa col prengué millor es gust d'es porc, valia més anar a sa tanca a on ses cols esteien sembrades, posar damunt cada una un tros de porc i collir cada dia una col. Així ho va fer, però no va comptar amb es corbs, que van fer sa festa. I en Toni, fart de sa dona, i desesperat de sa seva bestiesa, se'n va anar a córrer món dient:

—Si trob una dona més bèstia que tu, tornaré; si no, no em veuràs mai més.

---

¹ 26/05/1928, iv, 261; Llorenç Lafuente Vanrell. Signa el text amb «Per sa feina d'escrivà, L. L. V.».

Camina que caminaràs, troba una dona asseguda a un banc devora sa porta d'una caseta. Aquella dona plorava com una magdalena.

—Mestressa, què teniu que feis aquet plant?

—Ai, germà! M'estim aquet banc com si fos una persona, perquè era de l'avi i ara amb sa calor li ha sortit un bony i de cap manera l'hi puc llevar.

—Que voleu que jo l'hi llevi?

—Ei, tu, que series escapaç?

—Mirau: fareu un bon tià de sopes amb llet, hi posareu prou sucre i un poc de canyella, i vos n'anireu per devers un quart. Quan tornaríeu, es banc ja no tindrà es bony.

Sa dona se'n va tota contenta a fer ses sopes i en Toni treu des sac una planeta de fuster, planetja es banc, el deixa llis i s'hi asseu. An es cap d'una estona ve sa dona amb es tià de sopes, el deixa devora en Toni i parteix. En Toni, que tenia una fam que no hi veia, es va ben posar de sopes i quan sa dona va tornar va trobar es tià buit i es banc llis. Tota satisfeta i agraïda, va donar an en Toni un pessic de doblers i ell va seguir es camí, panxa plena i butxaca casi plena, mentre pensava:

—Aquesta dona és boni tan boja com sa meva.

Camina que caminaràs, arriba a una plana i enmig hi ha una dona asseguda en terra amb un sol que fregia i contemplant una caixota de llenya, oberta i buida.

—Madona, què feis assucí?

—Estoig sol dins aquesta caixa per tenir-lo en s'hivern. Ara ja és casi plena, just n'hi manquen dos dits.

En Toni no en va voler sentir més.

—Aquesta —va pensar— és més boja que na Guida i encara n'hi deu haver de més boges. Me'n vaig a ca meva.

I tota sa vida va engronxar ses bestieses de sa muller per por d'haver-ne de patir de més grosses.

ATU 1386 Meat as Food for Cabbage.

RondCat 1386 Porc amb cols.

ATU 1384 The Husband Hunts Three Persons as Stupid as His Wife.

RondCat 1384 El marit cerca tres dones més beneïtes que la seva.

ATU 1245 Sunlight Carried in a Bag (Basket, Sieve) into the Windowless House.

RondCat 1245 Entrar el sol amb un cabàs

TIPUS 1408C

Ah, blanquet, aguanta, que se los llevan todos!¹

Una madona tots es diumenges deixava tot sol en es lloc es missatge al·lot es temps que criava es pollets, perquè s'arpella o es milà no se n'endugués cap.

—Mira —li deia sa madona, es diumenge antes de partir—, ves si en tindràs cuidado, eh?, que s'arpella no en prengui cap. Vetla es ble, que si no es vespre hi haurà ast i olla ⁽¹⁾.

—Bono, ja li faré por jo. Tenc unes espassejades que fan bo i, milà que vengui, no el deixaré atracar.

—A veure si serà ver!

S'al·lot, fos que badàs o que jugàs, s'assunto és que com se'n captemia, s'arpella pigava sota i, zas!, ja se n'endua un i cap a un penyal a fer festa. S'al·lot com la veia que se n'endua un, crave que s'escanyava:

—*Vatttlellàà! Agarraaaattlol!*

I venga espassejades per veure si li feia amollar, emperò res: se l'endua ben agafat amb ses arpes i res d'amollar-lo. S'al·lot tremolava pensat en lo que li diria madona es vespre. Vat aquí que just arribava de Vila i madona ja li demanava des pollets.

—Me sembla —li deia ell— que no me n'han pres cap avui. Jo tot es dia els-hi he fet guarda.

Madona li donava es quatre i ja era partida a cap a dins s'hort o figueral de ses gallines i alçava ses lloques i comptava es pollets i sempre en trobava de manco.

—Ah! Grandíssim brivó —li deia—. Tot es dia deus haver jugat i s'arpella n'ha fet festa! Jo te cruixiria ses costelles com ho veig an açò, no sé què n'he de fer de tu. No hi ha remei.

—Es macs! —deia s'at·lot ⁽²⁾—. Jo no me n'he entemut que me'n prenguessin cap, avui.

—Tu has de cridar com el veus! —li deia sa madona—. I tu no crides mai, just ets una titina banyada ⁽³⁾.

Es diumenge venidor, antes de partir li va fer sa mateixa cançó i s'al·lot se posà a dalt una paret, per dins vidalbes amb un perol i un garrot i just la veia venir ja cridava, que el sentien de per enfora:

—Arpello, oc, oc;

---

¹ 12/09/1929, IV, 338.

⁽¹⁾ Vol dir: crits i tocs.

⁽²⁾ A Alaior, per dir que no creu lo que li diuen amollen aquesta: «Es Macs!»; a Ciutadella, «Ves, cerca qui et cregui! Pele!»; i a Sant Lluís diuen: «Daniela! Ara li fan es mànec!».

⁽³⁾ Un al·lot moll, adormit, que no serveix per res.

ses ales en terra
i es bec an es foc.
Arpellot oc, oc;
ses ales en terra
i es bec an es foc ⁽⁴⁾.

I venga renou de llauna i colque còdol que brunyia com sortia de ses espasseges. Es fillet a mig dia, mentre dormia davall es porxo damunt una pell, es milà n'hi va tornar [a] prendre un altre. Arribant es vespre madona, i tornant [a] reparar que n'hi faltava un, ja li va posar estrebes fortes ⁽⁵⁾ que si no en tenia angle, l'enviaria a ca seva. S'al·lot retgirat des crits i escàndol que li feien l'amo i madona, es dilluns quan duia sa llet a vendre, que s'ajuntava amb altres, els hi va dir lo que li passava. Un que li deia una cosa: que else posàs davall una pollera; un altre, que else dugués davall es porxo; emperò un de més llest li va dir:

—Saps què has de fer tu? Mira, etse fermes tots, d'un a un, per sa cama amb una cordelleta i no tenguis por. Ella, s'arpella, per endur-se'n un, se'ls ha d'endur tots i tota s'enfilada no la podrà alçar.

—Sí que tens raó —diu s'al·lot—. No, no; sí, sí; diumenge la faré an aquesta. M'has donat una bona idea. Veus, jo no hi havia caigut en sa corda.

Es diumenge li tornen ben encomanar que fes guarda i que si n'hi prenien cap, el traurien. Just madona i ses filles se van haver posat dalt s'albarda i l'amo, dalt sa sella, s'al·lot agafa un volantí i ja és partit cap a dins s'hort de ses gallines i else ferma a tots per una cama, fent-ne una enfilada. Amb un descuit que va tenir s'al·lot, s'arpella pigà sota un de blanquet que esteia en cap de til·la i alçà per amunt sa ringlera de polls i, com ell se va entémer, cridava com un desenfrenat:

—Ah, blanquet, aguanta, *que se los llevan todos!*

I, a l'entretant, venga renou de perol i a cantar cridant:

—Arpellot oc, oc;
ses ales en terra
i es bec an es foc.

I tornava [a] dir fent es baladre:

—Ah, blanquet, dimoni;
aguanta tu, aguanta
que se los llevan todos!

⁽⁴⁾ Ets al·lots de per la pagesia criden cantant aquesta cançó quan veuen milans, arpelles o arpellots.

⁽⁵⁾ Volen dir: ordes severes.

I d'aquell dia ençà, no n'hi va prendre cap més i ho contà a madona i el van tenir per un curro, per un xef, per a guardar pollets i per fer por an ets arpellots.

ATU 1408C The String of Chickens.

RondCat 1408C Els pollets lligats.

TIPUS 1525Z*

I

Es robo dets espinacs¹

Açò vol dir que era un dia que s'hortolà Merret, que tenia un verger per Sant Joan, va anar, com molts d'altres dies havia fet, a collir espinacs. Tot content anava diguent:

—Ben segur seré es primer que en duré a vendre i més em ben pagaran.

Arriba allà i quina sorpresa se'n va endur quan va veure que ets hi havien presos! Enfadat que no poria estar-hi més, començà a mirar per avam si podia trobar res que el llustràs sobre qui podia ser s'autor. Mentre cercava deia per ell:

—Ara que van ben venuts, és una llàstima que me'ls hagin robat.

Dit açò, veu un poquet més enfora des seus peus, que per cert else tenia bastant llargs, un paperet; l'agafa i se troba nada menos que amb es bitllet d'anar a confessar, que per lo tant duia es nom des lladre.

—Ja el tenim —diu tot gojós—. No te n'escaparàs, no; perquè ara aniràs a cas jutge i allà...

Anava diguent es pobre hortolà, que pensava treure'n més del que en valia i encara fer ganga. A s'hora senyalada tenia es jutge davant d'ell an es lladre i an en Merret. Li començà a fer preguntes i es lladre [a] respondre-li, fins que quan va trobar que es jutge havia acabat de xerrar, li va fer aquesta resposta:

—A collir espinacs van anar
en es verger d'en Merret,
no l'he vist, ni el conec,
ni sé on l'he d'anar a cercar;
per açò hi vull dixer es bitllet,
per si acàs volia cobrar.

El senyor jutge, havent vist es desig que tenia de pagar, no va tenir més remei que absoldre'l.

ATU 1525Z* Other Tales of Thefts.

---

¹ 07/07/1928, iv, 272; F. Pons Seguí. Apareix sota l'epígraf «Rondalles menorquines».

Una òliba, un mussol i un sibil·lí van fer córrer un lladre¹

Un menestral de per Maó (no he pogut sebre res més d'ell que era Lluc de nom) casi mai feu estivada, ⁽¹⁾ que és lo que solen fer es qui tenen ganes de tenir a ca seva, sense anar-ho a comprar, lo que necessiten cada dia, com són: tomàtics, patates i altres. Emperò a s'hora des collir volia tenir com es qui sembraven. Si era sabater no era raro, perquè diuen ells que sa terra és massa baixa i que tenen un os a sa panxa que se'ls hi clavaria si s'acotassin. Si avall, idò, n'hi ha qui troben es cavar per sembrar, aquet de qui parlam, en Lluc, no li trobava gens pes collir.

Un vespre se resolgué d'anar a fer lluna ⁽²⁾ per dins es Favàritx i ja va esser partit amb es sac damunt ses espatles. Just arriba a s'estivada i comença a donar cavegades a un taulell de patateres (no eren seves) i venga patates dins es sac, emperò encara no n'havia collides una dotzena i ja sent que d'un tros enfora li fan:

—Xist... xist!

En Lluc ja s'alça, esglaia ets ulls mirant per cada banda i no veu nengú ni sent cap més renou i pensa:

—Tal vegada són ses meves orelles que me xiulen i jo m'he cregut que era gent que me veia i me feia:

—Xist!

Torna a donar cavegada i sent ben clar, res d'orelles que xiulin, que li fan:

—Xist... xist!

—Bono, bono —diu en Lluc—. Açò és colcú que està amagat i me veu i me vol fer córrer. Ja ho veig, l'he esguerrada venint aquí.

Sabeu què era? Era una òliba que de per enmig d'aquell paratge feia allò que fan ses òlibes de nits: xist, xist!; i com es qui fan mal mai estan a pler, tot són bellumes que veuen i coses que senten, en Lluc, que no havia vist ni sentit mai una òliba, se pensava l'homo que era l'amo de ses patates. En Lluc si tenia mig sac de patates era per molt i, dret mig tremolant, feia tots es comptes i parlava tot sol:

¹ 26/09/1929, IV, 340. Apareix sota l'epígraf «Lo que diuen ets animals».

⁽¹⁾ Estivada és conrar i sembrar un tros de terra que no és seva i que li deixen, perquè l'aboni amb fems i la faixi neta de males herbes, a fi que llavores estigui bé per sembrar-hi blat.

⁽²⁾ Anar a fer lluna és anar en sa vetlada a menjar fruita, en s'estiu, per dins colque estivada o vinya, d'amagat des seu l'amo o senyor. A un caçador de conills o d'erçons o caminant que fa travessa, li és permès, diuen, es menjar un meló o síndria o un singlot de rem per matar sa set.

—I si m'agafen? I ara per quatre patates que duc si me fan córrer i me duen a sa presó? Trob que lo millor és trempar i desescar cap a casa. A fe via s'ha dit!

Es carrega es mig sac de patates dalt s'esquena i, dali-dali, parteix a pas llarg i sense tombar-se darrere. Poc hi havia que corria i ja sent que li diuen de per dalt un arbre:

—Lluc... Lluc!

Vat aquí que ja tenim en Lluc que s'atura i escolta orella alta i sent ben clar que és a ell que el criden i que no és de gaire enfora:

—Lluc... Lluc... Lluc!

—Ah, re-de-repuresa —diu en Lluc.

I ja amolla estones el trot, estones a passa i bot, casi a corrents i, pobre homo!, se deia dins ell:

—Ben mort som ⁽³⁾, res hi ha que fer. M'han conegut i ja veig que serem de festa anit.

Es crits de «Lluc!» no era cap persona qui els fes, sinó un mussol que vetlava a la fresca dalt un om i un altre de per dalt un ullastre qui li contestava, i ja sabeu com parlen es mussols ⁽⁴⁾. Es mussols sempre diuen lo mateix i ben clar:

—Lluc... Lluc!

I no en diuen ni en saben més. Es pobre Lluc, tot escaldat de córrer, amb sa llengua defora, arriba an es pont des Vergers, per devora sa piràmide d'en Quen i ja se creu segur perquè és a quatre passes de Maó. I així sent un altre crit agre i que li diu a ell:

—Tira-lí...! Tira-lí!

Ell, en Lluc, se pensa que és un l'amo qui ho diu an es guarda i que el segueixen amb ses escopetes carregades:

—Tira-lí... Tira-lí...!

—Ai, si em maten per quatre patates que he robat, també serà bona aquesta! Si em surt bé, mai més aniré a fer lluna, que açò és pagar-les i ben cares.

Ho diuen ben clar:

—Tira-lí... Tira-lí!

En Lluc, com que feia mal, somiava despert i no veia més que bellumes i gent que el seguia per fer-li sa pell i no era altra cosa que un sibil·lí (també en diuen un sebel·lí) que esteia per sa vorera des torrent i anava cridant, mig siulant:

—Tirit-lero... tirit-lerí! ⁽⁵⁾

⁽³⁾ A Alaior diuen: «Ben mort som; ben mort ets; res que fer hi ha», i a Ciutadella: «És en l'aire; ai, te mata es vespre».

⁽⁴⁾ Si un ho repara, es mussols com canten, d'un crit a s'altre, donen temps a comptar d'un fins a nou i, an es qui da es deu, ells responen i diuen: «Lluc».

⁽⁵⁾ An es pagesos he sentit contar que es sebel·lins o sibil·lins diuen de veres i cridant a sa *i* final: «Venc de Torresolí, venc de Torresolí».

I, tot retgirat i esclafat, entenia que li deien:

—Tira-lí...! Tira-lí!

I, clar, no poria esperar que li tirassin i que fent blanc el matassin. Idò, en Lluc, aquí ja tenia ses cames que li feien figa, el cor que li fia pim-pam i, veient-se perdut i agafat, tira ses patates per dins sa sèquia i comença a córrer ⁽⁶⁾ tot lo que poria treure, amb es peus que li tocaven darrere, ben aplanat com una bístia que l'acusen. I pren per sa costa de s'Hort Nou, cap a la Clota i toca cap a Vilanova i da-li per sa Rovellada de dalt, pes Bèrics i cap a sa creu d'en Ramis i per sa Cudia Cremada i, si no s'ha aturat, encara deu córrer. Així conten que una òliba, un mussol i un sibil·lí van fer córrer un lladre.

Açò és un viatge esgarrat i [a] molts de robos que se fan, es qui roba etse passa tan negres com en Lluc des qüento i paga ses patates o lo que sigui a un preu que no té res de barato. Més val menjar oliaigo prim, a ca seva i ben tranquil, diu sa gent, que no voler menjar cosa que no és seva. I és ben ver.

ATU 1525Z* Other Tales of Thefts.

Cf. ATU 106 Animals' Conversation.

Cf. RondCat 106 La conversa dels animals.

⁽⁶⁾ Molts diuen a sa cuneta síquia i es pagesos antics, sa sèquia.

TIPUS 1561

Sopar, fumar i as llit o Oliaiço amb Ti-ro-rit-pom-pom¹

Conten d'un l'amo molt feinaire (era un loco per fer feina, al revés de molts de vessuts, que s'hi ajeuen damunt sa feina), que un matí quan arribà a ses cases amb es ranxo de missatges i cavadors, es missatge al·lot li diu que madona se n'ha anat a vila per fer un poc de compra, emperò ha dixat es dinar llest i a punt, devora es ferros, per si venia més tard de migdia.

—Per jo —diu l'amo—, si no vol tornar mai més, més amples. Tal dia farà un any!

—Així m'ha dit madona i ara ja ho sabeu.

L'amo crida es missatges, cavadors i jornalers, i tots van a sa taula fent un plat de sopes d'oliaiço que feia barret.

S'oliaiço que menjaven an aquet lloc li deien oliaiço amb Ti-ro-rit, i, ja que anam de qüento, direm com el feien:

Feien bullir s'olla d'aigua amb un sofrit de tomàtic, ais ⁽¹⁾ i sal, i antes d'escaldar ses sopes amb aquet suc, madona, que era molt primotera, agafava es setrí de s'oli i passava per tots es plats a posar-n'hi mentre deia mig cantant i fent-li donar una mitja volta:

—Tiii-ro-rit, Tiii-to-rit.

Aquell matí, envers de madona, ja l'agafa l'amo an es setrí de s'oli i a tots es plats donava una volta diguent:

—Tiii-ro-rit.

Emperò com va arribar a ses seves sopes, va dir:

—Tiiiri-ro-rit-pom-pom.

I a cada pom donava una altra volta. Es missatges deien que oliaiço amb Ti-ro-rit-pom-pom ja poria anar, però amb Ti-ro-rit tot sol, de cap de ses maneres, que no era bo a posar a sa boca.

—Escolta, tu —diu l'amo an es missatge al·lot—, i madona què ha deixat per dinar?

—Una greixera d'arròs de la terra i m'ha dit que enmig hi havia posat una panna de xulla i sis cabeçes d'ais, i que dins es calaix de sa taula hi havia una enfilada de botifarrons.

Un missatge llest com una espira, atrevit i que coneixia bé es demble ⁽²⁾ de l'amo, li diu:

---

¹ 10/10/1929, IV, 342.

⁽¹⁾ Aquets ais no són ais des que gemeguen o des que els han ferit, són alls de ajos, emperò es menorquins no deim ni feim mai sa ella final. Es parlar nostro és en pla i és més pla dir *ais* que no *alls*. [Excepcionalment, he mantingut la forma «ais» de l'original perquè la transcripció no fos incoherent amb la nota de l'autor.]

⁽²⁾ Demble vol dir gènit, sa seva costum, es modo d'esser d'un. També deim: «ara ja li sé es seu galambre».

—L'amo, per avançar temps i passar envant sa feina, no hi hauria com si dinàssim ara i així mos excusàriem de venir a ses cases i ja estaríem llibres fins a s'hora de sopar?

—Idò, ale, que dinam? —li diu un altre a l'amo, per veure si li farien caure.

—L'amo —li diu es missatge major—, no me desagrada, no, sa idea. Trob que és ben pensada aquesta.

Bono, s'assunto és que entre tots li van fer caure, a l'amo, de treure es dinar a sa taula i van dinar tot d'una després d'haver berenat. Ja treuen es tià de sa greixera d'arròs de la terra i vengà cullerades i trossos de botifarró, i se van posar redons que no porien més, que casi casi s'ho tocaven amb es dit.

—Vam, digues? En què pensaves?

—Idò, l'amo, que si sopàssim, si ara mos menjàvem lo que hem de menjar es vespre per sopar, poríem fer feina fins fosc i sa feina que mos retria, perquè no mos hauríem de mester aturar-mos més que per beure, i com vindria es vespre se coneixeria a sa tanca que hi hem estat. Tota la fariem d'una tirada.

—Què deis? —responia un altre.

—Si, sí, no hi pensem més, no —respon l'amo—. Vengà, un botifarró negre i un de blanc as caliu i sopem, i ja ho aclarirem.

Es missatges van fer festa en doble perquè es matí, de bon de matí van berenar, dinar i sopar.

—Ben entesos —lis diu l'amo—, no penseu en fer berenetes i en haver de fer feina, l'hem de fer a tac-i-tec tot lo sant dia i sense aturar-mos.

Vat aquí que just acaben de sopar i, tant com se torcaven es morros i bevien al galet amb es cànter i uns altres mentre encenien sa pipa, es galip, l'amo comença a manar feina an aquet i an aquell i an es de més enfora. Un missatge alt i prim, i sèrio, i maleït, i de mostatxos grossos i gruixats, amb ses celles que s'ajuntaven, s'hi planta, davant l'amo, i li diu (aquí tots se van posar drets i escoltant):

—Sabeu quantes n'hi ha? Jo hi ha molts anys que vaig llogat i es costum de per tot arreu és que després d'haver sopat, fumar i as llit. Idò, l'amo, Déu vos do la bona nit! —li va dir aquet i un altre.

—Bona nit, bona nit, bona nit! —li deien tots, un darrere s'altre, com si estiguessin pactats.

Se lleven ses avarques i fumant, fumant sa pipada prenen es dret a dormir a sa caseta des missatges. I l'amo va quedar davall es porxo, sense sebre què fer i —també esteia replè des menjatòrum que havia fet i no poria tampoc anar a fer feina— com se va veure tot sol, també se'n va anar as llit.

I aquesta és sa història,
si no em falla sa memòria,
de s'oliaigo amb Tiii-ro-rit.

Es doctor i es criat¹

Conten que vivia en aquesta ciutat un doctor que posava molt a sa rifa, però tenia sa fatalitat de que mai treia. Posa qui posa, i sempre li passava lo mateix fins que un dia, cansat ja de posar-hi tant i no treure, va dir an es seu criat:

—Mira, Pere —com era de nom—, jas —i li va donar doblers—: ves a comprar un bitllet i si treu, t'assegur des d'aquet mateix moment que te pagaré sa carrera de doctor.

Era en Pere un jove d'uns vint-i-cinc anys i que des des seu rebesavi tots havien estat lligats a ca sa família des seu senyor. Quan en Pere va sentir lo que li deia es doctor, va agafar es doblers i ja va ser partit com un coet a comprar un bitllet. Mentre hi anava, més content que un Pasco, pensava en sa promesa que li havia fet es senyor i ho trobava raro perquè era un poc cric. Amb un tancar i obrir d'ulls, ja va tornar-se a cas doctor.

Aquells cinc dies que hi faltaven per rifar van ser com una purga pes pobre criat. Dia i nit estava resant a la Verge, an el Bon Jesús, a sant Pere i, per acabar, a tots es sants del cel. Els altres criats, sigui per enveja o sigui per lo que sigui, sempre li tiraven indirectes, però ell no en feia cas. Es captiveri que va passar no és contador: de nits no podia dormir i de dia tenia sa fe laka² que li donaven es seus companyers.

Vat aquí que arriba es dia des sorteig i ell, amb es pensament de treure, no en feia cap de bona. Però quina alegria va tenir quan es senyor li va dir que havia tret nada menos que es quart premi! Llavors sí que en feia de jutipiris, just semblava, de bots que pigava, un cavall maleit. Es doctor li va dir que era molt convenient que, antes de començar a estudiar, fes un any de pràctiques amb sa idea de que se n'arribaria a cansar i d'aquesta manera no tindria que pagar-li sa carrera.

Des d'aquell dia ja van ser partits es doctor i es criat a visitar malalts tots dos junts. Quan arribaven a ca un malalt, es doctor explicava an el seu deixeble sa malatia i tot lo que pogués estar relacionat amb aquesta. Així és que lo que feia un, havia de fer s'altre. D'aquesta manera va passar un any i en Pere esteia ben entusiasmada, no donant mostres d'estar cansat com se pensava es doctor. Es doblers casi ja s'acabaven i açò va fer pensar an aquet de trobar una manera que per si sol ho dixàs. Però com ho havia de fer? Prest ho va tenir resolt. Quan va ser en soldemà dematí a una casa que tenien una jove atacada d'una malaltia molt dolenta, va dir d'amagat d'en Pere a sa que la cuidava:

---

¹ 03/01/1929, IV, 302; F. Pons Seguí. Apareix sota l'epígraf «Rondalla menorquina».

² No s'ha trobat cap explicació per a aquesta paraula, ni d'on prové.

—Compri, per demà, una mucina i hi posa un poc de conserva i la tapa ben tapada. Demà quan vinguem me la treu.

En soldemà en Pere va ser agafat en sa trampa. Arriben i tot d'una es doctor, després d'haver ben reconegut sa malalta, diu a sa dona:

—Bono, açò va millor. Ara me tregui sa mucina que deu haver sa feina de sa nit passada, perquè la tenc de tastar per estar més segur que sa malaltia va per bé.

Aquella tot d'una va obrir i li va presentar lo que li demanava. L'agafa es doctor, pega ditada i s'ho du a sa boca. En Pere quan veu allò va quedar amb ets ulls ben esglaiats i es cabells drets. No li havia dit es seu senyor que era una malaltia d'aquestes que s'apleguen i que, per lo tant, havia d'anar-hi amb molt de cuidado?

—Ara tu —li va dir es doctor després d'acabar-ho ell de tastar.

—Ai, senyor! Jo no en vull!

—Idò, què és açò?

—No, no, no en vull —i després va seguir diguent—. Me sap molt de greu, senyor, però jo no vull seguir, perquè açò de...

—Que no ho vols ser? —li va respondre es doctor tot content, quan va veure que sa seua idea havia estat bona.

—No i no! —li va dir en Pere un poc trist.

—Què t'han de fer? Si t'empenyes en no ser-ho, no ho seràs.

D'aquesta manera se'n va alliberar, de tenir-li que pagar sa carrera.

ATU 1676* The Foolish Farmer Studies Medicine.

TIPUS 1865

Rondalla de sa criada des batle o etcètera, etcètera^{1 (1)}

Açò era un batle que tenia una criada, viuda, un poc fatarenca, que tenia un fill a la guerra i, de tant en tant, li escrivia unes cartes llargues, molt llargues, més llargues que la Passió i per paga, males de llitgir, males de desentreviar perquè tenia una lletra que ni el dimoni l'entenia. I, un dia, va succeir que a cas batle se van rebre dues cartes es mateix dia: una del rei, que li deia que en soldemà hi aniria de visita, i s'altra era per sa viuda, des seu fill, que li escrivia quatre planes ben plenes de lletra com a burots i escarabats. Es batle no pensava més que en sa visita del rei i sa manera com hauria d'arreglar ses coses i de preparar un bon dinar i sa criada, en lo que li devia dir es fill a sa carta tan llarga.

—Me la llitgi —deia sa criada an es batle—, me faixi es favor de llitgir-me-la que estic intranquil·la per sabre què diu!

Ella, sa criada, no en sabia, la pobra, i havia d'esperar que li explicassin. Es batle agafa sa carta i amb una ullada ja va veure lo que ell deia i li va dir:

—Mira, es teu fill està bo i vol que li enviïs de la parné⁽²⁾. Lo que ara interessa és que arreglis totes ses coses, que adesis i ho tenguis tot net, tot a orde. Ja mataràs tres pollastres grossos i en faràs un en brou o sopa; s'altre rostit i es tercer, en salsa.

—Però, senyor batle, me lletgesqui bé sa carta des fill!

—Si no diu res més sa carta que lo que jo t'he dit —li diu es batle.

Sa criada se n'anà a comandar feines i sempre li ballava dins es cap sa idea de sa carta des fill. I as cap d'una estona ja hi torna i li diu:

—Me lletgesqui sa carta, senyor batle!

Es batle, enfeinat com poreu pensar, arreglava s'escrivania on hi havia una muntanya de papers i d'assuntos sense resoldre i li donà un ronco, una mala expulsada. I se'n va anar. Es vespre, com veu que després d'haver sopat encén, tot tranquil·let, un cigarro, sa criada se pensà que tenia bona hora i li torna a dir que li lletgigués sa carta. Es batle l'agafa, se la mira un poc fent nyuc-a-nyuc i li diu fort a s'orella:

—Ell diu que està bo i que voldria que vós hi estiguéssiu també, etcètera, etcètera.

---

¹ 23/06/1928, IV, 269.

⁽¹⁾ En pla, en menorquí, an es qui diuen en sa conversa etcètera, etcètera passen per gent molt instruída.

⁽²⁾ La parné: ho diuen a doblers. També li diuen moneduix i borinen es dit gros per damunt es dit de senyalar.

Sa criada no quedà prou satisfeta d'aquestes explicacions i més que es batle li havia dit que se carta des fill deia: etcètera, etcètera. I açò la posà nerviosa perquè no era cosa que ell hagués mai demanat. I tota sa nit girava i tornava a girar pensant en lo que li voldria dir. En soldemà, just va esser de dia, va estar alerta que es batle s'aixicàs i, tot d'una que sentí que feia renou, ja hi entrà, dins sa cel·la, i li demanà:

—Allò que me va dir ahir, «etcètera, etcètera», què deu esser? Vostè què li sembla?

—Què deu d'esser? —li diu es batle—. Sa coa de s'ase ⁽³⁾.

Més estranyada que mai quedà llavors sa criada i se'n va anar a ventar es fogó i començà a arreglar es dinar. Vat aquí que, damunt les deu, es batle se posà sa ximberga i es capell alt i cap a esperar el rei s'ha dit. Sa criada com el veu que ja parteix hi va, an es carrer, i li diu:

—Bono, sa sopa no m'ha dit com la volia. Què hi tenc de posar?

Es batle li diu:

—Dona, posa-hi patates, col, sopa i etcètera, etcètera. Tu lo demás ja ho saps i no me maretgis més, ni menos com jo ameni el rei.

Sa criada se n'anà fent capades, parlant tota sola:

—I ara tenc de posar dins s'olla sa coa de s'ase? Sembla que açò no pot esser, què dirà el rei quan la vegi? Vamos, aquest homo, no pot esser: va malament de cap, emperò anem a tallar sa coa de s'ase i ja ho vorem com acabarà.

Cerca sa destral i se'n va dins s'estable i li feia pena, emperò com veu que s'ase se posa de través li envela destralada i li talla sa coa en redó.

—Ara que tenc sa coa —deia ella— no sé si la pos pelada o sense pelar, emperò, com ell no m'ha dit res, jo la posaré així com està. Ell ho hagués dit si la volia pelada.

La fa neta amb aigua clara i, jas, dins s'olla ben tapada i que cogui. Arriba el rei, fan gran festa per tot es poble, músiques i crits de «Viva el rei» i, arribant a migdia, es batle el du a ca seva, a una gran sala que havia ben parada i el fa seure enmig a sa presidència amb es seus acompanyants. Ja treuen sa sopa, fideus molt fins i molt bons que tothom repetia, menos el rei perquè en sa cuera havia tingut que decantar uns quants pelets. Treuen es segon plat, es bullit, i, de banda dins una palangana, sa coa un poc enrevoltada i ben pelada amb trossos de camaïot i sobrassada per damunt com a plat exquisit, i el posà davant el rei.

Tothom se mirava aquet plat. El rei ho va tocar amb so ganivet, emperò no ho va tastar. Es seus ministres li van dar mala ullada. Es batle, que tampoc sabia què era, crida sa criada i li diu, petit:

—Què és açò que hi ha dins aquet plat de banda? Que és botifarra?

⁽³⁾ A un qui demana una cosa i turmenta, es qui respon si està emmoscat ho sol dir.

—Açò —li diu sa criada— és sa coa de s'ase, que amb es coure dins s'olla s'ha ben pelada.

—No dius, sa coa de s'ase! —cridà ben fort es batle—. Tu que saps què has fet?

—Jo no —li digué sa criada.

—No, tu lo que vols es fer-me quedar malament, i no de poc, davant el rei!

—Ah, no, senyor batle —li diu sa criada—. Vostè ahir vespre me digué que etcètera, etcètera era sa coa de s'ase i avui dematí, com li he demanat què havia de posar a s'olla, m'ha dit: «Patates, ciurons, col i etcètera, etcètera». I s'etcètera, etcètera és sa coa de s'ase.

El rei, que ho escoltà, donà tota sa raó a sa criada i an es batle el va fer desterrar més allà endins de sa serra morena. I a sa criada li donà una medalla perquè havia fet lo que li havien dit. Si es batle li hagués lletgit bé d'una vegada sa carta des fill i li hagués explicat, no li hauria succeït aquet catxarrito.

ATU 1685 The Foolish Bridegroom.

RondCat 1685 El festejador beneit.

TIPUS 1687

Patsa ca, que no em faixis errar¹

Una mare envià a un fillet seu de quatre o cinc anys a sa botiga perquè li dugués quatre cèntims de safrà. Com ja se n'anava, sa mare li feu repetir:

—Vam, digues, què és lo que jo t'he dit? Vam si sabràs dir-ho bé. Mira, tant com te'n vas ho dius petit: quatre cèntims de safrà.

S'al·lot ho deia i repetia, fins que se trobà amb un ca que l'investí i, per por que li donàs un mos, li va dir:

—Patsa ca, que no em faixis errar.

Llavores, ja distret, no se'n recordà més de lo que sa mare li havia encarregat i pensa qui te pensa, sense venir-li a la memòria, arriba a sa botiga i lo primer que li va sortir de sa boca sigué açò:

—Sa que m'ha dit ma mare, que me donin quatre cèntims de patsa ca.

ATU 1687 The Forgotten Word.

---

¹ 02/07/1931, VII, 427. Apareix sota l'epígraf «Rondalles de Menorca o Catxarritos del temps vell. Fetes de sant Pere».

Tres que van anar a córrer món¹

Açò vol dir que eren tres joves que, cansats de viure sempre dins es seu poble sense sebre res de lo que es passava pel món, se van resoldre de deixar ca seva i d'anar-se'n a córrer món. Açò sí, eren tres putifeines, amb una braça d'espatles, prou grossos per fer moure la Mola i no feien res. Sa feina els hi podia, sempre els veien que feien s'estarot pes cap de cantons, xerrant d'aquell i d'aquell altre. Aquets tres sempre anaven junts i, clar, mai s'ajunten fins que es semblen, i un, que volia passar per més viu i que sabia moltes coses de ses que se passaven pel món, va dir an ets altres:

—Bono, què, feim o no feim? Que partim? Que mos n'anam?

—Hala, hala, idò: jo ja venc —diu es segon.

—No es perdrà tampoc per jo —digué es tercer.

—Idò, així m'agrada —va dir es qui feia sempre la llengua—. Partim i res més.

Sense dir cap des tres adió a ca seva, parteixen així com se trobaven. Comencen a caminar, camina que caminaràs, amb un pas llarg, tris-tras, tris-tras. Vat aquí que com començaren a esser enfora, ben enfora que ja no veien es seu poble, es més xerraire des tres diu an ets altres dos:

—Anam a córrer món i per anar a córrer món es fa necessari rallar es castellà.

—Ah, sí, si no rallam s'espanyol mos prendran per tres perdularis qualssevol i mos tancaran a sa presó —va dir es segon.

—Sí, sí, és bo de fer es parlar es castellà —va dir es tercer.

Arriben a una ciutat gran, molt gran, i es qui feia de cap de partida diu a un:

—Mira, tu prens per aquí. I tu —diu an es segon— te'n vas per allà. I jo me n'aniré cap aquesta altra banda i no mos hem d'ajuntar que no haguem après es castellà, i lo més refilat que puguem.

Ja tenim es tres que corren món per un carrer i s'altre, amunt i avall, per places i per tots es puestos que veien rotlos de gent, escoltant tot lo que sentien a fi que ets hi quedàs colque cosa. Mentre anaven i venien, un sent que deien *nosotros*, i pensa dins ell:

—Aquesta ja no me fuig mai més, jo ja sé dir *nosotros* i açò és castellà xerrat.

Es segon sent que uns criden i que diuen *pel dinero*, i s'ho aprèn a dir-ho de cor. Es tercer també anava suruant i escoltant orella oberta, i sent com una dona diu fort i ben clar: *usted tiene razón*.

---

¹ 16/01/1930, iv, 356.

As cap de dies se cerquen i se troben i s'ajunten. I com se diuen lo que han après ja d'espanyol, feien la gran xalada. Un deia:

—Jo ja sé dir, i ben bé, *nosotros*.

—I jo que he pogut aprendre, i de veres, *pel dinero* —diu es segon.

—Escoltau-me a jo —diu es tercer—. He après moltíssim més que voltros dos: jo sé dir, i ben clar, y *usted tiene razón*.

Bono, fan quatre mossos i tornen a partir a córrer món, i molt contents perquè en un promís havien après s'espanyol. Camina que te caminaràs, després de fer moltes llegües de camí, arribaren a una altra ciutat, i com anassin cap a un braguer de gent que hi havia a sa plaça, es van trobar amb una guinea de no dir. Ells tres, curiosos de sebre lo que passava i ganetes de veure de prop lo que hi havia, no van estar en posar, fins que empenguent a un i altre, s'hi van ficar per enmig.

Sa gent feia rotlo i enmig s'hi trobava un homo mort a ganivetades, tot ple de sang de dalt a baix, i just ells se posaven davant de tothom. Arriba la justícia i es jutge garrot en mà demana:

—¿*Quién le mató?*

I un des tres tot d'una al mot hi diu:

—¿*Nosotros!*

Es jutge torna [a] alçar es garrot i demana:

—¿*Y por qué lo mataron?*

I es segon respon:

—¿*Pel dinero!*

I la justícia se gira an es sajos o marxandos que tenia a cada banda i els hi diu:

—*Atadlos y todos a la cárcel.*

I respon es tercer diguent-li:

—¿*Y usted tiene razón!*

Aquells sajos ja treuen cordes i, ben fermats amb ses mans darrere, se'ls enduen an es detenidos a ombra. Com se van veure dins sa presó, ben a les fosques, prims de panxa i ben estrets, se deien un a s'altre:

—Si açò és anar a córrer món, més bé haguérem estat a ca nostra, sense mourer-mos.

Aquets tres pobres la van pagar cara, sa sortida, si no menten ses cròniques, perquè anys i més anys van passar allà dins abans de treure-se en net que no eren ells qui l'havien mort. I tal vegada encara hi siguin si no n'han sortit. I sa rondalla està acabada.

Si no l'he ben contada
tirau-la a dalt sa teulada;
puis jo l'he escrita
tal com me l'han dita.

ATU 1697 «We Three; For Money».

RondCat 1697 Les tres úniques respostes dels beneits.

TIPUS 1699

Blic-bloc, blic-bloni¹

Conten per ben cert aquest catxarrito succeït a Maó durant sa dominació primera de Menorca pels anglesos². Era costum de poble, llavors molt estesa i observada, de posar bujots i canyes verdes devora sa porta de ses cases es dissabte de Sant Joan i es vespre fer festers. Es pot dir que no hi havia carrer on no se trobàs un o altre de bon humor que no fes una parella de bujots, homo i dona, amb més o menos bon gust, per entretenir i divertir ets al·lots i fer riure an es grans, que es vespre mentre feien gala es festers amenaven per sa mà an es petits anant a visitar per tots es carrers a on hi havia més festa, més xalema, més moviment.

Succeí, i no sé bé es perquè, que ses dones que preparaven sa festa, omplint de palla es seus bujots, no s'atrevien a anar a demanar permís an es governador anglès, ja que fos que era un homo sèrio o maleit o perquè no sapiguessin ni entenguessin palada de tal llengua. Elles, per sa botiga, pes cap de cantons i pes portals, feien rotlet parlant i consultant de com ho tindrien que fer per fer-ho i de qui s'haurien de fer acompanyar per anar a visitar a tan noble senyor: es jan anglès.

Vat aquí que ho van dir a un mestre ferrer, molt faceto, atrevit com ell sol, que no li feia res es parlar tant amb un bisbe com amb un general. Ell les cità, a ses dones, per tal hora diguent-lis que tenia un gust loco en porer anar a demanar permís perquè poguessin posar com sempre es bujots de Sant Joan i fer festers en sa vetlada.

Es mestre ferrer se ben mudà, se posà es tres tresos, tot es calemportal i ja va esser partit davant, davant elles cap a cas governador, tinguent-les ben avisades que en ne fer ell capada o reverència, totes també ho fessin perquè ves ell que era gent ben criada. Mestre Jeroni ja arriba amb sa tropa de dones darrere, darrere, pren escala per amunt i arribant a sa porta de sa sala del senyor governador amb signes i crits lis donà entenant que tenia que veure i parlar per força amb ell.

Un gendarme d'aquells ja obre ses portes i fa passar aquella renglera de dones que feien professó cap a dins sa sala i, una vegada que totes se posaren fent rotlo davant s'escrivania o escriptori, mestre Jeroni donà dues passes endavant i després de fer-li capada li digué com un misser sense travelar-se gens:

—Verigiüel?

---

¹ 13/08/1931, VII, 433.

² La primera dominació anglesa a Menorca comença el 1708 i acaba el 1756.

—Blic-bloc³,
blic-bloni!
Demà és Sant Joni.
Fogarel·la i bujoti
per cap de cantoni?

El senyor governador enfadat com una mona, donà volta redona a sa cadira, s'alçà dret i cridà tot furiós pigant punyada per damunt sa taula:

—Gotefel?

Mestre Jeroni se girà cap a ses dones i lis va dir:

—Verigut!

Ell diu que sí a tot i ja poreu posar bujots i fer festers així com voleu.

—Hala, donau-li les gràcies i feis-li una bona reverència que bé s'ho mereix.

ATU 1699 Misunderstanding Because of Ignorance of a Foreign Language.

RondCat 1699 Malentesos entre parlants de diferents llengües.

---

³ Segons Melis (1990: 18), blic-bloc és un mot d'origen onomatopèic, l'equivalent del qual en castellà és «badulaque» i en català central, «barliqui-baloqui». Fa referència a una persona de poca formalitat.

TIPUS 1706

Sa filada¹

Ses llargues vetlades de s'hivern, es nostros antepassats les passaven de dues maneres: a ca seva i a fora de ca seva. Eren es més es qui les passaven a ca seva en família, conversant de ses seves coses i a devora es foc ets homos, ses nits de fred, vent i aigua, fent llata uns, fent senalles d'enclotar, cordella o vencisos ets altres; i al voltant de sa taula ses dones, sempre un poc separades dets homos, servint, fent calça o filant.

Una vegada per setmana, es temps des darrers dies, sortien a fora de ca seva i li deien anar a passar sa vetlada. Es punt de reunió era a certes cases vesines, que tenien una cuina gran o un menjador ample, replegant-se vint o trenta dones, totes fent feina —sa major part filant— i, per açò, li donaren es nom de filada. De sis a sis i mitja, s'arplegaven. Durava fins a las nou i mitja, tinguent un sol llum enmig, que li deien un pagès. Es llum, quan sa filada tenia lloc a unes cases velles, el pagaven un poc perhom, donant un cèntim bo ⁽¹⁾ cada vespre o cada es dos, que era un tant per s'oli. Es pagès era un garrot d'ullastre clavat a un peu ample i casi dalt tenia un braç amb mosses a on penjaven es llum en cruies i, si eren molts, hi posaven dos blens, més o menos gruixats perquè donàs més claror.

A sa filada tothom hi duia ses seves novel·les, se contaven rondalles, se cantaven cançons i sa més faceta des ranxo, sa de més xètxera, sa qui sempre tenia ses cartes, sa qui no callava mai, ni pel pare sant de Roma, ver o mentida, feia de diari. D'allà sortia colque xerrimet, colque crítica gens santa de lo que havia passat aquells dies de més renou: ja lllitgien un paper de gloses fetes per riure, de disbarats; ja d'aquelles que treien fum contra un fet d'una jove qui se'n mirava dos; es repertori de colque carrer o contorn, i també codolades.

Ses qui no tenien sa filada a punt aspiaven fil, debanaven un ram a ses debanadores, que sempre n'hi havia, i si no bastava, perquè altres també volien debanar, posaven es ram an es braços d'un fillet des qui hi anaven amb sa mare. Altres feien peücs de llana per dormir o de cotó per dur es diumenge, fent sa tasca que s'imposaven de deu escaletes, o fins es minvats de sa gaia, o fins es minvats de sa punta.

Ets homos casi tots s'arplegaven, com hem dit, devora es foc fent un altre gueng² o a cas ferrer o a unes casotes ⁽²⁾ jugant a burro de pagès, de tres cartes, a on es qui solia fer de cap, o es qui arribava primer, tocava una cornada com a toc de replec, fent-se sentir per tot es contorn. Feien pagar un tant per s'oli, que servia, a més de pagar es llum, per fer un sopar es darrers dies, es dijous llarder o es darrer dilluns, de tords o d'animalets, o per fer un bon sengri ⁽³⁾. S'asseien damunt tabalets (tamborets que diuen a Ciutadella) o estormies, que eren com a cofins de figues, fets d'espart i plens de palla, o també damunt banc[s] d'ullastre, que eren més alts per ses qui filaven.

---

¹ 04/02/1928, iv, 229.

⁽¹⁾ Un cèntim bo tenia el valor de dos cèntims i mig. Darrerament, donaven un cavallet, o sigui, dos cèntims de pesseta.

² Segons Melis (1992: 146), «Antic anglicisme, avui crec que perdut, pres de l'anglès “gang”, colla, grup de persones. El “guenc” d'un vaixell era un grup de mariners per fer un treball feixuc. A Menorca es va adaptar aquesta paraula prenent el significat de “dur, fort”, tant en sentit material com moral. Jo record haver-la sentida amb la pronúncia de “guec”».

⁽²⁾ Ses casotes eren unes cases maques i deshabitades, per antigues o velles, on se conservava una cuina, saleta o magatzem i allà se citaven i reunien.

⁽³⁾ Es sengri és una beguda a posta per s'hivern, pes dies que bufa fort sa tramuntana. El fan posant dues terceres parts de vi per una d'aigua. Hi posen un trosset de canyella de garrot, bastant sucre per llevar s'aspror des vi i un o dos trossos de pa torrat que quan else treuen de dins s'olla per posar-los dins un plat lis donen es nom de es fetges des sengri i són molts qui ho demanen i llavores s'ho parteixen.

He pogut, encara, agafar aquet temps de ses filades, anant-hi de petitó, amb es de sa casa i record que van contar un catxarrito succeït que tothom se xapava de riure.

Contaven d'un carboner, no sé si de per Alaior o de per Sant Climent, que dins es darrers dies havia fet ell tot sol tres o quatre sitges de carbó i, després d'haver acabat sa darrera i d'haver-lo venut i cobrat, va fer un bon dinar junt amb es jornalers que havia tingut, beguent ben prou vinetxo, prou per ell i un altre. Vat aquí que [s'] horabaixa se'n va cap a ca seva, cap a Sant Climent o cap a Alaior, que pes cas és igual, i pes camí començà a tenir calor, sa calor d'en Ramis, que suava de gener, i va resoldre de treure's es sau i el posa damunt es bast de s'ase ⁽⁴⁾ qui s'anava denc-denc, ben carregat de molinada, un petit endavant d'ell. A un revoltó des camí, s'embolica es peus amb un sau i diu:

—I, ara, aquet sau de qui pot esser? Qui el deu haver perdut? Res, jo el posaré damunt es bast amb es meu i ja vorem si surt son amo.

Torna a partir xano-xano i se troba pes peus amb un altre sau. S'acota, l'aixeca, se'l mira i diu:

—I és un sau bo i nou! Qui el pot haver perdut? Venga, venga, dalt es bast. Ja en tenim dos. Trob molt que es qui l'hagi perdut no digui coses.

Aleshores, ja era fosc i com duia una mitja mantellina, ets ulls un poc entelats des beure, se posarà a cantar fandango darrere s'ase, canta qui te canta, mig en espanyol xampurrat i tros en pla, amb tota sa seva gorga qui el sentien de per tota la mitjanía:

—Ven conmigo y lo verás

—el sol decía a la Luna.

—Compañera, ¿adónde vas?

Y la Luna le responde:

—Ven conmigo y lo verás.

Es veu que era un vespre de lluna, tal volta encara sa de gener que és tan clara que sembla de dia, perquè tornà [a] amollar i va dir:

—El Sol decía a la Luna:

—Retírate bandolera,

mujer que va de noche

no puede ser cosa buena».

Sa lluna devia sortir ja entrada sa fosca i ell, veient estrelles, va cantar sa que tothom sap pel camp:

—També la Vera Creu.

Madona, sortiu i veureu

⁽⁴⁾ A s'ase li deien un arriet. A Maó diuen: «ves, duu s'ase», i els altres pobles se'n riuen d'aquest ditxo.

es deols i ses cabrelles,
sa guarda que va amb elles
i també la Vera Creu ⁽⁵⁾.

—Las estrellitas del cielo
nadie las sabe contar,
sino Dios que las ha puesto
cada una en su lugar.

—Un matxo rostit és fort.
Un día de mucha gana,
me comería un melón,
una arroba de patatas,
i un matxo rostit [as] forn.

Així, trepitja i ja va mig de becolls, de gambirot, ara caic, ara m'aixec i tot d'una canta:

—Per veure sa vostra al·lota,
aplanau aquesta roca
que teniu baix des portal.
He caigut i no m'he fet mal,
per veure sa vostra al·lota.

Ja prop de Vila, canta sa darrera cançó i diu:

—Ya no me conoscarás.
La despedida te doy,
la despedida y no más,
que si no me has conocido,
ya no me conoscarás.

Es cas xocant és que, mentre caminava i cantava, trobà fins a set saus i ell *dale que te doy* sempre posant saus damunt es bast, no poguent pensar què poria esser açò de trobar set saus. I tot sol reia i deia:

—Quan sa dona se trobi amb es set saus, es pensarà que els he anat a robar, emperò no és ver perquè jo sé cert que els he trobats tots pes camí.

⁽⁵⁾ Coneixien molt bé tota sa nostra gent del camp s'estel del mort, de sa posta des sol i es de s'alba i es carro gros, que també li deien es set frares. Quan s'embarraven era a ses nits cobertes que no tenien cap senya certa. Avui d'açò sa gent jove qui puja no en sap res.

Hi ha que dir que quan va trobar es darrer sau, es qui feia set, l'home com enfadat i fora de punt l'agafa i l'envela per dins una pleta mormolant i diguent:

—I qui m'ha clavat a jo dur tants de saus? Qui l'ha perdut que el cerqui! Açò sembla una comèdia!

Arriba a ca seva i no se'n veia dies ni hores per dir-ho a sa dona.

—Quica! Quica! —cridava—. Vine i voràs sis saus que he trobat, tant com venia.

—No dius que has trobat sis saus? —li diu sa dona—. Com és estat açò?

—Vine, aguanta a una banda mentre jo llev es sac de molada de s'altre i llavors ja entraràs es saus.

—No dius es saus? I jo no en veig cap! I es teu sau?

—Ca, dona! Açò no pot esser mai! Jo n'he aixicat sis i un que n'he tirat són set i tu dius que no en trobes cap? Vam què farem noltros?

—Què devies de fer? Res, que no veus que tu has fet volar es teu sau? Lo que hi ha és que tu has alçat es colzo de més i no saps què te magenques.

—Que no t'ho hagi de dir jo i voràs!

—Mira, lo que hi ha és que es teu sau t'ha caigut set vegades i tu mai has sabut que fos es teu i te creies que trobaves saus i més saus, i ara resulta que no tens ni es teu.

Tal dit, tal fet. Es carboner no va tenir es seu sau fins que l'endemà dematí, que ja havia declinat i veia ses coses així com eren, va anar per dins ses tanques i per allà va trobar es sau que era seu.

Es qui van sentir contar aquet catxarrito reien per ses butxaques i deien com a comentari:

—Es beure no du res de bo, més que coses com açò i arriben a no sebre a quin món són.

Altres afegien:

—Es qui beuen són menos que ets animals fora s'ànima, perquè aquells saben quan han begut prou i ets homos no ⁽⁶⁾.

—Açò és una desgràcia com una altra —deia sa de més enfora.

Així anaven passant ses hores i, com se'n captemien, se miraven ses estrelles, es deols o ses cabrelles, i segons on les veien, deien que eren les nou o les deu, i sempre hi feien prop.

Ja partia tothom amb es cabasset i ses eines a ca seva, amb sa filosa davall es braç o amb s'embolic de roba que havien apedaçat. Se donaven la bona nit:

—Déu mos do la bona nit i fins una altra i as llitet.

Es tres darrers dijous des darrers dies que els hi solien dir de ses comares, des compares, des dijous llarder no feien filada al món, sinó sonada o també ballet de casa.

ATU 1706 Anecdotes about Drunkards.

⁽⁶⁾ D'en primer solien beure: aniset, aiguardent de pota i aiguardent de sa bona, que era dolç [segons DCVB aiguardent és tant masculí com femení i per això respectam la mescla de gèneres de l'original], i gin d'Holanda, que el duien en botilles de terra i es pagesos les guardaven dalt sa cambra per a quan havien d'escalfar es peus d'un malalt, posant-hi aigua bullent.

I segar ordi curt, que no és prou penitència?¹

Era un pagès alt i gruixat, amb una braça d'espatles que li passà sa Corema sense entémer-se'n i després de Pasqua florida, ja prop de Cincogema, es va resoldre a anar a dur bitllet ⁽¹⁾, a prendre sa Corema, com n'hi ha que diuen. Era un any de molt mal trempar, de mala anyada, i s'ordi esteia molt clar i era molt curt, i es pagesos com se'l miraven ja suaven de pensar en es mal d'esquena que ets hi faria. Un diumenge diu a sa dona:

—Mira, no estogis sa roba que demà, si Déu vol, aniré a dur bitllet no sia cosa que estogin sa llista i que no m'hi trobin. Trob que ja és bona hora si hi tenc d'anar.

Sa dona, es vespre, li ben aplega i li dixà posada damunt sa cadira de devora es llit amb ses sabates ben espolsades i ben lluentes ⁽²⁾. Es dilluns s'aixecà de bona hora, a sol fora, i partí cap a l'església. Se seu an es banc del senyor rector i l'homo, com era es primer qui arribà, se posà an es cap des banc, perquè si en venien no li passassin davant ell. Mes, com ja era endavant, nengú li disputà es puesto. Just se va seure el senyor rector, hi va l'amo i se confessà i li donà es bitllet sense cap penitència. Es pagès se'n va anar a devora es graons de l'altar per fer sa penitència i prendre la comunió. Mes, just està agenollat, mans aplegades per resar-la, va pensar que es rector no n'hi havia donat cap.

—Açò serà —deia— que, distret, li ha passat per alt i és tan tan bo de fer, es fer una llobada, que tots mos hi veim. Res, jo l'hi diré i me la donarà.

Aquell sant homo ja és partit cap an es confessionari i li diu:

—Senyor rector, vostè que no ha pensat en donar-me cap penitència?

—No, no vos n'he donada cap.

—Idò, que és que no hi ha pensat, vostè?

—Sí, homo, sí!

—Idò, digui què tenc de fer?

—Tu que no ets aquell l'amo que ara s'ha acabat de confessar?

—Es mateix, senyor rector, es mateix: l'amo en Pere de Binillautí Nou, per servir-lo.

---

¹ 06/06/1929, iv, 324.

⁽¹⁾ Després de confessar donen un bitlletet que diu «confessor» i després d'haver combregat el canvien amb un altre que diu: «comulgó», firmant es qui és rector o ecònom. (Sa gent diu: «s'ecòneve»). Antigament, es bitllets de combregar duien per tot el redó angelets i a sa gent li agradava molt més que no es d'ara que duen un retxa negra.

⁽²⁾ Lo primer que hem conegut per fregar ses sabates eren unes capsas de pega o betum negre, que sa gent li deia Pep Bol, i es qui ho volien dir en castellà li deien José Bol.

—I no diuen enguany es pagesos que s'ordi és molt clar i molt curt?

—Sí, senyor rector, sí, compti que sí ho és massa curt.

—Idò, i no trobau vós que té prou penitència es qui l'ha de segar?

—Ah, sí, ja té raó ja, compti que sí, s'esquena ho sap.

Gira en coa, se'n va a ses barreretes de la comunió, combrega, li escriuen es bitllet, resa un poc i, després de ben plegat i estojat dins sa butxaca des xaleco, tornà a ca seva. Pes camí, es trobà amb un pagès que venia de vila, de dur sa llet a vendre, i li contà sa feta, lo que li havia passat, i aquet li semblà que tenia tota sa raó en dir que es segar ordi curt ja és prou penitència. Aquet catxarrito s'escampà per la pagesia i ara tothom el sap i tothom el conta: que no és prou penitència es segar ordi curt?

ATU 1806* Tales of Confessions.

Ase nostro i mal de panxa meu?¹

Ara que tothom parla de ses ordes religioses, de frares i monges, vull dir que tothom parla que unes quantes dotzenes d'ajuntaments, fora de lloc, han acordat demanar an es govern provisional que los treguin d'Espanya, i no sabem si és perquè començam un nou règim que es diu de llibertat com mai havíem tingut i en què tots es ciutadans han d'esser iguals davant sa llei, o perquè es religiosos que viuen junts, baix d'un mateix reglament o orde, se diu comunitat, i açò és a prop de comunisme i de comunistes no volen que n'hi hagi a Espanya. Ara, pues, volem contar una feta del temps vell, d'un jove que es volia fer-se frare, que volia viure en comunitat.

Abans de contar es nostro catxarrito hi ha que dir que dins un convent, quan un hi entra per viure, lo que té, es seus bens, los entrega i ja no és seu sinó de tots, de manera que allà dins no se sent a dir ni meu ni teu, sinó solament nostro, i tant és així que a sa xirimia li diuen sa xirinostra.

Sabut açò, ja porem dir es fet tal com mos lo contaren de que un jove benestant i pagès se decidí d'anar a viure a un convent, de fer-se frare, i com que tenia vàries coses seves i una bístia petita, un ase, tot ho entregà an es prior quan [hi] arribà:

—Açò tenc i açò duc —diria ell.

Als pocs dies, feu amistat amb tots i, quan se passetjava amb ells pes corredors, era molt prest i ja feia venir bé sa conversa per retreure sa seva bístia diguent:

—Es meu ase açò, es meu ase allò.

Els frares li deien tot d'una:

—Germà, no heu de dir «es meu ase», perquè aquí dins a res podem dir «meu» ni «teu», sinó «nostro», i quan parleu de s'ase heu de dir sempre s'ase «nostro», perquè ara ja és de tots.

Ell els escoltava amb ses orelles ben obertes i li semblava que no s'ho podria enviar an allò que s'ase ja no fos seu i esteia dos per tres anar-se'n.

—Vol dir que ja no hi ha res que sigui meu? —deia dins ell.

A cada mot que li sortia sa paraula meu, els frares li deien «nostro», fent-ho llargarut perquè se'n recordàs i no ho digués més.

Vat aquí que un dia quan es germà llec encarregat de s'hort anà a s'estable per dar-li menjar, trobà es pobre animalet que se remolcava de mal de ventre, ben segur a causa d'un panxó de farratge. Ell se n'entemé i fou prest que hi anà a veure'l i el planyia per por que no se morigués.

---

¹ 08/10/1931, VII, 441.

Després d'haver dinat ja no se'n veia dies ni hores per poder donar an es germans sa notícia de sa bístia, sense sebre com ho havia de dir fins que se determinà a abocar-ho així:

—I quin mal de panxa tenim noltros!

Tots a un li respongueren:

—No dius «noltros»? Noltros no en tenim cap de mal de panxa, noltros esteim tots bons, gràcies a Déu.

—Idò, s'ase està malalt i s'ase és nostro, de tots... i es mal de panxa també ha d'esser nostro.

—Si s'ase no està bé, noltros no en som res —li deien es germans frares.

—Ah, sí? Aquesta sí que és bona! I voltros me faríeu tornar loco! De modo que: ase nostro i mal de panxa meu? Per aquí no hi pas! I cap a casa falta gent —i l'homo sortí, més que deveres.

Anà an es prior i, no vinguent conforme amb es modo d'entendre ses coses, agafà s'ase i se n'anà i *si te he visto no me acuerdo*.

ATU 181 Jokes about Religious Vows.

TIPUS 1824

Molt il·lustre Ajuntament fora sau!¹

Diuen que era costum del temps vell dur, ets homos, sa camia defora des calçons en s'estiu, per més fresc i més net. I es comprèn perquè així sa camia ets hi servia de sau o de brusa i un pobre mira de passar, si pot, amb poc gust de roba. Per Mallorca, era un costum molt estès pes pobles petits i pagesos, i que no s'ha llevat fins fa poc. Tant és així que no sols mos ho han dit, sinó que encara ho vaig porer veure pes maig de l'any 1919, quan me vaig trobar a dalt de s'escenari d'un teatre acompanyat de ses autoritats des poble, per donar una senzilla conferència.

Sabeu on era açò? An es poble de Santa Margalida, que hi vaig anar amb una tartana o diligència, com en diuen per allà, des de s'estació de ferrocarril d'Inca i passant per Muro. Era un dia a horabaixa, cap al tard, quan tots ets homos tornaven de sa feina i van omplir es teatre. Tots van entrar amb es capell de pagès en sa mà i amb sa camia defora. Quin visatge!

Jo, és ver, m'estranyà molt veure aquell homenum d'aquella suerte amb ets enagos defora, que no vaig porer amagar es somris de sa cara i sempre he recordat aquell quadro. Dic tot açò perquè aquest costum devia esser general en es seu temps per Mallorca i per Menorca.

Idò, quan jo era un jove de quinze anys, sentí contar a un senyor canonge de Ciutadella, molt enimorat del temps vell, un succeït a ses Ferreries referent an aquest costum. S'Ajuntament, un any, donà es sermó de Sant Bartomeu, es seu patró, a un capellanet jove, molt llest i molt espavilat. Lo que no record si era de Maó o de Ciutadella. Lo cert és que li digueren una i dues vegades que fos breu, que no el fes llarg. Millor si fos a sa part de curtet, perquè després de sortir de missa tenien que anar a fer ses corregudes ⁽¹⁾.

Aquet capellanet va rumiar sobre es modo de fer es sermó, molt breu, i que els hi agradàs as mateix temps. Vat aquí que aquell any, com sempre, es dia de Sant Bartomeu va esser un dia molt calent, molt ofegat, un fester de calor, i s'Ajuntament va pensar que no porien anar a l'ofici amb coll i punys emmidonats, i corbata i jaqué, que lo que farien seria anar-hi amb cos de camia, fora sau i no patirien tanta calor.

Arribà s'hora des sermó i com es predicador no ho hagués vist mai, an allò, tant com pujava s'escala de sa trona, demanà an es monacillos:

—Qui són aquells que estan allà a una renglera i tots fora sau?

—Allò és s'Ajuntament —li diu un molt espaviladet.

---

¹ 29/08/1929, IV, 336.

⁽¹⁾ Quina llàstima que ets Ajuntaments de Menorca deixin decaure ses corregudes, que fora de sa colcada no hi ha cap altre nombre que dugui més gent an es pobles! Unes bones corregudes, si van ben entrincades, fan moure sa gent, diuen es pagesos; emperò lo que posen per joia no paga, avui en dia, es gasto. A sa pagesia, si no els hi donen unes bones corregudes, en lo demés, poc gust hi pren.

—Està bé, bé va —deia petit es capellà.

Surt a dalt sa trona, se senya i diu es tros en llatí. I llavores amolla es saludo així:

—Molt il·lustre Ajuntament fora sau! A mi m'heu encarregat que fes un sermó molt breu.

Llavores se dirigeix cap a dalt del cor, a dalt l'orgue, i segueix:

—Toca l'orgue, Bartomeu,
que es sermó ja està acabat.
I Déu faixi que l'any que ve,
s'Ajuntament dugui es jaqué
amb mànegues i ben cordat.

Aquet sermó s'ha fet cèlebre per tota Menorca i molts són es qui el saben i el conten.

ATU 1824 Parody Sermon.

Sa Madona balladora¹

Açò vol dir que era una madona molt balladora que l'havien convidada per anar an es ball que donaven es des lloc vesí, es senyors de Biniedrís². Ella, mesquina, esteia tota dolenta com veia que no hi poria anar de cap manera perquè no tenia cos que fos bo per sortir. S'homo era un bon homo ⁽¹⁾ i com la va veure tan sèria, ben emmoscada, li digué:

—Idò, mira, ven sa podadora i des doblers que en trauràs te compres sa roba i et pots fer un cos ben nou i ben passa, que diuen a Alaior.

Tal cosa no li hagués dit, ven sa podadora i compra sa roba, emperò no li va bastar per fer-se mànegues i digué a s'homo:

—No, no: ja veig que no hi puc anar. Ara, de sa roba comprada, no me surten mànegues. Què trobes, Xico?

—Jas! Aquesta sí que és bona —li diu s'homo—. No en faltaria més que tu no hi anassis! Idò, ven sa destral de podar i, des doblers que faràs, te compres per fer-te ses mànegues noves i ves an es ball.

Jo ho crec que va vendre sa destral. Tot li haguera fus llavors, con tal de porer sortir lluïda. Com madona va estar a punt d'anar-se'n an es ball, pensà que era dissabte i que no havia pastat i que no tenia pa per en soldemà berenar i ho diu a s'homo:

—Mira, Xico, jo no me puc pensar mai fer una sortida com ses altres, ara no hi ha pa i no me queda més remei que posar-me a cendre i pastar anit mateix.

Com en Xico veu sa dona, tota desimbolta, li diu:

—Ves an es ball i jo ja ho aclariré tot, no passis cuidado. Ves-te'n tranquil·la, encara me farà passar més es temps.

Vat aquí que sa madona balladora va sebre sortir-ne des catxo i ben empollastrida se'n va anar cap an es ball.

---

¹ 18/02/1928, IV, 233. Apareix sota l'epígraf «Costums des meu poble».

² Segons el NOTIB, «Biniadris» s'ha d'escriure com «Biniedrís».

⁽¹⁾ Un bon homo és un banyut. D'un homo qui no diu res de res, que tan s'estima si cau com si penja, que no se posa en lo que fan ses dones de ca seva, que tant li és fat com salat, cuit com cru, en diuen un bon homo. I és llavors que li aplicam aquesta dita.

L'amo, pobre Xico, va cendre, va pigar foc an es forn i, posat a sa pastera, va mesclar es llevat. I, com se'n va captémer, hi tingué tota sa farina i, distret, hi posà aigua de més i li va sortir un claret, i que just era allada ⁽²⁾.

L'homo com ho veu, capetjava i parlava tot sol sense sebre per on partir, ni què fer, fins que tan apurat se trobà que va dir:

—Res, jo hi aniré, an es ball, i, si veig madona, que passi ballant per davant jo, sense fer sebre res de que tengui socarrell, li diré cantat una cançó.

Se posa un capot dalt es cap ⁽³⁾ i, just arriba an es ball, ja la veu que li dona com un molinet i espera que passi a prop seu i li diu cantaretjant:

—Cos de podadora,
mànegues de destral;
lo que m'hau manat, senyora,
s'aigua li ha fet mal.

Madona amb sa veu va conèixer que era en Xico seu que li deia lo que li passà amb sa pasterada, sense que ningú se'n donàs compte perquè se n'haguera rigut sa gent. Mentre voltava, pensava en lo que li diria dins ella. Va veure que havia fet moll, que havia negat sa farina, emperò diu:

—Quan jo passi i vegi sa meva, jo li contestaré a sa cançó i li diré lo que ha de fer.

Encara no se posen a tocar una altra passada i madona ja surt. I arribant a prop d'ell també li diu:

—¡Viva quién baila!
¡Oh, l'amo mon germà!
Afegiu-hi farina
i s'endurirà.

—Amèn, bé ha anat —diu l'amo—, ella m'ha entès.

Torna a ca seva, se posa a afegir farina dins sa pastera fins que sa pasta s'endurí. Maura es pa, ben maurat, fins que filava, fins a tenir-la ben blanca. Posa es pans dins ses estovalles i el tapa ben tapat ⁽⁴⁾ i que Déu hi faci més que noltros ⁽⁵⁾.

⁽²⁾ Es llevat és un trosset de pasta que se deixa quan fan es pans en forma de coca i amb sa reura li fan damunt una creu i, llavors, el senyen tres vegades: en nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Amèn, Jesús.

⁽³⁾ Ara ja no se'n veuen, de capots alarbis, molt amples, amb carapulla, de panyo negre o de coloret de puça. I antes tothom en tenia i el solien dur damunt ses espatles, en ne tenir dol fresc. De més a prop, es que ja feien nous lis deien: calque i sobretodo.

⁽⁴⁾ Es pans que fan per la pagesia lis diuen: llargs, rodons i cleques, que eren coques amples i baixes per porer tenir més molla; i coca rossa, que la feien de mitjanets.

⁽⁵⁾ Invocació que sa gent del camp diu, després d'estar fetes ses feines més importants com sembrar, segar, fer munt i empeltar. Demuestra que ells han fet tot lo que han sabut i pogut i que després ho deixen, ho posen en ses mans de Déu,

Se'n va an es forn, que el tenia molt fort que brossava, i l'escombra ⁽⁶⁾. I com ja blanquetjava es paladar, just que es pa va ser tou, l'enforna i ja va tenir feina feta, un maldecap fora. Just arriba madona i d'un tros enfora sentia s'oloreta de pa cuit, que feia dir «menja'm», i arribant an es pati li diu:

—O ja tens es pa cuit?

—Sí, sí; vine i menjarem un brondell de coca pintada ⁽⁷⁾ i mos n'anirem tot d'una [as] llit, que joestic un poc cruixit, si tan vols.

—Ets un bon homo —li diu madona—. Si tots fossin com tu, no hi hauria tantes bregues, tantes renyines, ni tantes guinees, sinó que ses cases serien una bassa d'oli.

Van fer un mosset de coca pintada amb una tallada de sobrassada perhom i contents i alegrats se van acotxar dormint com a xots, com a dues rabasses fins l'endemà, ja gran dia. I si no són morts, encara deuen ser vius, i

—colorito colorado

este cuento está acabado.

Colorito coloró

este cuento se acabó.

ATU 1831 The Clergyman and Sexton at Mass.

RondCat 1831 El rector, la majordoma i el cabrit.

---

perquè ho beneesqui, ho guardi, ho faci créixer i multipliqui; puix es qui assisteixen, escoltada aquesta oració, diuen: «Ell qui pot. Amèn.»

⁽⁶⁾ Escombra: no se diu per la pagesia més que quan fan net es forn, que el granen, fent anar tot es caliu an es cendrer, que sempre el tenen a l'esquerra de sa boca des forn. Aquesta granera, la fan amb fulles de escarxofera o gira-sols, o bé rama de mata fermat amb un jonc an es burjó. Es burjó és una barra d'ullastre que serveix per fer perpal i alçar i estufar sa rama perquè prengui més i per tiar es foc o per escampar es caliu per fer-lo brossar.

⁽⁷⁾ És una coca baixa que quan la posen an es forn la tallen amb sa ganiveta, de part llarg i de través, sortint es brondells ben estofadets i rostits.

Un fillet i un capellà^{1 (1)}

Va anar a confessar un fillet pagès en sa Corema amb es vicari de sa seva parròquia, que era molt demanador de doctrina. An es fillet tant com el confessava li demanava:

—Quants de Déus hi ha?

S'al·lot responia ben espavilat:

—Un.

—I quantes persones? —li deia es capellà.

I es fillet, com un mestre fet, li respon:

—Tres.

—Divines o humanes? —li afegí es capellà.

S'al·lot aquí ja va perdre es kyrieleison i començà a remugar petit petit:

—Divines o humanes? Jo an açò no ho sé.

Es capellà li diu:

—Però, homo, i tu no saps açò, si ses tres persones que hi ha en Déu són divines o humanes?

—Jo no ho sé an açò —li diu s'al·lot, plorinyant i fent morro.

—És molt raro que no ho sapis tu o que no t'ho hagin ensenyat a cas teu l'amo.

—Que n'hi ha, de coses rares, que no sap vostè i jo les sé —li respon s'al·lot tot eixeridet.

—Vam, digue'm-ne una —li diu es vicari.

S'al·lot, ja ben entonat i com un mestre fet, li demana:

—Vam si sap quantes dents té un be?

—I ara, què és açò que me demanes tu?

—Res, res —li diu s'al·lotell—, me diga que quantes dents té un be.

Es Vicari li diu:

—Espera un moment, que tenc d'anar dins sa sagristia i torn tot d'una.

Ja és partit cap a dins sa sagristia i s'al·lot queda agenolladet a su davant des confessionari, emperò amb es cap girat i mirant-se es vicari tant com se n'anava. Arriba a sa sagristia i diu an es

---

¹ 05/03/1931, VII, 411.

⁽¹⁾ Mos ho contà en Joan Gomila Gonyalons, de 60 anys, que li van contar quan ell era un jove fet estant a lloc nou d'en Llissa.

rector què li passa i sa pregunta que li ha fet s'al·lot de quantes dents tenia un be, i que hi ha d'anar a respondre-li. Es rector, que era homo molt entès en ses coses de la terra li diu:

—Homo, homo, un be té set dents². Sembla mentida que no ho sapiguessis tu encara an açò.

Es Vicari dona volta redona i cap an es confessionari. Se seu i li diu an es pageset:

—Idò, ara te diré de lo que tu me demanaves: un be té set dents.

—A dalt o a baix? —li torna a preguntar s'al·lotell.

—Sí que m'has clavat tu ara, i jo no ho sé. Trob que ets molt impertinent tu.

—Escolti —li diu s'al·lot—, i que no era una impertinència lo que me feia vostè, de demanarme si eren divines o humanes ses tres persones que hi ha en Déu?

Es vicari li donà es bitllet, que ja se l'havia ben gonyat, i quan ho contà an es rector se posà a riure i li va dir:

—Per tractar amb aquests pagesets, per anar bé, un ha de sebre un poc de cada cosa perquè són espaviladets ells. Un be té set dents, emperò baix, ja ho sabràs.

Quants n'hi ha que han estudiat, diuen es pagesos, i volen passar per savis i no saben que un be i tot es bestiar boví: vaques, bous, cabres... tenen set dents i a baix; a dalt tenen sa geniva molt forta per agafar lo que tallen amb ses dents.

ATU 1832D* «How Many Sacraments are There?»

---

² En realitat, un be té vuit dents.

Miracles com aquest, jo també en sabia fer!¹

An es poblet de Sant Climent, petit, blanc i polit, hi va arribar destinat un vicari nou i, encara que no fos predicador de retxa, no tingué més remei, per raó de s'ofici, que predicar cada diumenge s'evangeli des dia i una explicacioneta des mateix. Ho feia un poc retgirat i encorregut i a lo millor no sabia dir prou amb sa boca lo que rumiava amb es cap.

Tots es casolans d'aquell vilatge assistien a sa missa per sentir es vicari nou i, com sortien, feien es seus comentaris, tallant la garrova i comparant-lo amb altres que havien tingut temps enrere. Es qui sempre duia ses cartes per fer la crítica era mestre Llorenç, es ferrer, que no en deixava cap i, com sortia, sempre feia es tros seu. I, a dins sa ferreria, tota sa setmana li donava a tac-i-té, fent sa rossega, i així, i allí, per amunt i per avall. De manera que ja tenia prou es que ell arreplegava, puis si prenia en parlar bé d'un, el posava fins a dalt de tot i, a l'enrevessa, si prenia en tirar-lo a baix, no hi havia per on agafar-lo.

Es Vicari nou, un dia, predicant s'equivocà i el pobre, exposant i volguent fer veure lo grandió des milacre de sa multiplicació des pans i des peixos, ho va dir tot capgirat. Ell s'explicà així:

—El Bon Jesús, amb es seu voler i poder, feu que amb cinc mil pans i dos mil peixos donà que menjar i fins a saciar a dues persones que el seguien.

Vat aquí que mestre Llorenç, es ferrer, que sempre s'asseia a su devora sa trona, tot d'una la va emplomar, just que la va sentir i, pobre vicari!, ja en va tenir prou. Tota sa setmana se la carregà d'allò bo, puis a tothom que duia eines a sa ferreria lis deia:

—I què vos sembla des nostro vicari? Que no el vau sentir diumenge prop passat? Ell s'explica bé, com un sant Pere, emperò de milacres com es que va explicar jo també en sabia fer. Deia que amb cinc mil pans i dos mil peixos el Bon Jesús mantení a dues persones, i jo crec que fer açò vol poca manya, que no té cap mestrança. Si totes ses que mos conta són com aquestes, tenc por que no arribi a fer-nos riure, que no s'hagi de retirar amb mitja paga.

Es capellanet jove s'arribà a entèmer des xerrim de carrer i de lo que deien per cas ferrer i l'homo comprenia que l'havia feta grossa, que s'havia equivocat. «Mes, per diumenge que ve, si Déu vol —se deia dins ell—, me ben prepararé i ho ben estudiaré i, llavors, vorem es ferrer què dirà».

---

¹ 16/07/1934, x, 575. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

Ve es diumenge següent i l'església se posà plena, que no hi hagueren clavat una agulla, i arriba s'hora i es vicariet, tot xalest, puja a dalt de sa trona i comença es sermó, i sigué prest i feu anar s'assunto a lo mateix des diumenge abans.

—Hi ha que fixar-se bé en lo que feu el Bon Jesús. És cosa extraordinària i mai vista, i per nengú feta —deia ell—. Amb sols beneir dos pans i dos peixos que li presentaren els apòstols, donà menjar i fins a saciar a cinc mil persones, sense contar dones i al·lots. Oh, milacre singular és aquest!

Allavores, se girà per devora sa trona i veient a mestre Llorenç, es ferrer, a su davant, s'hi fixa i, apuntant-lo amb es dit, li diu:

—I tu, ferrer, que ho sabries fer an açò? Que el faries an aquest?

Es ferrer ni va meular i es vicari quedà an es puesto. I de llavores ençà ha quedat es ditxo, quan un ha fet una cosa grossa, i dirigint-se a un amic, li diu:

—I tu, ferrer, que la sabries fer an aquesta?

ATU 1833H The Large Loaves.

TIPUS 1862

I

És lo mateix i no ho és¹

Hi havia un pagès que no es trobava gaire bé i es doctor li va dir que dugués s'orí a ca s'apotecari, perquè l'hi analitzàs. Es pagès, a l'endemà matí, quan se va aixicar, va omplir un flasquet i el va donar an es missatge que duia sa llet a Maó.

—Jas, vat aquí aquet flasquet i el duràs a ca s'apotecari Porradell ⁽¹⁾ i li diràs que jo diumenge ja hi passaré per allà.

—Bono, està bé —va dir es missatge.

L'amo se'n va anar a sa feina i s'al·lot es posà a ensellar s'ase, però hi havia moltes mosques que punxen s'animal i amb una potada romp es flasquet. S'al·lot es va posar a plorar i feia un plant que rompia el cor. Madona el va sentir i va sortir an es pati.

—Idò, què tens?

—S'ase m'ha romput es botilet que l'amo m'ha dat per dur-lo a s'apotecari.

—No ploris per açò que jo t'ho arranjaré i serà lo mateix.

Madona se'n va anar per dins sa cuina i va tornar [a] sortir amb un botilet com s'altre.

—Jas es flasquet i guarda'l bé.

Es missatge va partir i quan va arribar a ca s'apotecari va fer un alè com una casa.

—Tenga! Vat aquí açò que l'amo m'ha donat perquè l'hi dugués.

—Que és de l'amo de Bini?

—Sí, senyor, i m'ha dit que diumenge vindrà per sa resposta.

—Està bé.

—Estigui bo.

—Lo mateix te desig, encara que no em convengui.

A l'endemà s'apotecari es va posar a sa feina i estava atordit de veure lo que li sortia. Rallava tot sol i deia:

—Jo no sé com és açò. Ei, no hi ha dubte que és orí de femella i encara embarassada.

---

¹ 14/08/1929, IV, 334; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, v».

⁽¹⁾ Vivia as carrer de Sant Roc de Maó.

L'home es feia creus i trobava que allà hi havia colque manganya. A la fi, es diumenge venidor es va presentar l'amo de Bini.

—Bon dia tenga, senyor apotecari. Com li va?

—Ja ho veis, per ara va bé.

—I d'allò que li va dur es missatge, com va?

—No sé què vos tenc que dir. Vós esteis segur que aquell orí era vostre?

—Ja ho crec que estic cert que és meu i ben meu! Jo el vaig posar dins es flasquet!

—Idò, jo no sé com pot esser que sigui vostre, perquè a jo me surt que és de femella i a més que està embarassada.

—Què vol dir? Vostè que se'n vol emburlar de jo?

—Jo tenc por que sigueu vos qui volgueu riure de franc.

L'amo gira cap en coa i se'n va cap a sa posada. Ensella i ja és partit. Quan va arribar a ses cases, cridà s'al·lot i li diu:

—Es dia que te vaig enviar a ca s'apotecari, què vas fer des bòtil d'orí?

S'al·lot torna vermell i romp a plorar.

—Ah, ja em fotrà, que ja me n'has fet colcuna! M'hauràs fet quedar com un brut amb s'apotecari!

Madona, que ho sent, veu venir es nuvolat i diu a l'amo abans que esclati:

—Mira, Tòfol, a s'al·lot no li faixis res que no té sa culpa. És que s'ase li va rompre es flasquet de s'orí i jo n'hi vaig donar un altre de meu. Que no és igual?

—Que ha d'esser igual, dona? Tu estàs en cinta i jo encara no hi estic.

—Jo com qui ho trobàs que me sentia un poc malament! Qui t'ho ha dit?

—S'apotecari, i m'heu fet quedar com un porcell.

—No en faixis cabal. Un altre dia n'hi enviarem un qui no el coneixerà i hi quedarà ell.

—Si no n'hi envies de sibil·lí!

—Bono, no hi pensis més i quant vagis a Maó li dones les gràcies per sa notícia. As cap i a la fi ho ha sabut antes que jo i que tu.

A-ha! A-ha? A-he-na!¹

Aquestes exclamacions per tenir sal i salero han d'esser pronunciades de nas, tal com les pronunciava sa meva s'àvia (al cel sia), que per contar catxarritos en valia una maneta. Idò, s'àvia me contava com a succeït que una jove festejà anys, i més anys, i just parlava de casar sa mare ja li sortia més amunt de sa teulada.

—No vull que te casis, no —li deia sa mare—. Filleta meva, ets massa jove i ell també. I després que es casar és una cosa que s'hi ha de pensar molt i encara no basta, puis una vegada fet, no ho desfà més que la mort.

Lo cert és que cada dia del món hi havia una batalla entre sa mare i sa filla i sempre sobre es mateix assumto. Passà es temps i els dos enamorats rumiaven i estudiaven sa manera de fer dir que sí a sa mare i un dia van inventar sa comèdia per enganyar-la, per fer-li dir que sí i casi, casi, sense que ella se'n donàs compte. Dit i fet. Sa jove posà fil a l'agulla i se posà a fer sa malalta, a menjar poc, a no tenir gust amb vestir-se i sortir, fins que se posà a dins del llit, donant fondo, per ben malalta, i sa mare, després d'haver provat tots els potingos de casa no tingué més remei que fer cridar es doctor. Els dos joves ja havien parlat abans amb es doctor i li havien contat tot s'equinocci que ella passava amb sa mare i ja havien quedat acordis amb lo que ell faria i diria si per si acàs el cridaven.

Un dia sa jove passà molt mala nit i es dematí sa mare envià an es doctor que hi anàs i deveres. Es metge arribà i començà a demanar lo que feia sa malalta, lo que menjava, de lo que se queixava, i sa mare li explicà tot fil per randa, an es seu entendre, tot lo que sabia. Es doctor la va reconèixer amb tot deteniment i a la fi se gira a sa mare i li diu:

—Mirau, sa mare, ella no és cap malaltia que tengui per morir, emperò arribarà a estar molt delicada i tant que per posar-se lo que es diu bé, bona, en té molta d'estona i després que lo que té més és casera. An aquesta al·lota l'heu de casar.

Sa mare, com sentí que es doctor deia que la casàs, se posà furiosa i fent sa gerra li digué:

—A-ha!

I sa filla, com sentí sa mare, se va seure damunt des llit i li contestà tota remolesta i ja mig bona:

—A-ha? A-he-na! I si no heu de fer lo que es doctor ordena, no teniu que enviar-lo a demanar.

¹ 17/08/1933, ix, 536. Apareix sota l'epígraf «I va de quënto».

Així explicava s'avia s'origen d'aquest ditxo tan i tan conegut dins sa nostra parla.

ATU 1862 Anecdotes about Doctors (Physicians).

TIPUS 1889B

Què feien es jans?¹

Pocs són es llocs de per sa pagesia menorquina que no tenguin es seu ca. No vol dir açò que el tenguin per caçar conills, perdius o eriçons, que molts l'hi fan servir, sinó és perquè faixi de guarda i perquè avisi. Així és que quan un arriba a un lloc, an es pati, lo primer que troba, quan alaba a Déu, quan saluda, és es cans que s'alcen i lladren. I, així, si l'amo o madona són per dins sa cuina, per dins ets estudis o per dins sa caseta de sa pastera, amb es llats des cans coneixen que hi ha gent que crida i vol entrar. Amb un crit de patsa! o, també, a jeure es cans!, acaben sa dalió, s'arrinconen i a jeure s'ha dit, a posar sa panxa an es sol, passant així bona part des dia.

I no sols es llocs, sinó que també es casolans, tenen es seu ca, encara que no sigui més que un ca de recàrrec fent-lis una bona companyia. No he sentit a dir mai que un ca d'aquets se tiri, s'abordi i mossegui sa gent. Lo que n'hi ha d'aquets que, gelosos de ca seva, se planten davant es qui arriben, emperò an es primer crit de l'amo s'arrinconen i callen.

—Tot és cridar —diuen—, emperò no mosseguen. És un baladrer, no pot veure arribar nengú que no mogui un esvalot.

Un ranxo d'homos, siguin carboners, segadors o paredadors, no se'l troba mai sense que no tenguin un ca. «És una companyia», diuen ells. I és ben ver que està molt ben fet.

Tot açò ho hem dit perquè com vam lletgir es disbarats que escrivia de Menorca el senyor Frederik Chamberlin² que es cans que tenien an es llocs [eren] carnisers, no vam porer menos de riure, però d'allò bo. I mos feu recordar un coverbo del temps vell que estic dos per tres per contar-li, ja que me sembla que ell és molt sèrio, per lo que em conten, jo no el conec, i el farem riure i el posarem de bon humor.

Idò, senyor Chamberlin, escolti: quan jo era al·lot petit (ara tenc prop de cinquanta anys) un vell, que tenia es cap tan blanc que semblava tot de plata, quan sentia a dir que teníem por des cans, que en n'arribar a sa barrera des pati d'un lloc no entrariem fins que sortigués madona, per por que no mos menjassin o per por d'un mos, deia ell amb molt salero:

—Feis com es jans, voltros.

Ja sabeu que es jans³ ho deim an ets americans. Tant de sentir-li a dir: «Feis com es jans», un dia, tant de prémer-lo que mos ho digués, què feien es jans, mos va contar lo següent:

—No tingueu por des cans. És bo de fer fer-los callar.

—Vam digau, l'avi, digau.

---

¹ 27/09/1928, IV, 288.

² Frederick Chamberlin (1870-1943) fou un escriptor, advocat i viatger estatunidenc. La seva relació amb les Illes Balears es deu al fet que va ser nomenat vicecònsol dels Estats Units a Mallorca el 1920 i publicà la *Chamberlin's guide to Majorca* (1926) i *The Balearics and their people* (1927).

³ Segons el DCVB, «soldat o mariner anglès».

Idò, quan trobaven un ca rabiós, d'aquets que lladren i sembla que us han de menjar crus, s'hi fixaven bé, li clavaven la vista i en ne veure la seva, que es ca està lladrant amb sa boca ben oberta, barres altes, arromangat es braç endret fins dalt, li passaven es puny ben estret i ben de veres dins sa boca, fincant-lo per endins fins trobar sa coa i, estirant-la sense alenar cap a fora, el giraven al revés i, zas!, es ca ja no lladra ni mossega.

Açò diuen que feien es jans ⁽¹⁾, que eren homos valents i ben vestits de vermell. Si aquets ho feien, vostè també. Per què no ho fa, senyor Chamberlin, i faria riure tothom quan torni a Menorca?

ATU 1889B Hunter Turns Animal Inside Out.

RondCat 1889B El caçador gira l'animal del revés.

⁽¹⁾ Es deia molt d'emprimer: estàs com un jan, de vermell; as costat, hi estan jans. Ho deien a un qui bevia molt i se posava vermell de cara, perquè es jans, es soldats americans, duen sa guerrera vermella i bevien molt de whisky, aiguardent molt fort, i després esteien bé per armar bulla i bordell.

TIPUS 1889C

Un magraner caminant¹

Me passà un cas molt xocant. Escoltau i veureu una cosa rara com no en sé altra que s'hi sembli. Caçava un dia pes barranc i vaig perdre sa vaqueta. ¿Què feu llavors? Un homo no ha de quedar tallat mai i, passant per un magraner, en vaig tallar un bordall i faig un atacador. Pos s'atac dins es fusell i, mentre anava pitjant, me surt un conill de per entre unes mates i li apunt i li tir, sense pensar en llevar s'atacador, i es conill ni el vaig veure, ni el trobà, i no en vaig sebre res més. Jo em creia que no l'hauria ferit.

Passà es temps i as cap d'un any o un poc més, vaig tornar a caçar i pes mateix canaló i barranc de s'altra vegada, puis era un lloc de molts de conills i pertot se veia fressa. Vat aquí que anant barranc avall, dues o tres vegades vaig veure, o al menos me semblava haver vist, una llembança que corria com un qui veu un arbre que camina.

—Açò no pot esser —me deia [a] jo mateix.

I caminant i espiocant i botant per entre mates, me vaig convèncer que lo que me semblava era cert, res de semblar: era un arbre que caminava i botava. A la fi, vaig donar amb ell poguent-lo agafar, i què vos pensau que era? Era que sa vaqueta que aquell dia posà dins es canó des fusell i no la vaig treure, se clavà dins ses darreres des conill i va brollar, va treure i se formà un magraner, i es conill el duia, el portava.

Açò me succeí a jo, no a un altre, no, a jo mateix, de manera que si ho contaü poreu fer forces que és ben ve que succeí a l'amo en Pere de Torressolí. I es qui no ho creu que m'ho vengui a demanar a jo i l'amenaré pes barranc i de segur que, si no és mort es conill, el veurem, el trobarem i podrà tocar es magraner amb ses mans i, si espera un poc, en podrà collir, de magranes.

ATU 1889C Fruit Tree Grows from Head of Deer.

RondCat 1889C Al cérvol li creix un presseguer al cap.

---

¹ 24/05/1933, ix, 524. Apareix sota l'epígraf «Mentides de l'amo en Pere de Torressolí».

TIPUS 1894

Caçada de 5.890 estornells¹

Un dia, escoltant a un pagès caçador que contava que tirà a un falcat d'estornells i que en matà una trentena, l'amo en Pere tot d'una començà a contar sa seva caçada i deia:

—Jo un dia rodant i caçant, me trob amb un ranxo d'estornells que tapaven es sol. Aquell boldró se desfeu i se van anar posant en renglera, i llarga i ben espessa, que me feu ganes es tirar-lis. S'atac des fusell esteia ben carregat de perdigons i, com vaig veure sa meva, apunt a un cap des falcat girant es canó fins a s'altre cap i en vaig fer una estesa de no dir. N'hi hagué solada grossa, emperò grossa. Res, per no allargar sa conversa —deia ell—, en vaig recollir i comptar fins a 5.890, omplint-ne quatre sacs grans. I no els vaig poder arregar tots perquè molts caigueren per dins de mates i estrepes. En vaig treure lo que tampoc nengú mai havia somiat, puis que enviant-los a Marsella, allà és un gènere molt estimat per fer amb salsa, els vaig poder vendre a més de ral quedant-me net de gastos, damunt quatre-cents duros. En vaig donar sa meitat an es Senyor i quedà més content que un Pasco. I jo també.

ATU 1894 A Man Shoots a Ramrod Full of Ducks.

---

¹ 11/05/1933, ix, 522. Apareix sota l'epígraf «Mentides de l'amo en Pere de Torressolí».

TIPUS 1960C

Una pescada de saupes¹

Si sentia contar a colcú que havia anat a ses saupes, a tirar es rall, diguent que n'havien duit trenta o quaranta, ell ja s'hi posava amb sa conversa i deia:

—Jo, ara, un dia vaig anar a ses saupes i com vaig veure sa meva, que pasturaven per damunt ses platges traguent i borinant ses coves fora de s'aigua, palleta, palleta, vaig davallar i, amb tot cuidado, me posà a estirar saupes per sa cova i en tragué cent noranta-nou; i saupes de terça, ses petites, i moltes de nou i deu unces. Molts que van veure es viatge de saupes que jo duia, me deien:

—Però, com ho fas? Com t'arregles per dur tantes saupes?

—Com ho faig? —lis dic jo—. Veniu amb jo i ho veureu i aprendreu de viure. Per fer lo que fa tothom no em moc d'un bon seure: en ne fer una cosa m'agrada fer-la bé, lo que es diu bé, i així ret sa feina i un homo es fa endavant.

ATU 1960C The Great Catch of Fish.

---

¹ 24/05/1933, IX, 524.

5.6. RONDALLES FORMULÍSTICAS
(2000-2100)

Sa rondalla de sa rateta¹

Açò vol dir que era una rateta que va fugir del niu i se va fer una caseta per ella viure-hi tota soleta. Ella era molt guapa i amenoseta i molt curiosa amb ses seves coses. I un dia granava sa caseta i va trobar un dineret. Com té es dineret en ses mans diu:

—I ara què en faré jo d'aquet dineret? Si el compr ⁽¹⁾ d'avellanetes me rompré ses dentetes; si el compr d'ametletes faré clovelletes i si el compr de favetes també. Res: saps què faré? El compraré de calç i m'emblancaré a mi i la mia caseta.

Mentre emblancava s'entrada, va sentir trepig de molta gent. Va esser un ranxo de porcellets i, com la van sentir cantar tan ben afinada, a sa rateta, s'aturen, la criden i li diuen:

—Rateta, que et vols casar amb mi?

—Si cantau bé —lis diu sa rateta.

Ells tot d'una se posaren a cantar, lo més bé que sabien. Es seu cantar era grunyir; gruny qui gruny. Sa rateta com else sent lis diu:

—Passau, passau, que la mia caseta espantau i a mi també.

Se'n van anar ben motxos girant-se darrere, com un qui diu: «llàstima d'ella». Així, passa un ranxo de bous grossos amb unes banyes enrevoltades, que feien por an el dimoni, i com són an es dret de sa caseta de sa rateta, tota emblancada, que donava goig de blanca, s'aturen perquè la senten cantar i s'hi van ben embadocar. Just ella surt an es portal, ja li diuen:

—Rateta, que et vols casar amb mi?

—Si cantau bé —lis diu ella.

Ja se posen a cantar tots, donant cada brul que feien retronar sa casa, brula qui te brula, lo més fort que porien. Quan sa rateta sent aquells crits que se n'entrava, tota retgirada, lis diu:

—Passau, passau, que la mia caseta espantau i a mi també.

Llavors va passar un ranxo, tot d'animals de cabreste: ases, mules, matxos i cavalls. Quan la senten que canta, tots van quedar plantats, posant s'orella alta, escoltant. Quan va haver acabat de cantar, sortí an es finestró a mirar qui passava, perquè havia sentit molt renou de potades i tot d'una li diuen:

—Rateta, que et vols casar amb mi?

---

¹ 04/08/1928, iv, 278.

⁽¹⁾ Noltros parlant no pronunciam: *compro*, sinó *compr*, menjant casi del tot sa *o* final.

—Si cantau bé —lis diu sa rateta.

Ja arranquen es bram, brama qui brama, i venga guiscos, i sa rateta se tapava ses orelles perquè li feien mal tants de crits i renou i lis diu:

—Passau, passau, que la mia caseta espantau i a mi també.

Trists i desconsolats se n'anaren sense porer-li fer l'amor, ni casar-s'hi, amb ella, nengú de tots ells. Després va passar un ranxo d'un moixet, un canet, una cabreta, un benet i un conillet. Eren més monos, més polits i ben netets, que tothom se'lse mirava. Com veuen aquella caseta tan blanca com la neu i tan neta com un mirall, s'aturen i parlen amb sa rateta i li diuen:

—Rateta, que et vols casar amb mi?

—Si cantau bé —respon ella.

Es moixet primer que tots, comença a meular, com si fos una criatura; es canet, a lladrar i adular; sa cabreta i es benet, a belar, i es conillet, a guiscar; emperò tots ho feien molt finet, sense fer mal a ses orelles, com si fos una música de de ver. Sa rateta va quedar prendada i ets hi respongué:

—Entrau, entrau, que la mia caseta alegrau i a mi també.

Entren tots dins sa caseta de sa rateta i els hi va dar un bon sopar. An es moixet li donà un platet d'espines i un trosset de formatge; an es canet, uns quants ossos a rovegar; a sa cabreta, es benet i es conillet, un braçat de verd que tenia collit des seu hortet. Vat aquí que, acabats tots de sopar, se'n van anar [as] llitet: es moixet davall es fogons; es canet dins una senalla amb un poquet de palla, darrere sa porta; sa cabreta davall un cubell; es benet davall un còssil i es conillet dins sa carbonera. Quan tots van estar acotxadets que ja roncaven, sa rateta també se n'anà a dormir dins es seu llitet. De nit, es moixet tenia una set que el cremava i se'n va anar cap dret a sa cisterna, per beure un cabi d'aigua fresca. Com ell se pensava que era ben plena, fins an es coll, acotà es cap, un poc per beure i, pataplum!, s'hi envela dins. Comença a córrer, nadant, emperò prest va fer es glo-gloc ⁽²⁾ i s'inflà fins que se va esclatar. Pobre moixet!

Sa rateta s'aixecà de matí i com no trobà es moixet començà a anar i venir per tota sa casa: per dins ets estudis i menjador, per dalt sa cambra i per dins es porxos. I per un món va veure es moixet, que ella el volia per casar-s'hi. Reparà sa cisterna que esteia oberta i hi va de corrents, hi guaita i veu es moix, ben estirat damunt s'aigua. Ella, plora qui te plora, diu:

—Jo m'hi tiraré i nadaré i el trauré, i tal vegada encara viurà. Mesquinet, es moixet!

Sa rateta ja s'hi tira dins sa cisterna i comença a donar sotes per davall s'aigua: i ara un glop i un altre glop, se va ben omplir sa panxa com un timbal i també s'hi va morir.

⁽²⁾ Es glo-gloc ho deim a un qui s'ofega dins s'aigua, que just treu es cap, que beu i hi fa es darrers.

Es canet, sa cabreta, es benet i es conillet van treure amb un paner es moixet i sa rateta, morts, de dins sa cisterna i else van enterrar dins sa pastereta ⁽³⁾ des ramells que hi havia an es pati. I ells se van fer seva sa caseta i es mobles i s'hortet, i van viure junts, com en família, anys i més anys, ben contents i ben alegres que, tal vegada, encara hi són si no s'han mort.

—Si l'he ben dita,
menjau-la frita;
si l'he ben contada,
tirau-la dalt sa teulada.

—Dalt sa teulada,
hi ha un sabater,
qui fa sabates
i blanques com un paper;
si no els ha tirades
encara les té.

ATU 2023 Little Ant Marries.

RondCat 2023 La rateta que escombrava l'escaleta.

⁽³⁾ Sa pastereta és una retxa de terra que volta es pati, tancada amb pedres, a on hi sembren es ramells: violes, clavells, roses, telègraf, floquets, cascalls, escata de peix, boques de dragó. A cases, hi tenen una mota de julivert, hàbit, tem i orenga.

TIPUS 2200

Es ruc de Binibèquer¹

És molt conegut es ditxo de demanar a un: que saps què li passà an es ruc de Binibèquer²? O també així: que no succeesqui com es ruc de Binibèquer. Com és molt conegut i escampat per aquet redol de pagesia, l'hem recollit com a molts altres.

Es ruc de Binibèquer era un ruc molt anomenat, ben cuidat, i l'amo, per poc que hi vingués bé sa conversa, ja el retreia i amollava:

—Jo tenc un ruc cosa de veure, un ruc, una pintura; un ruc, lo més polit del món.

I aquesta deu esser sa causa o es motiu perquè hagi quedat dins sa memòria de molts. Ben segur que aquest ruc naixeria una nit d'hivern i d'aigua. Una nit d'aquelles tenebroses que no s'hi veu de sa llargària des nas i que es pagesos d'una nit així en diuen capetjant:

—Quina nit per anar a encalçar someres negres!

—Perquè un no veu a on posa es peu.

Per lo tant no seria es ruc com aquells que se crien abandonats per sa marina sens cuidado, amb es pèl gruixat i llarg que donen llàstima sols es veure'ls. «Fa una cara de ruc sense mare!», solen dir d'un homo sempre trist, de mal color de cara, que va ofès d'ell mateix i que no és pas de fer una berba a nengú. Emperò, açò no es pot dir des ruc de Binibèquer perquè sempre se crià amb sa mare i, ja desmamat, l'amo el cuidà d'allò que es diu ben bé per poder-ne treure diners.

Mes, lo que el feu cèlebre damunt els altres rucs és que d'ell en diuen es pagesos que no el varen vendre, ni donar, que no lis varen prendre, ni fugir, ni morir, i va desaparèixer, de manera que no se'n va sobre res més d'ell. Què passà? Aquesta és sa pregunta que molts no saben contestar i que fa poc varen sentir fer a un missatge al·lot, fent-lo desbatejar.

—Diga'm —deien—, diga'm, idò, què se'n va esser des ruc de Binibèquer.

I com ell no tenia cap pèl de tomba, ben resolt respongué:

—Que va tornar ase!

Aquest quènto o fet està acabat. No se'n sap més que aquest final, puis que an es tres anys, com els altres rucs, tornà ase.

ATU 2200 Catch Tales.

RondCat 2200 Rondalles sorpresa.

---

¹ 19/01/1933, ix, 506.

² Segons el NOTIB, no ha de ser «Binibeca» sinó que «Binibèquer».

5.7. VERSIONS NO CATALOGADES

Un gep ben fet¹

A un poble, hi havia un rector molt bon senyor, deia sa gent, i quan predicava s'omplia l'església, que no quedava cap rincó buit. Un dia va prendre es punt que Déu havia fet ses coses molt ben fetes, tan ben fetes que ningú else podria fer millor. Vat aquí que l'escoltava, enfonyat dins una capella, un pobre geperut. I heu de creure que s'arribà a posar nirviós de sentir que Déu ho havia fet tot ben fet, emperò molt ben fet. Ell mateix se deia:

—Des gep que duc, tothom se'n riu. I jo puc creure que tot ho ha fet ben fet Déu? Que no ho poria fer d'altra manera? Ah, sí! Jo el tenc de veure an es rector, mos hem d'acarar tots dos.

Acabada tota sa funció, sa gent surt de l'església i també es rector. Es geperut li pega darrere, tras-tras, fins an es carrer. Es geperut an es darrer escaló ja comença a cridar:

—Senyor rector, senyor rector, vam, escolti una paraula.

—Digui, i què volia?

—Vostè —li diu es geperut—, vostè que està segur que és ver lo que ha dit dalt sa trona?

—Tan segur que és ver —li diu el senyor rector.

—Què vol dir açò? Que no veu vostè es meu gep? Què li sembla? Què me'n diu?

—Mira —li responia es bon senyor rector—, mira, que com a gep (el feia girar d'una part i de s'altra) me sembla que no hi ha res que dir. És des més ben fets que jo he vist. Quants de geperuts hi ha qui el voldrien tenir com es teu! No vos queixeu que es vostro és un gep ben fet.

Enmig de tot, va tenir es consol de pensar que es seu gep, si era des més ben fets, n'hi havia qui feien més ganes de riure que ell. Cap baix, se'n va anar a ca seva ben conformat.

---

¹ 15/10/1927, III, 242.

II

Re-mi-fa-sol¹

Sa música deu esser tan antiga com el món, ben segur. Parlam de sa música d'aquí, a la terra, no de sa música celestial. Si és així, s'homo no és es primer cantor o cantador, sinó que primer que ell van cantar alabances a son creador, just acabats de sortir de ses seves mans omnipotents: el cel, ja roncant en trons, ja siulant es vent; la mar, amb sa seva música sempre tan nova, amb es seus esbrufos quan està maleita, ja besant ses roques de sa vorera quan les acaricia en dia de bonança; ets ocellets, tots amb sa tonada i xiulo diferent, cantant ses seves inimitables passades.

Llavores va venir s'homo i aquet, posat enmig d'un concert tan harmoniós, no va voler esser menos que ets altres i també va partir a cantar. I, quin cant! Ni el cel ni la terra, ni ets ocellets tots, van porer semblar-s'hi a s'homo, perquè ell, dirigint-se a son creador, li parlava, li demanava, el beneïa i li agraiïa, cantant un càntic nou, que mai havia sentit el món antes d'ell.

Instruments, quins tenia? Ben cert no en sé cap, lo que sí sé és que una vegada dins una foganya o xemeneia de pagès, asseguts una partida an es bancals o pedrissos que hi havia a cada vorera tinguent es foc enmig (era un dia de molt de fred), vaig sentir cantussar es fandango. I no tenien més instruments per acompanyar que una canya tallada per enmig en creu es dos o tres nusos de dalt, fent-la pigar en es call de s'altra mà i un altre pigant amb ses esmolles enterra, i me varen dir:

—Aquets són ets orgues nostros.

Es cantador cantava ben prop de bé i es sonadors, amb es tec-a-tec i tic-i-tic de sa canya i esmolles, duien es compàs. Qui sap si així eren ses primeres castanyoles que usaven es primers balladors i cantadors? Si sa música sempre ha estat natural a s'homo, molt prest devia dir i contar fets cantant i, d'una boca a s'altra, se devien aprendre moltes tonades, tonades que durarien i passarien d'una generació a s'altra.

Hem trobat tonades de cançons antigues, que Déu sap de quan ençà està feta sa música, si bé se li han afegit o llevat colque nota passant es temps. N'hem pogut trobar encara (i diuen que sa gent no canta) un nombre molt gros de cançons amb música de gust antic, de lo que esteim contentíssims perquè esteim segurs que aquestes ja no se perdran.

Aquesta secció l'hem dividida en dues parts: a sa primera part, hi posarem totes ses més antigues; per exemple, aquelles que mos han dit i cantat persones que tenen seixanta o setanta anys i que else van aprendre des seus avis i else saben tota sa gent de la pagesia. A sa segona part, hi aniran totes ses altres menos antigues, que els qui les saben recorden quan se va començar a cantar-les. Un altre dia, si Déu vol, posarem sa llista de totes elles amb es nom amb què etse coneixen o amb es començament de sa seva lletra. Per acabar sa música que hem fet fins ara, contarem es qüento d'«Es Pou des re-mi-fa-sol».

Conten que ses notes de sa música no tenien nom propi i que el van prendre de s'Himne de sant Joan, segons diuen es qui saben de lletra. Però, sa gent que els embulla es negre, ho conten d'una altra manera. Diuen aquets que dos trencadors feien un pou, i molt fondo. Pica que te pica i venga sempre per endins. Un picava dins es fons des pou i s'altre pujava es paltreig o li arriava ses eines.

---

¹ 29/10/1927, III, 246. Apareix sota l'epígraf «Música antiga».

Va arribar que no s'entenien casi i se cridaven pes mal nom tots dos. Es qui esteia abaix, que picava, li deien en Redó i an es de dalt, que poava, li deien en Milà. Un dia, un matí d'aquells somiosos, esteien encrostats, hi va anar un senyor que sempre corria pel camp i escrivia tot lo notable que veia o sentia.

Mentre feien feina, es de baix, cridant an es de dalt, demanant i fent cantarell:

—Que fa sol, Milà?

I es de dalt s'acota a sa boca des pou i li respon:

—Sí, Redó.

Aquell senyor se posà a escriure i després li va dir:

—Mai pensareu què és lo que heu fet! Heu posat nom a ses notes de música, que fins ara no en tenien.

A l'entretant, es de baix, cansat de picar, va pujar per s'escala de gat a fumar una pipada; i es senyor li va repetir lo que ja havia dit a s'altre.

—Què és lo que ha escrit? —li va dir en Milà.

—Què és lo que diu que hem fet? —respon en Redó.

—Idò, jo vos ho diré ben clar: ses notes de sa música, d'avui per endavant, s'anomenaran do-re-mi-fa-sol-la-si-do, que són es vostros malnoms i sempre recordaran sa feta d'avui. Esteis, idò, d'enhonorabona.

III

Tu pitaràs¹

Sa gent que se tracta molt, que se coneix d'estona, solen abusar de s'amistat i just ve i veu que un amic, vesí o conegut va o ve d'un poble d'on ha de mester colque cosa, és prest i li encomanen els seus encàrrecs.

—Mira —li diuen—, ja me duràs tal llibre, ja me compraràs açò o allò, o endú-te aquest embolic, o torna'm a sa feina o digues an es meu conco o a sa meva tia.

Res, si és un bon homo, si un és del bon pa, si no sap mai dir que no, ja està ben armat, ja té prou. Serà es criat de tots. Encara rebrà colque esbruf o, lo que és més mal, li costarà es pebre. Açò és, haurà de bestreure cèntims i n'hi haurà que sense donar-li gràcies no el pagaran.

Així conten què li passava a un capità d'un barco de vela que anava i venia de Barcelona. Sa gent, just el veien arribar, li deien:

—Que m'ha duit lo que li vaig dir? Que no ha pensat en lo meu? I no era açò, no, lo que li havia dit!

I tothom el maretjava fins que un dia el van treure de punt. Quan va arribar s'hora de tornar [a] partir, vat aquí que n'hi va un i li diu:

—Miri, me compri un pito. Ja li pagaré en venir.

—Escolti —li deia un altre—: vostè que me duria un pito? Ja me dirà què val.

—Vostè —li deia es tercer—, vostè no me duria un pito? Ja li duré es doblers.

I un i un altre, i un altre, i tothom li encomanava un pito i ningú el pagava i ja s'havia emmoscat, i de mala manera, i açò que era un bon homo, emperò ja no en podia dur més. Es barco encara no havia alçat àncores i n'arriba un altre (crec que feia es noranta i volien fer, no sé per què, ni a qui, una pitada forta) i li diu an es capità:

—Escolti: que me voldria fer es favor de comprar-me un pito?

—També tu? —li diu es capità.

—Idò, prengui es duro (li posà dins sa mà) i el pagui i si n'hi falta ho digui.

Es capità se'l mira i li diu ben fort perquè tothom el sentigués:

—Tu pitaràs, ets altres no pitaran. Jo t'ho promet.

Així va ensenyar sa gent a pagar si volien que else servigués bé.

---

¹ 10/12/1927, III, 213. Apareix sota l'epígraf «Catxarritos i coverbos dels temps vells».

Dos Moixos, dues coes¹

Antigament, solien contar que sa gent de Maó tenia molta afició a tenir un moixet, ja per no tirar ses espines des peix, ja perquè guardàs que ses rates no entrassin dins ses cases. Ja ho diu es refrany: «Allà on hi ha moix, no hi ha rates. Quan es moix no hi és, ses rates se passetgen». I conten (deu esser de molt temps enrere) que ses maoneses encarregaven a ses lluíseres, que hi anaven a vendre calç de calfar i sauló de no sé on, un moixet negre, perquè deien, llavors, que un moix negre duia sa sort a una casa. I potser sí fos altra cosa que ses ferradures penjades darrere sa porta des carrer, que diuen, encara, que tenen es mèrit de no sé per què. Elles, ses lluíseres, com volien fer cada dia doblers nous, quan no tenien gaire fruita, feien unes quantes manades de julivert, cebes, nou o deu ous frescs, fets de l'hora, i un moixet negre, que tot ben venut, de porta en porta, en mitjan matí, ja tenien fet es jornalet i cap a casa.

Açò ho tenia anotat de fa molts anys per haver-ho sentit a dir a gent vella i sèria. D'aquet temps és lo que ara vull contar.

Una senyora gran, de vuitanta i pico d'anys, que vivia ben acomodada i a una casa com un convent, tenia per companyia dos moixos: en Minini i en Txirreaino. No volia cap criada, ella tota sola se conxava sa cuina, ses feines de casa, i li quedava mig dia per seure. Encara no seia i ja tenia es dos moixos damunt ella. I moixonies a un i moixonies a s'altre, ajagudets damunt sa falda, dormien hores i més hores, ronca qui te ronca. En Minini i en Txirreaino duien un bon collar vermell amb un floquet a la banda i un picarol penjat, que tot es dia feia trinc i trinc. Ells eren es dos senyors de la casa, i se comprèn, perquè sa senyora sempre feia un altre platet de tot lo que menjava pes dos moixos.

Jo no sé si servien per tenir ànsia de ses rates o no, lo cert és que es van fer ben grossos i se van posar ben grassos, com a dos poltronsos. Jo no sé si van dur sort an aquella senyora, lo cert és que ells van tenir sa gran sort de no patir mai fam.

Es temps va passar, i as cap d'uns quants anys, vat aquí que sa senyora comença a rossegar es peus i a tenir colque ataquet. I un nebot la va convèncer de dur-la a ca seva per cuidar-la i perquè no estigués tota sola. Tal dit, tal fet. Sa senyora, la duen a ca es seu nebot i allà se posà a jeure. I as cap de vint dies se va morir. Es nebot, mesquí, va perdre sa tia i va quedar hereu. I lo primer que va fer va ser anar a sa seva casa per endur-se-n'ho tot, lo d'ella, i per obrir an es dos moixos, que una vesina l'havia avisat que no porien dormir gens ni gota des meus i marrameus que sentien, i de ses arpades que donaven per ses vidrieres, segurament perquè sa fam els apretava. Hi va, obre sa porta i queda esglaiat perquè no troba més que ses dues coes. I què va passar? Que en Minini i en Txirreaino, es veu que sa fam els alçava, i com van haver maulat i arrapat prou, rabiats com a dues feres, se van menjar

¹ 07/01/1928, iv, 221. Apareix sota l'epígraf «Catxarritos i coverbos del temps vell».

un a s'altre, començant es mossos pes cap fins que no va quedar res més que ses dues coes. Hem sentit a dir sempre, i és ben ver, que de gat a gat no hi ha més que arpades.

Un rellotge petit¹

No és de molt de temps enrere es dur rellotge es pobres i es menestrals. Eren molt comptats es pagesos que en tenien. Fa uns cinquanta anys, que quan se casava un fill de pagès ric, propietari, senyor de lloc, li solien comprar o regalar-li[ⁿ] un de plata, gros, amb tapadores i amb claueta per donar-li corda. An aquet tothom se'l mirava quan el treia de sa butxaca i era des qui feien es primer paper.

Es qui menos [en] necessiten, de rellotge, són es pagesos perque de nits tenen ses estrelles, que no tallen, i de dia tenen es sol, únic rellotge que no adelanta ni atrassa, i per sebre amb ell quina hora és no fan més que mirar s'ombra de ses cases, des boer, d'un ullastre o sa seva ombra, girant-se cap a tramuntana, i no li solien errar de gaire. Es de capvespre, fent feina, n'he vist qui alcen es cap, allarguen es braç i dobleguen sa mà posant-la davant dets ulls, que caretgi en s'horitzó i segons siguin ses dues mans o tants de dits que li falta an es sol per arribar baix diuen ben exacte ses hores de sol que hi ha.

Bono, ja n'hi ha prou, d'història, anem an es cas, que ara ve lo bo.

Idò, sí, es cas és que un pagès, ni ric ni pobre, un pagès amitger tant de donar-li damunt sa dona diguent-li:

—I per què no compres un rellotge? Sense rellotge sembles un mag, perquè mai saps quina hora és. Un homo amb rellotge a sa butxaca és altra cosa.

Va fer un cop de cap i se decidí a comprar-se'l. Sa primera festa que va venir, va treure sa bossa dets avenços que tenia, es doblers des tords que havia venut i toca cap a Maó. Arriba a vila i encara no tenia sa bístia acabada de desenganxar i sa dona li torna a donar matadura:

—Pensa-hi —li deia— amb anar a comprar-te es rellotge.

—Bono, sí, dona; empatxa't dets al·lots i jo ja m'hi aclariré.

Vat aquí que ja és partit cap as carrer Nou i entra a sa rellotgeria:

—Bon dia tengui —diu es pagès.

—Tengui vostè —li diu es rellotger—. I, què volia?

—Miri, jo l'hi diré: na Quica, sa dona, vol que me compri un rellotge, gros i de plata, que valgui damunt set duros.

Es rellotger n'hi començà a treure a tanti volenti: tres, set, deu o més de vint per no mentir a fi que pogués triar i fer-li caure. Es pagès escoltava es sermó que li feia es rellotger de cada un i ell se fixà en un que li deia que valia set duros, l'últim preu, emperò ell el volia treure per sis, perque sa dona li havia dit que regatetjàs i que no en donàs més que un menos des preu que li demanessin.

¹ 14/04/1928, iv, 249. Apareix sota l'epígraf «Catxarritos i coverbos dels temps vells».

A la fi, es pagès veient que no el poria treure més que per set duros i volia es rellotge, li diu:

—Mestre, perquè no se pugui dir que teniu paraula de rei, ja que no voleu llevar-me res, me n'hi hau de posar un d'aquets petits que teniu per dins es mostrador (un rellotge polsera) que duen una tira de pell i serà per donar an ets al·lots quan arribi, que sempre premen.

—Ara vós voleu anar a fer lo que va fer s'àvia! —li diu es rellotger—. I vós que vos pensau que aquets rellotges són teies? Valen més de deu duros! Ca, ca, barret! Comprau-lis un caramel i que xuclin.

És ben ver que un ignorant no dona mai cap valor a lo que en té i sa pitjora desgràcia és que se posi en lo que no entén.

—Tant hi diu qui no hi veu

com es qui no hi entén.

Qui menos sap

més hi diu,

com na Beta Gotze.

Caps de be!¹

Sempre, es pardals de vila ⁽¹⁾ se'n riuen des pagesos pes seu vestir o parlar o caminar diferent i es creuen que són tontos, que no tenen pesquis, que són curts de vista, que a boca oberta sempre s'embamben. Emperò, no és així, no, perquè moltes de vegades donen una lliçó que val per deu, i deixen an es qui passen per llests sense més ganes de meular: van per llana i surten tosos. Que no ho creis? Escoltau, idò, aquesta:

Açò vol dir que era un pagès alt, i prim, i magre com un secany, llest com una espira, vivaratxo com ell tot sol que un diumenge de matí, després d'haver anat a fer ordes de cristià ⁽²⁾ i passat comptes amb es senyor de sa quinzena, se n'anà a passetjar, a donar un tomb. Açò que contam va passar ja fa estona, quan totes ses botigues venien es diumenges. Vat aquí que l'amo se passetjava amunt i avall des carrer Nou de Maó, badant per portes i finestres de ses botigues, mirant pertot es mostradors que esteien plens de juguetes i coses que cridaven ets ulls. Així, s'homo s'estrevení que passà per davant una botiga on hi dixava es coll, s'hi ben embambava. Es senyor de sa botiga esteia tot eixancat damunt es portal amb ses mans dins ses butxaques des calçons i, com veu aquell pagès tot esglaiat, li diu:

—Germà, què cercau? Què voleu? Sembla que no havíeu vist res mai. Trob que sou de la muntanya.

—Jo mirava —diu es pagès— lo que veníeu.

—Caps de be, homo, caps de be! —li diu es botiguer com enfadat amb una cara de ruc sense mare.

—Ah, sí? —li contesta es pagès, ben resolt—. Sembla que heu tingut molt de despatx, mestre, perquè ben reparat ja no se'n veu més que una.

Es botiguer quedà ferit d'ala i, com un moix escaldat ⁽³⁾, dona volta redona i s'enfonya dins ca seva i es pagès se passetjà fins que va esser s'hora d'anar a dinar ⁽⁴⁾.

És ben cert que s'ase no pot dir orellut an es porc per falta d'orella. No perquè un homo vagi mal robat, mal vestit, tallat a l'antiga, vol dir que sigui un be, un mac: moltes de vegades aquets no tenen un pèl de tontos. Qui no se creu que

¹ 18/08/1928, iv, 282. Apareix sota l'epígraf «Rondalles i Catxarritos del temps vell».

⁽¹⁾ Pardals de vila ho diu sa gent del camp an es sabaters, botiguers o an aquells que viuen d'interessos i sempre roden pes carrers sense fer cap feina, esquena dreta.

⁽²⁾ Anar es diumenge a missa, primer que cap altra feina, és fer ordes de cristià.

⁽³⁾ A gat escaldat, aigua teba li basta.

⁽⁴⁾ Es pagesos de per la mitjanja, de pes cap de Maó, tenen es costum de dinar de peix es diumenges, tant si dinen a ca seva com a sa posada. Se comprèn perquè entre setmana no en veuen mai i es diumenge aprofiten.

sigui així, que li posi es dit dins sa boca i se'n convencerà de sí o no és tonto aquell qui ho sembla, perquè n'hi ha qui el fan i no ho són.

Es Llimperos. Patint fam ets hi donaven música¹

Són dues coses ben distintes, que sembla que no tenen res que veure una amb s'altra, emperò lo que volem ara contar mos demostra que sí, perquè veurem que amb música mataven sa fam. Era açò un any de misèria, de molta misèria, ja fa uns cent anys, que es pobres la corrien i es pares de família, molts, n'hi havia que no tenien res que donar an es seus fills ni sols un tros de pa. Deu esser cosa molt dolenta es patir fam, emperò veure que en pateix un infant i no tenir res per donar-li és molt més dolent i molt trist.

Es fet que anam a contar és un d'aquells ben certs, succeït, cap rondalla, ni tret des cap per contar coses tristes i per entretenir sa gent, perquè moltes vegades l'haviem sentit contar per dins sa nostra pagesia. Mes, ara fa poc, unes tres o quatre setmanes, m'ho explicà i me donà molts de detalls un net ⁽¹⁾ d'aquet pobre jornalier, pare de família, principal personatge des quadro que anam a pintar.

Era aquet un jornalier del camp, de nom Francesc Pons, pare de deu o onze infants que vivia a una caseta de camp, allà per sa Perereta, que li deien i encara així l'anomenen es vells: ses cases de davant ses barreres de Biniparratxet, de Sant Lluís, a prop de sa Rae de Sant Climent. Aquet pobre jornalier, carregat d'al·lots, un any de molt de fred i de molta misèria else passava negres, calquetjant nit i dia, estirant de per tots es costats per fer arribar es petit jornal que gonyava i porer mantenir i tapar tantes boques.

No hem pogut afinar de cert sí o no va perdre sa dona quan tenia sa caseta plena de fillets, emperò casi sembla que sí, perquè només anomenen es pare i es fillets i per res l'anomenen a ella.

Idò, conten que es dia que son pare era a fer jornal, es de capvespre, tots corrien mig vestidets a sortir-li a camí i, com el veien allà enfora, ja el cridaven fent festa. I, just hi arribaven, uns se tiraven pes calçons, uns altres per sa mà i es braç, i es més grossets li corrien per davant i per darrere, no dixant-lo casi ni caminar.

—Mon pare, què mos du? —uns li demanaven.

—Mon pare, a jo que me du res? —li deien es petits

—Mon pare, que soparem tot d'una? —li deien es demés.

Tots venien a dir lo mateix: «Tenim gana». Aquet bon homo tot es dia a sa feina pensaria en ca seva i quan hi arribava, llavors, començava a estar apurat d'allò bo. Penjava sa senalla amb tapadora

¹ 11/04/1929, IV, 316. Apareix sota l'epígraf «Històrica».

⁽¹⁾ Es qui mos ho contà és un net des Llimperos, l'amo en Xec Pons i Pons, de 83 anys, que entre ell i son pare han de fer uns 90 anys a Rafal Rubí Nous fins que ara, fa un any, es van retirar a Lloc Nou de Sant Lluís. Dins es llit, aquet vellet mos contà tot açò i una variant de s'oració pes dies de trons i llamps: «Mossènyer sant Bartomeu...». Morí després d'haver rebut, i amb molt de gust, tots es sacraments, sense cap por de veure es capellà devora es llit, dia 27 de febrer d'enguany.

a un clau i se'ls emmenava a tots a dins sa xemeneia i allà amb ells enrodonits, assegudets per damunt es pedrissos, feien es sopar i resaven el rosari ⁽²⁾.

Mes, a vegades, s'hi van veure moltes, no tenint res que sopar, son pare posava lo mateix: una olla d'aigua damunt es ferros i, per fer-los callar, els hi deia:

—Ara, ara soparem. Esperau un poc i jo vos tocaré sa guitarra i vos cantaré una cançó molt guapa i, llavors, ja soparem.

Segurament els hi devia cantar aquella cançó que hem sentit cantar de vegades an es qui tenen sa desgràcia d'haver perdut sa mare:

—«Ma mare, ma mare meva»,
tot lo dia vos sent cridar;
jo no puc cridar sa meva
perquè ella no em sentirà.

Amb aquell tum-per-ram-tum de cordes i guitarra, ara un tros de fandango o de cota, ara ses porgueres d'una glosa, així aniria distrauent es fillets. I, aquets, cansats de demanar sopar, fent badalls de fam i fred i amb ses bellumes de sa flamarada des tions, lis venia sa son, torcien es coll i ara un, ara un altre, se'lse carregava, amb el cor ferit, posant-los adormidets damunt un sostre de palla, tapant-los amb un tros de manta i capots vells. Pobres àngels! No tenien més calentor que sa des foc i sa des bon cor des seu pare, emperò amb sa panxeta buida devien, mesquinets!, somiar rotllos tota la santa nit.

Aquets deu o onze fills, que se van veure a patir de tot i molt, casi tots ells van sortir forts, feinerots, molt pagesos, tot uns homos. Tant és així que, ja criats d'aquí, son pare amb ells va anar de pagès de Llimpa i van cridar s'atenció del camp, com a tals, que per tota sa pagesia de la Mitjanja i des cap d'aquí baix els han conegut a ell i an es seus fills pes Llimperos i encara ara else retreuen en moltes feines i pes mateix nom.

Ja grossos i campats, un aquí s'altre allà, se van fer pagesos amitgers de sa Torre Blanca de Morella Vell, de Mongofre Vell i de Mongofre Nou (des Favàritx de Maó); de Son Planes, de Son Gall ⁽³⁾ de Biniac ⁽⁴⁾ i de Rafal Rubí Nou (des terme d'Alaior) ⁽⁵⁾.

Aquet fet històric, i d'altres que n'hem sentit contar, mos dona a comprendre que a un al·lot quan és al·lot no li han de donar tot lo que vol i tot lo que demana i que és convenient que l'acostumin a privar-se de colque cosa. Així, de pobres se fan rics. Per lo contrari, cases riques hem conegut que tinguent es fillets, de petits, tots es capritxos, quan han

---

⁽²⁾ Encara ara hi ha moltes cases que en sa corema resen cada dia el sant rosari, emperò moltes no saben ja bé es misteris o s'oferiment o ho diuen amb paraules trencades o afegint-hi d'altres, que trastornen es seu sentit.

⁽³⁾ Encara hi ha sa lliga mateixa.

⁽⁴⁾ També són es mateixos.

⁽⁵⁾ A Rafal Rubí Nou, mos deia que quan hi van anar no hi havia cases, dormien dins sa païssa i habitaven una casota: devia esser estable, per arrecerar-se.

arribat a grans els han fetes passar per ull perquè no se sabien privar de res, de cap gust. Així, de rics han passat a pobres. Qui té fam moltes se'n pensa, diu es refrany. I és ben ver: apreta s'ingènit i un dia arriba a fer cosa. I qui no té fam, podríem afegir, no pensa res, que vol dir vessut, i un vessut, ja ho deien es vells, arriba es dia que es menja ses mans a mossos.

Per caminar bé¹

Mestre Antoni Taringa tenia una sabateria a sa costa de sa plaça de Maó. Un dia s'hi presentà un pagès tot eixerit i li digué:

—Bon dia, mestre Antoni.

—Bon dia i salut que Déu mos do. Quin senyal vós per aquí?

—Ja ho podeu veure. Venc a comprar-me un parell de sabates i m'han dit: «Ves a ca mestre Antoni, que és una bona persona i no t'enganarà».

Mestre Antoni fa un mig somris i se'l mira per damunt ses ulleres.

—Bono, bono. Vam a veure quin nombre calces.

Es pagès, molt retgirat, diu rebent:

—Jo? Cap, sempre he duit espadenyes.

—No és açò que jo et deman: és a veure quin nombre tens de peu.

—Jo no ho sé. Dalt sa porta de ses cases hi ha una retxa i dos rotlos que divan que és un nombre.

Ara, an es peus no n'hi he tengut mai.

—Bono, bono —diu es mestre—, vam, prova't aquestes.

I li dona un parell de nombre quaranta, se'l posa i li estaven de primera.

—I què valen aquestes, mestre Antoni?

—Aquestes per vós valdran... set coronàries.

Es pagès comença a mirar per dins ets armaris, en veu de més grosses i diu:

—I aquelles d'allà dins, què valen?

—Lo mateix que aquestes.

—Idò, jo trob que els hauria de baratar, perquè així mateix són un galant més grosses i jo hi guanyaré un bon tros de sabata.

—Però, sant homo! Vós no veis que és un desbarat, que aquelles són de nombre quaranta-quatre i no hi podreu caminar?

—Què sabeu vós d'açò?

—Si d'açò no en sé res, no ho enseny.

—Però vós veis, mestre, que pes mateix preu tindrè un bon tros de sabata més i algo és algo?

¹ 08/05/1929, iv, 320; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, I».

—Feis lo que vulgueu —va dir es sabater.

Es pagès se'n va anar amb ses sabates de nombre quaranta-quatre i mentre pujava sa costa es sabater se'l mirava de damunt es portal amb es seu mig somrís, esperant es moment que s'envelaria de becos i pensava:

—Si arrib a tenir es nombre que ell té damunt sa porta de ca seva, també se l'endú!

Visca mestre Biel!¹

Mestre Biel Cassola era un homo molt de la bulla. Una vegada, un quants amics li van fer una berba que no li va caure gaire bé. Solia habitar pes cassino L'Isleño i un dissabte a vespre estava junt amb es seus companys i els hi va dir:

—Al·lots, avui me'n tenc que anar as llit dejorn.

—Idò, per què? —li van respondre.

—Jo vos ho diré: avui de capvespre som anat a calar es palangres a sa colàrsega i demà de matí faig comptes d'aixicar-me de bona hora per anar a sa vinya a collir albercocs; llavors aniré a treure es palangres. Per açò és que me'n vull anar a sa casa prest.

Quan mestre Biel se'n va haver anat, un des companys diu:

—He pensat que li podríem fer una brometa a mestre Biel.

—Feim —van dir ets altres.

I la van pactar. S'alcen, se'n van xano-xano a sa vinya, boten sa paret i se posen a collir es albercocs. Quan van haver pelat, són partits cap a sa colàrsega. Allà treuen es palangres i es peix que hi havia, posen un albercoc a cada ham, tornen [a] tirar es palangres a la mar i toca per amunt cap a Maó.

Vat aquí que per devers les tres i mitja s'aixeca mestre Biel i se'n va cap a sa vinya. Quan va veure que no hi havia un albercoc per mostrar va posar cara de pocs amics i partí a sa colàrsega a treure es palangres, però allà s'esglaiada va esser més grossa perquè baix de cada ham hi havia un albercoc. Llavors, sí que no hi va haver qui li paràs davant. Va partir com un llamp i en tot es matí no es va aturar de dir desbarats i banyetes de tot color. Després de dinar, mestre Biel compareix pes cassino i en lloc d'anar a seure devora es companys de costum, s'asseu un tros enfora. Aquells pillos estaven rodant una taula i feien un mig somrís que a mestre Biel li cremava ses entranyes. As cap d'un poc, un d'ells, alçant sa veu, li diu:

—Mestre Biel, què és que teniu que no vos atracau a noltros?

Mestre Biel li contesta bufant:

—Encara tens cara de demanar què tenc, després de sa que m'heu feta aquesta nit passada?

—Noltros? —van dir dos o tres d'aquells jueus.

¹ 23/05/1929, iv, 322; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, II».

—Vltros, sí, vltros; encara tindreu coratge de desmentir-ho.

—Mirau, mestre Biel —respon es més tranquil—, noltros vos hem volgut fer una berba a vós qui mos n'heu fetes tantes i no mos pensàvem que vos agraviàssiu. Però si vos hem ofès, digau què valen es albercocs i vos els pagarem.

—Açò en Biel Cassola no ho comportarà. Vos convit a tots i que no se'n parli més d'aquesta.

—Visca mestre Biel! —van cridar es companys.

I des d'aquell dia, cada vegada que sa partida en pactava colcuna de grossa, tot es cassino se'n temia perquè tots a una cridaven:

—Visca mestre Biel!

En Pons l'Antic d'Alaior. Ses armes de foc¹

Què me'n dius d'en Pons l'Antic? Anys enrere se'n contaven moltes, d'ell, i aquestes eren ses paraules que se deien com n'havia feta una. No l'hem conegut, emperò a sa pagesia de per sa serra n'hem sentit contar de bones fetes per ell. Una vegada s'enimorà d'una jove des Migjorn Gran i va demanar s'al·lota per un any. Vells i jove esteien més contents que un Pasco, perquè ella pensava:

—Mira, d'aquí a un any ja seré casada i aniré a viure a Alaior.

I es vells que deien i tenien raó:

—Ja en tenim una de col·locada de ses quatre, perquè, per desgràcia, a moltes cases que tenen filles es maldecap més gros és a veure amb qui ets embarcaran i quan.

As cap d'un any i un dia, en Pons l'Antic s'aturà en sec d'anar a festetjar. S'al·lota, es dimecres i es dissabte, se feia ses piules de ben dejorn, esperant s'enimorat, com qui esperàs el Messies i ell, res d'anar-hi. Van passar una, dues i tres setmanes i s'al·lota que no sabia què s'havia de pensar que poria tenir. Son pare li arribà a demanar:

—Idò, i que ja vos heu partit s'escudellam amb en Pons? Tu que li has donat es despatxos?

—Jo no, mon pare, no hem tingut res que partir mai —li digué sa filla.

—Aquesta sí que és bona. Jo hi aniré i veurem què diu ell.

Es sogre ja és partit ben resolt i se'n va a Alaior. Arriba a ca seva i l'agafa i li diu:

—Idò, com esteim? Quins comptes són es teus? Tu que penses tornar?

—Mestre, trob que esteis molt espinós, vós! No hi ha per a què, no —li diu en Pons—. Vós que no sabeu quin tracto tenim? Que no vos ne recordau de ses paraules que vos vaig dir jo? Com vos la vaig demanar, vos la vaig demanar per un any, i que no he complert sa paraula?

—Escolta —li diu es sogre—, jo em pensava que havíeu dit per un any i que ara vos casaríeu.

—No, no, bon homo, no; jo he vingut tot l'any i, ara, si ella vol venir a Alaior, porem festetjar lo mateix i ja parlarem de casar, emperò jo tornar as Migjorn? Ca, homo, ca; estic cansat ja d'anar i venir. Ara ella que corri i que borini un poc i si troba que no li convé, ho deixarem fer. Vam, correrem sa sort tots dos. No serem es primers ni es darrers que se desfaixin.

D'aquí no el van treure i aquell pobre homo se'n va entornar a ca seva morros eixuts i barba fresca.

Un dia es saig (es marxando que diuen a Ciutadella) fa una crida, un pregó per orde del senyor alcalde, diguent:

—Qualsevol i qualsevulgui que tengui a ca seva armes de foc, etc., else durà a sa casa de la vila, per fer-lis un reconeixement.

Diuen que, com hi havia un quefe moro, pirata, que no feia més que mal pel camp i es regidors ja s'havien reunit moltes de vegades per acordar sa manera de matar-lo i acabar amb ell, van pensar

---

¹ 04/07/1929, iv, 328.

que lo millor era que tots es qui tinguessin armes de foc, que les presentassin i que es ferrer se'lse miràs i ben repassàs, no fos cosa que, veient-lo i apuntant-li, que no el matassin perquè s'escopeta fes xec, ja per falta de força o perquè es gatillo no se mogué de rovell.

Vat aquí que en Pons l'antic, com sentí sa crida, deixà sa feina de veres i agafà ses esmolles, sa pala i ses esgrelles, i es bufador, i ja és partit cap a s'ajuntament i entregà tot es feix d'eines o trastos an es macer i li diu:

—Jau, teniu, no volíeu ses armes de foc? Idò, aquí les teniu.

Es macer s'ho mira i li diu:

—I ara què li diuen an açò? Vós que vos ne voleu riure de s'alcalde?

—No, jo no —li diu l'Antic—, jo no tenc més armes de foc que ses que veis; perquè és açò es tros. Jo m'agrada complir com es primer i he vingut tot d'una.

—Nau, nau, l'Antic, anau cap a ca vostra, que si no teniu més armes que aquestes no heu de mester tornar.

—Idò, en ne voler colque cosa ja m'avisareu. Sabeu on és sa casa perquè és açò es tros.

En fer un negoci, que ho valgui¹

Un hivern que no hi va haver feina de sabater es vell Farruec, que era un dimoni per guanyar doblers, va passar uns quants mesos fent fitores. Quan en va tenir unes quantes dotzenes, un diet de bon sol se'n va anar a sa pescateria i va comprar un grapat de sípies ben polides, else posà dins sa senalla i ja és partit cap as passeig de sa planada, qui feia pocs dies que hi havien posat un brollador enmig d'un safareig. Amb uns quants punyats de terra va embrutar un poc s'aigua i hi va tirar ses sípies.

Un poc més tard, sa gent va a començar a omplir es passeig per prendre es sol. Era un diumenge des mes de febrer i semblava que ja havia començat s'abril. Casi feia calor. Es vell Farruec comparegué amb una fitora, i venga caramullar per dins es safreig fins que hi va haver un rotlo de mirons que badaven i reien d'aquell xiflat que volia pescar colque pop an es brollador. Quan es vell va trobar que hi havia prou gent, pega fitorada i treu una sípia. Sa gent va quedar amb sa boca oberta.

—Vol dir que n'hi ha, de sípies, dins es safareig? —li deien es mirons de més [a] prop.

—Ja ho crec que n'hi ha! Mirau i ho voreu.

I torna a pigar fitorada después de remenar un poc s'aigua perquè s'aguantàs tèrbola, i treu una altra sípia. Allò era una meravella. Es mirons esteien embadalits.

—Si jo tingués una fitora! —van començar a dir uns quants.

—Açò és bo de fer. Jo l'he comprada [a] sa botiga des cap de cantó.

I senyalava amb es dit una botigueta de mala mort que hi havia a vint passes. Un miron, es més atrevit, parteix cap a sa botiga i torna a l'instant amb una fitora. Mestre Farruec ja havia tret sa tercera sípia i uns quants mirons més van anar a comprar fitores. De tot es passeig hi havia gent que mirava cap an es safareig i deia:

—Què fan per allà amb aquells garrots?

—Pesquen sípies —deien ets al·lotells, que se n'anaven a ca seva tots espantats a contar a son pare o a sa mare que hi havia homos que pescaven sípies dins es safareig nou.

I sa curiositat feia pujar sa gent cap an es brollador per veure aquell milacre. Ja hi havia vint o més fitores que caramullaven per dins s'aigua i a sa botigueta s'hi calcigaven i s'empenyien per comprar-ne. De tant en tant, mestre Farruec deia cridant:

¹ 02/01/1930, iv, 354; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, VII».

—Ja en tenc un altra!

I mostrava ses sípies que havia tretes en qüestió de mitja hora davant testimonis que deien:

—Jo ho som vist!

Es qui venien armats d'una fitora s'obrien pas a empentes i colzades, fins que aconseguien esser en primera fila i mullar sa fitora dins s'aigua color de cafè amb llet de tant de remenar-la. Figurant que reposava de sa feina i per fer temps, mestre Farruec mirava a la redó i contava ses fitores que hi havia per dins s'aigua.

—Vam qui en treu colcuna! —deia an es qui fitoraven a dreta i esquerra sense endevinar.

Açò va durar una bona estona, fins que mestre Farruec va haver tret totes ses sípies i va comptar totes ses fitores que havia duit a ca sa botiguera des cap de cantó. Llavors va posar [a] poc a poc ses sípies dins sa senalla, va agafar sa seva fitora i va esser partit dient an es altres pescadors:

—Que tingueu tanta sort com jo, germans!

Es compradors de fitores van seguir caramullant fins que es van desenganyar i mestre Farruec va anar a sa botigueta a cobrar es doblers de sa venta. Quan se va descobrir es misteri de ses fitores i va córrer pes poble, mestre Ferruec reia amb ets amics i deia, tot gojós des seu enginy:

—Sabeu que n'hi ha de gent a Maó i fora de Maó escapaç d'anar a pescar sípies dins es safareig de sa planada.

I tenia raó.

Anar a caçar xibeques¹ (1)

Açò vol dir que era aquell temps en què hi havia xibeques pel món i se'n trobaven pertot arreu es vespres de fred i mal temps, ja dins s'hivern. Sa xibeca era, segons diuen o contenen ses cròniques, un animal negre, de quatre cames, sense plomes, que grunyien com es nyicos i per matar-les els hi havien de tòrcer es coll i, moltes de vegades, posar-lis es peu damunt. No eren porcells, no, emperò s'hi semblaven molt, tant des cap com des cul, perquè tenien sa coa ben enrevoltadeta com un reganyol i sa pell negra amb un pèl gruixat i aspre.

Idò, una vegada, açò ja fa estona, Déu sap quan, se'n va fer una, de caçada de xibeques, que encara ara és molt anomenada per entre es terratanos. Lo que no sabem —no ho hem pogut afinar— és a on succeí, emperò açò no fa al cas perquè nengú ho demana.

Idò, bono, jo vos ho contaré així com m'ho contaren a jo quan era molt al·lot, un esquiterell, i sempre me n'he recordat. Escoltau-ho bé, si ho voleu aprendre, per contar-ho també voltros an es pocs que no ho sapin.

Açò vol dir que era un bergantell com voltros, d'uns vuit anys, de nom Mevis, que no sabia què era esser pagès i a ca seva, com que eren pobres, molt pobres, només perquè ja gonyàs menjar i avarques, que era lo que s'acostumava donar an ets al·lots, el van llogar, i a un lloc d'enfora, molt enfora, de per sa marina, sense haver-li ensenyat encara res de lletra ni oracions. Si se sabia senyar amb sa mà dreita ja era tot i encara fent ganes de riure com molts.

Mesquinet, un diumenge de capvespre son pare l'acompanya an es lloc amb s'emboliquet de roba davall es braç i prest començà a enyorar-se de debò, fins que sa mare, perquè se distragués i no pensàs tant en ella, li comprà un parell de dotzenes de lloses. Per allà on anava a fer feina, l'amo li deixava armar-les i, així, agafant colque ocell, s'enyorança li passava i ja no rumiava tant en ca seva i sa mare. Aquest al·lot era molt marer.

A migdia, arribant a sa taula ja diu a l'amo:

—Avui he agafat sis ocellets.

Un altre dia:

—L'amo, avui dos ropits.

I cada dia li feia a sebre lo que agafava, fins que, cansat l'amo, li diu [que] un vespre aniran a caçar xibeques.

---

¹ 30/01/1930, IV, 358.

(1) An es *Vocabulario Menorquín-Castellano, por un amigo de la instrucción*, imprès a sa Impremta de Fàbregues, de Ciutadella, a sa plana 102, filera 19 diu: «Xibeca - Lechuza».

—Noltros, a sa lechuza li deim òliba i nengú sap que li hagin dit mai xibeca, i açò que n'hem maretjat molts demanant. Diuen que, en tot cas, xibeques seran porcells petits, que diu es quiento.

—I què són xibeques? I quan hi anirem, a caçar-ne? —li demanava s'al·lot.

Vat aquí que cada vespre si no era l'amo eren es missatges que n'hi parlaven a sa taula i a su devora es foc, i el ribaren a tenir infantasiat amb es caçar xibeques.

Ell, en Mevis, volia sebre què eren ses xibeques: si eren grosses o petites, si eren com ses guàtleres, si s'agafaven amb lloses o amb filacs; i mai en treia es net i per açò més distret anava. Just havien sopat, ja partia a fer sa mateixa messó:

—Que hi anam anit, l'amo? Que no és un vespre bo avui? Anem-hi!

—Bono —li deia l'amo—, ja hi anirem, emperò ha d'esser un vespre de molta fosca, que faixi fosca tenebrosa i un bon fred, perquè, si no, serien passes perdudes, no n'agafaríem ni una per mostrar.

As cap de dies, que ja no en parlaven, en Mevis es trobà pes camí amb un altre al·lot des seu temps, molt dimonió, que li deien en Toniet Sabut, molt amic seu, i li diu:

—Que ho sabies, que jo armava lloses que ma mare me'n comprà dues dotzenes i que cada setmana en duc una bona enfilada d'ocelletes a vendre, i que ara un vespre tenc d'anar amb l'amo a caçar xibeques?

—No dius xibeques? I què són xibeques?

—Ah, jo tampoc ho sé ben bé, emperò si hi anam i n'agafam, ja te les mostraré.

—Mevis, tu que ets ben boig, que te creus tot lo que et diuen? Jo no n'he vistes mai ni crec que tu en vegis! Serien capaços a donar-te entenent que la Mare de Déu és Joana!

—Es boig ets tu, Toni. Ara l'amo m'enganaria així com així? Ja te'lse faré besar pes morros es dia que n'agafem.

—Bono, adió Mevis, que jo fris molt.

—I jo també, Toni, que és tard i és fosc i vol ploure.

En Mevis arriba a ses cases entre ses dues fosques, desensella s'ase fent barretes, perquè era un dia fred d'allò bo i tenia ses mans que no sabia si eren seves. Aquell dia que s'al·lot no era an es tornall, l'amo amb es missatges en parlaren llarg, de com ho farien i com no ho farien, fins que la van tenir ben estudiada. Es missatge que era més de la bulla diu a l'amo:

—Vos no heu de venir. Noltros mos les amenarem per sa marina de Taarol i per dins corrals d'ullastres, qui hi hagi abatzers i argelagues, i, llavors, el deixarem amb un sac obert davant sa passadora de sa tanca de sa barraca i li amenarem sa trutjota grossa amb ets onze porcells.

Tal dit, tal fet. Tant com pujaven cap a ses cases, l'amo i es missatges ja reien de pensar amb es retgiró que prendria s'al·lot, si sa caçada anava bé, i en sa festa que farien, quan en vindrien, de caçar xibeques.

En l'endemà era dia de bou, que es diu, dia de ruixades d'aigua i ullades de sol, i el van passar per davall es porxo fent llata. Un feia senalles d'enclotar; un altre, cordella o trunyella per fer càrritx

de vencisos; altres, unes clocades, i tots tenien es seu camp armat fins i tot s'al·lot, que picava espart. Allò era un dia de festa perquè tot lo sant dia feien es tros de caçar xibeques. Així, li deien que eren primes i maleïdes; ara, que tenien un rebec molt tort i subtil, com es xorics; que hi havien d'anar alerta amb ses arpes, perquè en ne clavar no amollaven. Un altre li deia:

—Mevis, si en trobam moltes no hem d'anar d'agafar-les totes amb un vespre, no. En ne tenir-ne mig sac, ja n'hi ha prou.

Així li explicaven diguent:

—Elles, ses xibeques no canten, emperò ronquen de nas, com si gronyiguessin, semblant an es porcells.

Bono, s'assunto és que entre tots li van posar un cap ple de cascavells i ell, ben engolosit, perquè si n'agafaven, i etse venien, ell en tendria sa mitat. Arriba es vespre i, com s'al·lot li semblava que era un bon vespre, tornà a prémer taronja i demana:

—Que no hi anirem anit a caçar xibeques?

—Me sap greu —li diu es missatge—, perquè en feia comptes emperò com que plou i...

S'al·lot ja és partit an es pati i li diu:

—No plou, no; està cobert, sí; i fa un bon oratge de tramuntana, que és més fred que la pesta.

—Hala, hala, idò —li respon es missatge— agafa un sac i una corda i anem-nos a caçar xibeques.

—Jo també venc —diu un altre.

—Hala, l'amo, veniu també vós —li diuen tots.

—Jo no —lis respongué l'amo—, jo quedaré amb ses dones i esperaré que torneu.

Parteixen tots, punyades fetes, i comencen a rodar per dins tanques i canalons. Ja boten per dins corrals de rama i aritges diguent a s'al·lot que hi entri i el rodi, i miri si en veu cap. I ell, pobret, se feu esborrancs pes calçons, marratxades per ses mans, sortint ben gandós i mig plorinyant. Arriben a sa marina des Taarol i boten sa paret més que deveres i li diuen:

—Mira, tu t'ajoques assuquí i obres es sac i no te mous per res, ni borinis, i xibeca que ve, ala dins es sac. Una i una altra, fins que vegis que es sac es mig. Noltros etse anirem a encorrallar-les i a fer-les davallar. En estar cansats, partirem cap a ses cases i tu, en ne tenir-ne una partida, puja tamhbé. No mos esperis.

S'al·lot ho va fer tal com li van dir. Se posà assegut damunt ses cames, amb ses mans obertes aguantant es sac i no alenava per por que no n'hi fugiguessin si n'hi anaven, de xibeques. Mentrestant es missatges es van anar a recerar-se dins un boeret i a passar dues hores fumant i fent xalema, pensant que s'al·lot s'enredaria de fred i, cansat, se n'aniria a ses cases, i que no en tornaria a parlar més d'anar a caçar xibeques.

En Mevis, ja el tenim que comença a estar mal a ple, tot tremolant de fred sense sebre què fer, si tirar es sac i partir, si la hi devien haver empeltada, si...

—Ara ja hi som a veure'n la fi: res, esperem un poc més.

Es missatges, a mitjan vetlada s'alcen i parteixen a fer davallar sa truja amb ets onze porcellets petits i, d'una tanca, els feien passar a s'altra, tirant-lis colque reble perquè prenguessin sa vorera i anassin cap a sa passadora a on s'al·lot esperava. Ells pugen cap a ses cases i s'asseuen an es pedrissos de dins sa cuina i feien una festa, una xalada de no dir, i rialles que semblava que moros se n'entraven!

Mentre fumaven i esperaven que s'al·lot vingués, així ja el senten, es pastell de sa barrera des pati, i tothom va callar. Arriba davall es porxo i tots a una li diuen:

—Vam, vam què du en Mevis.

—Vine, vine, mostra-mos lo que dus. Quantes n'has agafat, de xibeques? —li diu l'amo.

S'al·lot entra dins sa xemeneia i, com van veure que duia es sac mig, penjat a s'esquena, tots frissaven de sebre què era lo que duia. I deixen explicar a s'al·lot.

—Vol dir que jo, as cap de dues hores que esperava qui no poria aguantar més, començ a sentir trepig i com a roncos i grunys i esbrufos, sense sebre què era. Me pos bé a su devora sa passadora i vat aquí que uns animalets com a porcells m'envesten per ses cames i jo, a cada un que poria amarrar, li donava peuada, li torcia es coll i vengia dins es sac.

L'amo, amb una cara que perxava, que just era un Barrabàs, ja li diu ben estufat:

—Vam, vam, què és açò que dus tu?

En Mevis, sa boca li passava plena i lis dea:

—Oh!, si jo hagués pogut, si haguéssim estat dos, n'hauríem duit dos sacs plens, perquè heu de fer comptes que en vingué una de grossa, sa xibeca vella, que m'investí pes pits i em va fer fer una bona giracampana, que em pensava que em matava, i llavors me'n van passar al menos tres o quatre.

—Vam, vam, aboca lo que dus dins es sac que trob que tu n'has fet una! —li diu l'amo.

En Mevis estirà es cul des sac per amunt i amollà enmig de sa cuina lo que duia. I surt una estesa de porcells petitons, morts i ben esclafats. Es missatges feien vengia capades i l'amo, que també capetjava, sense sebre què dir, ni gosà a pigar-li perquè s'al·lot no tenia cap culpa. Tots van pensar lo mateix: que sa culpa no era de s'al·lot, sinó de tots ells, que l'havien engrescat i emburlat, i es tir els hi sortí a l'enrevessa.

—No en vull més jo! Com veig aquesta estesa de porcells, n'hi ha per tirar es barret as foc i deixar-lo cremar! —deia l'amo—. Mai més tornaré a fer broma d'aquesta casta!

—Li va estar an aquet l'amo com l'anell al dit —diu sa gent en sentir contar sa gran caçada de xibeques.

—Qui troba lo que cerca —deim noltros—, no es pot queixar.

Sa innocència d'un al·lot no se l'ha de fer perdre amb bromes d'aquesta casta! Segurament que aquesta caçada de xibeques va esser sa primera i sa darrera.

Es barber de Fornells¹

Quan jo era petit, l'avi me contava que fa molts d'anys va arribar a Fornells un vaixell cercant redossa des mal temps, que aquell hivern era casi seguit sense donar repòs a sa gent de la mar. Es barquet va anar a recés i, una volta que va estar segur i ben amarrat, es patró va dir an es nostramo:

—Mira, jo me'n vaig a terra a veure si m'afaiten.

S'al·lot de bordo, amb sa gosseta, va tirar es patró en terra i aquell bon homo va demanar a on trobaria un barber. Li van mostrar sa caseta d'en Xec des mabres, que es dissabtes solia xerruscar sa barba an es quatre vells des poble, perquè es joves tenien sa pell més fina i no volien que en Xec else tocàs. N'hi havia que deien que quan afaitava semblava que escorxava gató. Vat aquí que es patró va entrar a can Xec des mabres.

—Bon dia tenga!

—Tenga!

—Que és aquí que hi ha un barber?

—Sí, emperò ara no hi és. Ha anat a treure ses nanses i prest tornarà. Si voleu seure un poc. No estarà gaire.

—Bé, l'esperaré.

Es patró va seure devora sa porta, va fer una pipada i as cap d'una estona entra en Xec.

—Mira, Xec —li diu sa dona, que aclaria llana a un rincó de s'entrada—, aquest homo vol que l'afaitis.

Es patró va comprendre que aquell personatge era es barber i va tornar esblanqueït. Sa figura d'en Xec era per fer por a un drac. Anava arromangat de calçons fins ets genolls i de mànegues fins es colzos, espitrellat, amb més pèl per cames, braços i pits que un be negre antes de tondre. Duia una barba d'un pam. Tenia unes manasses grosses amb uns nusos com nous, i tot allò junt feia un poc de feredat. Emperò, ja hi era, què hi havia de fer?

Es patró es va asseure a una cadira un poc coixa i en Xec li va posar un cànnyom de retxes blanques i blaves que semblava un davantal de sa dona. Llavors, agafa de dins una escudella rompuda, un tros de sabó groc com una conna de formatge vell, el mulla i comença a fregunyar-lo per sa cara des patró com si el rascàs amb una pedra tosca. Es patró, casi sense alè, diu:

¹ 23/10/1930, iv, 393; Francesc Morro i Pons. Apareix sota l'epígraf «Qüentos antics, x».

—Mestre, açò que ho feis a tots es parroquians?

—No —diu en Xec—. Açò només ho feim an es forasters, perquè an es d'aquí, com són de confiança, els hi escopim a sa cara.

—Bono!

Es patró no en va voler sentir més. S'alça de romania i cametes cap a sa vorera! Bota dins sa gosseta i diu a s'al·lot:

—Cap a bordo tan deveres com puguis.

Quan es patró va posar peus damunt coberta, va donar orde d'allargar a tota vela. Es nostramo va pensar que havia begut.

—Emperò, patró, que no veis es temporal que fa?

—Més n'hi ha en terra —li respon es patró com una fura—. I, sobretot, més m'estim morir negat que no que me mati un barber con aquell.

I senyalava cap a sa caseta d'en Xec des mabres.

Donaríeu vista a qualsevol¹

Un cego anava cada dia a un soterrani a beure un got de vi i, com era cego, no li omplien, sinó que li deixaven un dit de vidre per omplir. Es fillet que l'acompanyava, amenant-lo per sa mà pertot, un dia li va dir que mai li ben omplien es got i que n'hi deixaven un dit sense vi. Es cego li va dir:

—Idò, quan vegis que me fan açò, sense fer-ho veure, m'has de tocar es peu i jo ja sabré defensar-me.

Vat aquí que després de dinar, amb s'al·lot agafat a sa butxaca des calçons, ja són partits cap an es soterrani i diu a l'amo des bodegó:

—Venga, un bon got de vi.

L'hi aboca, tinguent es cego es got en amb mà, i com es fillet l'avisàs amb es peu, ell li diu:

—Hala, mestre, bocau, bocau més vi.

Es taverner com el sent li diu:

—I ara què és açò? Jo em pensava que éreu cego, que no hi vèieu!

—De sa manera que vós mesurau —li respon es cego un poc roncant— donaríeu vista a qualsevol.

---

¹ 02/07/1931, VII, 427. Apareix sota l'epígraf «Rondalles de Menorca o catxarritos del temps vell. Fetes de sant Pere».

Es bou l'amo¹

Pes llocs grans, quan amollen i ajunten tots es bous, se comença entre ells una vertadera batalla. Un amb s'altre se cornetgen i s'investen donant de banyades. Moltes de vegades se fan mal, i no poc, i encara que else desapartin, lo mateix segueix després, provant-se ses forces. Tots es qui sucumbeixen baix sa força de s'altre, se van retirant no fent més impertinències i, des de llavores, no se preocupen més que de pasturar.

Aquesta guerra dura fins que un queda com a més forçut, l'amo de tots, es curro, diríem, des ranxo. I, llavores, si colcun se desmanda amb només que doni un brul o faixi un esbruf, ja se posen tots quiets cada qual en es seu puesto respectant-lo com si ell fos es l'amo, i an aquest el coneixen es pagesos com a tal donant-li aquest nom: es bou l'amo.

---

¹ 02/07/1931, VII, 427. Apareix sota l'epígraf «Rondalles de Menorca o catxarritos del temps vell. Fetes de sant Pere».

No hi ha més Nàpols que es Mercadal¹

Antigament, quan es pobles de Menorca eren més petits, sense casi mescla de gent forastera, eren un conjunt de famílies totes emparentades i, per lo tant, es llinatges eren es mateixos. I per conèixer-se bé i distingir-se els uns del altres, s'inventava un sobrenom i aquest sobrenom moltes vegades se convertia en malnom. Es fonament d'aquesta dita era un fet: a vegades es tenir un defecte personal o una qualitat bona, pintant així es subjecte anomenat, fent que se distingés d'un altre que tenia es mateix nom i llinatge seus.

No deixa de tenir dins sa vida des poble sa seva importància, sa relació des malnoms amb s'explicació històrica de tals fets i defectes per conèixer a fons sa vida íntima des mateix. Ara, que lo que sol passar és que d'ordinari nengú se'l sol donar o dir es seu malnom, sinó que tothom diu es de cas vesí, a no ser que sigui un comerciant, puis, allavores, es sobrenom ja se'l fa servir de reclam per demostrar popularitat i molta coneixença.

Idò, lo que acabam de dir de ses famílies o individus ho porem dir també des pobles, puis a casi tots es més antics else anomenava sa gent pes sobrenom: a Ciutadella, es cap de mestral; a Ferreries, sa terra roja; as Mercadal, Nàpols; as Migjorn, pataters; i a Alaior, es guixoners, i as Castell, Villalarpa, segons ditxo d'un anglès.

Diuen que no és cap qüento, sinó que és ben ver, que des de molts anys o centúries enrere li donen es nom de Nàpols. Lo que record jo, que fa uns 40 anys, que vinguent amb una cotxada de menjar llagosta de Fornells, ets homos grans des ranxo, passant per enmig d'un boldró de gent, per sa plaça des cassinos des Mercadal (temps enrere li deien es pla de sa Creu, perquè n'hi havia una) vam cridar «Visca Nàpols!» i es de sa plaça, fent grossa festa, mos van respondre amb un «Visca!». De les hores ençà, he anat demanant es perquè de tal nom a gent des Mercadal mateix, a carreters que durant molts anys han traginat per tots es pobles i tots mos han dit:

—Sí, a Mercadal sempre li hem sentit a dir Nàpols; més ben dit, no hi ha més Nàpols que es Mercadal.

Demanant, demanant, van a Roma, i cercant, cercant, em trobarem un qui mos ho contà com jo ara ho escriuré, sense afegir ni llevar res.

Açò vol dir que era un pagès mercadalenc que havia fet quatre doblerets, una mitja fortuneta, i se retirà per no fer més feina del camp, i passava tot lo sant dia anant de can Bel·lo a can Catel·lo, ja anava a seure i xerrar per cas ferrer o cas mestre teixidor o fuster, fer nosa pertot. Encara no tenia es tabalet o tamboret calent a una banda, com ja anava a s'altra per a sebre noves, per rallar amb un o altre que arribàs per la pagesia, de com anava la cosa.

Tota sa seva betzèrria era por de morir. Sempre picava allà mateix:

—Si sapigués —deia— un poble del món on no se moriguessin, [hi] aniria, emperò més que de corrents. Es morir me sap greu, ara que estic bé i haver-ho de deixar me fa un poc de tronya —deia seguit, seguit.

¹ 30/07/1931, VII, 431. Apareix sota l'epígraf «Catxarritos del temps vell».

Sa gent que ja li sabia es seus trotis, sempre treien sa mateixa conversa i per cas ferrer posaren dins es cap que per no morir tenia [d']anar-se'n a Nàpols.

—A Nàpols —li contaven— se mor casi nengú, per si acàs, molts pocs, un de senyal.

Nàpols en aquell temps devia pertènèixer a sa corona dels reis d'Espanya. Aquest ben estant de butxaca, se veu que és prim de cap i l'hi havien ficat bé dins i s'ho havia begut com si fos vera. L'homo començà a picar sempre lo mateix fins que arreglà ses coses: comprà un baül, emplegà ses quatre peces i se despedí de tothom, i cap a Nàpols s'ha dit: a Nàpols falta gent.

A la fi, arribà a Nàpols un de capvespre, quina cosa! Com se dirigia a sa fonda, es tingué que aturar perquè atravessava per davant ell un enterro.

—Avui se'n deu haver mort un, justament es dia que he arribat jo —deia petit, petit, ell.

En l'endemà ben dematinet se n'anà a conèixer i a veure lo principal i, vaja quina casualitat!, es va trobar amb tres enterros. I l'homo tornà a sa fonda molt nirviós i que ja no hi cabia dins sa roba. Prest demanà a l'amo de casa sobre aquest asunto:

—Per aquí que se moren també? —digué ell.

—I clar que sí, que moren. No hi cabriem si no es moriguessin —li respongué es napolità.

—Emperò, que se'n moren molts?

—Uns deu o dotze cada dia —li digué es fondista.

—No, no, no en vull més, de Nàpols, després me'n vaig. Ca, ca, ca, no hi ha més Nàpols que es Mercadal —deia ell—. Allà, an es meu poble, se'n moren de deu a quinze en un any.

Vat aquí que en soldemà dematí agafà es galindons i tots es seus trastos, i cap a bordo i cap a Menorca, altra vegada.

—Sí, sí, viatge esguerrat —deim es menorquins—. Cap a casa.

A la fi, arribà, quan Déu fonc servit després de fer molts de dies per la mar, a Menorca i es cor com si se li eixamplàs. Quan es va veure camí des Mercadal, li semblava que hi havia un segle que se n'havia anat. Al veure d'enfora es campanar serrat d'Alaior, punxia s'arriet en què calcava per arribar prest, abans de sol post, a ca seva. I per sa costa de s'Aranjassa, veient-se es Mercadal ja damunt, l'homo tingué els ulls que espiretjaven i deia:

—Caseta mia per pobra que sia.

Tardet arribà as Mercadal i, ni els seus parents ni amics, nengú l'esperava, i donant-li sa mà i sa benvinguda:

—Sia ben arribat.

No deia més que una cosa:

—No hi ha més Nàpols que es Mercadal. Allà se'n moren que fa feredat i no lo que aquí es deia. Estona estaré a mourer-me de per sa torrentera. Ca, i açò és un cel i allà un trui! Contau que és ben ver i ho poreu dir tot: no hi ha més Nàpols que es Mercadal.

Un dinar a Torralba¹

Conten que un frare era molt amic des l'amos des lloc de Torralba i li tenien dit que tots es dies que volgués hi poria anar a dinar amb ells, que un més un menos ells no ho coneixerien. Es veu que es frare era de conversa molt entretinguda, puis, durant es dinar, o lis contava ses novetats des poble o si sabia res de lo que es passàs per defora, i l'amo hi bavava sentint-lo. A l'enrevés, madona sempre mormolava petit, petit, entre dents perquè deia que no era igual menjar ells, es de casa tots sols, que amb qualsevol cosa passaven, que tenir convidats, que tenir a sa taula gent de fora casa, perquè allavores ella tenia que treure un plat més que de l'ordinari i posar estovalles. I que açò li era molt enredós i un engrony amb sa feina.

Un dia, madona, quan l'amo i es missatges després de berenar se n'anaren a fer feina per sa tanca, lis va dir:

—Avui poguéssim dinar a les onze, me faríeu un gran favor, perquè es de capvespre tenc d'anar a poble, a vila, a fer compres i, com es dia és curt, així tindria més temps.

—Tot m'és u —li respongué l'amo.

—Idò, veniu dejorn.

Madona, sense dir res, ho feu així per veure si es frare no hi seria a temps, a fi que fes tard i no tenir-lo a dinar. Mes l'amo, que es seu gust era que es frare hi anàs a dinar, li envià un propi, fent-li a sebre que si feia comptes d'anar, i que hi anàs a sa banda de dejorn, perquè damunt les onze serien tots a ses cases i dinarien. Tal dit tal fet. Es frare, a les onze primes, ja fou an es lloc i arribà an es pati al instant mateix que arribaven ets homos de sa feina.

—Arribau a bon toc —li digué l'amo—. Anem a sa taula i dinareu amb noltros.

Es posen en taula i es frare sempre veia que no li queia bé a madona que ell hi dinàs i, per distreure-la i fer una berba, lis va dir:

—Avui hem estudiat sa llarga distància que hi ha de sa lluna des sol o del cel a la terra i tan enfora és un punt de s'altre que si, per exemple, del cel tiràssim un còdol es dilluns, quin dia trobau que arribaria es còdol a la terra? Pensau-hi i digau una dita.

Nengú responia sa pregunta fins que madona li contestà:

---

¹ 13/08/1931, VII, 433.

—Jo no sé es dies justs que estaria a arribar a la terra un còdol que amollasin des del cel, emperò lo que si sé és que si a les deu i mitja des del cel amollassin un frare, a les onze o abans ja seria aquell, ben aposentat a sa taula, dinant amb es l'amos de Torralba. Què vos sembla?

Missatges i l'amo i es frare, tots, se posaren a riure, i fort, fent sa festa de lo rara que era sa pregunta des frare i de s'agudesas i llestesa de madona en respondre a to. Llavors ella explicà es perquè de sa frissera amb es dinar i es frare també contà que, si a les onze ell era allà, era perquè l'amo li passà avís. I més festa que mai van fer tots, sense parlar ja si el cel o es sol o sa lluna estan molt enfora de la terra.

Mos voldríem descasar!¹

Ara que es govern de sa nació sembla que està per donar an es poble espanyol, sempre bo i sofrit, capaç d'aguantar damunt ses costelles qualsevol prova per costosa que sia, coses noves i de renou com és es divorci², ve bé per contar sa història d'un descasament succeït an es poble des Mercadal ja fa moltíssims d'anys. No hi ha festa que no torni, diu es refrany, encara que ara s'autoritat vol donar per ben fet lo que en si és un disbarat i un mal social i prohibit per ses lleis de Déu criador.

S'assunto és que dos casats, homo i dona, molt mal avinguts, que lis semblava que no podia esser fer vida junts perquè eren com es ca i es gat i a ca seva semblava una babilònia, una república, sense poder-se veure, ni entendre, resolgueren de descasar-se bonament. No és per fer-ho gros, sinó la veritat: que un deia blanc, idò s'altre, negre; que a un li semblava fat, idò a s'altre, salat; si un deia: «açò és dret», s'altre ja sostenia que açò és tort. Qui tenia sa culpa, no ho sabem, lo que si és cert és que los dos l'amollaven i, clar, si aquesta és meva o aquesta és teva, allò era un infern a on no hi havia manera de posar pau i ordre i compàs. Arribat es conflicte an aquest extrem, sense trobar ni remei ni medicina, s'homo se revestí de coratge i se n'anà a cal senyor rector i li digué:

—Vostè que sap si mos va ben casar a jo i a na Quica Floris?

—Sí, Perico —li deia el senyor rector—, ja ho crec que esteis ben casats los dos, i per sempre.

—Ai, senyor rector —s'exclamava en Perico—, mos ha de descasar prest i de veres, perquè si no... si no mos descasa jo faré un disbarat de na Quica. No podem estar més junts ni un dia més. A sa casa no hi ha rei ni roc i no mos entenem de cap de ses maneres.

—És que açò de descasar —li deia bé i amb molta calma el rector— és cosa que du es seu gasto, costa molt. Res, mira, fins que un des dos sigui viu, sou casats.

—Costi lo que costi —deia en Perico— mos ha de descasar i res més. Lo demás no tengui por, ja ho aclarirem, jo responc des gasto.

—Res, res —respon el rector—. Comprenc que no podeu fer vida junts i, per lo tant, veniu demà dematí a toc d'oració i ben mudats, amb so vestit des casar i us descasarem.

Molt abans d'alba ja esteien aixicats i mudats, i s'homo amb s'emboliquet i ses eines davall es braç i na Quica ben emmantellinada i rosaris en mà partiren cap a l'església. Es rector sortí vestit de roquet i estola morada i llibre en mà i s'escolà, amb s'espalmatòria i salpasser. El rector los cridà, a

¹ 14/01/1932, VIII, 455.

² La Llei del divorci fou aprovada a Espanya el 1932 durant el govern de la II República.

los dos, i los feu agenollar a sos peus, an es graons de l'altar posats al revés des dia des casar: s'homo a l'esquerra i sa dona a la dreita; i de seguida comença a girar fulls, gira qui te gira planes, i així ja se senya fent-los senyar també a ells i lis fa dir sa Pecadora. I com van esser a ses paraules «dic a Déu ma culpa, Senyor la culpa mia és la gran culpa», començà es rector a resar es Misserere mei Deus i a donar cops de salpasser damunt es cap de tots dos. I tant com més trossos deia de llatinòrum, ara Iniquitatem meam ara Tibi soli, es tocs a dalt es cap s'atenyien i es dos descasadors primer, gemegaven; després, sospiraven i prest, prest, van rompre a plorar i a donar ais!, i a dir:

—Prou, prou, senyor rector, que es cap tot serà bodonya.

Es rector no s'aturava de girar fulls i de resar i de pigar amb sa cabota des salpasser, fins que los dos s'alcen i li diuen:

—No hi ha dret a pigar tan fort. Que no hi ha prou encara?

Es rector ben eixeridet lis digué:

—Per ben descasar, un n'hem de matar i, si no, no hem fet res.

En Perico i na Quica, drets un davant s'altra, se van entendre i varen comprendre que allò no era possible aguantar-ho més. I, després de rebudes unes quantes advertències del senyor rector sobre es callar i sa paciència, varen resoldre a tornar a ca seva a fer vida junts, de casats. I, des de llavors, no n'hem sentit a dir res mai més. No sabem ara si se'ls hi hauran refrescat ses nafres amb açò des divorci.

Madona de sa Torre de Binissafúller¹

Noltros encara hem arribat a temps de poder sentir contar fets i coses des temps des moros. Quan érem petits mos ne contaven moltes i mos feien estar en quiets tots enredonits a sa padrina, i gust que hi preniem en poder sobre es captiveri que havien passat els avis temps enrere. Lo que sí, a noltros, mos semblava que rallar des temps dels moros era cosa tan antiga com si fos des temps de Noè. I no és ver perquè si bé es moros fa estona que else van treure de Menorca (el 1288), emperò ells sempre esteien amb sa idea, amb sa goloria de tornar [a] venir a veure es seus llocs i, clar, sempre los teníem fent impertinències sense deixar-nos estar en assossec ni un sol dia.

Sa feta que volem contar és succeïda a sa Torre de Binissafúller ²⁽¹⁾ de Sant Lluís, que llavors devien esser tot un lloc es molts de Binissafúller en què s'haurà trossetjat passant els anys ⁽²⁾. Aquesta torre, que de fa més de cent anys es deia de Can Ferrer, capellà de Maó, que hi tenia un altar amb sant Mateu, fet de pedra i que encara el guardam, avui és de l'amo en Pere Carreres Vidal i és s'única redona, puix sa de Binifadet, Biniali, Binibèquer, Torret Biniancolla i Rafalets són quadrades.

D'aquesta nos han conat es vells ⁽³⁾ un fet succeït d'importància, conegut per tothom de pel camp i que, si bé n'hi ha que l'atribueixen a altres torres, noltros tenim qui el contava ja com a nostro fa més de 150 anys. Tal com mos l'han dit així el posarem, sense afegir ni capllevar res.

Sa madona de Binissafúller era tota una dona, d'aquella que tenia bons braços, capaç de girar un vaixell de guerra i que no tenia por de nengú. Un matí que els homos eren tots a sa tanca a segar ordi i ella ja tenia feta sa fogassa i collit es serigot, mentre triava es brossat a sa portellada de sa foganya, s'hi presentà un moro, que ja la devia haver espiada, alt i gruixat, vingut de per sa cala. I amb signes li va dir que hi anàs amb ell. Ella, madona, dins ella se deia:

—Som perduda i morir per morir... jo miraré si n'hi faig una de ses meves.

Amb senyes, també li feu entendre an es moro que sí que hi volia anar amb ell, emperò que abans, si volia, farien un mos, sa bereneta de pa i formatge, i que llavors partirien.

¹ 25/02/1932, VIII, 461. Apareix sota l'epígraf «Des temps des moros».

² Segons el NOTIB, «Binisafua» ha d'escriure's com «Binissafúller».

⁽¹⁾ Aquesta torre redona, com cap més de Sant Lluís, està tallada a dalt i se conserva en bon estat. Té uns quaranta-set pams d'alçada per setanta-set de redó. Sa gruixa de sa pedra és de set pams i mig, feta de cantons de dins i defora, i s'enmig de pedra i morter amb peu de murada que surt de baix uns dos pams i mig. Ses habitacions de baix i dalt són de volta fent un vuitè. Sa porta d'entrada té uns vuit pams d'alçada per quatre d'amplària. No té escala sinó que amb una de llenya se puja an es primer pis, passat per un forat quadrat just pes cos d'un homo. Una vegada dalt es veu que estiraven s'escala, tapaven i pujaven an es terrat i, fent lo mateix, quedaven allà dalt fora de tot perill.

⁽²⁾ Avui tenim entre llocs i estàncies: Binissafúller Nou i Vell, de Can Moysi, de S'Alzina, d'En Cardona, de Baix, de N'Huguet i de Sa Cala. Segons s'historiador Dr. Antoni Ramis, en 1439 hi havia entre Binissafúller, Alcoraiet, Beniariu i Rafal Somer en 1397, i aquets han desaparegut (Codern IV).

⁽³⁾ Anna Orfila i Vidal de 74 anys, coneguda per Madona des Lloc Nou, qui era de Binissafúller Vell, nos ho ha contat i ho sap de sa seva àvia Antonia Carreres. Ella, s'àvia, va esser sa petita de 6 germanes i 3 germans, filla de l'amo En Bernat des Plets, molt dimoni, i sa primera que va batiar a sa Parròquia de Sant Lluís. Avui tindria 150 anys.

Es moro no la va veure venir i acceptà fer es mos i madona pensava que a l'entretant passava temps i donava llargues a s'assunto. Acaben de menjar i madona sempre feia sa pupoa i li diu an es moro que abans de partir porien beure una escudella de serigot. Es moro amb es cap li va fer senya que sí i madona ja duu de s'armari de sa cuina dues escudelles negres donant-n'hi una. I com mullen dins sa caldera, mentre es moro estava acotat, ella li tira sa seva per sa cara, deixant-lo ben escaldat i brossat.

Ella ho feu per ses males intencions que li veia i que sabia pes molts de casos succeïts, i abans de perillar ella amb s'al·lot que tenia, que no era condret com els altres i que sempre esteia aferrat an es faldons, pensà que poria perillar es moro:

—Ànima per ànima, ànima meva —devia dir Madona ⁽⁴⁾.

Es moro comença a donar crits i siulos a sa portellada de ses cases perquè el sentiguessin altres moros i madona, llavors, com va veure sa seva, se posà s'al·lot an es costat, davall es braç, i amb quatre camallades pujà a sa torre. I des des primer sostre agafà escala amunt i arribant a dalt de tot estirà s'escala d'alzina, que era llevadissa i tapà tot d'una es forat de sa boca de sa torre i se posà a cornar, corna qui te corna, donant es toc de:

—Moros en terra, auxili per l'amor de Déu! —perquè l'amo o es missatge la sentiguessin i hi anassin de veres.

Amb un tancar i obrir d'ulls va esser un formiguer de moros que pujaren i rodetjaren sa torre i, tots furiosos com se veren burlats de no poder pujar-hi, resolgueren traginar rama i posant ses feixines una de part damunt s'altra feren una escala. Madona des d'allà dalt els hi tirava macs o pedres com bales ⁽⁵⁾ i, tants com hi arribaven que s'agafaven amb ses mans a sa barana de dalt, ella amb un tallant lis donava un cop de tall an es dits i els hi tallava, i venga moros cap avall despatxant-ne una bona grapada.

Maleint i flastomant ompliren sa torre de rama i li pigaren foc per dedins i per defora pensant que moriria cremada. Madona, com se va veure perduda rodetjada de gran flamarada i arribant ja sa calor des foc an es pis de dalt, més feia sentir es corn, amb un to llarg i trist. Llavors posà s'escala en terra, se despullà de tota sa robeta col·locant-la davall es peus per porer tenir més aguant, tinguent s'al·lot en braç i a l'ajuda de Déu, quan Déu fonc servit, comparegueren l'amo i missatges amb es dall penjat a sa trinxa des calçons i amb sa falç en sa mà i d'un gran pas.

Es moros, que tanta por tenien des dall i de sa falç, armes que sabien fer jugar bé es pagesos menorquins, no hi feren puces, sinó que trenca coll, trenca cames, fugiren cap a sa cala i de sa cala cap an es barco i bo van fer es qui hi van porer arribar.

⁽⁴⁾ Aquest mos lo ha dit mestre Joan Torres, Joan Orfila i Olives.

⁽⁵⁾ L'amo En Biel Sintes de Torres que morí a 85 anys, ja fa uns 13, mos deia que a dalt sa Torre hi tenien pedres redones de Talaiots i macs de la mar an es quatre cantells, un tallant i un corn, com armes de defensa.

Pes voltant de sa torre n'hi quedaren una estesa, de moros morts, en terra. Es qui se varen salvar dirien:

—De bones n'hem sortit noltros, si encara hi tinguéssim que anar a Binissafúller!

Aquesta feta es molt anomenada i coneguda de per aquest contorn. Madona a mig lo dia, després de s'oració de beneir sa taula, sí que diria de cor sa pregària que encara se sent a dir pel camp i que els homos repetirien amb ella:

—Déu nos guard que moros, grecs i luterans no ens treguin de ca nostra!

Un pobre errat de comptes¹

Es comptes de cap mai surten a sa meitat.

Per una persona de bé, de cara i ulls, sempre s'ha mirat s'anar a captar com una cosa trista, lletja, que cau damunt i que, si pogués esser, primer faria qualsevol cosa que arribar an aquest punt, tant és així que quan se veu que un no se mira amb res, que amb tot li pega en gros, que tot ho tira i ho fa malbé, li diuen, com a cosa certa que li ha de sobrevenir:

—Un dia t'has de veure amb anar a captar. Un dia voldràs aixicar lo que ara tires i serà tard perquè en haver-ho donat o perdut, ja no ho tenen.

Mes, per un pobre, per un que no té res, per un que tot li ha vingut a l'enrevessa, que sempre li ha dit tort o ganxo, ja amb desgràcies o malalties, quan és vell, i si no te nengú de família que el dugui, que el bamboli, que l'assistesqui, moltes de vegades se veu forçat a haver d'anar a captar de porta en porta demanant una caritat per l'amor de Déu si vol menjar, si no es vol morir de fam a un rincó de ca seva. De pobres, sempre n'hi ha hagut i n'hi haurà també sempre an el món, com ho digué el Bon Jesús, i és ben ver per açò diu sa gent:

—Pobres de pobres!,
digué sant Pere,
i si ho diu dues vegades
tothom ho era.

I es pobres més pobres són es que han anat errats de comptes. Es poble conta un fet per succeït que ha quedat dins sa memòria de tots i quan hi ve bé ho treuen a relluir com exemple d'aquell que es va errar de prop de sa meitat, que per desgràcia se veu repetir.

Açò vol dir que era un que tenia molt, vull dir molt, bastant, prou per passar unes bones velleses: unes terres o hortals, caseta per estar i un bon punyat de duros estojats dins un paner. I encara que açò no sigui d'allò molt, per un saler o jornalier qui ho té i no li put sa feina i sap guanyar un sou es pot dir que és un que està bé, puis envers d'anar-se'n per enrere, avança un poc i es fa una vida d'un còndor. Emperò, aquest tal, que no sabem què era de nom, ni d'on era, diuen que, pensant que tenia prou per fer-se la vida ja de jove i estant bo, s'entretení en treure comptes de lo que podria viure i de lo que podia haver de menester.

—Què puc viure jo —se deia ell mateix—, cinquanta o seixanta anys? Puis en tenc prou per jo i me'n sobra encara.

Fets es comptes se posa a fer la granja, a no fer feina, a passar-ho bé, moltíssim bé i més que molts; a menjar i beure i fumar i qui ha fet avui farà demà, i boig mai pensà en sa dita de lleva'n i no n'hi posis, prest acaba un amb lo que té, però ell se creia com molts es darrer alè, sa darrera pesseta.

¹ 22/12/1932, VIII, 502. Publicada a Salord (1999: 61-63).

Els anys bons de sa vida —diuen que per llarg són fins a cinquanta— no pensà més que en riure i xalar i, clar, li van passar com un fum i més que mai tingué un mal de panxa.

Així arribà a gran, a vell, sense captémer, i no se morí, sinó que visqué molt més, puis la mort i la vida Déu la té i uns comptes fa s'ase i s'altre es traginer. Prest se començà a veure estret de trinxa, prim de butxaca i a fer badalls, a tornar magre, i l'homo, quan esteia tot sol, s'arrabassava es cabells, perquè podia haver estalviat colque cosa quan era jove, puis que es comptes no li havien sortit així com se'ls havia fet.

Prest començà a calquetjar, i de bona manera, i, com veia que havia sigut un pobre errat de comptes i que sa gana l'apretava, no tingué altre remei que sortir de ca seva i anar a captar de porta en porta. Cap baix i mal robat amb una cara d'un sant Llätzer se n'anà a obrir es pastell de ses portes i diguent quatre paraules, emperò ben dites, que explicaven tot lo que ell havia estat:

—Que voldríeu fer un poc d'almoïna a un pobre que ha anat errat de comptes?

Com sa gent el sentia i el veien enmig de sa desgràcia que tenia, que lo que passava era pes seu mal cap, se'n compatia i li donaven un tros de pa o un dobler i ell ho agafava i ho besava com a vingut del cel, com si fos pa beneït, i responia:

—Per l'amor de Déu sia.

—Tot sia per l'amor de Déu —li contestava sa bona gent, amb el cor apiadat.

Si colcú es trobava dins una casa a on ell anava i no el coneixia i demanava:

—Qui és aquest pobre desmantellat que mostra els peus i ses carns?

—Aquest —li deien—, mesquí, és un que [ha] anat errat de comptes, que no li ha sortit es tir així com se pensava i, ara, ja ho veis a què s'ha de veure. Qui ho haguera volgut de dir anys enrere? Nengú, perquè era un homo tot tocat i posat i ben vestit, que semblava un senyor, i ara...

—Quin canvis i quines voltes fa el món!

És una gran lliçó, sa d'aquest homo, i per açò sa gent, quan hi ve bé, retreu sa seva història i conta es cas, perquè és d'aquells que s'obren camí i queden fixats. Es comptes, perquè estiguin ben fets, n'han de sobrar, puis més val que en sobri que no que en falti, perquè com se diu: homo previngut mai fou vençut; o aquella altra dita també certa: homo previngut val per dos.

Cases hi havia molt cristianes, per la pagesia menorquina que, després de resar el rosari en família i fetes ses devocions particulars, hi afegien un parenostro pes qui van errats de comptes, puis aquestos són es més pobres i desgraciats, perquè tenen es cap malament i només se refien ells des cap i, si aquest no tira, tot va a baix, i és ben ver que comptes de cap no surten a sa meitat.

I que Déu hi faixi més que noltros!¹

Aquest és mot sagrat que diu tot bon conrador, tot pagès cristià, quan dona per acabada una de ses seves feines importants, demostrant, com a bon creient, que ell no hi pot fer ja res més: ha preparat sa terra —per exemple, amb es sembrar—, que l’ha ben abonada i llaurada, i que hi ha posat sa llavor tot així com se toca i se deu i que, per lo tant, allà ho deixa en mans de sa naturalesa enmig dels elements, cridant respectuós a Déu, Amo, Senyor i Criador dels mateixos. També se diu després d’haver empeltat un arbre, d’haver acabat un planter. I tant, i tant, s’ha estès aquest mot que a mestres d’altres oficis, també l’hem sentit repetir an es final de s’obra. Està ben dit i ben aplicat així com se diu i no voldríem que tan lloable costum de sa nostra parla menorquina se perdés i se deixàs de dir, sinó que amb tota fe i confiança se pronunciàs: que Déu hi faixi més que noltros! I pronunciades aquestes paraules, els circumstants, els qui han ajudat, diuen a una: Amén. Mes, es cas que anàvem a contar, relacionat amb aquest ditxo, és el següent:

Un l’amo, d’aquells que no són massa nets a sa feina, que tot ho feia passa jo, passa tu, que tot ho rodolava dies, i més dies, i que tot ho arribava a fer a l’ajuda de Déu, acabà de sembrar es dissabte de Sant Antoni, que ja és dir prou endavant, prou llarg des temps i que si no hi hagut malalts, tothom se’n riu, i acabada sa sembra i girant-se an es missatges i cavadors lis digué:

—Vamos, ja hem acabat: que Déu hi faixi més que noltros!

—Amén —va respondre un missatge.

I un altre amb veu baixa digué a sos companys:

—Amb poca cosa que faixi Déu ja bastarà.

Volguent dir que ells no havien fet casi res i lo poc que havien fet, encara malament. També se va estendre aquest ditxo per la pagesia.

---

¹ 19/01/1933, ix, 506.

I els altres que pernetgin!¹

Així diuen molts quan es creuen haver acabat una feina més prest que els demés o després d'haver-la feta més bé, amb més manyes. Emperò, com nengú o molts pocs reconeixen sa seva falta de destresa o ja d'ingènit, creguent-se tan o més homos que es demés que el roden, resulta que ve es dia en què se creu que fa un ou de dos vermells i lo que fa més és mostrar s'orella o, com en diuen a Ciutadella, pixar defora des test.

Un pagès, idò, devia esser un de tants que n'hi [ha] molts, tot es Sant Miquel de Nadal, rossegà es sembrar, ja perquè era moll, ja perquè era fort, ja fos perquè fos, es tremp de la terra com que mai li agradàs prou. I així, perdent dies i més dies, vingué Nadal, el Bon Jesús i els Reis i no acabà encara de sembrar. Els vesins sempre badaven pes seu sementer i se'n feien creus que es sembrar sempre duràs i, quan se'n trobaven dos, se deien en to de riure:

—I l'amo en Tòfol quan acabarà enguany?

—No [ho] sé, no —deia s'altre—, és capaç a terretjar bé per la Candalera i no és que sigui un manyano, no, li agrada deixar-ho bé tot, emperò què vols? Qui ha fet avui farà demà i ell sempre fia de la Virquen.

Es cas és que l'amo en Tòfol acabà de sembrar es dissabte de Sant Antoni i, una vegada haver tirat es darrer punyat de blat, se girà an es missatges i lis digué:

—Al·lots, ja hem acabat, gràcies a Déu, i ara els altres que pernetgin! —assenyalant amb es dit gros es vesins, i aquests havien acabat per Nadal.

Tant van riure es missatges que van contar aquest fet i sa dita i, encara que fa molta estona, encara rodola i se diu en to de broma: i els altres que pernetgin!

---

¹ 19/01/1933, ix, 506.

Sa rondalla des carboneret¹

Açò vol dir que era, ja fa estona, centúries enrere, un carboner pobre, molt pobre, que feia carbó per dins una marina molt gran, tan gran que, quan dormia dins sa xoixa o cabanya que se tenia feta, vivia com un ermità sense sentir pena ni glòria, ni veure una ànima vivent per tots aquells contorns. Mes es dia que va venir es mal temps d'aigua, i trons, i llamps, mesquinet, ja no va voler dormir dins sa covatxa que s'havia fet de còdols, tapada amb rams, i fullaca, i terra cremada d'altres sitges fetes; sinó que, com feia es carbó dins un lloc que l'amo era molt bon homo, un tros de pa, de molt bon cor, es vespres anava a sopar i a passar sa vetlada a ses cases i, sempre que no la tenia encesa, a sa sitja, també hi dormia.

Un vespre arriba i no va voler sopar amb es l'amos a sa taula, sinó a su devora es foc assegudet an es pedrissos de sa xemeneia. Treia es menjar que duia de dins sa senalla amb tapadora, feta d'espart, i menjava content i alegre unes poques figues seques amb un brundell de pa prou negre. L'amo, com hem dit, era un sant homo i, sabent lo pobre que era es carboneret, talla un bon tros de botifarra i diu a na Margalida, sa filla:

—Ves, dona-li, que ell no en deu dur i hi farà una xalada.

Na Margalida ja s'alça des banc on seia i du an es pobre carboneret es bon pisso de botifarra que son pare li donava.

—Jau, teniu —li diu na Margalida.

Es carboneret com es veu amb es bon mos, alça es cap i ja li embilda aquesta cançó:

—Margalida, preciosa,
 Déu te doni al cel repòs,
 perquè m'has duit carn sense os,
 botifarra preciosa.

Mesquí, es carboneret, tant com li deia sa cançó a na Margalida, se menjava amb els ulls es tros de botifarra i no va porer menos d'agrair aquella golosia, aquell mos exquisit, que ell no ho duia ni ho tenia, sinó es fent-li aquesta cançó. L'amo, amb es missatges, reien a sa taula de sa cançó que havia fet i a l'entretant anaven bevent un got de vi, per fer neta sa boca i perquè es menjar no els hi caigués malament. An aquet, a sa taula des pagès menorquí, es pot dir que pertot arreu hi havia tant de vi com

---

¹ 02/02/1933, ix, 508.

aigua. Es vi no faltava mai i eren molt pocs es jornalers que no en duguessin. Es carboneret n'era un, d'aquets que no duia sa carabasseta des vi, i com sentia que l'abocaven i que es pagesos en bevien, no pogué menos que fer-lis aquesta altra cançó, de tant de gust com s'altra. Ja agafa ses esmolles i fent renou damunt es pedrissos, amb es compàs de ses porgueres tum-per-rem-tum, tum-per-rem-tum, li amolla sa cançó amb s'aire de glosa:

—Voldria tenir un jardí
sols per sembrar-hi una parra
i que em fes un got de vi
per regar sa botifarra.

L'amo, com la sent, ja agafa es mig vi i li diu a na Margalida:

—Jas, jas, ves —diu—, que begui, perquè s'ho ha ben gonyat.

Es missatge gran, alçant-se de sa taula [a] encendre sa pipa li diu:

—L'amo, *quien no la lloira no mama*.

I es pobre li respon:

—Tens tota sa raó, aquesta sí que és ben vera.

Un cavall ximple¹

Es diumenges quan anava a poble, allà a Alaior, una temporada no feu més que parlar i dir an es pagesos companys seus que tenia un cavall, que l'havia criat i ensenyat molt bé, que era una pintura ximple com una criatura, que madona en feia lo que en volia, que mai havia donat una coça ni un altibaix:

—Res —deia ell—, voldria que el véssiu.

Sa manya seva era contar aquestes històries per entre pagesos que no el coneixien gaire i tan en sèrio ho deia, i lo que deia ho contava amb tots es punts i comes, que molts, sense donar-se'n compte, se la bevien com un qui no fa res i quedaven ben aferrats.

Un dia succeí que, anant per es llocs mallorquins, compradors de bestiar en cerca d'un cavall ja criat, ximple i ensenyat, se trobaren amb un pagès qui lis digué:

—Anau a Torressolí, que l'amo en Pere té es cavall que voltros cercau, es cavall que voltros deis i voleu. Al menos així li ho he sentit dir, i a ell mateix.

—Toca cap a Torressolí —digueren es compradors mallorquins.

I arribaren allà a hora de dinar i trobaren l'amo en Pere pes pati.

—Bon dia, l'amo en Pere.

—Bon dia i salut que Déu mos do. I quin vent vos du per aquestes mars? Què cosa hi ha de nou?

—Anam en cerca d'un cavall —li digueren es compradors— ja ensenyat i ximple, i no mirarem amb un duro si el trobam, i mos han dit que vós el teniu i aquí som per si mos lo voleu mostrar i vendre.

—De ximple, ho és molt —lis deia—, emperò com madona l'empra i n'està contenta, jo no sé què dirà ella, no sé si el voldrà vendre. De totes ses maneres, la cridarem i n'hi parlarem.

L'amo en Pere ja crida madò Àgueda i li diu:

—Du es cavall de formatjar que aquests venen per comprar-te'l.

Els se miraren tots un a s'altre i, com veren que madona treia es cavall de fer es formatge, van fer un somrís i li digueren:

—Però, què és açò, l'amo en Pere?

---

¹ 11/05/1933, ix, 522. Apareix sota l'epígraf «Mentides de l'amo en Pere de Torressolí».

—Aquest és —respongué ell— es cavall que jo tenc, ximple, i estona que fa que l'empren i madona està tota enimorada d'ell per sa bona feina.

—Que no en teniu altre, de cavall? —li digueren.

—No, no —contestà l'amo en Pere—, aquest és [es] cavall que tenim i no faig comptes armar-ne un altre mentre tinguem aquest.

Es mallorquins van donar volta redona i ni solament li van dir adió. I l'amo en Pere com la contava, an aquesta, afegia diguent:

—A l'anada del fum qui no torna.

Un tord negre¹

—L'amo, no sabríeu un tord negre? —li demanava un dia un sabater de per Maó, molt aficionat an ets animals: verderols, cadernerres, passerells i tords—. Si en sapiguessiu cap —li deia—, jo vindria per Torressolí. No em fa por una caminada i jo l'engabiaria i li ensenyaria sa marxa real o un pas doble cantaria com una flauta.

—Idò —li va dir l'amo—, si no t'és res es caminar, ves a Lluçassaldent a prop de ses cases que jo un dia que hi anà en sentí cantar un, de tord, que feia d'allò bo.

Es sabataret aficionat ja és partit cap a Lluçassaldent en cerca d'un tord negre i, allà, ni trapenses, ni l'amo, ni madona, ni es fills res van sebre de tal història i que no en tenien ni n'havien vist cap, de tord negre. Es sabater quedà afat veient que l'havien enganat, i dins ell se deia:

—M'haurà de sentir es dia que el trobi, a l'amo en Pere de Torressolí, m'ha enganat com un xino.

Un altre dia es van trobar a sa plaça del Carme, perquè són ets homos qui es troben i no ses muntanyes, i li digué quatre penjateries. L'amo en Pere com el sentí que escaïnava fort li va respondre:

—No cridis, no cridis: tot lo que hi ha dins un lloc, tots els animals són de l'amo o, més ben dit, es pot dir que els té l'amo. Idò, jo no fa molt que, anant a Lluçassaldent, vaig veure i sentir un tord negre a dalt s'ullastre de s'era que cantava com un rossinyol i, aquest tord, que no és de l'amo? No hi faltava més. Jo no t'he enganat, sinó que te vaig dir lo que jo he vist i he sentit. A jo me podran tirar en cara colque cosa però embustero mai.

---

¹ 24/05/1933, ix, 524. Apareix sota l'epígraf «Mentides de l'amo en Pere de Torressolí».

S'Arenal de Son Bou¹

Per què se li dona aquest nom? Sa pagesia, que no necessita llibres per estudiar sa història, sinó que de viva veu se conten ses fetes succeïdes i de molt temps enrere, d'un a s'altre, sap sa història des fet que donà nom an aquest arenal tan llarg i polit que els alaiorencs n'estan orgullosos, de tenir-lo, i que hi poden estar-hi.

S'Arenal de Son Bou, tancat per ses penyes de Llucalari per sa part de llevant, arriba fins a ses Canessies o penyes de Talis i diuen que entre mar i estany hi ha una hora grossa. Aquest estany se refereix a sa trossada de prat que hi ha arenal endins. En aquest prat era de tothom sabut que s'hi trobava un bou, cosa ferotge, gros com una torre, que vivia pes verd des prat i, quan estava ben lluent acabant es maig, brulava que el sentien i retronava per tot s'arenal, tant que es pescadors que solien pescar per aquelles mars alçaven es cap i se'l miraven com a espantats.

Idò, succeí, segons conten, i es dia i s'any no fa es cas, que un barco de pirates que passà a prop de sa boca des port de Maó trobà un pescador dins una tèquina o bot petit, el cridà amb insistència amenaçant-lo amb un fusell que hi anàs i pujàs. Es pescador, de mala gana i arrufant es nas, feu rumbo cap an es barco i, per una escala de gat, pujà a dalt i digau què voleu.

El van posar a ses feines més feixugues de bordo i ell tot lo que feia ho feia de mala gana i, per poc que pogués, lo més malament possible. El cridaren a l'orde, emperò no li pogueren tòrcer s'orella, fins que li van dir:

—O fas sa feina bé o te tiram a la mar dins una bota.

Va contestar ell tot ben resolt:

—Morir per morir: vull més morir devora Menorca, devora sa casa, que no per la Cafreria.

L'agafen, el fiquen dins sa bota i cap a la mar s'ha dit: a la una, a les dues i a les tres; ja hi és. Ja el tenim a dins la mar, anant i venint, per amunt i per avall. Sa bota va donar una partida de soldragades bones, emperò després sa corrent de ses aigües i ses ones la van prendre pes seu compte i, a poc a poc, la dugueren cap a terra. Primer, caparretjà per ses roques i platges i, després, estigué anant i vinguent estona a sa riba d'un arenal fins que una ressegada el tragué a fora de s'aigua.

Allà estigué fins que Déu fonc servit i l'homo cercant, cercant, per dins sa bota, arribà a trobar es forat des tap i rasant, i llavorant, i arrancant miques i trossets, el rompé tot. Mentre feia aquesta feina, de tant en quant sentia renou a prop i com si colque animal mastegàs i rumiàs per assullà. Vat aquí que, traguent dos dits pes forat de sa bota per si podia agafar res, se trobà que tenia uns pèls llargs per entre es dits i els estirà cap a dins i d'aquests, uns altres, fins que tingués es floc d'una coa d'animal

---

¹ 22/06/1933, ix, 528.

boví i, sense estirar molt, hi feu passar tot es plomero. Llavors se l'enrevoltà per ses mans i l'agafà fort, i començà a estirar amb tota l'ànima. S'animal era es bou ferotge que es veu que jeia tranquil a damunt s'arenal, ja s'alça de rebent i comença a brular, i fort, i a córrer fins que trobà ses roques o penyes. I es de dins sa bota, que no amollava sa coa per res del món pensant: «Així me salvaré, si Déu vol».

Arribant a ses roques, es bou se posà a córrer com un dimoni, sentint que l'estiraven, i sa gran renou de sa bota que anava arrossegant, tum-per-rem-tum, d'aquí i d'allà, més l'espantava fora mida fins que sa bota s'estellà, amollant ses dogues, i tot d'una quedà ben desllibert, ben salvat. Ell no sapigué a on era, com si vingués de l'altre món.

L'amo de per sa Canessia, que s'havia donat compte des bruls des bou, hi anà, i, veient que sortia un homo viu de dintre sa bota, l'auxilià puis que ja era es captiu mig mort, mig viu, i li feu contar lo que li succeí. I ell, pobret!, li explicà tot s'equinocci que li havien fet passar es pirates, es pillos, es moros, que l'havien agafat i tirat després a la mar.

—No me pensava tornar [a] veure Menorca —deia ell—. Em creia quedar-hi.

I des d'aleshores quedà batiada sa platja, s'arenal llarg, amb es nom tan conegut de tots es menorquins per S'Arenal de Son Bou.

Paraules que sa gent diu en espanyol¹

Al·lots, hi ha manyana!

He sentit contar el següent succeït que el posarem sens anomenar persones ni es lloc on passà. Un pagès de lloc, pagès senyor, era molt tacanyo i digué aquest ditxo a sa taula en una ocasió molt apropiada i crec que de llavors corre i se coneix més.

Un dia que l'amo no hi era a sa taula, un matí de Sant Miquel de Nadal, berenaven entre ses dues fosques es ranxo de missatges amb es llum en cruies penjat enmig, menjant un bon barret de sopes d'oli i brioix. Madona, que no era gens primotera, lis tragué després una enfilada de botifarrons negres i tots ells en van tallar un bon pisso perhom. Vat aquí que mentre menjaven (s'ho engolien com un qui fa rama) arriba l'amo i veient de quin modo llevaven d'enmig es botifarró se'lse mira i lis diu:

—Al·lots! I hi ha manyana!

Aquesta paraula dita en sèrio va bastar perquè tots s'aturassin i en deixassin sa meitat, des tros, que tenien a su davant.

Fora de sa taula, que es dia ja clarejava, es ranxo de missatges prenen ets arreus i sa colla de matxos, i es sac des blat i de palla, partint cap a sa tanca a on tenien es tornall armat. I, arribats, se seuen a damunt ses cames, a sa vorera de s'arredossa, i encenen es galip, sa pipa, fent comentaris des succeït. Quan menos s'ho pensaven, l'amo treu es cap de per dalt sa paret i lis diu:

—I així va això? I encara no és hora de començar sa feina?

Un des ranxo que no tenia pèls a sa llengua i que esteia dret amb s'aixada an es coll li diu:

—L'amo, i hi ha manyana!

L'amo, veient que li deia per referència an es botifarró, no contestà i ells tots començaren sa tarea. Des de llavors ençà, corre de boca en boca aquest ditxo i l'hem sentit contar a pagesos mateixos, i m'han dit:

—A sa casa hi ha aquesta regla, de menjar a esclatar i feina a rebentar.

¹ 15/10/1934, x, 584. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

I si crusquen, que crusquin¹

Era un pagès casolà que vivia per ses afores des poble de sa feina que feia a dins ses seves terres conrant, com saben fer molts, es seus trossets de terrenos: vinyes, horts i pletes, que tot junt no fan més que dues o tres o quatre corteres per molt, i se l'acampen com un sí senyor, sense tenir deutes i no pocs avançant encara.

Un dia mentre ell esbrostava es ceps i sense que el vessin des camí, va sentir com dos soldats (eren del país), abocats a sa paret de s'hort, se miraven una prunera d'aquelles de sant Jaume, grosses i guapes, i se deien que una nit havien de venir-hi a fer lluna, a fer-ne un panxó.

—Sí que xalarem —li deia s'altre—, perquè deuen d'esser dolces com a mel.

I l'amo, que los escoltava tant com feien aquest exhort, se deia a dins ell que no se'n menjarien ni una, i anà rumiant fins que li vingué sa idea. Aquesta sigué la següent: anar a cercar escarabats candelers, que en s'estiu se'n troben molts, i els anà a penjar a sa prunera amb trossos de fil i collint totes ses prunes, enduguent-se'n un paner ple.

Aquell dia, abans de ser fosc, sopà ben de veres i se n'anà a fer guarda a sa vinya, posant-se ajocadet a su davall es taronger i esperant que sa claredat de sa lluna hi dugués es pillastres a sa llosa. Tal dit, tal fet. De vetlada s'hi presentaren dos soldats, emperò un era de s'illa i s'altre, espanyol, i aquell havia dit an aquest que farien un bon panxó de prunes. L'amo els escoltava i ells, no veient a nengú, boten sa paret i prest van esser a sa prunera. I s'espanyol ja en collí una i se la posà a sa boca i ca-crac! Sentí que lo que s'havia posat a sa boca cruixia, ho tirà més que corrents i diguent a s'altre:

—I crusquen!

Es soldat de Menorca li contesta com enfadat i li diu:

—I si crusquen, que crusquin. *Yo lo he visto de día.*

Es pagès que sentigué tota la facècia s'esmortia de riure i després de sa feta ho contà pertot arreu de sa seva manera, diguent-ho en espanyol, així com ell ho entengué. I com aquest succeït cridà s'atenció de molts i li feien contar i repetir, quedà dins sa memòria i encara ara se diu quan hi ve bé:

—I si crusquen, que crusquin. *Yo lo he visto de día.*

Com si fos ben cert, que eren prunes i no escarabats lo que rosegaven, perquè prunes eren lo que ell havia vist amb es sol des dia.

¹ 15/11/1934, x, 587. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

Cuando fa viento, fa mal tiempo!¹

Un moro des que van quedar barretjats per dins Menorca, després de sa gran reconquesta pel rei Alfonso III, i que se feu cristià, basta poder quedar per aquí, perquè li agradava moltíssim, se llogà de missatge amb un l'amo, no posant-li més que una sola condició i era aquesta: que en fer mal tiempo, que deia ell, no faria feina; ara, els altres dies sí, tot lo que volgués. L'amo tampoc li posà cap trava, venint-hi bé amb es moro. Per al contrari, ell li feu sebre que aquí es cristians també tenien sa costum de no fer feina es dies de mal temps: fer lo precis des bestiar i, llavors, a fer llata o senalles d'espant a dins sa païssa, o bé a su devora es foc. Ses dones de ses cases, si res hi havia en tenien mitja por, emperò com l'amo feia un gran peco, sempre lis tenia dit que no li temessin i que, de passar res, li donassin un crit i que li vetlassin es ble.

Arribà es cor de s'hivern i un dia l'amo, quan l'anà a cridar es matí, segons costum, per donar palla an es bous i matxos, es moro li demanà com sempre què tal es dia i l'amo, mig en espanyol, li digué:

—Avui plovo.

Es moro li respongué:

—Si plovo, que plovo.

S'aixecà com un salero i tot lo sant dia va debanar, sens obrir boca, fent jornal com si tal cosa. Un altre dia, anant-lo a cridar, es moro ja esteia amb l'ull obert i li demanà es dia com se presentava i l'amo li respongué:

—Avui nevo.

—Si nevo, que neva —li digué es moro.

I, donant volta a ses cames se tirà cap avall des llit. I tot lo sant dia anà i vingué per sa neu, traginant rama i collint col pes bestiar perquè no patigués, quedant atordits tots es missatges de lo dimoni que era es moro.

Vat aquí que un altre dia, i aquesta és sa bona, l'amo, quan el cridà, se sentia una tramuntanada que xiulava, pensant que s'ho enduria tot a rodar i, arribant an es llit des moro, aquest li demana què tal es dia. I l'amo li diu:

—Avui fa viento i bo farem si no mos endú.

---

¹ 15/11/1934, x, 587. Apareix amb el subtítol «Un fet històric d'un moro».

Es Moro treu un ull de davall es tapall i, quan sent sa roncadissa de sa tramuntana, li diu enfadat i remolest:

—Ah! Fa viento? Idò, si fa viento, fa mal tiempo!

I gira cap amb coa i se tapà amb sa flassada cap i tot, i ni s'aixecà ni el van veure blanc ni negre en tot lo sant dia.

Aquesta dita des moro quedà ja a dins sa memòria de tots i repetint-la sempre que fes vent tramuntana com una bruixeria, que en s'hivern són molts es dies. I, des de llavors, corre aquest ditxo per la pagesia de boca en boca com una sentència [de] veritat:

—Cuando nevo, neva,
i cuando plovo, plovo;
pero cuando fa viento,
fa mal tiempo!

I sentint comentar aquesta feta o dita mora hem escoltat a colcun que ha dit que es llaurar o remenar terra en tals dies és cosa molt dolenta, perquè la destrempa i la refreda, i pot esser veritat. Lo que sí se pot dir és que es tals dies ventosos són es més molestos, perquè es vent entra per dins sa roba i se posa entre pell i cuir. I bé podem dir que en ne fer viento, sí que fa mal tiempo.

En Prieto i un baratadero d'Alaior¹

A la cara, ja li ho diràs tu; jo li he dit de ses piques

Conten, i ho diuen per ben cert, que quan Menorca era dels anglesos per primera vegada hi havia un general o governador molt dolent i molt trapasser, emperò moltíssim, tant que tothom en parlava malament, diguent d'ell coses grosses. Per tot allà on s'arreglava gent, prest eren an es governador diguent que era així, que era aixà, i un dia succeí que un baratadero alaiorenc, que arribava de per Maó, entrà a sa taverna de cal Bon Jesús Gros i se trobà amb aquesta conversa.

—Jo li diria açò, jo li diria allò —deien es que discutien i arreglaven Espanya.

I es baratadero lis va dir, poc més o menos:

—Jo li he dit que era un bruto, un assassino, un pirata, i que lo que ell ha fet no hi ha dret, per molt general o governador que sia.

Un des molts que l'escoltaven boca oberta li saltà sa conversa i li demanà:

—I tu li has dit a la cara, an es governador, totes aquestes penjateries?

—Jo —va respondre-li es baratadero, tot xalest—, jo li he dit de ses piques de s'Hort Nou (a baixa mà); a la cara, si vols, ja li ho diràs tu.

Tothom va rompre en rialles i crits de «bona, bona!».

Una cosa semblant ha passat ara: es valent de Prieto², es de sa gran butza, com un barril, pobret!, una vegada que s'ha trobat fora des fester de Madrid-Catalunya-Astúries, ben segur i tranquil·let a sa gran fonda del Tabor de París, ha dit una gran bravata tan grossa o més que sa des baratadero: que ell i es seu partit, i ningú més, eren s'autor de sa revolució o guerra civil d'Espanya.

Es baratadero li va dir de ses piques i en Prieto, de París; i els altres, que són tan autors com ell, responen:

—*Yo no he sido!*

I, per lo tant, ara es que pagaran es plats romputs seran es més mesquinets, més dendelets, es que else van creure i se van tirar as carrer per ser ja feliços i no han fet més que sang i morts, vinguent-lis ruïna i misèria. Pobres obrers, sempre fent d'escala per altres! Que no és molt semblant es ditxo d'en Prieto i es des baratadero d'Alaior?

¹ 05/12/1934, X, 589. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

² Segons Luis Sala, a la plana web en línia de la Real Academia de la Historia Indalecio Prieto Tuero (1883-1962) fou un polític socialista, governador i periodista conegut a Menorca, entre altres, pel dragatge del port de Maó. L'episodi al qual fa referència Antoni Orfila, és un dels exilis de Prieto a París, després d'intentar durant la República donar més autonomia a Catalunya.

¡Sabrás que tu hermano ha muerto...!¹

Conten ses cròniques que un jove estudiant i seminarista mallorquí, estant en es seminari de Menorca, s'enyorava moltíssim i només pensava en es dia de correu i amb sa carta de sa mare que li contava totes ses novelles des seu poble, i allò ja li donava vida. Un dia, es seus companys sentigueren que plorava llàgrima viva dins es quarto, sense sebre quina era sa causa o motiu d'aquell bramar i hi van entrar per sebre es perquè, i li demanaren:

—I per què plores?

A tots lis contestava diguent:

—Ma mare m'escriu i me diu que me fa a sebre que es germanet meu s'ha mort.

I mostrava es paper escrit i a baix de sa primera plana de sa carta tothom podia llegir es tros que deia: «sabrás que tu hermano ha muerto». Ni ell ni els altres companys pensaven en voltar sa plana, sinó que tots el compatien donant-li consells perquè se n'anàs a ca seva i tal vegada encara el podria veure enterrar.

L'homo, tot llagrimós, arribà a agafar sa carta i ja va esser partit cap an el senyor rector diguent-li sa desgràcia que havia passat a sa família, demanant-li permís per anar-se'n al menos per vuit dies, i es rector volgué veure sa carta de ca seva i, prenguent-la-hi de ses mans, la llegí de dalt a baix i, arribant an es tros fort de sa darrera retxa de sa primera plana, veu que diu lo que tothom ja sabia: «sabrás que tu hermano ha muerto». I a l'entretant, ell plorava desconsolat i es rector gira full i segueix llegint i dient: «el cerdo».

—Homo, no ploris! —li digué es superior—. Que no és es teu germà es qui és mort, sinó que es teu germà ha mort es porc i diu que ja te n'enviaran, de botifarra, i de sobrassada, i de saïm per fer sa bereneta des capvespre.

Es jove s'eixugà ets ulls i es nas i, tot consolat, va partir ben content cap an es grups d'estudiants que l'esperaven i lis digué:

—I no és es germà, no, es qui s'ha mort.

—Idò, qui és qui s'ha mort?

—Sa carta diu així: «sabrás que tu hermano ha muerto... el cerdo», que no és gens igual de lo que noltros mos pensàvem.

¹ 05/12/1934, x, 589. Apareix sota l'epígraf «Paraules que sa gent diu en espanyol».

Des de llavors, a molts lis quedà es ditxo de sa carta des mallorquí i sa necessitat de girar sa plana per sebre ben bé què és lo que diu un escrit qualsevol.

Barreig d'espanyol i menorquí¹

Se diu lladres de casa an es de sa mateixa família que roben alguna cosa de ca seva. Quan no se troba es delinqüent des robo, ordinàriament, se gent sol dir: «deuen esser lladres de casa». Idò, se conta des lloc d'Alcaidús que es fills, segons qui no tenien cèntims, s'enduïen de per a dalt ses cambres sobrassades o camaiots, o colque poltrú, i ho duïen a vendre per Maó un poc més barato que no anava, i així feien negoci ells i ses botigues.

Quan es de ca seva no hi eren i perquè es missatge que romania no se ne'n temés, un anava a dalt sa cambra i s'altre se passetjava per darrere ses cases. Es que esteia a dalt tenia una llença i per sa finestreta arriava lo que fos an es que esteia a baix. Si es de baix veia colque belluma que no li agradava prou, feia voltar es garrotet que duia i cantava mig en castellà i mig en menorquí:

—*No tirar, no tirar que la gente va a pasar.*

Si aquest no veia res, si no passava ni una alma pes camí, allavores cantava:

—*Tira tu, tira tu que ara no passa ningú.*

Així feien es doblers per mal gastar, per anar de trot, i a ca seva, com se captemien, se trobaven sense teranyines a dalt sa cambra.

---

¹ 15/12/1934, x, 590. Apareix sota l'epígraf «Un qüento de lladres de casa».

Si sa lluna és el rei de los soles, açò és el saco de los sacos¹

Açò vol dir que era un cavador, i ja sabeu que un cavador és un de tants de jornalers llogats an es lloc durant es Sant Miquel a Nadal. Es cavador va darrere es llaurador, fent net de males herbes pes voltant de ses roques i voreres de parets, tinguent prou feina en seguir-lo. Té ademés s'obligació de, en veure que madona prepara i posa taula, agafar es pa i tallar-lo fent-ne llesques i repartint-les d'un cap a s'altre de sa taula, i també d'aixicar-se ben dematinet a pastar sa pasterada. Totes aquestes feines són pròpies des cavador.

Puis, aquest cavador posà amb es tracto amb l'amo que havia de gonyar un sac de blat pes dit lloguer. Era es temps en què se solien pagar aquestos contractes amb espècies, casi sempre blat. No van tractar de quina classe de sac seria es sac de blat que gonyaria, com tampoc de ses hores de feina que farien, puis que l'amo li havia dit:

—Noltros acostumam a fer feina de sol a sol —que era així com se feia llavores.

Es cavador prest va reparar que quan hi havia lluna, encara que es sol fos post ja d'estona, lo mateix seguien fent feina fins que es cul li deia prou a l'amo amb sa claredat de sa lluna. I un dia li volgué dir que allò ja no era des tracto, perquè es sol ja era post i havia estona, i que lo que feien era fer feina de vetlada. I l'amo li respongué que sa lluna era *el sol de los soles*. Es cavador, que no tenia cap pèl de tonto, li respongué diguent-li:

—I a sa lluna li deis voltros *el sol de los soles*? No ho sabia, no, jo, emperò d'ara per endavant jo ja ho sabré.

Es cavador anà rumiant mentre cavava, amb ses moltes hores de feina que anava afegint sempre damunt sa seva esquena, i trobà sa compensació amb una altra cosa. Ell pensà que lo que podria fer seria afegir i cosir tres o quatre sacs, fent-ne un de molt gros i ample que n'hi capigués molt de blat i, així, lo que no seria a una banda, seria a s'altra.

Arribat es dissabte de Nadal, a migdia, hora en què se sol acabar sa feina de pes llocs que duen orde, es cavador, després d'haver dinat i menjat es bunyols, se posà es sac ben aplegadet a su davall es braç i li diu a l'amo:

—Que vindria bé ara per omplir es sac de blat i amb s'ase me l'enduria a sa casa!

—Sí, homo —li diu l'amo—, pots anar a dalt sa cambra i l'umpls, an es sac, i ja estarem queus.

---

¹ 15/12/1934, x, 590.

Es cavador ja és partit a omplir es sac de blat i comença a estar molta estona fins que l'amo, no sapiguent què podia conxar estant tant de rato per omplir un sac, partí a dalt i el trobà qui *dale que te doy*, venga blat a dins es sac, emperò i quin sac!, l'amo se'l mirà fins que va ser forçós de dir-li:

—Bono, i an açò què li diuen? Açò no és un sac com els altres ni molt menos! I aquí dins n'hi van més de quatre corteres! Açò ja no és des compte!

Es cavador, ben eixeridet qui alabant posava blat a dins es sac, s'alça i se'l mira i li diu:

—L'amo, vós sabeu que teníem es tracto de fer feina de sol a sol i mos fèieu cavar amb sa lluna i mos dèieu que sa lluna era *el sol de los soles* i jo vaig callar, no contestant-vos mai. I ara jo també he afegit un sac a s'altre fins a fer aquest que vós ara veis i que deis que no és un sac com els altres. I és ben ver perquè és *el saco de los sacos*, i així no podem tenir res que dir, ni jo, de sa molta feina, ni vós des molt de blat que m'enduc. I que l'àngel bo vos encamini, i vos espavili, i que faixeu un Bon Nadal!

D'un alaiorenc¹

Se conta, i per ben cert, que es primer alaiorenc que se n'anà a Alger va tenir que tornar a casa seva per no poder aprendre de cap de ses maneres a rallar es francès com els altres. As cap d'un any, si fa no fa, ja el vam tenir de tornada, i lo bo des viatge era lo que deia an els amics que li demanaven com li havia anat i si havia après de rallar es francès. I ell contava lo següent:

—Venc tot atordit i amb es cabells drets de veure per allà com cagarrútl·leres que no tenen més que sis o set anys, per molts, que ja sapin rallar es francès com un que no fa res, més deveres que noltros per rallar es menorquí. Es qui l'escoltaven li responien:

—Sí que és raro lo que tu dius i, més, essent tu una llebre corrida. Es veu que és una cosa que costa molt es sebre, es francès.

---

¹ 15/12/1934, x, 590. Apareix sota l'epígraf «I va de quiento».

6. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ADROVER, JOAN, ET AL. (1986). «Regeneracionisme i educació a Menorca: aproximació a l'ideari pedagògic de Joan Benejam», *Educació i cultura: revista mallorquina de pedagogia*, 5-6: 127-143.
- ALCOVER, ANTONI M. (2019). *Aplec de Rondalles Mallorquines d'En Jordi d'es Racó, VIII (ATU 1000-2040)*, edició a cura de Josep A. Grimalt amb la col·laboració de Jaume Guiscafrè. Palma: Nova Editorial Moll.
- AMADES, JOAN. (1974). *Folklore de Catalunya: Rondallística (Rondalles-Tradicions-Llegendes)*. Barcelona: Selecta.
- CAMARENA, JULIO I MAXIME CHEVALIER. (2003). *Catálogo tipológico del cuento folklórico español, tomo IV (cuentos-novela)*. Alcalá de Henares: Centro de Estudios Cervantinos.
- CASASNOVAS, MIQUEL ÀNGEL. (2000). «La història local a Menorca», *Plecs d'història local*, 85: 51-53.
- _____. (2005). «La historiografia menorquina del primer terç del segle XX», *Revista de Menorca*, 89: 253-272.
- DICCIONARI CATALÀ-VALENCIÀ-BALEAR (DCVB). (2002). Palma: Editorial Moll. Versió en línia: <https://dcvb.iec.cat/>.
- DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA (DIEC 2). (2021). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Versió en línia: <https://dlc.iec.cat/>.
- GRIMALT, JOSEP A. (2022). «La catalogació de les rondalles de mossèn Alcover com a introducció a llur estudi», dins *Entre l'oralitat i l'escriptura*: 19-59. Palma: Edicions UIB.
- GUISCAFRÈ, JAUME. (2008). *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductori*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- JASON, HEDA. (2006). «Uther, Hans-Jörg : The Types of International Folktales. A Classification and Bibliography», *Fabula*, 47, 1/2: 172-186.
- LA BÍBLIA. (1996). Bíblia valenciana, traducció interconfessional. València: Editorial Saó.
- LA PÁGINA MENORQUINA DE *EL BIEN PÚBLICO*. (1981). Edició facsímil, introducció de Miquel Barber Barceló. Maó: Ed. Menorca.
- MELIS PONS, PERE. (1990). «La llengua de Menorca. Recull de paraules menorquines (II)», *Quaderns de Folklore*, 42. Ciutadella: Col·lectiu Folklòric de Ciutadella.
- _____. (1992). «La llengua de Menorca. Recull de paraules menorquines (III)», *Quaderns de Folklore*, 48. Ciutadella: Col·lectiu Folklòric de Ciutadella.

- NOTIB (NOMENCLÀTOR TOPONÍMIC DE LES ILLES BALEARS). En línia: <https://notib.recerca.iec.cat/>.
- ORIOI, CARME I EMILI SAMPER, ed. (2017). *Història de la literatura popular catalana*. Tarragona: Publicacions de la Universitat Rovira i Virgili.
- ORIOI, CARME. (2002). *Introducció a l'etnopoètica: teoria i formes del folklore en la cultura catalana*. Valls: Cossetània Edicions.
- PONS, GUILLEM. (2001). *Antoni Orfila Pons: es capellà de Llucalari*. Sant Lluís: S'Auba.
- QUINTANA, JOSEP MARIA. (1998). *Regionalisme i cultura catalana a Menorca: 1888-1936*. Barcelona: Edicions de l'Abadia de Montserrat.
- RONDCAT. Cercador de la rondalla catalana. Arxiu de Folklore. Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili. En línia: <http://rondcat.arxiudfolklore.cat/?locale=ca>.
- SALA, LUIS. (s. d.). «Indalecio Prieto Tuero», *Real Academia de la Historia*. Consultat en línia el 25/03/22: <https://dbe.rah.es/biografias/10236/indalecio-prieto-tuero>.
- SALORD, FRANCESC. (1999). «Ses rondalles de sant Pere», *Quadern de Folklore*, 65. Ciutadella: Col·lectiu Folkloric de Ciutadella.
- UTHER, HANS-JÖRG. (2011). *The Types of International Folktales : a Classification and Bibliography. I. Animal Tales, Tales of Magic, Religious Tales, and Realistic Tales, with an Introduction; II. Tales of the Stupid Ogre, Anecdotes and Jokes, and Formula Tales; III. Appendices*. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia.
- VALRIU, CATERINA. (2022). *Les rondalles que l'Arxiduc no va publicar*. València: Galés edicions.

7. ÍNDEX DE TIPUS I VERSIONS

Hi faig constar en negreta els tipus documentats per primera vegada en la rondallística catalana.

Rondalles d'animals (1-299)

Tipus 106. Una òliba, un mussol i un sibil·lí van fer córrer un lladre

Tipus 237. I. Què has xerrat, que t'han pelat!

II. No ho faixis i no ho diran

Tipus 294. Que hi ha mes d'abril encara? Es primer pagès que sortí de Menorca

Rondalles meravelloses (300-749)

Tipus 326A*. Sa por des casot

Tipus 555. Rondalla des còssil o d'en Xec que sempre demanava

Tipus 710. Sa Rondalla de la Mare de Déu

Rondalles religioses (750-849)

Tipus 750*. El Bon Jesús en forma de pelegrí. Qui fa bé, troba bé

Tipus 751E*. Es vellet amb un feixat de garbons a s'esquena, penjat dins sa lluna

Tipus 752A. Sa segada de sant Pere

Tipus 759. Per fer ploure...

Tipus 773. Déu nos guard del dimoni i sa seva ombra! El Dimoni entrescant xerracs

Tipus 774. I. Pere, què vols, damunt o davall?

II. Sa vinya del Bon Jesús i s'abatzer de sant Pere

Tipus 774K. De Corema

Tipus 774N. Rondalla de sant Pere i sa coca pintada

Tipus 791. De Corema

Tipus 830B. Quan plourà? Plourà quan Déu voldrà!

Tipus 830C. Acaballes solemnes!

Tipus C-030. Déu nos guard del dimoni i sa seva ombra! El Dimoni entrescant xerracs

Tipus C-050. Rondalla de sant Pere i sa coca pintada

Rondalles realistes (850-999)

Tipus 910B. Sa rondalla des savi Salomó o sa des quatre consells

Tipus 910D. Penja't a una biga!

Tipus 921J. Com posaríeu foc damunt ses mans sense cremar-vos?

Tipus 982. Es carinyo de ses nores

Rondalles i contarelles de riure (1200-1999)

Tipus 1210. Es llansó de la sala

Tipus 1245. Sa dona boja

Tipus 1250. Es Pou de Cotaina

Tipus 1296. Primer d'abril...

Tipus 1313A. Un mort que no era mort

Tipus 1326. Un desbarat com un temple

Tipus 1365E. «Finestra tindrà»

Tipus 1384. Sa dona boja

Tipus 1386. Sa dona boja

Tipus 1408C. Ah, blanquet, aguanta, *que se los lleven todos!*

Tipus 1525Z*. I. Es robo dets espinacs

II. Una òliba, un mussol i un sibil·lí van fer córrer un lladre

Tipus 1561. Sopar, fumar i as llit o Oliaigo en Tii-ro-rit-pom-pom

Tipus 1676*. Es doctor i es criat

Tipus 1685. Sa Rondalla des batle o etcètera, etcètera

Tipus 1687. Patsa ca, que no em faixis errar

Tipus 1697. Tres que van anar a córrer món

Tipus 1699. Blic-bloc, blic-bloni

Tipus 1706. Sa filada

Tipus 1806*. I segar ordi curt, que no és prou penitència?

Tipus 1811. Ase nostro i mal de panxa meu?

Tipus 1824. Molt il·lustre Ajuntament fora sau!

Tipus 1831. Sa Madona balladora

Tipus 1832D*. Un fillet i un capellà

Tipus 1833H. Miracles com aquest, jo també en sabria fer!

Tipus 1862. I. És lo mateix i no ho és

II. A-ha! A-ha? A-he-na!

Tipus 1889B. Què feies es jans?

Tipus 1889C. Un magraner caminant

Tipus 1894. Caçada de 5.890 estornells

Tipus 1960C. Una pescada de saupes

Rondalles formulístiques (2000-2399)

Tipus 2023. Sa rondalla de sa rateta

Tipus 2200. Es ruc de Binibèquer

Versions no catalogades

- I. Un gep ben fet
- II. Re-mi-fa-sol
- III. Tu pitaràs
- IV. Dos Moixos, dues coes
- V. Un rellotge petit
- VI. Caps de be!
- VII. Es Llimperos. Patint fam ets hi donaven música
- VIII. Per caminar bé
- IX. Visca mestre Biel!
- X. En Pons l'Antic d'Alaior. Ses armes de foc
- XI. En fer un negoci, que ho valgui
- XII. Anar a caçar xibeques!
- XIII. Es barber de Fornells
- XIV. Donaríeu vista a qualsevol
- XV. Es bou l'amo
- XVI. No hi ha més Nàpols que es Mercadal
- XVII. Un dinar a Torralba
- XVIII. Mos voldríem descasar!
- XIX. Madona de sa Torre de Binissafúller
- XX. Un pobre errat de comptes
- XXI. I que Déu hi faixi més que noltros!
- XXII. I els altres que pernetgin!
- XXIII. Sa rondalla des carboneret
- XXIV. Un cavall ximple
- XXV. Un tord negre
- XXVI. S'Arenal de Son Bou
- XXVII. Paraules que sa gent diu en espanyol
- XXVIII. I si crusquen, que crusquin
- XXIX. Quando fa viento, fa mal tiempo!

xxx. ¡En Prieto i un baratadero d'Alaior. A la cara, ja li ho diràs tu; jo li he dit de ses piques

xxxI. Sabrás que tu hermano ha muerto...!

xxxII. Barreig d'espanyol i menorquí

xxxIII. Si la lluna és el rei de los soles, açò és el saco de los sacos

xxxIV. D'un alaiorenc

8. ANNEX: FOTOGRAFIES

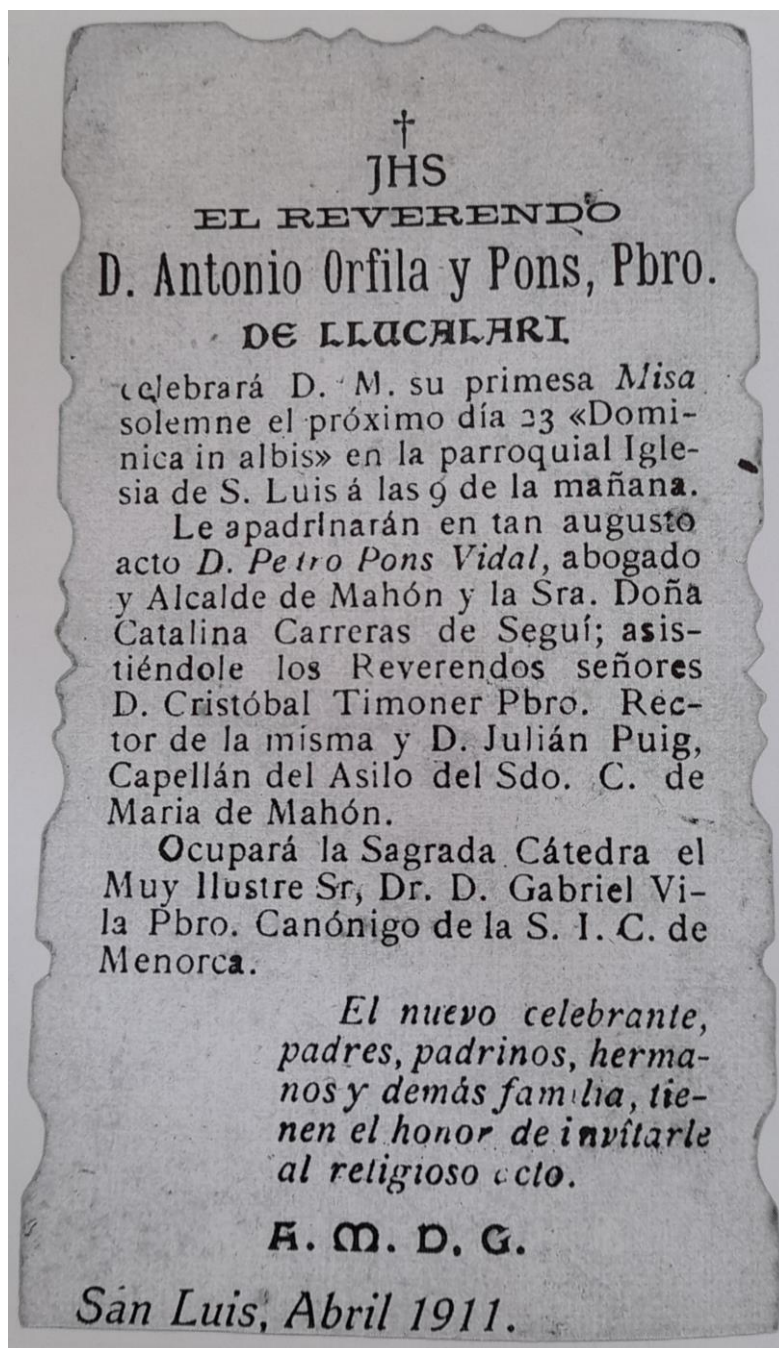
8.1. LA FAMÍLIA D'ANTONI ORFILA (AL CENTRE)¹

---

¹ Pons (2001: 20).

8.2. INVITACIÓ A LA PRIMERA MISSA D'ORFILA²

² Pons (2001: 24).

8.3. ANTONI ORFILA, VICARI DE SANT LLUÍS³

---

³ Pons (2001: 34).

8.4. ANTONI ORFILA I EL SEU GERMÀ PERE⁴

---

⁴ Pons (2001: 54).

8.5. EL VAIXELL ATLANTE⁵

---

⁵ Pons (2001: 103).